

לאחר זריקה כון שקדש שלמה טרו כרס כנשור הוא את אמר כנזיר טהור חוב ראשון מעבב בן גלה שליטן לא הספיק לגלות עד שגל כולו מגלה השאר ודין זה צריך לגלה את כולו את אמר כנזיר טהור שתי שערות מעבבות שתי שערות סותרות בן ודכות כנזיר טהור שתי שערות מעבבות שתי שערות סותרות בן זמ ד יוסי כל בן וכן היא ותנ כן ד שמעון בן יהודה זו משל ד שמעון כשם ששתי שערות מעבבות בן כך שתי שערות סותרות בן ד ירמיה בעי וגלה את כולו ושייר בו שתי שערות והיה בהן כדי לטוח ראשו לעיקרו ב פעמים מאחר שגלה כדי סימן יצא זה מאחר ששייר כדי סימן לא יצא ד אילן זה קומי שסיפסוף כל מתכת פלג ט משם מצורע משם יט מיתר וקין ללך ואתה וקין תנוקין אפי על אחת חית תני תנ מפספסין בקריקין ואת תני אין מפספסין ד רב חסדא מאן דמי מפספסין בביא מאן דמי אין מפספסין כתש הל ד נזיר טהור טוטה בין כול נזיר והוא בבית הקברות ד יוחנן זמ מתין בן על היין ועל התגלחת גרש כול היל כפרק ג הל ה היו לפטן עלויות שנים אחת שלמים ואחת שליון נעל נטתה אותה שלמים אמרו לו הוי יודע משאת טוטה שלמים את טוטה שליון ויש בה ד זתים ואתה מתחייב ד מלקיות חוט מקבל התרייה ברעת הזאת אכל אם חית עלויות אחת שליון והתחיל לשתות בה אמרו לו תהא יודע אם תשתה את כולה ותתחייב עשרה מלקיות מקבל התרייה ברעת הזאת הל ה היו לפטן שני שערין אחת שלשחוטה ואחת שלבילה נעל לאכול אותה שלשחוטה אמרו לו תהא יודע מה שאתה אוכל שלשחוטה אם את אוכל את הנבילה ויש בה ד זתים ואתה מתחייב עליה עשרה מלקיות אינן מקבל התרייה ברעת הזאת אכל אם היה שפור אחד שלבילה התחיל לאכול בן אמרו לו תהא יודע משאת אוכל כולו ויש בה ד זתים ואתה מתחייב ד מלקיות מקבל התרייה ברעת הזאת הל ה הטומאה דכת כל ימי הזיזר ליה על גפס מת לא יכוא הגלחת דכת כל ימי עד נזרו תער לא יעבר על ראשו היוצא מן הגפן דכת מכל אשר יעשה הגפן היין וגו חומר בטומאה וכתגלחת מביוצא מן הגפן הטומאה דכת כל ימי הזיזר ליה והתגלחת דכת והימים הראשונים יפלו כי טמא נזרו חומר ביוצא מן הגפן בטומאה וכתגלחת חוון כעיי מימד כל כוסות שלמים או שליון אכל אם זמ שכועה טאשתה וכן אשתה אתה מימד לא ישתה הוטר כתגלחת מצוה לאסוף דבר כדי ליתן סימן לנגעו לא כדי ליתן סימן לעקו ולדע אם פשה ואם לא פשה ובמת מצוה דא היא דתבין היו מהלכין בדרך ומצאו מת מצוה חומר בטומאה מכתגלחת הטומאה דכת והימים הראשונים יפלו והביא כשם בן שניע לזשם חומר כתגלחת שעשה בה התגלה כמתגלה והטמא לא עשה בה הטמא כמיטמא הל ה סת והזיר ליה את ימו נזרו מיום הטאת קדש דברי ד יוסי כל יהודה זו משעת תגלחת ד זעירא כשם דכ חושעיה ד חייה כשם ד יוחנן מה פליגין כשגלה כשכיעו והביא קרבנות ד זמ ד יוסי והוא שטבל כשכיעו אכל אם טבל כשמיני נעשה שכיעו שמיני ושמיני שכיעו ואינ מונה לא מן השכיעו כלל טמא וחזר וטמא מביא קרבן על כל אחד ואחד זמ ד זעירה כל יוסי כל יהודה כרס כל היידא הוא שומר כנזירות בטומאה זמ ד אילן מה פליגין למטות לשירות כטהרה והזיר ליה את ימי

מסכת שביעית

תלמוד ירושלמי

שם נזיר
משם מצורע משם יט
מיתר וקין ללך ואתה וקין תנוקין אפי על אחת
חית תני תנ מפספסין בקריקין ואת תני אין מפספסין ד רב חסדא מאן דמי
מפספסין בביא מאן דמי אין מפספסין כתש הל ד נזיר טהור
טוטה בין כול נזיר והוא בבית הקברות ד יוחנן זמ מתין בן על היין ועל התגלחת
גרש כול היל כפרק ג הל ה היו לפטן עלויות שנים אחת שלמים
ואחת שליון נעל נטתה אותה שלמים אמרו לו הוי יודע משאת טוטה שלמים את טוטה שליון
ויש בה ד זתים ואתה מתחייב ד מלקיות חוט מקבל התרייה ברעת הזאת אכל אם חית
עלויות אחת שליון והתחיל לשתות בה אמרו לו תהא יודע אם תשתה את כולה ותתחייב עשרה
מלקיות מקבל התרייה ברעת הזאת הל ה היו לפטן שני שערין אחת
שלשחוטה ואחת שלבילה נעל לאכול אותה שלשחוטה אמרו לו תהא יודע מה שאתה אוכל
שלשחוטה אם את אוכל את הנבילה ויש בה ד זתים ואתה מתחייב עליה עשרה מלקיות אינן
מקבל התרייה ברעת הזאת אכל אם היה שפור אחד שלבילה התחיל לאכול בן אמרו לו
תהא יודע משאת אוכל כולו ויש בה ד זתים ואתה מתחייב ד מלקיות מקבל התרייה ברעת
הזאת הל ה הטומאה דכת כל ימי הזיזר ליה על גפס מת לא יכוא
הגלחת דכת כל ימי עד נזרו תער לא יעבר על ראשו היוצא מן הגפן דכת מכל אשר יעשה
הגפן היין וגו חומר בטומאה וכתגלחת מביוצא מן הגפן הטומאה דכת כל ימי הזיזר ליה
והתגלחת דכת והימים הראשונים יפלו כי טמא נזרו חומר ביוצא מן הגפן בטומאה
וכתגלחת חוון כעיי מימד כל כוסות שלמים או שליון אכל אם זמ שכועה טאשתה וכן
אשתה אתה מימד לא ישתה הוטר כתגלחת מצוה לאסוף דבר כדי ליתן סימן לנגעו לא
כדי ליתן סימן לעקו ולדע אם פשה ואם לא פשה ובמת מצוה דא היא דתבין היו מהלכין
בדרך ומצאו מת מצוה חומר בטומאה מכתגלחת הטומאה דכת והימים הראשונים יפלו
והביא כשם בן שניע לזשם חומר כתגלחת שעשה בה התגלה כמתגלה והטמא לא עשה בה
הטמא כמיטמא הל ה סת והזיר ליה את ימו נזרו מיום הטאת קדש
דברי ד יוסי כל יהודה זו משעת תגלחת ד זעירא כשם דכ חושעיה ד חייה כשם ד יוחנן
מה פליגין כשגלה כשכיעו והביא קרבנות ד זמ ד יוסי והוא שטבל כשכיעו אכל אם טבל
כשמיני נעשה שכיעו שמיני ושמיני שכיעו ואינ מונה לא מן השכיעו כלל טמא וחזר
וטמא מביא קרבן על כל אחד ואחד זמ ד זעירה כל יוסי כל יהודה כרס כל היידא הוא
שומר כנזירות בטומאה זמ ד אילן מה פליגין למטות לשירות כטהרה והזיר ליה את ימי

מסכת שביעית

תלמוד ירושלמי

מפוסק ומבואר

עם מראה מקום וציון מקבילות

מאת

יהושפט הראל

שנת השמיטה תשפ"ב

תוכן

11	המקראות
13	המשנה
25	התוספתא
25	פרק א
26	פרק ב
29	פרק ג
32	פרק ד
35	פרק ה
38	פרק ו
41	פרק ז
43	פרק ח
47	מסכת שביעית
47	פרק א'
47	משנה א'
50	משנה ב'
52	משנה ג'
53	משנה ד'
54	משנה ה'
55	משנה ו'
55	משנה ז'
58	משנה ח'
58	משנה ט'
59	פרק ב
59	משנה א'
61	משנה ב'
62	משנה ג'
63	משנה ד'
65	משנה ה'
65	משנה ו'
68	משנה ז'

70	משנה ח'
74	משנה ט'
74	משנה י'
77	פרק ג
77	משנה א'
78	משנה ב'
79	משנה ג'
81	משנה ד'
83	משנה ה'
84	משנה ו'
85	משנה ז'
86	משנה ח'
87	משנה ט'
88	משנה י'
90	פרק ד'
90	משנה א'
92	משנה ב'
95	משנה ג'
97	משנה ד'
97	משנה ה'
99	משנה ו'
99	משנה ז'
100	משנה ח'
102	משנה ט'
103	משנה י'
104	משנה יא'
106	פרק ה'
106	משנה א'
109	משנה ב'
109	משנה ג'
111	משנה ד'
112	משנה ה'
113	משנה ו'

113	משנה ז'
114	משנה ח'
116	משנה ט'
118	פרק ו'
118	משנה א'
130	משנה ב'
131	משנה ג'
134	משנה ד'
135	משנה ה'
136	משנה ו'
136	פרק ז'
136	משנה א'
137	משנה ב'
140	משנה ג'
142	משנה ד'
143	משנה ה'
145	משנה ו'
147	משנה ז'
148	משנה ח'
148	פרק ח'
148	משנה א'
151	משנה ב'
153	משנה ג'
154	משנה ד'
156	משנה ה'
158	משנה ו'
159	משנה ז'
161	משנה ח'
162	משנה ט'
162	משנה י'
163	משנה יא'
163	פרק ט'
163	משנה א'

168	משנה ב'
171	משנה ג'
171	משנה ד'
172	משנה ה'
172	משנה ו'
174	משנה ז'
174	משנה ח'
176	משנה ט'
177	משנה י'
179	פרק י
179	משנה א'
182	משנה ב'
186	משנה ג'
188	משנה ד'
188	משנה ה'
190	משנה ו'
190	משנה ז'
192	משנה ח'
192	משנה ט'
197	נספחים
197	נספח א'
197	נספח ב'
198	נספח ג'
198	נספח ד'
199	נספח ה'
200	נספח ו'
201	נספח ז'
203	נספח ח'
205	אונומסטיקון
205	התנאים
207	האמוראים
211	אחרים
213	מקומות

217	מלים זרות
217	סוגיות קדשים במסכת שביעית

המקראות

שמות פרק כג

(י) וַיֹּשֶׁשׁ שְׁנַיִם תִּזְרַע אֶת־אֲרָצָךָ וְאַסְפָּתָ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: (יא) וְהִשְׁבִּיעַתָּ תִּשְׁמְטָנָה וְנִטְשָׁתָה וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ וַיִּתְּנָם תֹּאכֵל חֵיטְהָ בְּרִיתָעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזִיתָךְ:

ויקרא פרק כה

(א) וַיִּדְבֹּר ה' אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינִי לֵאמֹר: (ב) דִּבֹּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבַתָה הָאָרֶץ שְׁבַת לַה': (ג) שֵׁשׁ שְׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שְׁנִים תִּזְמֹר כְּרִמְךָ וְאַסְפָּתָ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: (ד) וּבִשְׁנָה הַשְּׁבִיעִית שְׁבַת שְׁפָתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שְׁבַת לִיקְוֹק שָׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכְרִמְךָ לֹא תִזְמֹר: (ה) אֵת סְפִיחַ קִצִּירְךָ לֹא תִקְצֹר וְאֶת־עֵנְבֵי נֹזֶיךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שְׁפָתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ: (ו) וְהִיְתָה שְׁבַת הָאָרֶץ לָכֶם לֶאֱכֹלָה לָךְ וּלְעַבְדְּךָ וּלְאִמְתְּךָ וּלְשִׁכִּירְךָ וּלְתוֹשֵׁבְךָ הַגֵּרִים עִמָּךְ: (ז) וּלְבִהֶמְתְּךָ וּלְחִיָּה אֲשֶׁר בָּאֲרָצְךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל: ס

דברים פרק טו

(א) מִקֵּץ שְׁבַע־שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה: (ב) וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שְׁמוֹט כָּל־בַּעַל מִשָּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יִשָּׂה בְּרַעְיָהּ לֹא־יִגָּשׁ אֶת־רַעְיָהּ וְאֶת־אֲחִיו כִּי־קָרָא שְׁמִטָּה לַה': (ג) אֶת־הַנֶּכְרִי תִגָּשׁ וְאֲשֶׁר יִהְיֶה לָךְ אֶת־אֲחִידֶךָ תִּשְׁמֹט יָדָךְ:

דברים פרק טז

(ט) הַשָּׁמֶר לָךְ פְּרִיְהֶיָה דְּבַר עַם־לְבָבְךָ בְּלִיעַל לֵאמֹר קָרְבָּה שְׁנַת־הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינֶיךָ בְּאֲחִידֶךָ הָאֲבִיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל־יִקְוֹק וְהָיָה בָּךְ חֶטָּא: (י) נָתַן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא־יִרַע לְבָבְךָ בַּתְּתִתָּ לוֹ כִּי בְּגִלְלָהּ הַדְּבַר הַזֶּה יִבְרָכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל מַשְׁלַח יָדָךְ:

נחמיה פרק י

(לב) וַעֲמִי הָאָרֶץ הַמְּבִיאִים אֶת־הַמִּקְחוֹת וְכָל־יִשְׁכָּר בַּיּוֹם הַשְּׁבַת לְמַכּוֹר לֹא־נִקָּח מֵהֶם בַּשְּׁבַת וּבַיּוֹם קָדֵשׁ וְנִטְשׁ אֶת־הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית וּמִשָּׂא כָּל־יָד:

והמדדנות שלחמור אין בהם משם
כלאים לא יתן את המדדנות על
סתפו אפילו להוציא עליה את הכל
ה מוכרי כסות מוכרין כדרכן
לא יתכוננו בחמה מפני החמה לא
בגשמים מפני הגשמים והינני עוסק
מפשי לים במקל ו תפרי כסות
ותפרי כדרכן לא יתכוננו בחמה
מפני החמה לא בגשמים מפני
הגשמים והינני עוסק ותפרי כדרכן

והמדדנות שלחמור אין בהם משם
כלאים לא יתן את המדדנות על
סתפו אפילו להוציא עליה את הכל
ה מוכרי כסות מוכרין כדרכן
לא יתכוננו בחמה מפני החמה לא
בגשמים מפני הגשמים והינני עוסק
מפשי לים במקל ו תפרי כסות
ותפרי כדרכן לא יתכוננו בחמה
מפני החמה לא בגשמים מפני
הגשמים והינני עוסק ותפרי כדרכן
ו הברדים והברדים והדל
מטקתן ומנעלות הפיטון לא ילש
בהן עד שיכדוק ו חסה ו חבאים
מחוזת הים וממדדנות הים אין יסדין
בדקה מפני שחוקתן בקנבס ומנעל
שלחמור אין בו משום כלאים ה אין
אסור משום כלאים אלא מטו וארץ
שן לא תלבש שעטנו דבר שהוא
שחור וטו וטו י שמעון בן אלעזר
אין מלח ומלח את אביו שבשמים
עליו ט הלכדים אסורין מפני שהן
שומים פיה של עמד משלפשתן
אסור מפני שהן חוזרין בארץ
חסה או משיחות של ארצמן אסורות
מפני שהוא מלל עד שלא קשר לא
קשר סרט של עמד ושלפשתן לחמור
ב מותניו את עליו שהרמעה בארץ

חסל כל
פרק ט
שביעית פרק א
אמתי חורשין שדה האילן ערב
שביעית בית שמי יאכל כל זמן שהוא
יפה לפרו בית הלל אומ עד העשרת וקדושים
דברי אלו להיות כדברי אלו ב אין
הוא שדה האילן כל שלשה אילנות
לבית סאה אם ראויים לעשות ככר
דבילה של ששים מנא באיטלקי חורשין
כל בית סאה בשבילן פחות מכך אין
חורשין להן אלא מלוא האוזה וסל
חזקה לו ב אחד אילן סרק אחד
אילן מאכל רואין אותם כאילו הן
תאנים אם ראויין לעשות ככר
דבילה שלשים מנא באיטלקי חור
חורשין כל בית סאה בשבילן פחות
מכך אין חורשין להן אלא יערכין
ג הנה אחד עושה ככר דבילה

או שנים עושין אין חורשין להן אלא
 עורכן עד שיהא משלשה ועד השעה
 היו עשרה מעשרה למעלה בין עושין
 ובין שאינן עושין חורשין כל בית
 סאה בשבילן שנבחרו וקציר
 תשטב ה' אין עורך לוח חורשין
 וקציר שלישביעות אלא חורש
 של ערב שביעות שהוא נכנס בל
 בשביעות וקציר שלישביעות שהוא
 נכנס לפי שמיני ימים חורש
 רשות את קציר רשות יצא קציר
 העומר ו' שלשה אילנות שלששה
 אנשים הדי אלו מיטורפים וחורשים
 כל בית סאה בשבילן כמה יהא בימהם
 רבו שמיעו בן גמלי' או כר שיהא
 הבקר עובר בכליו ו' עשר
 נטיעות מפורדות בתוך בית סאה
 חורשים כל בית סאה עד ראשה
 השנה היו עשויות שורה או מוק
 מוקפות עטרה אין חורשין להן
 אלא עורכן ה' הנטיעות
 והדילומים מיטורפין לתוך בית
 סאה רבו שמיעו בן גמלי' או
 עשרה דילומים לבית סאה חורשין
 כל בית סאה עד ראשה השנה ו'
 עד אמת נקראו נטיעות ו' אלעזר
 בן עזריה או עד שיחולו ו' קורשע

שביעות

שורה
חובה

או עד תשיעים שנים ו' קצרה או
 נטיעה כשמה אילן שניצנים והוציא
 הליצים מטפח ולמען כנטיעה
 מטפח ולמען באילן דברי ו' שמע
 פ' ב' ה' ט

עד אמת חורשין בשדה הלבן עד
 שביעות עד שתיכלה הלחה לזמן
 שבני ארץ חורשין ליטע בביק שאות
 ובמדלעות או שמיעו נטעה תורת
 כל אחד ואחד בידו אלא בשדה
 הלבן עד הפסח ובשדה האילן עד
 העומר ב' מובלן ומעורין
 במק שאות ובמדלעות עד ראש
 השנה וכן בית השלחים מייכלים
 מפרקים ומאבקים ומעשנים עד
 ראשה השנה ו' שמיעו או אתנטל
 הוא את העולה מן האשכול בשביעות
 ג' מסקלים עד ראש השנה מן
 מקום מין מודין ומפסלים עד
 ראש השנה ו' יהושע או כחורדה
 וכפוסולה שלחמישית כן שלשית
 ו' שמיעו או כל זמן שאני רשמי
 בעבודת האילן רשמי אני בפסולו
 ו' מזחמין את הנטיעות וכורכין
 אותן וקורמין אותם ועושין להן
 בתים ומשקין אותן עד ראשה השנה
 ו' לעזר ב' ידוק או את משקה הוא

את הלו

על הנחן בשביעית אבל לא על העקד
 ה סכים את הפנים ומקבין אותן
 עד ראש השנה פג עד שבועות
 שניכנסו לשביעית ושלש שבועות
 שניכנסו למזגאי שבועות לאסכים
 ולא מקבין י יהודה א מקום
 שנהג לסוך אינן סכים מפני ש
 שהיא עבודה מקום שנהג שלא לסוך
 סכים שמייען מתירבאלו מפני
 שהארשי בעבודת האילן ו
 אין מטיען אין מביכין ואין
 מרכיבין עד שבועות פחות מ
 משלשים יום לפני ראש השנה
 אם מניח הכרין או הירכיב
 ינקור י יהודה או כל הכנה שאינה
 קולטת לשלשת ימים אינה קולטת
 י יוסה ור שמיען או לשתי שבתות
 ו האמור והדרחן והפרגם והל
 השמשנים שהישרשו לפני
 ראש השנה מיתעשרים לשעבר
 ומותרים בשביעית אם לא אסורין
 בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה
 ו ר שמיען השחור או פול
 מצרי שורע לורע מתחילה כיוסא
 בהן ר שמיען או אפנים הגמילות
 שתרמלו לפני ראש השנה ט
 הצילים הקרנים ופול מצרי שמיען

מהנמים שלשים יום לפני ראש השנה
 מיתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית
 ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין
 לשנה הבאה י ושלבעל שמיען
 מהן שתי עונות דב ר מאיר וחכ
 אב שלוש יא הדילועים שקיימן
 לורע אם היקשו לפני ראש השנה
 ונפסלו מאכל ארץ מותר לקיימן
 בשביעית ואם לאו אסור לקיימן
 בשביעית התמדות שלהן אסורות
 בשביעית מביעים בעפר לכן דב
 ר שמיען ילעבן מקב אסור
 ממדסים באורן בשביעית דברי
 ר שמיען אבל לא מבסחים
 פ ר ה הל יא
 מאמתי מניחין ובלים לאשפתות
 משיפסקו עובדי עבודה דב ר מאיר
 י יהודה או משייבש המזק י
 יוסה או משיקשר עד כמה מז
 מבלים עד שלוש שלוש אשפתות
 לבית סאה של עשר עשר משפלות
 ושל לתוך לתוך מוספן על המשפלות
 ואין מוספן על האשפתות י ודה
 או את על האשפתות ב ישה
 אדם את שדהו שלוש שלוש
 אשפתות לבית סאה ותר מיכן
 דברי ר שמיען וחכ אסורין

ויהי לטובל במי דב אב בומן שלא
 התחיל בו מערב שביעית מה שהוא
 לטובל ו אבנים שחיצונית
 המחרשה או שהיו מוסדות ו
 ונתגלו אם יש בהם שנים של
 משה שנים שנים הרי אלו תטלו
 המסקלות שדיחו נטלות העלמות
 ומנוח את הנצרות בארץ וכן
 גרש של גרדות נטלות העלמות
 ומנוח את הנצרות בארץ אם יש
 תחתיהם סלע או קש הרי אלו תטלו
 ח אין בונים מדרגות אפילו
 האיות ערב שביעית משפסקו
 לנשים ספרי שהיו מתקנין לנשים
 שביעית ולא יוסמוך בעפר אבל עשהו
 חיון כל אבן שהוא יכול לפשוט
 את מזו לטלה הרי זו תינטל ו
 אבן סקן באות מכל מקום השקן
 מביא מכל מקום ואלו הן אבני סקן
 כל שאינה יכולה להינטל באחת י
 דב ר מאור ר יוסף אומ' אבני סקן
 כשמן כל שכן נטלות שנים שלש
 שעל הכותל ו הבוסה גרבינו
 לרשות הרבים מותר לה עמיק ער
 הקלע מה משה בעפר עוברו מ
 ברשות הרבים ומתקינו דב ר חושע
 ר עקידה או בדרך שאין מקלקלין

עד שיעמיק שלושה או שיגביה
 שלושה עשה אדם את וכל אוצר
 ר מאור אוסר עד שיעמיק שלושה
 או עד שיגביה שלושה היה לו דבר
 ממנוט מוסק עליו והולך ר אלון
 בן עזריה אוסר עד שיעמיק שלושה
 או עד שיגביה שלושה או עד שיעמיק
 על הסלע ג המדיר את שדיחו
 וינשה סהר לבית סאתים עקר
 שלושה רוחות ומניח את האמינות
 נמיא מדיר בית ארבעת סאים
 רבן שמעון בן גמליה בית שמונת
 סאים היתה על שדיחו בית
 ארבעת סאים משיר ממנו מקצת
 ספרי מדאית העין ומוציאין מן
 הסהר ונותן לתוך שדיחו בדרך
 המובלים ר לאיפתח אדם
 מחיצה בתחילה לתוך שדיחו עד
 שיהא בו שלוש מדרגות שהן
 שלש על שלוש על חס שלוש שיען
 עשרים ושבע אבנים ה גר שיש
 בו עשר אבנים של משה שנים שנים
 הרי אלו תטלו טעור גר עשרה
 טפחין פחות מכן מחיצה ונמנו
 עד פחות מן הארץ טפח ו
 במי דברים אמורים מתוך שלו
 אבל מתוך שלחבירו מה שהוא

ברשות הרבים כך לא יתקן מה
מעשה בעפר עוברו לתוך שדהו
כדרך המובלים וכן החופר בו
ושיח ומערה

פר ד הל' ו

בראשונה היו אומרים מלקט
אדם עניים ועשירים מתוך שלו
כדרך שהוא מלקט מתוך שלחמו
את הגם הגם ומשרבו עתרי
עבירה התקינו שיהא זה מלקט
מתוך שלו שלוא בטובה ואין
יטען לומר שיקצץ להם מחנות
ב שדה שניתקו עצה תיורע
מוצאי שבועות שני טיבא או
שני טיבא לא תיורע מוצאי שני
שבועות שדה שני טיבא בית שמי
אם אין אוכלין פירותיה בשביעית
בית הלל אין אוכלין בית שמי אין
אוכלין פירות שבועות בטובה
בית הלל אין בטובה ושלוא בטובה
ו יהודה אף חילוף הדברים זה
מקל בית שמי ומחמירו בית הלל
ג חכמים מרים מן הגרים
בשבועות אבל לא מיעור ומחזקים
ודי גנים בשביעית אבל לא יודי ושר
ושראלין בשלומם טפני דרכי שלם
ד המדלבויתים בית שמי ואגם
בית הלל וישרש מודים במחלק

עד שנים ואין זה הוא מדל אחד או
שנים המחליק שלישה זה בער זה
במיוזב אס מתוך שלו אבל מתוך
שלחמו או את המחליק ישרש ה
המבקר בעיית לא יחפה בעפר
אבל מכסה הוא באבנים או בקש
הקוצץ קורות שיקמה לא יחפה
בעפר אבל מכסה הוא באבנים או
בקש אין קוצצין בתולת שיקמה
בשבועות מפני שהיא עבירה
ו יהודה אף כדרכה אסור אלא
מגביה עשרה טפחים או גומם
מיעם הארץ ו המונב בגפנים
והקוצץ בקנים ו חסה או מחזיק
טפח ו עקיבה או קוצץ כדרכו
בקורות במגל ומגרה וכל מין
שירצה אילן שני פשוט קושרין
אותו בשביעית לא שיעלה אלא
שלוא יוסף ו מאמתי אוכלין
פירות האילן בשביעית הפנים
משהוריו אוכלין פתו בשדה
בית הלל כונס לתוך ביתו וכן מוצא
כהם בשאר שני שבועות חייבים
במעשרות ח הבוסר משהביא
מים אוכל פתו בשדה הבאיש כונס
לתוך ביתו וכן מוצא בו בשאר שני
שבועות חייב במעשרות ט
ויתים שהיכנסו רביעית לטאה

הל' ו

הדב"ס ואל"ט
ב"ה ש"ס

שבת

© Library of the Hungarian Academy of Sciences, Budapest

פירות אפילו בשעת הזרע משאיל
 לו סאתו את עלפי שהוא יודע שיש
 לזרע פורט לו מעות אפילו שיהו
 יודע שיש לו פועלים וכולם בפירות
 אסורין ט משאלת אשה לחבמה
 החשודה על השביעית נפה וכברה
 ורחיים ותנור אבל לא תבדיל ולא
 תטחן עימה אשת חבר משאלת
 לאשת עמה ארץ נפה וכברה וכדור
 וטחנת ומרקדת עימה אבל לא
 משתטיל את המים לא תזנא אעלה
 שאין מחזקין ידי עבדי עבדה
 וכולם לא אמרו אלא מפני דרכי
 שלום מחזקים ידי צדיק בשביעית
 אבל לא ידי ישרא ושואלים בשלום
 מפני דרכי שלום
 פ' י הל' ט

שלוש ארצות לשביעית כל שהחזקן
 עולי כל מארץ ישראל ועד ג' יב לא
 נאכל ולא מעבד וכל שהחזקן עולי
 מצרים מצרים עד הנחלת אמנם
 נאכל אבל לא מעבד מהסוד מאמנם
 וליפגים נאכל ובעבד ב עושים
 בתלוש בסודייה אבל לא במחור
 דעום ודורים ודורכים ומעמרים
 אבל לא קוצרים ולא ביצרים ולא
 מוסקים כלל א' דעקבה מלשכחא
 בו מחור בארץ עושים אחת בסודייה

ג בעלים שידדו עליהן גשמים
 וינמחו אם היו העלים שלהן שחורים
 אסורין הוריקו הרי אלו מותרין ד
 חנה בן אנטיגנס או אם יכולין לה
 להיות ביעלים שלהן אסורין כנגד
 כן מוצאי שביעית מותרין ד
 מאמתי מותר אדם ליקח חזק מוצאי
 שביעית משיעשה כמיצא בו עשה
 הבכור החדש האפילרבי התיר ליקח
 ידק מוצאי שביעית מיד ד אין
 מוצאין שמן שרפה ופירות שביעית
 מהארץ לחוטה לארץ א' ש' שמעון
 שמעתי בפירוש שמצאין לסודייה
 ואין מוצאין לחוטה לארץ ד אין
 מוצאין תרומה מחוטה לארץ לארץ
 א' ש' שמעון שמעתי בפירוש שמצאין
 מסודייה ואין מוצאין מחוטה לארץ
 פ' ז הל' ז

כל גדול אמרו בשביעית כל שהוא
 מאוכל אדם ומאכל בהמה ממין
 הימצאים ואינו מתקיים בארץ יוש
 לו שביעית ולדמיו שביעית יש לו
 מיעור ולדמיו מיעור ואי זה זה
 עליהן שוטה ועלה הדג נא הע
 העולשים והכרישים הדגלה וכו'
 החלב מאוכל בהמה החוחים והדורים
 ומצין המצבים ספחי אסטס וקוצא
 יש להם שביעית ולדמיהן שביעית

ויש להם ביעור ולדמיהן ביעור ב
 ועוד כל אחר אמרו כל שהוואמאכל
 אדם ומאכל בהמה וממין העובדים
 ומתקיים בארץ ויש לו שביעית
 ולדמיו שביעית אין לו ביעור ולדמיו
 ביעור ואי זה זה עיקר הלוח שומה
 ועיקר הדגירה הער קבנים והחלבים
 והבכריה ממין העובדים הפואה
 והרכפא יש להן שביעית ולדמיהן
 שביעית אין להן ביעור ולא לדמיהן
 ביעור ג ומהאיר ארמיהם
 מתבערין עד ראש השנה אמרו לו
 להן אין ביעור קל וחומר לדמיהן ד
 קלפירושון והבן שלו קלפירושון
 והבנים יש להם שביעית ולדמיהן
 שביעית העבד עובד לעצמו לא
 יצא בשכר שאין עושין סחורה
 שביעית ולא בכורות ולא בתרומות
 ולא בגבילות ולא בטריפות ולא בשקצים
 ולא ברמסים ולא הוא לוקח ירקות
 שדה ומוכר בשוק אבל הוא לוקח
 ובנו מוכר עליו לוקח לעצמו והותר
 מותר למוכרו ה לוקח בכור לו
 למשתה בנו או לרצל ולא יצרך לו
 מותר למוכרו יצדי חיה עופות ודגים
 שניתנו להם מינים טמאים מתירין
 למוכרן ויהודה או אף מי שמתענה
 לו לפי דרכו לוקח ומוכר

ולא

בכירות

אדם וחומר בהמה חשב עליו לעצם
 הרי הוא בעצם כגון המאה האחת
 והקדושה ב שביעית גיתנה
 לאכלה לשתיה ולסוד לאכל
 דבר שדרכו לאוכל לסוד דבר ש
 שדרכו לסוד לאסוד מן וחומר
 אבל סך הוא את השמן וכן בתורה
 ובמשנה שני קלמון שביעית
 שניתנה להדלקת הנר וכן מוכרין
 פירות שביעית לא במידה לא משקל
 ולא במידה לאתאינים במידה
 ולא ירק במשקל בית שמי או אף
 לא אגודות בית הלל לא את שדרכו
 להאגד בית אגודין אותו שדרכו
 כגון הכרשים וכן החלב ו
 האומר לפועל הילך לך אוסר וד
 ולקט לך ודק היום שכרו מושק
 לו בודק היום שכרו אסור לקח
 מן המזומים מכיר בפונדיון כל
 כשאלקוט ירקות השרה אביא
 לך מותר לקח ממנו סתם לאישלם
 לו מדמי שביעית שאין פורעין חוב
 מדמי שביעית ה אין בותנן
 לביר ואכלן לא לספר לא לספר
 אבל בותן הוא לביר לשתות ולכלם
 הוא נותן מתנת חנם ו תאינים
 של שביעית אין קוצין אותן במקדש

אבל קוצה בחורבה אין דורכין ענבים
 בנות אבל דורכ הוא בערי בארץ
 ערשין ויתים ביד ובקוט כא אבל
 כותש ומכנים לביר דאז שטעון
 או את טוחן הוא בבית הבד ושכנים
 לבחור ו אין מבשלין ירק ו
 של שביעית בשמן של תרומה שלא
 תיארנו ליד פסול שטעון מתיר
 והאחרון האחרון מתפש בשביעית
 והפירי ענמו אסור ה אין לקחין
 עבדים וקדקעות וסדמה טמאה
 מדמי שביעית ואם לקח יאכל כנגדו
 אין מביאים קניינים קניי ובות
 קניי ויהדות מדמי שביעית ואם
 הביא יאכל כנגדו אין סכים בלם
 בשמן של שביעית ואם סך יאכל
 כנגדו ט עוד שסכו בשמן פ
 של שביעית ו אלמנו או ידלק חב או
 יאכל כנגדו אם לפני ו עקדה אדם
 הקדו ו אליעזר ועוד שסכו בשמן פ
 של שביעית ידלק ו אם להם שתוקד
 לא יאכלם מה ו אליעזר או בור
 ו ועוד אמרו לפנו או היה
 ו אליעזר האוכל פת כותים כו
 באוכל בשר חזיר ו אם להם שתוקד
 לא יאכלם מה ו אליעזר או בור
 וא מד חזיר שתוקד בתוך ו בק ש

של שביעית מותר לרחוץ בה ואם
מתחשב הוא הרי זה לא ירחץ

פר ט הל א

הפגם הידבוחין השונים חלבוה
כיסבר שבהרים כרפס של עהרות
גרג שלאפר פטורין מן המעשחת
ולקחים מכל אדם בשביעית שאין
מורא בהן נשמר והודה אי ספח
חדל מתורין שלא נחשדו עליהם
עברי עבירה ו שמעון אי כל הספחין
מותרין חוץ מספח אכרוב שאין
מורא בהן מרקות שדה וחכא
כל הספחין אסורין ב שלוש
ארינות לביעור והודה רבי
וגליל שלוש שלוש ארינות לכל
אחת ואחת גליל העליון וגליל ה
התחתון והעמק מספר חגיגה
והעמק כל שאינו מגדל שיקמים
גליל העליון מספר חגיגה ולמטה
שהוא מגדל שיקמים גליל התחתון
ותחום טבריה והעמק וביהודה
ההר והשפלה והעמק ושפלת
לד כשפלת דרום וההר שלה
כההר המלך מבית חורין
ועד הים מדינה אחת ג
ולמה אמרו שלוש ארינות
שדה אובלין מכל אחת ואחת

עד שיכלה האחרון שבה ו שמעון
א לא אמרו שלוש ארינות אלא ביהודה
ושאר כל הארצות כהר המלך כל
כל הארצות כאחת ליתנים והעמק
ד אובלים על המזבד אבל לא
מן השמור ו יוסהא את על השמור
אובלים על הטפוחים ועל הדפרא
אבל לא על הסיתות ו יהודה
מתיר כל זמן שביכורו עד שלא
יכלה הקיץ ה הכובש שלושה
כשים בחובית אחת ו אלעזר אי
אובלים על הדפרא ו יהושע אוב
את על האחרון ו גמליא א כל שלא
מינמן השדה יבע מינמן החבית
וחלכה כדבריו ו שמעון בל הדיק
אחד לביעור אובלין ברגילה עד שכל
הסמיות מבקעת בת טופה ו
המלקט עשבים לחים עד שביש
המתיק והמגבב יבש עד שתדר
רביעה שניה על קנים ועל גפנים
עד שישרו מאביהם המגבב יבש
עד שתדר רביעה שנייה ו
מורא בו המשכיר בית לחבירו עד
הגשמים עד שתדר רביעה שנייה
המותר הנביה מחבירו עד הגשמים
עד שתדר רביעה שנייה עד אמת
העניים נכנסים לפרדסות עד שתדר

ו יתיר
הוא ככל
עד שיהיה
רביעה
שנייה

רביעה שניה מאמתי נהנים ושופים
 בתוך ובקש מלשבינות משתד
 רביעה שניה ה מי שהיו לו
 פירות שביעות והגיעה שעת המעור
 מחלקין מחן שלוש סעודות לכל
 אחד ואחד והעניים אוכלים אחד
 הביעור אבל לא עשירים ובר יוחה
 וחסדן אחד עניים ואחד עשירים
 וכל יום יעור ט מי שהיו
 לו פירות שביעות שפלו לו לירדשה
 או שניתנו לו מתנה ואליעזר או
 יתנו לאוכליהם וחבב או אין
 החוטא נישבר אלא ימכרו לאכליהם
 ומיניהם יתחלקו לכל אחד האוכל
 מעטת שביעות שישל החמדה
 חלטה חייב מיתה

פר י הלכ ט

שביעות משמטת את המלוד
 בשטר ושל אב שטר הקפת החנות
 אינה משמטת ואם עשאה מלוח
 הרי זה משמטת ויהודה ויראשון
 משמט שכר שכר אינו משמט
 ואם עשאו מלוח הרי זה משמט
 וינסה אוכל מלאכה שהיא פוסקת
 לשביעות משמטת ושאינה פוסקת
 לשביעות אינה משמטת ד ב
 השוחט את הפרה וחילקה בראש

השנה אם היה אחד שמעבד משמט
 ואם לאו אינו משמט האונס והמפנה
 והמוציא שם רע וכל מצוה בית
 דין אינו משמטין המלוה על המשכון
 והמוסר שטרותיו ליתרון אינו
 משמטין ג פרוזבול אינו משמט
 זה אחד מן הדברים שהתקין הלל
 הדקן שראה שנתמע העם מלוחות
 זה את זה ועוברים על מה שכתב משה
 שכן השמר לך פן יהיה דבר עש לבק
 בליעל לאמר זה התקין הלל פרוזבול
 ד זה הוא גופו של פרוזבול מוסר
 אנשים איש פל ופל ודדינים שמקום
 פל שכל חוב שיש לו שאגבנו כל זמן
 שארסה ודדינים חותמין מלגטן
 או העדים ה פרוזבול המוקדם
 כשר והמאוחר פסול שטרי חוב הם
 המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין
 אחד לזה מחגישה כותבין פרוזבול
 לכל אחד ואחד חמשה ליום מן האחד
 אינו כותב אלא פרוזבול אחד לכולם
 ו אין כותבין פרוזבול אלא עלה
 הקרקע אם אין לו מוביחו לזמן שדחה
 כל שהוא היתה לו שדה ממשכנר
 בעיר כותבין עליה פרוזבול וחוצות
 או כותבין לאיש על נכסי אשתו
 וליתומים על נכסי אפטרופים

ז כוונת דבורים ואלעזר אוהרי
הרי הוא בקרקע וכותבין עליה פר
פרובול ואינה מקבלת טומאה במקומה
והרודה ממנה בשבת חייב וחכם או
אינה בקרקע ואין כותבין עליה פרוטל
ומקבלת טומאה במקומה והרודה
ממנה בשבת פטור ה המחויר
חוב בשביעות ואמר לו משמיט אתי
א לו את על פי כן יקבל ממנו שנוה
דבר השמיטה ט כיצא בו
רויח שגלה לעיר המקלט ורעאנשי
העיר לכוזר לאמר להם רוצח אני
אמרו לו אפ על פי כן יקבל מיון שג
זה דבר הרוצח י המחויר
חוב בשביעות רוח חכם נוחה הימנו
הלוח מן הגר שניתגירו בני עמנו
לא יחויר לבניו ואם החויר רוח
חכם נוחה הימנו כל המיטלטלין
ניקנן במשיבה כל המקוים את דבר
רוח חכמים נוחה הימנו
חסל מסכת שביעות

תרומת פירקא חזא

חמשה לא יתרמו ואם תרמו אין
תרומתן תרומה החרש והשוטח
הקטן והתורם את שאינו שלו נכרי
שתרם את של ישראל אפילו ברשות

אין תרומתו תרומה ב חרש
המדבר ואינו שומע לא יתרם אם
תרם תרומתו תרומה חרש שדיבר
חכם בכל מקום שאינו לא שומע
ולא מדבר ג קטן שלא הביא
שתי שערות ו והרודה את תרומתו
תרומה ו יוסה א אם עד שלא בא
לענות עדים אין תרומתו תרומה
אם משבא לענות עדים תרומתו
תרומה ד אין תורמין ויתקן
על שמן ולא ענבים על יין ואם
תרם בית שמי את תרומת ענמן
בהן בית הלל אין תרומתן תרומה
ה אין תורמין מן הלשט מן ה
השכחה מן הפאה ומן ההבקר
ולא ממעשר ראשון שלא נטלה
תרומתו ולא ממעשר שני והקדש
שלא נפחו ולא מן ההחב על הפטח
ולא מן הפטח על החב ולא מן
התלוש על המחובר על התלוש ולא
מן החדש על הישן ולא מן הישן
על החדש ולא מפירות הארץ על
פירות חוצה לארץ ולא מפירות
ארץ על פירות הארץ ואם תרמו
אין תרומתן תרומה ו חמשה
לא יתרמו ואם תרמו תרומתן תרומה
האילם והשיכור והערום והסומא

ולא מן
המחובר

חזנה

התוספתא

פרק א

הלכה א

שלשה אילנות בתוך בית סאה הרי אלו מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילן ובלבד שתהא מטעתן ממטע עשרה לבית סאה דברי ר' מאיר ור' יהודה ר' יוסה ור' שמעון או' אין חורשין להן אלא צרכן כמה ריוח יהא ביניהן רבן שמעון בן גמליאל או' כדי שיהא בקר עובר בכליו רבן גמליאל ובית דינו התקינו שיהא מותרין בעבודת הארץ עד ראש שנה אחר אילן העומד בתוך קביים ושנים העומדין בבית ארבע קבין אין חורשין להן אלא צרכן שלשה אילנות של שלשה בני אדם ושדה של אחד אף על פי שבעל השדה חורש מפני צורך שדהו מותר

הלכה ב

זקנה ונראה כנטיעה הרי היא כנטיעה ונטיעה נראית כזקנה הרי היא כזקנה מה בין זקנה לנטיעה זקנה עד עצרת נטיעה עד ראש השנה זקנה מעין שלשה נטיעה מעין עשרה ושדה קנים נדונת כנטיעות

הלכה ג

שלשה קישואין ושלשה דלועין וארבע נטיעות הרי אלו מצטרפין ובלבד שתהא מטעתן ממטע עשרה לבית סאה כמה ריוח יהא ביניהן רבן שמעון בן גמליאל או' כל שתחתיו וחוצה לו מלא צמד וכליו אי זו היא נטיעה ר' יהושע אומ' בת חמש בת שש בת שבע [אמר ר' מפני מה אמרו בת חמש בת שש ובת שבע] אלא אומ' אני גפנים בני חמש תאנים בני שש וזתים בני שבע

הלכה ד

מוכרין ומוציאין זבלים ערב שביעית מישראל החשוד על השביעית ומן הגוי ומן הכותי אפילו בשביעית מותר עד מתי מותר לזבל כל זמן שמותר לחרוש מותר לזבל

הלכה ה

משקין את הנטיעות עד ראש השנה ר' יוסה בן כיפר או' משם ר' ליעזר בית שמיי או' משקה (את) על הנוף ויורד על העיקר בית הלל או' על הנוף ועל העיקר אמרו בית הלל לבית שמיי אם אתה מתיר לו מקצת התר לו את הכל אם אין את מתיר לו את הכל אל תתיר לו מקצת

הלכה ו

ומכוונין את הנטיעות עד ראש השנה ר' יהודה אומ' אם היו מבורכות לפני שביעית נוטלן אף בשביעית

הלכה ז

אלו הן עוגיות אילו בדידין שבעיקרי אילנות מותרין ומשמטין בקנים מקום שנהגו לותר ולשמט לפני החג מותרין ומשמטין לפני החג לאחר החג מותרין ומשמטין לאחר החג

הלכה ח

פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית ר' יהודה או' מקום שנהגו לסוך אין סכין מפני שהיא עבודה מקום שלא נהגו לסוך סכין ושל שביעית שיצאו למוצאי שביעית הכל שוין שאין סכין אותן ואין מנקבין אותן וכן היה ר' יהודה או' הלוקח פגה מחברו בשאר שני שבוע אף במקום שנהגו לסוך סכין לא יקנח שרף בעיקר מפני שמתריפו אבל מקנחו בעליו

הלכה ט

תאינה שנתקלפה אין טחין אותה בטיט מפני שהיא מלאכתה אין תולין תחובין בתאנה ואין מרכיבין בתאנה מפני שהיא עבדה ר' שמעון בן לעזר או' במועד צורר ובשביעית חותך

הלכה י

סוקרין את האילן בסיקרא וטוענין אותו באבנים ואין חוששין לא משם שביעית ולא משם דרכי האמורי

הלכה יא

מסקלין מקווצין מקטפין ומסתתין ומצדדין ומגמזין עד ראש השנה ונוטל את הרואה ר' שמעון בן לעזר או' אף סמין את הגפנים בשבי'

הלכה יב

חורשין שדה בית השלחין ומשקין אותן שלשים יום לפני ראש השנה ר' או' עד לפני ראש השנה שלשים יום כדי שיטע וישריש ויזרע וישריש אין בודקין את הזרעים בגללים אבל בודקין אותן באדמה ובעציץ ומשיירין משביעית למוצאי שביעית ומקיימין את העלויים שבגג אבל אין משקין אותן

פרק ב

הלכה א

מרבצין שדה ערב שביעית כדי שתעלה ירקות בשביעית ולא עוד אלא אף בשביעית מרבצין אותה כדי שתעלה ירקות למוצאי שביעית בצלים שנכנסו מערב שביעית לשביעית מרבצין עליהם מים כדי שיהא נוחים ליעקר

הלכה ב

הלוף שהעלה תמרות בשביעית לא יטול הימנו בשביעית מפני מראית העין בצלים שנכנסו מערב שביעית לשביעית או שיצאו משביעית למוצאי שביעית מרבצין עליהן מים כדי שיהו נוחין ליעקר

הלכה ג

הנוטע והמבריך והמרכיב שלשים יום לפני ראש השנה עלתה לו שנה ומותר לקיימן בשביעית פחות מכן לא עלתה לו שנה ואסור לקיימו בשביעית פירות נטיעה זו אסורין עד חמשה עשר בשבט אם ערלה ערלה אם רבעי רבעי

הלכה ד

פול המצרי שמנע ממנו מים שלשים יום לפני ראש השנה מתעשר לשעבר ומותר לקיימו בשביעית אם לאו אסור לקיימו בשביעית ומתעשר לשנה הבאה במי דברים אמורים בשל שקי אבל בשל בעל שמנע הימנו שתי מריעות דברי ר' מאיר וחכמים או' שלש

הלכה ה

ר' יוסה בן כופר אמ' משום ר' שמעון שזורי במי דברים אמורים בזמן שזרעו לירק וחשב עליו לזרעו אבל אם זרעו מתחלה לזרע ומקצתו השריש לפני ראש השנה ומקצתו השריש לאחר ראש השנה אין מעשרין הימנו על מקום אחר ולא ממקום אחר עליו אלא כונס גרנו לתוכו ומעשר הימנו עליו נמצא מעשר מן החדש על החדש ומן הישן על הישן מעשר עני ומעשר שיני לפי חשבון נוטל את העישור ועושה אותו מעשר עני ומעשר שני אם זרעו בתחלה לזרע וירק או שזרעו לזרע וחשב עליו לירק זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו

הלכה ו

אמ' רבן שמעון בן גמליאל לא נחלקו בית שמיי ובית הלל על הגמור שהוא לשעבר ועל שלא הנץ שהוא לעתיד לבוא על מה נחלקו על התורמל שבית שמיי או' לשעבר ובית הלל או' לעתיד לבא נמצאת או' שלש מדות בירק פול המצרי שזרעו לירק אף על פי (שהשרישו) [שהשריש] לפני ראש השנה ולקטו לאחר שנה מתעשר ובשעת לקיטתו עישורו ומתעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו אם עשה קצוצים גמורין לפני ראש שנה זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו

הלכה ז

השבת והכסבר שזרען לירק אף על פי שהשרישו לפני ראש השנה ולקטן לאחר ראש השנה מתעשרין ובשעת לקיטתן עישורן ומתעשרין מזרען על ירקן ומירקן על ירקן אם הביאו שליש לפני ראש שנה זרען מתעשר לשעבר וירקן בשעת לקיטתן השבת שזרע לזרע מתעשרת זרע ופטורה זירין וירק זרעה זירין (לירק) מתעשרת זרע וזירין וירקה פטור כל ירקות שזרען לזרע בטלה דעתו ירקן חייב וזרען פטור

הלכה ח

התבואה והקטנית שזרעה לזרע בטלה דעתו זרען חייב וירקן פטור הפול והשעורין והתלתן שזרען לירק בטלה דעתו זרען חייב וירקן פטור

הלכה ט

השחליים והגרגר שזרעו לזרע מתעשרין זרע וירק זרע לירקן מתעשרין ירק וזרע רבן שמעון בן גמלי' או' בצלין הקיצינין שרבצן לפני ראש השנה מתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה

הלכה י

היתה שנייה ונכנסה שלישית אין מורכין ואין מונעין מהן מים כדי שיהא מעשר עני היתה שלישית ונכנסה רביעית מורכין ומונעין מהן מים כדי שיהא מעשר שני ומותר לדכן ברגל וכך כל אדם נוהגין

הלכה יא

כל ירקות שהושקו לפני ראש השנה מותר לקיימן בשביעית אם היו דקין אסור לקיימן מפני מראית העין אין מחייבין אותו לשרש את הלוף אלא מניחין כמות שהוא אם היה צומח למוצאי שביעית מותר

הלכה יב

אין מחייבין אותו לשרש את הקירנס אבל גוזזה בעלין אם צמחה למוצאי שביעית מותרת

הלכה יג

התבואה והקטניות שהביאו שליש לפני ראש השנה מתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה ר' שמעון שיזורי או' פול המצרי שזרעו מתחילה לעמיר וכן פולים הגמלונין וכל כיוצא בהן מתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין לשנה הכאה אמ' בן עזיי לפני ר' עקיבא משם ר' יהושע אף משהשרישו חזר ר' עקיבא להיות שונה כדברי בן עזיי

הלכה יד

אין מלקטין עשבים מגבי זבל אבל מלקטין הימנו קישושות נותנין עליו קש או תבן כדי שירבה נותנין עליו מים כדי שיסרח ועודרין אותו כדי שיתפח אין מוסיפין לא על המשפלות ולא על האשפות דברי ר' מאיר ר' יהודה או' מוסיפין על המשפלות ואין מוסיפין על האשפות ר' שמעון או' אף על האשפות ובלבד שלא יפחות משלש אשפות לבית סאה

הלכה טו

המדריך את שדהו עושה סהר בית סאתים נתמלאת עוקר מתוך הסהר ועושה אשפתות בתוך שדהו כדרך המזבלין וחוזר ועושה סהר אחר אמ' ר' יודה במי דברים אמורים בזמן שהיתה צאנו מועטת אבל אם היתה צאנו מרובה אפילו בית כור אפילו בית כוריים מותר ר' שמעון בן לעזר או' תוקע יתד באמצע ומקיף לו ארבעה סהרים מארבע רוחותיה היתה כל שדהו בית סאתים לא יעשה כולה סהר אלא משייר הימנה מקצת מפני מראית העין דברי ר' מאיר ר' יוסה מתיר

הלכה טז

עוקר מסהר זה ונותן לתוך סהר אחר ובלבד שלא יחזיר לראשון דברי ר' מאיר וחכמים מתירין

הלכה יז

עוקר משדה זו ונותן לתוך שדה אחרת ובלבד שלא יחזור לראשון דברי ר' מאיר וחכמים מתירין

הלכה יח

עוקר מסהר זה ונותן לתוך סהר אחר ובלבד שלא יהא בינו לחבירו בית שמנה סאין דברי ר' דוסתאי בי ר' יהודה ר' יוסה בן כיפר אמ' משם ר' ליעזר בית סאתים ובית סאתים זו חולב וגוזז לתוכה ומכניס ומוציא דרך עלייה

הלכה יט

בכל עושין סהרין באבנים ובמחצלות בקש ובקנים ובקילחות אפילו שלשה חבלים זה למעלה מזה ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו שלשה טפחים כדי שיכנס הגדי

הלכה כ

אין מדיירין לא בשבתות ולא בימים טובים ולא בחולו של מועד אפילו בטובה אם באו מאליהן אין מסייעין אותן ואין מותר להשיב שומר ולנער את הצאן אם היו מדיירין לשבתות ולמועדים מותר ומותר להשיב שומר ולנער את הצאן ר' אומ' מדיירין בשבת בטובה ביום טוב במזונו בחולו של מועד ואפילו נוטל שכרו

פרק ג

הלכה א

לא יפתח אדם מחצב כתחלה בתוך שדהו עד שיהו בו שלש מרביות שהן שלש על שלש על רום שלש אמ' ר' יהודה במי דברים אמורי' בזמן שמתכוין לעשות שדה אבל בזמן שאין מתכוין לעשות שדה אפילו דבר מרובה מותר

הלכה ב

אמי רבן שמעון בן גמליאל במי דברים אמורים בזמן שאין מתכוין לעשות שדה אבל בזמן שמתכוין לעשות שדה אפילו כל שהו אסור

הלכה ג

סלע שצף על גבי הארץ ואיגד יוצא ממנה אם יש בו כשיעור הזה מותר ואם לאו אסור

הלכה ד

אבנים תושבות שהמחרישה מזעזעתן אם יש בהן שתים של מסוי שנים שנים הרי אילו ינטלו ר' נחמיה או' בונין מדריגות על פי גאיות בערב שביעית ובשביעית סומך להן עפר ונותנן על פי גאיות

הלכה ה

מסקלין דרך רשות הרבים דברי ר' יהושע ר' עקיבא אומר כשם שאין לו רשות לקלקל כך אין לו רשות לסקל ואם סקל יוציא לים או לנהר או למקום הטרשין מסוקלין מפני דרך היחיד ומפני דרך הרבים ומפני הספד

הלכה ו

ועושין ספחים בראשי גגות ומקיימין [אותן] ואין חוששין לא משם שביעית ולא משם עבודת הארץ

הלכה ז

זיתי ערב שביעית שנכנסו לשביעית מסקלין מקווצין ממלין נקעין שתחיתיהן עפר ועושין עוגיות מזו לזו ולא עוד אלא אף זיתי שביעית שיצאו למוצאי שביעית מותר לעשות כן

הלכה ח

בראשונה היו או' מלקט אדם זתים מתוך שלו כדרך שמלקט מתוך של חבירו את הגס הגס חזרו להיות נותנין זה לזה בטובה התקינו שיהו מביאין מן המצוי ומן הקרב והלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות

הלכה ט

בראשונה היו אומ' מלקט אדם צרורות וחרסין מתוך שלו כדרך שמלקט מתוך של חבירו את הגס הגס משרבו עוברי עבירה חזרו לאסור

הלכה י

שדה שניטיבה אין זורעין אותה במוצאי שביעית אי זהו שדה שניטיבה כל זמן שבני אדם חורשין חמש והוא חורש שש שש והוא חורש שבע שמיי הזקן או' אלו היתה שעה פנויה גוזרני עליה שלא תזרע בית דין של אחריו גזרו עליה שלא תזרע

הלכה יא

אין חוכרין נירין מישראל החשוד על השביעית אבל לוקחין הימנו שדה זרועה שלא גזרו אלא עד מקום שהן יכולין לזרוע

הלכה יב

המקבל שדה מן הגוי פוסק עמו על מנת שהגוי זורעה

הלכה יג

הנכרי והכותני שחרשו אין עושין אותן בית הפרס שלא גזרו אלא עד מקום שיכולין לגזור אין מגדלין בהמה דקה אבל מגדלין בהמה גסה שלא גזרו אלא גדר שיכול לעמוד

הלכה יד

הקוצץ קורה של שקמה הרי זה לא יחליק ולא ידריג אלא מכוין כדי שתהא קיצתה שוה ר' יהודה או' מקום שנהגו לדריג יחליק לחליק ידריג הרי זה מגביה טפח וקוצץ וכן היה ר' יהודה או' הלוקח בתולה של שקמה מחבירו בשאר שני שבוע הרי זה מגביה עשרה טפחים וקוצץ נמצאת או' שלש בתולות הן

הלכה טו

בתולת אדם בתולת אדמה בתולת אילן בתולת אדם כל שלא נבעלה מימיה בתולת אדמה כל שלא נעבדה מימיה רבן שמעון בן גמליאל או' כל שאין בה חרס בתולת אילן כל שלא נקצצה מימיה

הלכה טז

אין עוקרין גדר שבין שתי שדות אחד גדר של עצים ואחד גדר של אבנים במה דברים אמורים בזמן שמתכוין לעשות שדה אבל לעצים מותר

הלכה יז

המשרש עיקר חרוב וסדן שקמה לעצים מותר ולשדה אסור

הלכה יח

מחפירות שניטל מהן אילן הרי זה לא יחפה בעפר אבל מכסה באבנים או בקש

הלכה יט

הקוצץ בקנים הרי זה מגביה טפח וקוצץ רבן שמעון בן גמליאל או' מקום שנהגו לקוץ יתוך לתוך יקוץ הרי זה מגביה טפח וקוצץ אין מטילין את הקנים בחישת הקנים מפני שהיא מלאכתן רבן שמעון בן גמליאל מתיר וכן היה רבן שמעון בן גמליאל או' מותר לאדם ליטע אילן סרק כדי לעשות סייג בשביעית

הלכה כ

אין מלמדין את הפרה אלא בחולית בלבד רבן שמעון בן גמליאל אוי' אף בתוך שדה חבירו מותר ובלבד שלא יסמוך לה מענה אבה שאול [אומר] מגרר בחרשין וגוממו מעם הארץ ובלבד שלא יקוץ בקורדום

הלכה כא

פגין של שביעית אין חולקין אותן בשביעית בסייפות מותר מפני שהיא מלאכתן בקיר ובכפניות מותר

הלכה כב

מאימתי אדם רשיי לקוץ את האילן בשאר שני שבוע משיבא לעונת המעשרות

הלכה כג

אין מוכרין שדה אילן לחשוד על השביעית אלא אם כן פוסק עמו על מנת שאין לו באילן ר' שמעון מתיר מפני שהוא אומ' לו אני מכרתי את שלי צא ותבע את שלך

פרק ד

הלכה א

ר' יהודה אוי' הפרסאות שביעית שלהן מוצאי שביעית שהן עושות לשתי שנים אמ' לו הרי הן אצלך בטבריה ואינן עושות אלא בנות שנתן

הלכה ב

הטומן את הלוף בשביעית ר' מאיר אומ' דרך ארץ טומנו בעציץ כדי שלא יצמח אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים

הלכה ג

הלוף שעברה עליו שביעית ר' ליעזר אוי' אם שהא שלש שנים נותן לעניים רביע אם שהא שתי שנים נותן לעניים שליש שנה אחת נותן לעניים מחצה

הלכה ד

מאימתי מותר אדן ליקח הלוף במוצאי שביעית מכל מקום ר' יהודה אוי' מיד אמ' ר' יהודה מעשה והיינו בעין כושי והיינו אוכלין לוף במוצאי החג של שביעית על פי ר' טרפון אמ' לו ר' יוסה משם ראייה עמכם הייתי ומוצאי פסח היה

הלכה ה

אין מוכרין פירות שביעית לחשוד על השביעית אחד זרעים הנאכלין ואחד זרעים שאין נאכלין בית שמאי אוי' לא ימכר לו שדה בשביעית ובית הלל מתירין

הלכה ו

ואי זו היא ארץ ישראל מנהר דרומה של כזיב והלך סמוך לעמון ומואב ארץ מצרים
שתי ארצות הן או נאכל ונעבד או לא נאכל ולא נעבד

הלכה ז

עיירות ארץ ישראל הסמוכות לספר מושיבין עליהן שומר כדי שלא יפוצו גויים
ויבוזו פירות שביעית

הלכה ח

עיירות המותרות בתחום ניוי ונאסרו כגון ציר וצייר וגשמי וזיזיון ויגרי טב ודנב
חורבתא וכרכא דבית חרב

הלכה ט

עיירות האסורות בתחום ציר אשנץ ובצת ופומא ציבא וחניתא עיליתא וחניתא
ארעיתא ריש מיא ובית בדיא ועומק ומזון

הלכה י

עיירות שחייבות במעשרות בתחום סוסיתא ועינישת ועין תרעא ורומברך עין יעריט
וכפר יערים רגב צפיא וכפר צמח ר' התיר כפר צמח

הלכה יא

תחום ארץ ישראל פרשת אשקלון וחומת מגדל שר ושינה ודור ושורה דקיסרה
שורה דעכו וריש מייא דגעתין וגעתין גרמא וכברתא וכזניתא וקצטריא דגלילא
וקובעיא דראתון ומילתא דכור וכוריי רבתא ותפניא וסנפתא וסחרתא דיתר
וממציא דגתא ומספד ומחרשת וגחלא דיפצאל ועולשתא ואולם רבתא ומגדל חרוב
ונקבתא דעיון וכזישא ותיקרת וכרכא דבר סינגורא ותרנגלא עילייתא דקיסרין וקנת
ורקס דדוגרא וטרכונא דמתחם לבצרה ויגר שהדותא ונמרין ומלח דזרואי ויבקא
וחשבון ונחלא דזרד ורפיח וחוגרה ועמון ומואב ורקס גיאה וגינייה דאשקלון ודרך
הגדולה ההולכת למדבר

הלכה יב

מודה ר' עקיבא שאין זורעין ואין חורשין ואין מנכשין בסוריא לפי שאין כיוצא בהן
מותר בארץ שכל שכיוצא בו מותר בארץ עושין אותו בסוריא אין עושין אותו
במחובר בקרקע בסוריא אבל עוקרין ואיגד על ידיהן ובלבד שלא יהא הוא מלקט
והן אוגדין על ידיו בוצרין ודורך על ידיהן מוסקין ואוטם על ידיהם במי דברים
אמורים במוצא פירות בתוך ביתו או ששלח לו חבריו פירות אבל הלוקח לו מן
השוק הרי זה מלקט ביד ואינו חושש

הלכה יג

בצלים שנכנסו מערב שביעית לשביעית או שיצאו משביעית למוצאי שביעית [אם עשו כיוצא בהן] מותרין ואם לאו אסורין אמ' ר' יוסה מעשה שזרעו כרם גדול בצלים בצפורי למוצאי שביעית זרעוהו שעורין והיו פועלין יורדין ומנכשין בתוכו ומביאין ירק בתוך קופותיהן ובא מעשה לפני ר' יוחנן בן נורי ואמ' אם עשו כיוצא בהן מותרין ואם לאו אסור

הלכה יד

אוכלין על הירק מן האפיל על הבכיר מן הרחוק על הקרוב הותר מקום אחד הותרו כל המקומות השום והלוף והבצלים הותרו יבשין הותרו לחין לחין לא הותרו יבשין עד שתגיע הגרן אין מין מתיר את מינו ואין מתירין את מינן אלא על פי חכם וכולן למוצאי שביעית [חייבין במעשרות]

הלכה טו

ירק שנטעו בערב ראש השנה של שביעית הרי זה לא יטול ממנו בשביעית עד שיתיר את החדש ר' שמעון בן לעזר אומ' נוטל הימנו שלו ומכניס לתוך ביתו אף על פי שאין כיוצא בהן נמכר בשוק

הלכה טז

בראשונה היו אומ' אין כובשין ואין מייבשין ואין מביאין יבשת וכבשת מחוצה לארץ לארץ רבותינו התירו שיהו כובשין ומייבשין ומביאין יבשת וכבשת מחוצה לארץ לארץ אין מביאין ירקות מחוצה לארץ לארץ רבותינו התירו שיהו מביאין ירקות מחוצה לארץ לארץ כשם שמביאין ירקות מחוצה לארץ כך מביאין קטנית ותבואה מחוצה לארץ לארץ

הלכה יז

רבי ובית דינו התירו ליקח ירק במוצאי שביעית מיד

הלכה יח

פירות שביעית שבאו מחוצה לארץ לארץ אין מוכרין אותן לא במדה ולא במשקל ולא במניין אלא הרי הן כפירות הארץ

הלכה יט

מביאין שתלים וקרמלים מחוצה לארץ לארץ אבל לא מחוצה לארץ לארץ לאכל עליהן בארץ אין מביאין ענבים מחוצה לארץ לארץ ודורכין אותן בארץ ולא זתים מחוצה לארץ לארץ ועוטנין אותן בארץ ולא חושני פשתן מחוצה לארץ לארץ ושורין אותן בארץ אבל מביאין גרוגרות וצמוקין וחושני פשתן מחוצה לארץ לארץ אבל לא מחוצה לארץ לארץ לעשותן בארץ ר' התיר שיהו מביאין אותן מחוצה לארץ לארץ לעשותן בארץ סמך לחוצה לארץ

הלכה כ

כל אילן שחנטו פירותיו קודם חמשה [עשר] בשבט הרי הן לשעבר לאחר חמשה עשר בשבט הרי הן לעתיד לבוא ר' נחמיה או' במי דברים אמורים באילן שעושה שתי בריכות בשנה אבל אילן שאין עושה אלא בריכה אחת כגון הזתים והתמרים והחרובין אף על פי שחנטו פירותיו קודם חמשה עשר בשבט כאלו לא חנטו אלא לאחר חמשה עשר בשבט רבן שמעון בן גמליאל אומ' מהוצאת עלין עד הפגין חמשים יום מן הפגים ועד שיתין ונובלות חמשים יום ומשיתין ונובלות עד התאנים חמשים יום ר' אומר כולן ארבעים ארבעים יום וכולן קודם הזמן הזה הרי הן לשעבר לאחר הזמן הזה הרי הן לעתיד לבא

הלכה כא

מעשה בר' עקיבא שלקט אתרוג באחד בשבט ונהג בו כדברי בית שמיי וכדברי בית הלל ר' יוסה בי ר' יהודה כדברי רבן גמליאל וכדברי ר' ליעזר אמ' ר' יוסה העיד ר' אבטלס משם חמשה זקנים שאתרוג כשעת לקיטתו למעשר ורבותינו נמנו עליו ואמרו באושא שאתרוג בשעת לקיטתו למעשר ולביעור ר' שמעון או' אתרוג שנכנס מערב שביעית לשביעית או שיצא משביעית למוצאי שביעית פטור מן המעשר ופטור מן הביעור אין לך שחייב במעשרות אלא דבר שגדל בחובה ונלקט בחובה אין לך שחייב בביעור אלא שגדל בשביעית ונלקט בשביעית

פרק ה

הלכה א

פירות שביעית שיצאו חוצה לארץ מבערן במקומן דברי ר' ר' שמעון בן אלעזר או' מביאן לארץ ומבערן בארץ שני בארץ תהיה כל תבואתה לאכל

הלכה ב

אין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ אמ' רבן שמעון בן גמליאל אני ראיתי את שמעון בר כהנא שהיה שותה יין של תרומה בעכו ואמ' זה בידי מקלקיא וגזרו עליו שישתהו בספינה

הלכה ג

עלה תמכא והחרחבינה עלי ורד ועלי מילת יש להן שביעית ולדמיהן שביעית ויש להן ביעור ולדמיהן ביעור עיקר הבלבסין עיקר ורד ועיקר מילת אין להן שביעית ולא לדמיהן שביעית אין להן ביעור ולא לדמיהן ביעור

הלכה ד

ר' מאיר או' דמיהן מתבערין בראש שנה אמרו לו להם אין ביעור קל וחומר לדמיהן אמ' להם מחמיר אני בדמיהן יותר מן העיקר שמן של שביעית מדליקין בו מכרו ולקח בו אחר אין מדליקין בו

הלכה ה

חלשיות חלביצין והירענה והבורית והאהל יש להן שביעית ולדמיהן שביעית יש להן ביעור ולדמיהן ביעור

הלכה ו

עיקר חרוב ועיקר האגה ועלי האוג והפרחבלין והאורז אין להן ביעור ולא לדמיהן ביעור

הלכה ז

דין ובצר וזרע סטים נזרעין במוצאי שביעית מפני שהוא מלאכתן

הלכה ח

הצבעין והפטמין לוקחין מורסן מכל מקום ואין נמנעין נבילה ואין מוכרין אותה מחרוזות מחרוזות אבל מוכרין אותה איברין איברין על גבי מטות

הלכה ט

לא יהא מביא כלבים כופרין וחולדות הסנאין וחתלין וקיפות למכרן לגוי ולישכר עליהן אבל מוריס וגבינת בית הומקי והפת והשמן שלהן מותר למוכרן לגוי ולישכר עליהן

הלכה י

לא יהא לוקט ירקות שדה ומוכר בשוק אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו ר' שמעון בן לעזר או' אף יסכור פועלין ויכניס לתוך ביתו לקח הבכור למשתה בנו או לרגל ולא (לצריך) [צריך] לו מותר למוכרו ר' או' אומ' אני שלא ימכרנו אלא לדמיו

הלכה יא

לולבי האלה והבטנא והאטדין והאדל ר' מאיר או' ללולבין עם העלין אין ביעור וחכמים או' לעלים עם הלולבין יש ביעור ר' שמעון או' ללולבין אין ביעור אבל לעלים יש ביעור מפני שנשרו מאביהן וכולן שנכנסו מערב שביעית לשביעית או שיצאו משביעית למוצאי שביעית נידונין כאילן חוץ מן האדל שנידון כירק

הלכה יב

העיד ר' יהודה בן ישעיה הבשם לפני ר' עקיבה משם ר' טרפון שיש לקטף שביעית עלה זתים ועלי קנים ועלי חרובין אין להן ביעור לפי שאינן כלין

הלכה יג

הוורד חדש שכבשו בשמן ישן ילקט את הוורד והשמן מותר ישן בחדש חייב בביעור

הלכה יד

החרובין חדשין שכבשן ביין ישן ילקט את החרובין והיין מותר ישנן בחדש חייבין
בביעור

הלכה טו

רבי לעזר אומי חבילי אזוב והסיאה והקורנית שהכניסן לעצים אין מסיקין בהן
למאכל בהמה מסיקין בהן ר' שמעון או' אף קלחין של בין השלחין שיבשו אסורין
בהנאה

הלכה טז

חציר וירקות שדה שליקטן להטין בהן אין רשיי להטין בהן למאכל בהמה רשיי
להטין בהן

הלכה יז

עידית שלקטה למאכל בהמה הרי זה צריך לבער נתנה תחת הכר הרי היא כמבוערת

הלכה יח

תבן של שביעית אין נותנין אותו לא לתוך הכר ולא לתוך הטיט אם נתנוהו אחרים
הרי הוא כמבוער

הלכה יט

תנור שהסיקו בתבן ובקש של שביעית יוצן מוכרין (אוכלין) אוכלי אדן ואוכלי
בהמה ליקח בהן אוכל אדם ואין מוכרין אוכלי בהמה ליקח מהן אוכלי בהמה ואין
צריך לומי אוכלי אדם ליקח בהן אוכלי בהמה

הלכה כ

פירות שביעית אין מאכילין אותן לבהמה ולחיה ולעופות אם הלכה בהמה מאיליה
לתחת תאינה ואוכלת בתאנים לתחת חרוב ואוכלת בחרובין אין מחייבין אותו
להחזירה משם שני בארצך תהיה כל תבואתה לאכל

הלכה כא

מאכילין את אכסניא פירות שביעית ואין מאכילין לא את הגוי ולא את השכיר
פירות שביעית ואם היה שכיר שבת שכיר חודש שכיר שנה שכיר שבוע או שקצצו
מזונותיו עליו מאכילין אותו פירות שביעית

הלכה כב

אין בית דין פוסקין לאשה פירות שביעי' אבל ניזונת היא משל בעלה

הלכה כג

ספחין של שביעית אין תולשין אותן ביד אבל חורש כדרכו ובהמה רועה כדרכה

פרק ו

הלכה א

שביעית ניתנה לאכילה לשתייה ולסיכה לאכל דבר שדרכו לוכל ולשתות דבר שדרכו לשתות ולסוך דבר שדרכו לסוך

הלכה ב

כיצד לוכל דבר שדרכו לוכל אין מחייבין אותו לוכל קניבתו של ירק ולא פת שעופשה ולא תבשיל שעברה צורתו

הלכה ג

כיצד לשתות דבר שדרכו לשתות אין מחייבין אותו להיות גומע אניגרון וסניגרון ולשתות יין בשמריו החושש בגרונו אל ירערענו שמן אבל נותן שמן הרבה לתוך אניגרון ובולע החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ ויהא פולט אבל מגמע ובולע ומטבל כדרכו ואינו חושש

הלכה ד

כיצד לסוך דבר שדרכו לסוך סך אדן שמן על גבי מכתו ובלבד שלא יטול במוך ויתן על גבי מכתו החושש בראשו וכל מי שעלו בו חטטין סך את השמן ואין סך יין וחומץ שהשמן דרכו לסיכה ויין וחומץ אין דרכו לסיכה

הלכה ה

יין של שביעי' שנפל לתוך המורייס צריך לבער ר' לעזר בר' שמעון או' הרי הוא כמבוער

הלכה ו

נותן אדם דבילה וגרוגרות לתוך המורייס התבשיל כדרך שנותן את התבלין ולא ישחטם להוציא מהן משקין ובתבלין מותר מפני שהיא מלאכתן

הלכה ז

צורר את התבלין ונותן לתוך התבשיל אם בטל טעמן מותרין ואם לאו אסורין

הלכה ח

אין עושין את היין אילנתית ואת השמן ערב ואם עשה את היין אילנתית ואת השמן ערב סך את השמן ואין סך יין וחומץ שהשמן דרכו לסיכה יין וחומץ אין דרכו לסיכה

הלכה ט

לא יתן אדם שמן של שביעית על גבי טבלה של שייש להתעגל עליה רבן שמעון בן גמליאל מתיר שמן של שביעית אין סכין אותו בידים טמאות נפל על גבי בשרו מפשפשו אפילו בידים טמאות

הלכה י

שמן של שביעית אין חוסמין בו תנור וכירים ואין סכין בו מנעל וסנדל

הלכה יא

לא יסוך את רגלו שמן והיא בתוך מנעל ובתוך סנדל אבל סך את רגלו ונותנה למנעל סך את רגלו ונותנה לסנדל

הלכה יב

סך אדם עצמו שמן של שביעית ומתעגל על גבי קטבלא חדשה ואינו חושש

הלכה יג

אין מפטמין שמן של שביעית אבל לוקחין שמן ערב לסיכה מכל מקום

הלכה יד

שמן של שביעית מדליקין בו מכרו ולקח בו שמן אחר אין מדליקין בו

הלכה טו

שמן של שביעית אין נותנין אותו לתוך המדורה ר' יוסי אומ' צובע בו עניץ ונותנו לתוך מדורה

הלכה טז

מסיקין בגפת ובזוגין של שביעית אבל אין מדליקין באגוזין ואין מסיקין בזתים

הלכה יז

אין מוכרין פירות שביעית לא במדה ולא במשקל ולא במניין ולא יהא ממלא את החבית ומוכרה כמות שהוא כלכלה ומוכרה כמות שהוא אלא או' לו חבית זו אני מוכר לך בדינר כלכלה זו אני מוכר לך בטריסית

הלכה יח

לא ימלא את הכלכלה ויוצא ומוכרה בשוק אבל בשאר שני [שבוע] אסור שזו דרך הרמיות

הלכה יט

בית שמאי אוי' אין מוכרין פירות שביעית במעות אלא בפירות כדי שלא יקח בהן קורדום ובית הלל (אוי') [מתירין]

הלכה כ

אין מוכרין פירות שביעית לחשוד על השביעית אלא מזון שלש סעודות במי דברים אמורים בדבר המתקיים אבל דבר שאין מתקיים אפילו מאה סעודות מותר אין מוכרין ואין לוקחין מן הגוי ומן הכותי פירות שביעית אחרים אוי' מוכרין לכותי עד ארבעה אסרות

הלכה כא

הלוקח מן הנחתום ככר בפנדיון שאלקט ירקות שדה ואביא לך מותר ר' יהודה ור' נחמיה אוסרין חמשה שהיו מלקטין ירק לא יהא אחד מוכר לכולן אלא אחד מוכר שלו ושלחן

הלכה כב

חמשה אחין שהיו מלקטין ירק אחד מוכר על ידי כולן ובלבד שלא יעשאוהו פלטיר חנוני שהיה מבשל ירק של שביעית לא יהא מחשב שכרו מירק אבל מחשב הוא מיין ומשמך שכר בטלה

הלכה כג

לא יאמר אדן לחבירו העל את הפירות האילו לירושלם לחלק אלא אוי' לו העלם כדי שנאכלם ושנשתם אני ואתה

הלכה כד

וכן לא יאמר אדם לעני הילך סלע זו והבא לי לקט היום הבא לי שכחה היום הבא לי פיאה היום אלא אומי' לו בלקט שתביא היום בשכחה שתביא היום בפיאה שתביא היום

הלכה כה

וכן בן לוי שהיתה בידו סלע של שביעית ומבקש ליקח בה חלוק הולך אצל חנוני ואומי' לו תן לי בזה פירות ונותן לו והלה אומי' לו הרי פירות האילו נתונין לך במתנה והוא אומי' לו הרי סלע זו נתונה לך במתנה פירות שביעית אין לוקחין בהן מים ומלח ר' יוסה אוי' לוקחין בהן מים ומלח פירות שביעית אין נותנין אותן לא לתוך המשרה ולא לתוך הכבוסה ר' יוסי אומי' נותנין אותן לתוך הכבוסה

הלכה כו

החמרין והגמלין והספנין שהיו עושין בשביעית שכרן משביעית

הלכה כז

זתים של שביעית אין עושין אותן בקתכי רבן שמעון בן גמליאל מתיר רבן גמליאל ובית דינו התקינו שיהו עושין אותן בקתכי ר' יהודה אומי' טוחנין ברחים שלא נטחן בה בשאר שני שבוע ר' שמעון או' כותש ומקפה בעריבה

הלכה כח

ענבים של שביעית אין דורכין אותן בגת אבל דורכין אותן בעריבה ר' יהודה אומי' דורס באצבע בחבית

הלכה כט

תאנים של שביעית אין עושין אותן גרוגרות אבל [עושין] אותן דבילה ר' יהודה אומי' ממעיך ומנגיב ביד מפרדין רמונים לעשותן פרד וסוחטין ענבים לעשותן צמוקין אין לוקחין תרומה בדמי שביעית שלא יביאוו לידי פסול ור' שמעון מתיר

פרק ז

הלכה א

אין מחללין (פירות) מעשר שיני על פירות שביעית ואם חלל יאכלו כחמור שבהן פירות שביעית ופירות מעשר שיני שנתערבו יאכלו כחמור שבהן פירות שביעית שלקח בהן דברים אחרים יאכלו כחמור שבהן פירות מעשר שני שלקח בהן דברים אחרים יאכלו כחמור שבהן

הלכה ב

חומר בשביעית שאין במעשר שני ובמעשר שני שאין בשביעית שהשביעית עשה בה את המופקר כשמור ופסולת אוכלין כאוכלין ואוכלי אדם כאוכלי בהמה וקליפי אגוזין וקליפי רמונים כיוצא בהן מה שאין כן במעשר שני

הלכה ג

שביעית מתחללת על הכל ומעשר שני אין מתחלל אלא על מעות בלבד

הלכה ד

שביעית מתבערת מכל מין ומין ומעשר שני אין מתבער אלא באותו מין בלבד

הלכה ה

שביעית היא ודמיה אסורין ומעשר שני או הוא או דמיו אסורין

הלכה ו

[שביעית] אין לוקחין בה זבחי שלמים מה שאין כן במעשר שיני

הלכה ז

חומר במעשר שני שהמעשר שני קונה את הקנקן ואסר דמיו עירוביו ספק עירוביו כל שהוא טעון חומש וטעון וידוי ואסור לאונן ולא הותר לאכילה אלא בפדיון ואין מדליקין בו את הנר מה שאין כן בשביעית

הלכה ח

אחד שביעית ואחד מעשר שני מחללין אותו על חיה ועוף ועל בהמה בעלת מום בין חיין בין שחוטין דברי ר' וחכמים או' לא אמרו אלא בזמן שהן שחוטין

הלכה ט

אחד שביעית ואחד מעשר שני אין פורעין מהן מלוה וחוֹב ואין משלמין מהן גמולין ואין פודין בהן שבוין ואין עושין בהן שושבינות ואין פוסקין מהן צדקה אבל משלחין מהן דבר של גמילות חסדים וצריכין להודיע ונותנין אותן לחבר עיר בטובה

הלכה י

שלוש ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן והגליל שלשתן של שלש למה הוזכרו ההר העמק והשפלה לפי שאין אוכלין מי בהר על שבעמק ולא מי שבעמק על שבהר אלא הר והרו עומק ועומקו שפלה ושפלתו ובסוריא לא אמרו שלש ארצות אלא אוכלין מן הראשון שבה עד שיכלה האחרון שבה ר' שמעון אומ' לא אמרו שלש ארצות אלא ביהודה ושאר כל ארצות אוכלין והולכין עד שיכלה מבית אל ומיגורדה של קיסריון אי זהו הר שלה זה הר המלך שפלה שלה זה שפילות לוד עומק שלה מעין גדי ועד יריחו

הלכה יא

אי זהו עומק שבגליל כגון גנוסר וחברותיה ר' שמעון בן לעזר או' אי זהו הר שבעבר הירדן כגון חרים וכגבור גדוד וחברותיה שפלה שלה חשבון וכל עריה שבמישור דיבון ובמות בעל ובית בעל מעון עומק שלה כגון בית נמרה [רמתא] וחברותיה רבן שמעון בן גמליאל או' סימן להרים מילין סימן לעמקים דקלים סימן לנחלים קנים סימן לשפלים שקמים אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר ואת הארזים נתן כשקמים אשר בשפלה לרוב

הלכה יב

אוכלין מבית המלך עד שיכלה מבית אל אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר בנימן זאב יטרף זו ארצו שחוטפת בבקר יאכל עד זה יריחו שמוקדמת ולערב יחלק שלל זה בית אל שמאחרת

הלכה יג

אוכלין ברגילה עד שיכלו אגוטרי ובני גליל העליון עד שיכלו לופסי בית דגן וחברותיה בגליל התחתון עד שיכלו אוזניות של שמעון אנא

הלכה יד

אוכלין בתאנים עד שיכלו פגי בית וני אמי ר' יהודה לא הוזכרו פגי בית וני אלא למעשרות בלבד פגי בית וני ואהיני טובניא חייבין במעשרות

הלכה טו

אין אוכלין על הרפיחין שבעכו ר' יוסי או' אוכלין על הרפיחין שבעכו (אוכלין על הרפיחין) ועל הדיפרא אבל לא על סיפוניות ר' יהודה אומ' אף על סיפוניות ר' יוסי [אומ'] דיפרא שביכרה עד שלא יכלה הקיץ אוכלין עליה אוכלין בענבים עד שיכלו דליות שבאכל אם יש אפילות מהן אוכלין עליהן ושאר ארצות אחת לזתים ולתמרים אוכלין בזתים עד שיכלה אחרון [שבתקוע] ר' ליעזר בן יעקב או' אף של גוש חלב כדי שיהא עני יוצא ולא יהא מביא רובע בין מראשו בין מתחתיו אוכלין בתמרים עד שיכלה אחרון שבצוער

הלכה טז

רבן שמעון בן גמליאל או' אוכלין על מה שבכיפין ואין אוכלין על מה שבשיצין ושאר כל פירות האילן כגון העוגסין והקרטמילין והפרישין והעוזרדין אוכלין מה שבהר על שבעמק וממה שבעמק על שבהר

הלכה יז

ר' שמעון בן אלעזר [אומר] כולן כחרובין אוכלין עליהן עד שתד רביעה שניה אוכלין על הירק של השלחין לפי שאינו כלה שורשי קולסי כרוב שיבשו אסורין בהנייה ר' שמעון או' שורשי קולסי כרוב אף על פי שיבשו אוכלין עליהן כיוצא בו מגביב ויביש צריך לבער

הלכה יח

מאימתי פורשין משבילין שבשדות עד שתד רביעה שנייה אמי ר' יוסי במי דברים אמורים בזמן שהשנים כתקנן עכשיו שנתקנסו שנים אפילו לא ירד אלא גשם אחד בלבד צריך להלך רבן שמעון בן גמליאל או' גשמים שירדו שבעת ימים זה אחר זה ולא פסקו יש בהן כדי רביעה שנייה

פרק ח

הלכה א

בראשונה היו שלוחי בית דין יושבין על פתחי עיירות כל מי שמביא פירות בתוך ידו נוטלין אותן ממנו ונותן לו מהן מזון שלש סעודו' והשאר מכניסין אותו לאוצר שבעיר הגיע זמן תאנים שלוחי בית דין שוכרין פועלין עוזרין אותן ועושין אותן דבילה וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר הגיע זמן ענבים שלוחי בית דין שוכרין פועלין בוצרין אותן ודורכין אותן בגת וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר הגיע זמן זתים שלוחי בית דין שוכרין פועלין ומוסקין אותן ועוטנין אותן בית הבד וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר

ומחלקין מהן ערבי שבתות כל אחד ואחד לפי ביתו הגיע שעת הביעור עניים אוכלין
אחר הביעור אבל לא עשירים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומ' אחד עניים ואחד עשירים
אוכלין אחר הביעור ר' שמעון אומ' עשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור

הלכה ב

מי שיש לו פירות לחלק מחלקן לעניים מי שיש לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור
מחלק מהן לשכניו ולקרוביו וליודעיו ומוציא ומניח על ביתו ואומ' אחינו בית
ישראל כל מי שצריך ליטול יבא ויטול חוזר ומכניס לתוך ביתו ואוכל והולך עד שעה
שיכלו

הלכה ג

הקפת החנות אינה משמטת אמ' ר' נראין דברי ר' יהודה בכותב מעות דברי חכמים
בכותב פירות

הלכה ד

כתובת אשה פגמה וזקפה הרי זו משמטת פגמה ולא זקפה זקפה ולא פגמה הרי זו
אינה משמטת

הלכה ה

המלוה את חברו על המשכון אף על פי שהחוב מרובה על המשכון הרי זה אינו
משמט

הלכה ו

המלוה את חברו על המשכון או בשטר שיש בו הפותקי הרי זה אינו משמט וכשם
שהשביעית משמטת מלוה כך שביעית משמטת שבועה דבר שהשביעית משמטתו
משמטת שבועתו ודבר שאין השביעי' משמטתו אין משמטת שבועתו ר' שמעון או'
הוא משמט ואין יורשין משמיטין שני שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו

הלכה ז

ר' יהודה או' פרוסבול המקושר הדיינין חותמין מבפנים והעדים מבחוץ אמרו לו
אין מעשה בית דין צריכין קיום

הלכה ח

חמשה שלוו בשטר אחד כל מי שיש לו קרקע כותבין עליו פרוזבול וכל מי שאין לו
קרקע אין כותבין עליו פרוזבול רבן שמעון בן גמליאל או' אפילו אחד שיש לו קרקע
כותבין עליו פרוזבול

הלכה ט

ללוה קרקע ולמלוה אין קרקע כותבין עליו פרוזבול למלוה קרקע וללוה אין קרקע
אין כותבין עליו פרוזבול לו אין קרקע ולערבין לו קרקע ולחייבין לו קרקע כותבין
עליו פרוזבול

הלכה י

עציץ נקוב כותבין עליו פרוזבול ושאינו נקוב אין כותבין עליו פרוזבול ר' שמעון אומ' אף שאינו נקוב כותבין עליו פרוזבול ר' חוצפית אומ' כותבין לאשה על נכסי בעלה אימתי כותבי' פרוזבול ערב ראש השנה של שביעית כתבו ערב ראש השנה של מוצאי שביעית אף על פי שחוזר וקורעו לאחר מכן גובה עליו והולך אפילו לזמן מרובה רבן שמעון בן גמליאל אומ' כל מלוה שלאחר פרוזבול הרי זה אין משמיט

הלכה יא

הגוזלן ושהלוה מעותיו בריבית ושעשו תשובה והחזירו גזילן כל המקבל מהן אין רוח חכמים נוחה הימנו

פרק א'

משנה א'

עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית? בית שמאי אומרים: כל זמן שהוא יפה לפרי. ובית הלל אומרים: עד עצרת. וקרובים דברי אלו להיות כדברי אלו:

הלכה א'

"עד אימתי חורשים" כול'. כתיב ¹ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות", וכתיב ²"בחריש ובקציר תשבות". מה אנו קיימין? אם לענין שבת בראשית, והלא כבר נאמר: ³"ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך", ואם לענין שבתות שנים, והלא כבר נאמר* ⁴"שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך".** אלא אם אינו עניין לשבת בראשית ולא לענין שבתות השנים תניהו ענין באיסור שני פרקים הראשונים.

*בכ"ל נשמטה השורה 'ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך', ואם לענין שבתות שנים, והלא כבר נאמר 'ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך' בד"ו. **בכ"ל נוסף כאן בטעות 'ואם לענין שבתות שנים, והלא כבר נאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך' ונמחק על ידי המגיה בונציה.

במשנה נאמר: "עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית", נחלקו בדבר בית הלל ובית שמאי, אך מהו המקור לכך שעוד בערב שביעית אסור לחרוש? בפרשת משפטים כתוב: "ושש שנים תזרע את-אדמך ואספת את-תבואתה. והשביעית תשמיטנה ונטשתה ואכלו אביגי עמך ויתרם תאכל חית השדה כרמך לזיתך. שש שנים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת". ובפרשת כי תשא כתוב: "שש שנים תעבד וביום השביעי תשבת בקריש ובקציר תשבת". במה מדובר כאן? אם לענין איסור חרישה בשבת הרי כבר כתוב בעשרת הדברות "שש שנים תעבד ועשית כל מלאכתך". ואם לענין איסור חרישה בשנת השמיטה, הרי כבר כתוב "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את-תבואתה. ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר". משמע שאם הפסוק "שש שנים תעבד וביום השביעי תשבת בקריש ובקציר תשבת" אינו דרוש לענין שבת ולא לענין שנת השמיטה מכאן לומדים על שני זמנים אחרים שאסורים בחריש. שדה תבואה אסור בחריש מפסח, ומטע עצים אסור בחריש מחג השבועות.

"בחריש ובקציר תשבות", ⁵בחריש שקצירו אסור, ואי-זה זה? זה חריש שלערב שביעית שהוא נכנס לשביעית. ובקציר שחרישו אסור, ואי-זה זה? זה קציר

1 שמות פרק כג (י) ושש שנים תזרע את-אדמך ואספת את-תבואתה: (יא) והשביעית תשמיטנה ונטשתה ואכלו אביגי עמך ויתרם תאכל חית השדה כרמך לזיתך. שש שנים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינום שורך וחרמך וינגש בן-אדמך והגר:

2 שמות פרק לד (כא) שש שנים תעבד וביום השביעי תשבת בקריש ובקציר תשבת:

3 שמות פרק כ (ט) שש שנים תעבד ועשית כל מלאכתך:

4 ויקרא פרק כה (ג) ושש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את-תבואתה: (ד) ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר:

5 מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק לד (כא): בחריש ובקציר תשבות ר' שמעון בן אלעזר אומר מכלל שנא' בחריש ובקציר תשבת יש לך קציר מצוה שהוא דוחה את השבת והיה זה זה קציר העומר. ר' ישמעאל אומר יכול תהא חרישת העומר דוחה

שלשביעית שהוא יוצא למוצאי שביעית. ואם כן למה נאמר: חורשין עד ראש השנה? ר' קרוספי בשם ר' יוחנן: רבן גמליאל ובית דינו התירו באיסור שני פרקים הראשונים.

כפי שאמרנו שהפסוק "שִׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת בְּחֹרֶשׁ וּבִקְצִיר תִּשְׁבֹּת" מלמד על שני זמנים אחרים. במדרש אמר ר' יהודה מהכתוב "בְּחֹרֶשׁ וּבִקְצִיר תִּשְׁבֹּת", יש חריש שמה שיגדל כתוצאה מכך אסור, זה חריש של ערב שביעית. ויש קציר שאסור לחרוש כדי שיגדל, זה קציר של מוצאי שביעית. שואלת הגמרא אם נקבעו שני הזמנים הללו למה נאמר בברייתא שחורשים עד ראש השנה? השיב על כך ר' קרוספי בשם ר' יוחנן: שרבן גמליאל בנו של רבי ובית דינו התירו את האיסור של שני הזמנים המוקדמים.

ר' יוחנן בעי: לא כן תנינן: ⁶"אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו עד שיהא* גדול ממנו בחכמה ובמיניין?" ר' קרוספי בשם ר' יוחנן: שאם בקשו *לחרוש יחרשו. ויעקרו אותן מן המשנה? ר' קרוספאי בשם ר' יוחנן: שאם בקשו לחזור יחזרו.

*בכ"ל נוסף כאן 'לחזור יחזרו' ונמחק על ידי הסופר.

ר' יוחנן דן בשאלה: וכי לא כך שנינו במסכת עדויות "שאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו עד שיהא גדול ממנו בחכמה ובמיניין" וכיצד אם כן התיר בית דינו של רבן גמליאל את מה שאסרו? אלא ר' קרוספי משיב בשמו שמה שאסרו שני פרקים הראשונים זה היה בתנאי שאם יגיעו למסקנה שזה דרוש לאילנות יוכלו לחרוש עד הראש השנה. טוענת הגמרא אם כך שיוציאו את העניין של שני הזמנים מהמשנה. ומשיב על כך ר' קרוספאי בשם ר' יוחנן, שלא הוציאו את זה מהמשנה כדי שאם ירצו יוכלו לחזור ולקבוע את שני הזמנים הללו.

התיב ר' יונה: הרי פרשת מילואין הרי פרשת דור המבול הרי אינן עתידין לחזור, מעתה יעקרו אותן מן המשנה? אלא כדי להודיעך, וכא כדי להודיעך. אמר ר' מנא: כיי דתנינן תמן: ⁷"שאם יאמר אדם כך אני מקובל, יאמרו לו כדברי * איש פלוני שמעת". וכן שאם יאמר אדם: שמעתי שאסור לחרוש עד ראש השנה. יאמר לו: באיסור שני פרקים הראשונים שמעת.

*בכ"ל נוסף כאן בטעות 'ר'.

הקשה על כך ר' יונה הרי פרשת ימי המילואים⁸ שנאמר עליה בברייתא "כל שבעת ימי המילואים היה משה מושח את המשכן ומעמידו ומפרקו וסודר עליו את העבודות" הרי זה כבר לא רלוונטי, אם כך שיעקרו זאת מהברייתא? ופרשת דור המבול⁹ שנאמר עליה

את השבת תלמוד לומר בחריש ובקציר קציר שזמנו קבוע יצא חריש שאין לו זמן קבוע. ר' יהודה אומר בחריש ובקציר תשבת חריש שקצירו אסור זה חריש שלערב שביעית וקציר שחרישו אסור זה קציר שלמוצאי שביעית. ור' שמעון אומר שבות מן החריש בשעת קציר ושבות מן הקציר בשעת חריש.

6 עדויות פ"א מ"ה: ולמה מזכירין דברי היחיד בין המרובין הואיל ואין הלכה אלא כדברי המרובין שאם יראה בית דין את דברי היחיד ויסמוך עליו שאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמיניין היה גדול ממנו בחכמה אבל לא במנין במנין אבל לא בחכמה אינו יכול לבטל דבריו עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמינין :

7 עדויות פ"א מ"ו: אמר רבי יהודה אם כן למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין לבטלה שאם יאמר האדם כך אני מקובל יאמר לו כדברי איש פלוני שמעת :

8 יומא פ"א ה"א דף לח ע"א: תני, כל שבעת ימי המילואים היה משה מושח את המשכן ומעמידו ומפרקו וסודר עליו את העבודות וביום השמיני העמידו ולא פירקו.

9 תוספתא סנהדרין פרק יג הלכה ו: דור המבול אין להם חלק לעולם הבא ואינן חיינין לעולם הבא שנ' וימח את כל היקום אשר על פני האדמה בעולם הזה וימחו מן הארץ בעולם הבא ר' יהודה בן בתירא אומ' ויאמר י"י לא ידון רוחי באדם לעולם לא ידון ולא רוחי בהם לעולם דבר אחר ויאמר י"י לא ידון אמר המקום אני מחזיר להם רוחם לנדנה ר' מנחם בר' יוסי אומ' לא ידון

בתוספתא "דור המבול אין להם חלק לעולם הבא ואין חיין לעולם הבא שנאמר: "וימח את כל היקום אשר על פני האדמה" בעולם הזה, "וימחו מן הארץ" בעולם הבא. גם זה אינו רלוונטי ולמה לא מחקו אותה מהתוספתא? אלא שניהם נשמרו כדי להודיענו על מה שהיה, כך גם איסור שני הזמנים הנוספים לא נעקר כדי שידעו עליו. הסביר זאת ר' מנא שזה כדברי המשנה במסכת עדויות: למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין לבטלה, שאם יאמר האדם כך אני מקובל, יאמר לו: כדברי איש פלוני שמעת. וכך גם אם יאמר אדם: שמעתי שאסור לחרוש עד ראש השנה. יאמר לו: באיסור שני פרקים הראשונים שמעת, שבינתיים בוטלו.

ר' אחא בשם ר' יונתן: בשעה שאסרו למקרא סמכו, ובשעה שהתירו למקרא סמכו. בשעה שאסרו למקרא סמכו,* "בחריש ובקציר תשבות", בחריש שקצירו אסור. ואי-זה זה? זה חריש שלערב שביעית שהוא נכנס לשביעית. ובקציר שחרישו אסור, ואי-זה זה? זה קציר שלשביעית שהוא יוצא למוצאי שביעית. ובשעה שהתירו למקרא סמכו: "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך", מה ערב שבת בראשית את מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה, אף ערב שבתות שנים את מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה.

*בכ"ל נשמטה השורה 'בשעה שאסרו למקרא סמכו', והושלם בד"ו.

ר' אחא אמר בשם ר' יונתן בשעה שאסרו את שני הזמנים המוקדמים הסתמכו על המקרא, ובשעה שהתירו גם כן הסתמכו על המקרא. והגמרא מפרטת: בשעה שאסרו התבססו על הכתוב "בְּחָרִישׁ וּבְקָצִיר תִּשְׁבֹּת", ודרש ר' יהודה במכילתא יש חריש שמה שיגדל כתוצאה מכך אסור, זה חריש של ערב שביעית. ויש קציר שאסור לחרוש כדי שיגדל, זה קציר של מוצאי שביעית. ובשעה שהתירו גם כן התבססו על הכתוב "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלָאכָתְךָ". כשם שבערב שבת מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה, כך גם בערב שנת השמיטה מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה.

ולמה עד עצרת? עד כאן הוא יפה לפרי, מיכן ואילך הוא מנבל פירותיו. והא תנינן: ¹⁰"אחד אילן סרק ואחד אילן מאכל?" עד כאן הוא מעבה את הכורת, מכאן והילך הוא מתיש את כוחו. ויחרוש? מתוך שהוא יודע שהוא* מתיש כוחו שלאילן אף הוא אינו מתכוין לעבודת הארץ.

*בכ"ל נשמטו המלים 'יודע שהוא' והושלמו בד"ו.

במשנה נאמר: "עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית? בית שמאי אומרים: כל זמן שהוא יפה לפרי. ובית הלל אומרים: עד עצרת". שואלת הגמרא: ולמה עד עצרת? והתשובה היא שחרישה עד שבועות מועילה לפירות ולאחר מכן החרישה עלולה לגרום לפירות לנשור בעודם בוסר. שואלת הגמרא: והרי במשנה ג' אין הבחנה לעניין חרישה בין אילן סרק לבין אילן המגדל פירות למאכל? אלא שהחרישה לפני שבועות מעבה את גזע האילן וזה נכון גם לגבי אילן סרק. ואילו חרישה מאוחרת יותר מחליש החריש את כושר היניקה של שרשי האילן שנפגעו בחרישה. ואולי יכול בעל העצים להחליט אם לחרוש? אלא מאחר שהוא יודע שהחריש הזה מחליש את כוחו של האילן, כוונתו היא להכשיר את הקרקע לשנת השמיטה ולכן אמרו שלא יחרוש לאחר שבועות.

אמ' המקום איני דן בשעה שאני משלם שכר טוב לצדיקים אבל רוחן של רשעים קשה להן יותר מן הכל שני' רוחם אש תאכלם:

10 שביעית פ"א מ"ג: אחד אילן סרק ואחד אילן מאכל רואין אותן כאילו הם תאנים אם ראויים לעשות ככר דבלה של ששים מנה באיטלקי חורשים כל בית סאה בשבילן פחות מכאן אין חורשין להם אלא לצרכן:

ולמה לא תניתה מקולי בית שמי ומחומרי בית הלל? פעמים שאין הגשמים מצויין ואין הליחה מצוייה והוא עתיד לחרוש קודם לעצרת כדברי בית שמי. בית הלל אומרים: עד העצרת.

שואלת הגמרא: הואיל ו"בית שמאי אומרים כל זמן שהוא יפה לפרי. ובית הלל אומרים: עד עצרת" למה המשנה במסכת עדויות לא מנתה זאת כאחד מהדברים שבית שמאי מקילים בהם יותר מבית הלל? אלא מפני שלפעמים אין די גשמים והאדמה אינה לחה, ובמצב כזה החריש אינו טוב לפירות ויפסיק לחרוש לפני שבועות לדברי בית שמאי, ואילו לדברי בית הלל יכול לחרוש עד שבועות. נמצא שבית שמאי מחמירים יותר מבית הלל.

משנה ב'

איזה שדה האילן? כל שלשה אילנות לבית סאה, אם ראויין לעשות ככר דבילה של ששים מנה באיטלקי, חורשין כל בית סאה בשבילן, פחות מיכן אין חורשין להן אלא האורה וסלו חוצה לו:

הלכה ב'

רב יהודה בשם שמואל, ר' אבהו בשם ר' יוחנן: הקונה שלשה אילנות בתוך שלחבירו, רחוקים מטע עשר לבית* סאה, קרובין כדי שיהא הבקר עובר בכליו. קנה קרקע שתחתיהן קרקע שביניהן שחוצה להן מלא האורה וסלו. רב אמר: בעשוין צובה. ושמואל אמר: בעשויה שורה.

*בכ"ל חסרה המילה 'לבית' ונוספה בד"ו.

במשנה א' נחלקו בית הלל ובית שמאי עד מתי חורשים את שדה האילן ומשנתנו מגדירה מהו שדה אילן: "איזה שדה האילן? כל שלשה אילנות לבית סאה". בהקשר לכך מביאים רב יהודה בשם שמואל ור' אבהו בשם ר' יוחנן את התוספתא¹¹ בה נאמר שמי שקונה שלשה אילנות בתוך שדה של חבירו, אם העצים רחוקים זה מזה לא יותר משש-עשרה אמה, כמו במטע של עשרה אילנות בשטח של בית סאה שהוא אלפיים וחמש מאות אמה מרובעות, והאילנות קרובים זה לזה לא פחות מארבע אמות באופן שהבקר יכול לעבור ביניהם עם המחרשה; במקרה כזה לא נקנו לצורך עקירה אלא מי שקנה אותם קנה קרקע שתחתיהן וקרקע שביניהן ושמוחוץ להם עוד שתי אמות כדי שהאורה את התאנים יוכל לעבור שם עם סלו. ונחלקו רב ושמואל איך נטועים העצים. לדעת רב שזה בתנאי שהם נטועים כל אחד בקודקוד של משולש שווה צלעות. ושמואל אמר שזה חל גם על שלושה עצים הנטועים בשורה.

אמר ר' יוסי: תמן איתאמרת וכא לא איתאמרת. אמר ר' יונה: אפילו הכא איתאמרת בקרובים. אמר ליה ר' מנא: ואם בקרובין והא תנינן: ¹²"כדי שיהא

11 תוספתא בבא בתרא פ"ד ה"ט: הקונה אילן אחד בתוך של חבירו הרי זה לא קנה קרקע כל שתחתיו וחוצה לו כמלוא העורה וסלו זה וזה אין רשאים לזרעה קנה שנים קנה קרקע קנה אילן שביניהן כל שמחליפין חוץ ממלוא העורה וסלו ובעל השדה רשאי לגדע נקצץ האילן או שיבש הקרקע של בעל האילן דברי ר' מאיר וחכמים או' לא קנה לא את הקרקע ולא את האילן עד שיקנה שלשה קנה שלשה קנה קרקע קנה אילן שביניהן. ה"י: נקצץ האילן או שיבש הקרקע של בעל האילן. ה"א: וכמה יהו קרובין זה לזה כדי שיהא בקר עובר בכליו וכמה יהו רחוקין זה מזה ממטע עשרה לבית סאה פחות מיכן או יתר על כן או שקנאן זה אחר זה או שקנאן שלשתן כאחד לא קנה לא את הקרקע ולא את האילן שביניהן.

12 שביעית פ"א מ"ה: שלשה אילנות של שלשה אנשים הרי אלו מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילן וכמה יהא ביניהם רבן גמליאל אומר כדי שיהא הבקר עובר בכליו:

הבקר עובר בכליו"י? איתא חמי, בשעה שהבקר עובר בכליו השרשין מהלכין מן הצד, ובשעה שאין הבקר עובר בכליו אין השרשים מהלכין מן הצד?

אמר ר' יוסי: זה אמור בבבא בתרא לגבי מכירה ואין זה אמור בעניינינו לעניין חרישה בערב שביעית שמה שקובע הוא כמות היבול שהאילנות הללו מספקים. אמר ר' יונה: שזה אמור אפילו לגבי חרישה בערב שביעית שאם העצים קרובים שאין הבקר יכול לעבור ביניהם משמע שנועדו לעקירה ולכן לא חורשים אותם עד העצרת. אמר לו ר' מנא: האם מדובר בעצים קרובים שלמדנו להלן שיכולים להיות קרובים כך שהבקר יוכל לעבור ביניהם? השיב לו ר' יונה: בוא וראה, לא רק כאשר הבקר יכול לעבור עם כליו זה מועיל לשורשים, כי הרי גם אם אין בקר עובר בכליו וכי אין השורשים מהצד והוא חורש מהצדדים?

ר' ליעזר שאל: מזו לזו שש-עשרה ולצד* עשרין וחמש? ר' שמואל בר רב יצחק: אין כיניי** היו נתונים בצד הגדר חורשין כל בית סאה בשבילן? אמר ר' יוסי: אין בעי ניתן להן ארבע*** סאה. סאה מיכן וסאה מכאן, סאה מיכן וסאה מיכן.

*בכ"ל יולי' והושלם בד"ו ל'ולצד'. **בכ"ל י'בעי' וצ"ל 'אין כיני' כמו בכ"ר. ***בכ"ל 'ארבעים' וצ"ל ארבע.

ר' אלעזר שאל: אם בין אילן לאילן יש שש-עשרה אמות, ובין שורת האילנות לתחום החלקה יש עשרים וחמש אמות, כלומר ששורת האילנות היא באמצע החלקה, האם רק במצב כזה יכול לחרוש את כל החלקה שהיא בית סאה? ר' שמואל בר רב יצחק אמר: אם כך ששורת האילנות נטועה סמוך לגדר החלקה האם עדיין מותר לחרוש עבורן את כל החלקה שהיא בית סאה? השיב על כך ר' יוסי: שאם בגבולות השדה נטועים שנים-עשר אילנות, שלושה בכל צד כשבין כל אחת לשניה שש-עשרה אמה, הוא יכול במקרה כזה לחרוש ארבע סאה, סאה מכל אחד מצידי המטע.

ר' ירמיה בעי: היתה גפן אחת מודלה על גבי שתי סאין את חורש קרקע שתחתיה וקרקע* שחוצה לו מלוא האורה וסלו חוצה לו, באיסור שני פרקים הראשונים?

ר' ירמיה שאל: היתה גפן אחת שהיא מודלית מעל שתי סאין, האם מותר לחרוש את הקרקע שתחת השטח המודלה ובנוסף את הקרקע שמחוץ לגפן המודלה כמלוא המקום הדרוש לבוצר וסלו, וכל זה אמור באיסור שני פרקים הראשונים קודם שבוטלו?

אילו מלמעלן חורשין בו מלמטן ואלו מלמטן חורשין בו מלמעלן. ניחא אלו מלמעלן** חורשין בו מלמטן, אילן*** מלמטן חורשין בו מלמעלן?

*בכ"ל 'קרקע' ותוקן בד"ו ל'וקרקע'. **בכ"ל חסרה המילה 'מלמעלן' ונוספה על ידי הסופר. ***בכ"ל 'ואילו' ותוקן בטעות בד"ו ל'לא' וצ"ל 'אילן'.

והוא מוסיף עוד שאלה: אם הגפן נטועה במפלס נמוך ומודלית גם מעל מפלס גבוה האם מותר לחרוש בשני המפלסים. וכן להיפך אם הגפן נטועה במפלס גבוה ומודלית גם במפלס הנמוך ממנו, האם מותר לחרוש בשני המפלסים מתחת הגפן וסביבה? מובן שאם הגפן נטועה במפלס העליון שחורשים גם במפלס התחתון כי השורשים יורדים למטה; אבל אם הגפן נטועה במפלס התחתון וכי חורשים גם במפלס העליון הרי השורשים אינם עולים למעלה?

נשמיענא מן הדא: ¹³"מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמות". דתני עליה, ¹⁴בין מלמעלן בין מלמטן. או נימר, ¹⁵בין שהאילן למעלה והבור למטן, בין שהאילן והבור מלמטן?

משיבה הגמרא שנלמד זאת מהאמור במשנה בבבא בתרא: "מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמות". ובתוספתא שם נאמר "מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה ... בין מלמעלן ובין מלמטן מן הצדדין". וכי אפשר לומר בין שהאילן למעלה והבור למטה, בין שהאילן והבור שניהם למטה?

והתני, אילן מלמעלן והבור מלמטן, אילן מלמטן והבור מלמעלן? ניחא אילן מלמעלן והבור מלמטן, אילן מלמטן והבור מלמעלן ודרך השרשין לעלות מלמעלן? אמר ר' חנינא: לא מפני השרשים אלא שהן עושין עפר תוחח והן מלקין ארעיתו שלבור.

והרי בתוספתא אמר ר' שמעון כשם שמרחיקים מלמעלה כך מרחיקים מלמטה? כלומר, גם אם האילן למעלה והבור למטה, וגם אם האילן למטה והבור למעלה יש להרחיק ביניהם. טוענת הגמרא שהדבר מובן כאשר האילן למעלה והבור למטה כי אז השורשים חודרים לבור, אבל אם האילן למטה והבור למעלה, וכי השרשים גדלים כלפי מעלה? אמר ר' חנינא: הסיבה שמרחיקים את האילן מהבור אינה בגלל השרשים אלא שהשורשים מרככים את הקרקע והם מקלקלים את תחתית הבור וגורמים לכך שהמים יחלחלו מתוכו.

אתא* עובדא קומי ר' יסא ביר' בון, אמר: יחידי הוא ולא סמכין עלוי. ותני עלה, ר' שמעון אומר: כשם שאמרו מלמעלן כך אמרו מלמטן.

*בכ"ל 'את' ותוקן על ידי הסופר ל'אתא'.

שאלה דומה הובאה לפני ר' יוסי ב"ר אבון ואמר שהיחיד שסובר שמרחיקים בין מלמעלה ובין מלמטה הוא ר' שמעון וחכמים סוברים שמרחיקים אילן שהוא מעל הבור ולא אילן שהוא מתחתיו, ועל דבריהם אמר ר' שמעון כשם שאמרו שמרחיקים אילן שלמעלה מהבור כך אמרו שמרחיקים אילן שלמטה מהבור.

משנה ג'

אחד אילן סרק ואחד אילן מאכל רואין אותן כאלו הן תאינים¹⁶, אם ראויין לעשות ככר דבילה של ששים מנה באיטלקי חורשין כל בית סאה בשבילן, פחות מכאן אין חורשין להן אלא צורכן.

13 בבא בתרא פ"ב מ"א: מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה ובחרוב ובשקמה חמשים אמה בין מלמעלה בין מן הצד אם הבור קדמה קוצץ ונותן דמים ואם אילן קדם לא יקוצ' ספק זה קדם וספק זה קדם לא יקוצ' רבי יוסי אומר אף על פי שהבור קודמת לאילן לא יקוצ' שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו:

14 תוספתא בבא בתרא פ"א ה"ב: מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה ובחרוב ובשקמה חמשים אמה בין מלמעלן ובין מלמטן מן הצדדין ר' שמעון או' כשם שמרחיקין מלמעלה כך מרחיקין מלמטה ר' יוסי מתיר שלא ניתנו שדות אלא לנטיעה.

15 ראה ל. מוסקוביץ, הטרימינולוגיה של הירושלמי עמ' 30.

הלכה ג'

"אחד אילן סרק" כול'. ולמה אמרו תאינים? על ידי שפירותיהן גסין והן עושות הרבה. הרי אתרוג?¹⁷ פירותיו גסין ואינו עושה הרבה. הרי זיתין?¹⁸ עושין הרבה ואין פירותיהן גסין. ואילו עושות הרבה ופירותיהן גסין. אמר ר' חייא בר אדא: כל אילניא עבדין שנה פרא שנה, והדא תאינתה עבדה כל שנה.

במשנה נאמר: "אחד אילן סרק ואחד אילן מאכל רואין אותן כאלו הן תאינים". שואלת הגמרא: למה קבעה המשנה את התאינים כאמת מידה לחישוב היבול של כל העצים? והתשובה היא שפירות התאנה גדולים וגם היבול גדול. שואלת הגמרא: ולמה לא נלמד מעץ האתרוג? והתשובה היא שאמנם פירותיו גדולים אבל הם מעטים. עוד שואלת הגמרא ולמה לא נלמד מזיתים? והתשובה היא שאמנם הזית נותן יבול רב אבל הזיתים הם קטנים. ואילו התאנה עושה הרבה פירות גדולים. הוסיף ר' חייא בר אדא הסבר נוסף שכל האילנות נותנים הרבה פירות בשנה אחת ופחות פירות בשנה שאחריה ואילו התאנה נותנת כל שנה יבול רב.

משנה ד'

היה אחד עושה ככר דבילה ושנים אין עושין, או שנים עושין ואחד אינו עושה, אין חורשין להן אלא צורכן, עד שיהו שלשה, ומשלשה ועד תשעה. היו עשרה ומעשרה ולמעלה, בין עושין בין שאינם עושין חורשין כל בית סאה בשבילן, שנאמר:¹⁹ "בחריש ובקציר תשבות".

הלכה ד'

"היה אחד עושה כול'. ר' ביבי בשם ר' חנינה: ובלבד שלא יפחות מחשבון משולשים. זעירא בר חיננא אמר: ובלבד שלא יפחות מחשבון מתושעים. היו ארבעה * והבקר עובר בכליו, שנים ואין הבקר עובר בכליו, מכיון שאין הבקר עובר בכליו את רואה אותן כאלו** חמשה.

* בכ"ל נוספה כאן המילה 'שנים' ונמחקה על ידי המגיה בונציה. ** בכ"ל 'כילוי' ותוקן בד"ו ל'כאלי'.

במשנה נאמר: "היה אחד עושה ככר דבילה ושנים אין עושין, או שנים עושין ואחד אינו עושה, אין חורשין להן אלא צורכן, עד שיהו שלשה, ומשלשה ועד תשעה". אמר על כך ר' ביבי בשם ר' חנינה: ובתנאי שכל שלושה אילנות לא יניבו פחות מככר דבילה. זעירא בר חיננא אמר: שאם יש שם עד תשעה עצים, צריך שכל אחד מהעצים יניב לפחות אחד חלקי מספר העצים של ככר דבילה. אם היו ארבעה עצים והבקר יכול לעבור ביניהם, ועוד שני עצים שהבקר אינו יכול לעבור ביניהם, דנים אותם כחמשה עצים.

16 תאנים – ראה בנספח א.

17 אתרוג – ראה בנספח א.

18 זיתים – ראה בנספח א.

19 שמות פרק לד פסוק כא: נְשֹׂאת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת בְּחֶרֶשׁ וּבִקְצִיר תִּשְׁבֹּת:

היו חמשה, תפלוגתא דר' שמעון ורבנין, דתנינן תמן: ²⁰"כרם שהוא נטוע על פחות מארבע אמות, ר' שמעון אומר: אינו כרם; וחכמים אומרים: כרם. ורואין את האמצעיות כאילו אינן". וחורשין כל בית סאה בשבילן.

אם היו במטע חמשה עצים, והגמרא אינה מפרטת את המרחקים ביניהם, אבל מציטוט המחלוקת בין ר' שמעון וחכמים לעניין כלאים, משתמע שמדובר שבשני זוגות עצים מתוך החמשה העצים קרובים כך שאין הבקר יכול לעבור ביניהם. כי במשנה בכלאים נאמר "כרם שהוא נטוע על פחות מארבע אמות, ר' שמעון אומר: אינו כרם; וחכמים אומרים: כרם" הרי שלדעת ר' שמעון אין זה נחשב כמטע אלא כעצים בודדים ורק אם כל אחד יניב ככר דבילה יחרשו סביבו; ואילו לדעת חכמים זה יחשב כמטע של שלושה עצים שחורשים את כל הבית סאה עבורם.

"שנאמר: "בחריש ובקציר תשבות". לא אתיא דלא* על רישא, "אין חורשין להן אלא צורכן" "שנאמר: בחריש ובקציר תשבות".

במשנה נאמר: "היו עשרה ומעשרה ולמעלה, בין עושין בין שאינן עושין חורשין כל בית סאה בשבילן, שנאמר: "בחריש ובקציר תשבות". אומרת הגמרא שמשנתנו מתייחסת לאמור במשנה א' בה נחלקו בית שמאי ובית הלל עד מתי חורשים מטע בערב שביעית? בית שמאי אומרים: כל זמן שהוא יפה לפרי. ובית הלל אומרים: עד שבועות, ועל כך נאמר במשנתנו שלדעת שניהם לא חורשים לעצים אלא לצורכן של האילנות והפרי של השנה השישית.

משנה ה'

אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית, אלא חריש של ערב שביעית שנכנס לשביעית, וקציר של שביעית שהוא יוצא למוצאי שביעית. רבי ישמעאל אומר: מה חריש רשות אף קציר רשות, יצא קציר העומר:

הלכה ה'

"אין צורך לומר" כול'. ר' ישמעאל כדעתיה, דר' ישמעאל אומר: אין העומר בא מסוריא.

במשנה נאמר: "רבי ישמעאל אומר: מה חריש רשות אף קציר רשות, יצא קציר העומר" שהוא חובה ומותר לכן בשנה השביעית. על כך אומרת הגמרא שדברי ר' ישמעאל הם כשיטתו שהוא סובר שאין להביא עומר מסוריא אלא רק מארץ ישראל ואפילו בשנה השביעית.

"יצא קציר העומר", שהיא מצוה.

מסבירה הגמרא שמה שנאמר במשנה "יצא קציר העומר" לומר שקציר העומר הוחרג מאיסור הקציר בשמיטה מפני שהוא מצוה ומצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה.

20 בלאים פ"ה מ"ב: כרם שהוא נטוע על פחות מארבע אמות רבי שמעון אומר אינו כרם וחכמים אומרים כרם ורואין את האמצעיות כאילו אינן:

שלשה אילנות של שלשה אנשים הרי אלו מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילן. וכמה יהא ביניהן? רבי שמעון בן גמליאל אומר: כדי שיהא הבקר עובר בכליו:

הלכה ו'

"שלשה אילנות" כול'. תני ר' חייה: ²¹ אילנות של אדם אחד וקרקע של אדם אחד מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילן. אמר ר' יוסה: אף אנן נמי תנינן דרבא: * שלשה אילנות של שלשה אנשים הרי אלו מצטרפין וחורשין כל בית סאה עד ראש השנה.

*בכ"ל 'דרכא' וצ"ל 'דרבא'.

במשנה נאמר: "שלשה אילנות של שלשה אנשים הרי אלו מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילן". ובברייתא אמר ר' חייה שגם אילנות של אדם אחד בשטח שפחות מבית סאה וקרקע של שכן יכול להצטרף ולחרוש בית סאה עבור האילנות. הוסיף על כך ר' יוסה ואמר שאנחנו אף למדנו יותר מכך ששלשה אילנות של שלשה אנשים הרי אלו מצטרפין וחורשין כל בית סאה בהם נטועים עד ראש השנה. למרות שהקרקע שייכת לאדם רביעי.

עשר נטיעות מפוזרות תוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה. היו עשויות שורה ומוקפות עטרה, אין חורשין להן אלא צרכן:

הלכה ז'

"עשר נטיעות" כול'. ר' זעירא ר' לא ר' יסא בשם ר' יוחנן: ערבה הלכה למשה מסיני. ודלא כאבא שאול, דאבא שאול אמר: ערבה דבר תורה: "וערבי נחל" שתים, חד* ערבה ללולב וערבה למקדש.

*בכ"ל חסרה המילה 'חד' ונוספה בד"ו.

במשנה נאמר "עשר נטיעות מפוזרות תוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה". הגמרא תדון בכך בהמשך ואגב כך מצטטת הגמרא את הסוגיה ממסכת סוכה בה נמסר לפי מסורת ששמעו מר' אסי סובר ר' יוחנן שמנהג ערבה הוא הלכה למשה מסיני, ובזה הוא חולק על אבא שאול שסובר שערבה היא מצוה מהתורה מפני שנאמר בתורה "ערבי נחל" בלשון רבים, ערבה אחת ללולב ואחת למנהג ערבה שבמקדש.

21 תוספתא שביעית פ"א ה"א: שלשה אילנות בתוך בית סאה הרי אלו מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילן ובלבד שתהא מטעתן ממשע עשרה לבית סאה דברי ר' מאיר ור' יהודה ר' יוסה ור' שמעון או' אין חורשין להן אלא צרכן כמה ריוח יהא ביניהן רבן שמעון בן גמליאל או' כדי שיהא בקר עובר בכליו רבן גמליאל ובית דינו התקינו שיהא מותרין בעבודת הארץ עד ראש שנה אחר אילן העומד בתוך קביים ושנים העומדין בבית ארבע קבין אין חורשין להן אלא צרכן שלשה אילנות של שלשה בני אדם ושדה של אחד אף על פי שבעל השדה חורש מפני צורך שדהו מותר

ר' בא ר' חייא בשם ר' יוחנן: ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני. ודלא כר' עקיבה, דר' עקיבה אמר: ניסוך המים דבר תורה: בשיני "ונסכיהם", בשישי "ונסכיהם", בשביעי "כמשפטם" מ"ם יו"ד מ"ם, מים.

לפי מסורת של ר' חייא בר אבא סובר ר' יוחנן שערבה וניסוך המים שניהם הלכה למשה מסיני, ובה הוא חולק על ר' עקיבה שאמר שניסוך המים הוא מצוה מהתורה. כי הוא לומד זאת משלוש אותיות מיותרות בפרשת קרבנות חג הסוכות, מ"ם יתרה במילה "בנסכיהם", יו"ד יתרה במילה "ונסכיהם", ומ"ם יתרה נוספת במילה "כמשפטם".²² יחד הם מצטרפים למילה מים.

ר' חייא בר אבא בעא קומי ר' יוחנן: ועכשיו למה הן חורשין בזקנות? אמר ליה: בשעה שניתנה הלכה כך ניתנה, שאם בקשו לחרוש יחרשו.

חוזרת הגמרא לעניינינו בה נאמר שהתירו לחרוש בסוף השנה הששית במטעים צעירים כדי שיצמחו במשך השנה השביעית ולא ינזקו מחוסר טיפול. על כך שאל ר' חייא בר אבא את ר' יוחנן: למה בימיהם חורשים בסוף השנה הששית גם מטעים רבי-שנים? השיב לו ר' יוחנן, שבזמן שקבעו את ההלכה קבעו גם שאם ירצו יוכלו לשנותה ולהתיר חרישה בסוף השנה הששית גם במטעים רבי-שנים.

ר' בא בר זבדי בשם ר' חונייה דברת* חורן²³: ערבה וניסוך המים ועשר נטיעות מיסוד הנביאים הראשונים הם. מה ופליג? ר' יוסי ביר' בון בשם לוי: כך היתה הלכה בידן ושכחוה, ועמדו השנים והסכימו על דעת הראשונים. ללמדך שכל דבר שבית דין נותנין נפשם עליו סופו להתקיים בידם, כמה שנאמר למשה מסיני.

*בכ"ל 'דברת' ותוקן בד"ו בטעות ל'דבקעת'.

ר' אבא בר זבדי מסר בשם ר' חונייה מבית-חורון, שמנהגי ערבה, וניסוך המים, ועשר נטיעות בתוך שטח של כ-600 ממ"ר נחשבות כמטע אחד ומותר לחרוש את כולו בסוף השנה הששית. שלושת אלה נקבעו על ידי הנביאים. שואלת הגמרא: וכי חולק ר' חונייה על ר' יוחנן? השיב על כך ר' יוסי ב"ר בון בשם לוי בן סיסי שערבה היא הלכה למשה מסיני אלא שנשכחה, ובאו הנביאים זכריה ומלאכי והסכימו ביניהם לחדש את המנהג. מכך אנו לומדים שכל דבר שחכמים נותנים דעתם לברר את מקורו, סופו שהוא מתקיים כאילו ניתן למשה מסיני.

ואתיא כיי דמר ר' מנא: ²⁴"כי לא דבר רק הוא מכס", ואם רק הוא, "מכס". למה? שאין אתם יגיעין בו. "כי היא חייכם", אימתי היא חייכם? בשעה שאתם יגיעים בו.^{*}

*בכ"ל נשמטה השורה "כי היא חייכם", אימתי היא חייכם? בשעה שאתם יגיעים בו' ונוספה בד"ו.

ומוסיפה הגמרא שזה כמו דרשתו של ר' מנא על הפסוק "כי לא דבר רק הוא", שאין דבר שהוא לחנם, ואם הוא לחנם הרי זו אשמתכם – "מכס" שלא חיפשתם לו הסבר. כאמור בהמשך הפסוק "כי הוא חייכם", - מתי הוא חייכם? כשאתם מחפשים לו פתרון, בסוף הוא חייכם.

22 במדבר פרק כט (לב) וביזם השביעי פרים שבעה אילים שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימים: (לג) ומנחתם ונספחם לפרים לאילים ולכבשים במספרם כמשפטם:

²³ דברת חורון – בית חורון.

24 דברים פרק לב פסוק מז: כי לא דבר רק הוא מכם פיהוא חייכם ובדבר הזה תאריכו ימים על-האדמה אשר אתם עבדים את-היהוה שמה לרשתה:

ר' יוחנן אמר לר' חייא בר ווא: בבליא, תרין מילין סלקון בידכון: מפשוטיתה דתעניתא וערביתא דיומא שביעיא. ורבני דקיסרין אמרין: אף הדא מקזתה.

ר' יוחנן אמר לר' חייא בר אבא: בבלי, שני דברים העליכם בידכם מבבל לארץ ישראל: להשתטח על הארץ בתענית, וערבה ביום שביעי של סוכות. וחכמי קיסריה מוסיפים כדבר שלישי את הקזת הדם.

תני, נטיעה מעין עשר זקניה מעין שלש. אתא חמי, ²⁵ נטיעה שהיא נראית כזקניה את נותן לה כזקניה, ואת אמר: נטיעה מעין עשר? אמר ר' חונה: מהו מעין עשר? שאין נטיעה מעין שלוש. שלא תאמר: שלש נטיעות שהן עושות כעשר שאין עושות. ודכוותה, שלוש זקניות שהן עושות כעשר שאין עושות. לפום כן צריך מימר: נטיעה מעין עשר.

בבבליא נאמר שאם בבית סאה נטועים עשר נטיעות צעירות חורשים את כל בית הסאה, ואם נטועים שם שלש אילנות זקנות חורשים את בית הסאה רק אם הם מניבים ככר דבילה. אומרת הגמרא: בוא וראה, נטיעה צעירה שנראית כזקניה חורשים סביבה רק אם היא כזקניה שמניבה ככר דבילה, ואיך אמרה הברייתא שגם עשר נטיעות צעירות חורשים? השיב ר' חונה למה הכוונה שחורשים נטיעות צעירות כעשר בבית סאה? שלא מדובר בנטיעה בוגרת כעין שלוש. שלא תאמר שלש נטיעות עושות כעשר שאין עושות, וכך גם שלוש זקניות שהן מניבות כעשר שאין מניבות, לכן צריך היה לומר נטיעה מעין עשר. כלומר אם בוודאי שלוש נטיעות עושות ככר דבילה דינן כזקנה וחורשים בשבילן בית סאה, אבל היינו יכולים לחשוב שמקילים בהם כצעירות ולומר ששלש נטיעות שמניבות דינן כעשר שאין מניבות וחורשים בית סאה בשבילן כמו בעשר שאין מניבות, לכן אמרו שנטיעה צעירה היא תמיד כעין עשר ולא חורשים בשבילן עד ראש השנה אלא אם הן עשר. ואם שלש מהן מניבות ככר דבילה ונראות כזקניות יצאו מכלל נטיעה ודינן כזקניות.

שדה קנים נידונית* כשדה תבואה. ר' אבהו בשם ר' יוסה בר חנינה: בסאתים ²⁶ שנו.

*בבבלי 'נידונית' וצ"ל 'נידונית'.

אומרת הגמרא ששדה קנים דינו כשדה תבואה שמותר לחרוש אותו רק עד הפסח של השנה הששית, אחרת זה נראה כי הוא חורש לעבודת הקרקע. אמר על כך ר' אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה שמדובר בקנים שמגדלים כדי לסמוך בהם את הנטיעות הרכות.

לית הדא פליגי על שמואל, דשמואל אמר: בעשוין שורה? תמן על ידי שהן מפוזרות בתוך בית סאה את רואה אותה כאילו מליאה. ברס* הכא כולן נתונים במקום אחד.

*בבבלי 'כרס' וצ"ל 'כרס'.

במשנה נאמר: "היו עשויות שורה ומוקפות עטרה, אין חורשין להן אלא צרכן" שואלת הגמרא וכי משנתנו אינה חולקת על שמואל שאמר בהלכה ב' לעיל ששלוש אילנות הערוכים בשורה אם קנה אותם קנה גם את הקרקע שתחתיהם? אומרת הגמרא: מה שנאמר ברישא של משנתנו ש"עשר נטיעות מפוזרות תוך בית סאה חורשין כל בית סאה

25 תוספתא שביעית פ"א ה"ב: זקנה ונראה כנטיעה הרי היא כנטיעה ונטיעה נראית כזקנה הרי היא כזקנה מה בין זקנה לנטיעה זקנה עד עצרת נטיעה עד ראש השנה זקניה מעין שלשה נטיעה מעין עשרה ושדה קנים נדונית כנטיעות.

26 סאתים כאן אינו מלשון סאה אלא מלשון סתא שפירושו בסורית ענף ומגדלים את הקנים להדלות עליהם את הנטיעות הרכות. ראה ש. ליברמן, תוספתא כפשוטה עמ' 486 והערה 32.

בשבילן" כי רואים את בית הסאה כאילו הוא מלא; ואילו בסיפא של המשנה שנאמר שהיו עשויות שורה ומרוכזים יחד, חורשים להם רק כדי צרכן.

משנה ה'

הנטיעות והדלועין²⁷ מצטרפין לתוך בית סאה, רבן שמעון בן גמליאל אומר: עשרה דילועין לתוך בית סאה חורשין כל בית סאה עד ראש השנה.

הלכה ח'

"הנטיעות והדלועין" כול'. והן שיהיו נטיעות רבות על דילועין. ר' חנניה בריה דר' הלל בעי: לא מסתברא בדלעת יונית?

במשנה נאמר: "הנטיעות והדלועין מצטרפין לתוך בית סאה". אומרת על כך הגמרא שזה בתנאי שיהיו יותר נטיעות מאשר דלועין. ר' חנניה בנו של ר' הלל שאל: וכי לא מסתבר שמדובר בדלעת יונית שהיא מתפשטת על פני שטח גדול?

התיב ר' מנא: והתני²⁸ שלשה קישואין²⁹ ושלושה דילועין וארבע נטיעות מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילן? לא אתיא דלא על סיפא: "רבו שמעון בן גמליאל אומר: עשרה דילועין לבית סאה חורשין כל בית סאה עד ראש השנה". עליה ר' חנניה בריה דר' הלל בעי: לא מסתברא בדלעת יונית?

הקשה על כך ר' מנא: והרי בתוספתא נאמר שלשה קישואין ושלושה דילועין וארבע נטיעות מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילן, לא נאמר שדוקא דלעת יונית? משיבה הגמרא שדברי ר' חנניה בנו של ר' הלל אינם מתיחסים לרישא של המשנה אלא לסיפא בה נאמר: "רבו שמעון בן גמליאל אומר: עשרה דילועין לבית סאה חורשין כל בית סאה עד ראש השנה". ועל כך שאל ר' חנניה בנו של ר' הלל: וכי לא מסתבר שזה אמור בדלעת יונית?

משנה ט'

עד אימתי נקראו נטיעות? רבי ליעזר בן עזריה אומר: עד שיחולו; רבי יהושע אומר: בת שבע שנים; רבי עקיבא אומר: כאילן נטיעה כשמה. אילן שנגמם והוציא חליפין, מטפח ולמטן כנטיעה, מטפח ולמעלן כאילן, דברי ר' שמעון:

הלכה ט'

"עד אימתי נקראו נטיעות" כול'. מהו "עד שיחולו"? עד שיפדו או עד שיעשו חולין מאיליהן. ר' אבא בר יעקב בשם ר' יוחנן: כיני מתניתא: עד שיעשו חולין מאיליהן.

²⁷ דלועין – ראה נספח ב'

²⁸ תוספתא שביעית פ"א ה"ג: שלשה קישואין ושלושה דלועין וארבע נטיעות הרי אלו מצטרפין ובלבד שתהא מטעתן ממטע עשרה לבית סאה כמה ריוח יהא ביניהן רבן שמעון בן גמליאל או' כל שתחתיו וחוצה לו מלא צמד וכליו אי זו היא נטיעה ר' יהושע אומ' בת חמש בת שש בת שבע [אמר רבי מפני מה אמרו בת חמש בת שש ובת שבע] אלא אומר אני גפנים בני חמש תאנים בני שש וזתים בני שבע

²⁹ קישואין – ראה נספח ב'.

במשנה נאמר: "עד אימתי נקראו נטיעות? רבי ליעזר בן עזריה אומר: עד שיחולו. ר' יהושע אומר: בת שבע שנים". שואלת הגמרא: מה משמעות הביטוי "עד שיחולו"? והתשובה היא עד שיפדו או עד שייעשו לחולין מאליהן בשנה החמישית. ר' אבא בר יעקב אומר בשם ר' יוחנן: כך היא כוונת המשנה: עד שייעשו חולין מאליהן בשנה החמישית.

ואתיא ר' יהושע כרבי. דר' יהושע* אומר: אף שאמרו בנות חמש בנות **שש בנות שבע, אלא בגפנים³⁰ בנות חמש, בתאנים בנות שש, בזיתים בנות שבע. ואנן חמי הדא מרביתה דתאינתה אתיא בפורי. אמר ר' יודן בר טרפון: *** לעוביה.

*בכ"ל יכרבי יהושע כדתני ר' יהושע וצ"ל יר' יהושע כרבי. דר' יהושע' כמו בכ"ר **בכ"ל נוסף כאן בטעות 'חמי' ונמחק על ידי הסופר. *** בכ"ל יכד טרפון וצ"ל יבר טרפון' כמו בכ"ר.

על דברי ר' יהושע אומרת הגמרא שהם כדברי רבי בתוספתא שר' יהושע אומר: אף שאמרו בנות חמש, בנות שש, בנות שבע, על כך אמר רבי שבגפנים בנות חמש, בתאנים בנות שש, בזיתים בנות שבע. טוענת הגמרא: הרי אנו רואים ששתיל של תאנה מתבגר מוקדם, ולמה אמר רבי שתאנים בוגרות הן רק בנות שש שנים? אומר ר' יודן בר טרפון: רק הגזע שלו מתעבה מוקדם אבל הוא מאחר להניב פירות.

ר' שמעון ור' ליעזר בן יעקב שניהן אמרו דבר אחד. דאמר ר' שמואל בר נחמן ר' יונתן בשם ר' ליעזר בן יעקב: הגומם את כרמו פחות מטפח חייב בערלה מפני מראית העין, דברי חכמים עד שיגום מעם הארץ.

במשנה נאמר: "אילן שנגמם והוציא חליפין, מטפח ולמטון כנטיעה, מטפח ולמעלן כאילן, דברי ר' שמעון". כלומר אם גזם את הגפן בגובה נמוך מאוד והגדם הוציא ענף חדש, אם הוא יוצא נמוך מטפח מהקרקע הרי הוא נחשב כנטיעה, ואם למעלה מטפח הרי הוא נחשב כאילן. אומרת על כך הגמרא שר' שמעון ור' אליעזר בן יעקב שניהן אמרו דבר אחד. שכן אמר ר' שמואל בר נחמן מפי ר' יונתן בשם ר' אליעזר בן יעקב: שמי שגוזם את כרמו פחות מטפח מהקרקע חייב בערלה מפני מראית העין, שיחשבו שזו נטיעה חדשה. ואילו לדברי חכמים הוא לא יחשב כערלה אלא אם כן גזם אותו בגובה פני האדמה.

הדרן עלך פרק שדה אילן

פרק ב

משנה א'

עד אימתי חורשין שדה הלבן ערב שביעית? עד שתכלה הליחה, כל זמן שבני אדם חורשין ליטע מקשעות ומדלעות. אמר רבי שמעון: נתת תורת כל אחד ואחד בידו. אלא בשדה לבן עד הפסח ובשדה אילן עד העצרת:

הלכה א'

"עד אימתי חורשין" כול'. מאן תנא לחה? ר' מאיר היא. ור' מאיר כבית שמי ור' שמעון כבית הלל. וכן אתינן מתני: * ר' מאיר כבית שמי ור' שמעון כבית הלל? אלא ר' מאיר כמשנה ראשונה ור' שמעון כמשנה אחרונה. וכן אתינן מתני* ר' מאיר

כמשנה ראשונה ור' שמעון כמשנה אחרונה? ** אלא ר' מאיר שנייה מחלוקת, ור' שמעון שנייה כדברי הכל. הוי, מאן תנא "עד אימתי חורשין שדה הלבן ערב שביעית"? ר' מאיר; ברם כר' שמעון דברי הכל עד העצרת.

*בכ"ל ובד"ו פעמיים 'מתנית' וצ"ל 'מתני'. ** בכ"ל חסר המשפט 'וכן אתינן מתני ר' מאיר כמשנה ראשונה ור' שמעון כמשנה אחרונה' ונוסף בד"ו.

במשנה נאמר: "עד אימתי חורשין שדה הלבן ערב שביעית? עד שתכלה הליחה". שואלת הגמרא לשיטת מי היא משנתנו? והתשובה היא שהיא לשיטת ר' מאיר. כי ר' מאיר סובר כבית שמאי שאמרו בתחילת פרק א' שחורשים בשנה הששית כל עוד שזה מועיל לפירות. ור' שמעון כבית הלל שאמרו שחורשים עד שבועות. תמיהה הגמרא: וכי מכאן באנו ללמוד שר' מאיר כבית שמאי ור' שמעון כבית הלל? אלא ר' מאיר סובר כמשנה הראשונה, ור' שמעון כמשנה אחרונה, כתקנה שתיקן מאוחר יותר רבן גמליאל שהתיר לחרוש עד ערב ראש השנה. תמיהה הגמרא גם על כך: וכי מכאן באנו ללמוד שר' מאיר סובר כמשנה הראשונה ור' שמעון כמשנה האחרונה? אלא שר' מאיר לומד את האמור בתחילת פרק א' כמחלוקת בית הלל ובית שמאי, שבית שמאי אמרו שחורשים כל עוד זה מועיל לפרי ובית הלל אמרו שחורשים עד שבועות; ור' שמעון לומד שם שבית שמאי ובית הלל אינם חולקים בכך שחורשים מטעם אילנות עד שבועות, ושדות חורשים עד הפסח. ומי שנה את משנתנו? ר' מאיר; ואילו לדעת ר' שמעון לדעת כולם חורשים עד שבועות.

לא סוף דבר כשיש מוקשה ומודלעה* אלא אפילו מאחר שבני אדם עתידין ליטע במוקשיות ובמודלעות מותר.

*בכ"ל 'ומודלעה' וצ"ל 'ומודלעה'. 31

במשנה נאמר: "כל זמן שבני אדם חורשין ליטע מקשעות ומדלעות". אומרת על כך הגמרא שזה אמור לא רק אם בכוונתו לזרוע מוקשה ומודלעה, אלא אפילו אם אין בכוונתו לזרוע מקשאות ומדלעות, מאחר שבני אדם אחרים כן מתכוונים לזרוע, הוא רשאי לחרוש.

"אמר ר' שמעון: נתת תורת כל אחד ואחד בידו". זה אומר: כלה לחה* שלי, וזה אומר: לא כלה ליחה* שלי.

ר' שמעון סובר שאין לתת את ההחלטה בידי כל יחיד כי אחד יאמר שכבר יבשה האדמה שלו והאחר יאמר שהאדמה שלו טרם יבשה, ולכן הוא סובר שזה צריך לחול על כולם בשווה, שבשדה לבן יחרשו עד הפסח ובשדה אילן עד שבועות.

"אלא בשדה הלבן עד הפסח ובשדה האילן עד העצרת". מה בין שדה הלבן לשדה האילן? שדה הלבן על ידי שהוא עתיד לזרעה כתחילה צריך שתהא הליחה קיימת. אבל שדה האילן על ידי שהיא נטועה מכבר אינו צריך שתהא רוב הליחה קיימת.

על דברי ר' שמעון שחורשים שדה הלבן עד הפסח ובשדה האילן עד שבועות, שואלת הגמרא מדוע יש להבדיל ביניהם? והתשובה היא שחורש שדה הלבן לצורך זריעה ומאחר שכבר אין לחות בקרקע, כל זריעה אחי הפסח תראה כהכנה לשנת השמיטה; ואילו שדה אילן שהוא כבר נטוע מקודם, אינו צריך שהקרקע תהיה לחה והחרישה מועילה לו עד שבועות.

מזבלין ומעדרין במוקשאות ובמודלאות עד ראש השנה, וכן בבית השלחים. מיבלין ומפרקין ומאבקין ומעשנין עד ראש השנה. ר' שמעון אומר: אף נוטל הוא את העלה מן האשכול בשביעית.

הלכה ב'

"מזבלין ומעדרין במקשאות" כול'. מהו לחרוש להם? תני, ³² כל זמן שאת מותר לחרוש את מותר לזבל ולעד; אם אין את מותר לחרוש אין את מותר לא לזבל ולא לעדר. אמר ר' יוסה: ומתניתא אמרה כן: "מזבלין ומעדרין במקשיות ובמדלעות עד ראש השנה וכן בית השלחין". ותני עלה, ³³ חורשין בית השלחין עד ראש השנה. רבי אומר: עד לפני ראש השנה שלשה ימים כדי שיזרע וישרש ויטע וישרש. ואלו עושה שרשים לשלשה ימים.* רבי אומר: עד לפני ראש השנה שלשה חדשים, כדי שיזרע אורז ³⁴ וישרש ויטע אורז וישרש.

*בכ"ל חסר הקטע 'וכן בית השלחין'. ותני עלה, חורשין בית השלחין עד ראש השנה. רבי אומר: עד לפני ראש השנה שלשה ימים כדי שיזרע וישרש ויטע וישרש. ואלו עושה שרשים לשלשה ימים והושלם בד"ו.

במשנה נאמר: "מזבלין ומעדרין במוקשאות ובמודלאות עד ראש השנה". שואלת על כך הגמרא האם מותר גם לחרוש בהם? והגמרא מצטטת את התוספתא בה נאמר שכל זמן שמותר לחרוש מותר גם לזבל ולעד; ואם אסור לחרוש אסור גם לזבל ולעד. אמר על כך ר' יוסה: הרי הדבר אמור במשנתנו: "מזבלין ומעדרין במקשיות ובמדלעות עד ראש השנה וכן בית השלחין". ולמדו בתוספתא שחורשין בית השלחין עד ראש השנה. רבי אומר: עד לפני ראש השנה שלשה ימים, כדי שיזרע וישרש ויטע וישרש. וקישואין ודלועין ³⁵ עושים שרשים לשלשה ימים, ולמה רבי אומר: עד לפני ראש השנה שלשה חדשים? כדי שיזרע אורז וישרש במשתלה, ויטע את שתילי האורז בשדה וישרשו, דרושים שלושה חדשים. ³⁶

"מיבלין",* מעבירין את היבולת. "מפרקין" בעלין. "מאבקין, עושין לה אבק. "מעשנין לה. מתנין לה.

בכ"ל 'מייכלין' ותוקן על ידי הסופר ל'מיבלין'. כמו בכ"ל קאופמן של המשנה.

במשנה נאמר: "מיבלין ומפרקין ומאבקין ומעשנין עד ראש השנה", והגמרא מפרשת את הפעולות השונות: "מיבלין", מסירים את היבולת שעל גזע הגפן. "מפרקין" תולשים את העלים היבשים. "מאבקין, עושה אבק על אשכולות הענבים מפני החרקים. "מעשנין", מעלים עשן מתחת לגפן כדי לגרש חרקים מזיקים. ³⁷

32 תוספתא שביעית פ"א ה"ד: מוכרין ומוציאין זבלים ערב שביעית מישאל החשוד על השביעית ומן הגוי ומן הכותי אפילו בשביעית מותר עד מתי מותר לזבל כל זמן שמותר לחרוש מותר לזבל.

33 תוספתא שביעית פ"א ה"ב: חורשין שדה בית השלחין ומשקין אותן שלשים יום לפני ראש השנה ר' א' עד לפני ראש השנה שלשים יום כדי שיטע וישרש ויזרע וישרש אין בודקין את הזרעים בגללים אבל בודקין אותן באדמה ובעצין ומשיירין משביעית למוצאי שביעית ומקיימין את העלויים שבגג אבל אין משקין אותן

34 אורז- ראה נספח ג'

35 ראה ש.ליברמן, תוספתא כפשוטה עמ' 494 והערה 86.

36 ראה י. פליקס, מסכת שביעית עמ' 92.

37 ראה י. פליקס, מסכת שביעית עמ' 95.

תני, ³⁸ מכוונין מצדדין, מכוונין לה, מצדדין. חברייא אמרי: עושין לה דיקרון; ר' יוסה אומר: תולה לה אבן. תני, ³⁹ מוותרין ומשמטין. כיני מתניתא, מוותרין בגפנים ומשמטין בקנים. מקום שנהגו לוותר ולשמט קודם לחג מוותרין ומשמטין קודם לחג. לאחר החג, מוותרין ומשמטין לאחר החג ר' שמעון אומר: ובלבד מן הבקעה ולמעלה. ר' ירמיה בשם ר' הושעיה, ר' יעקב בר אחא ר' יוסי בר חנינא בשם ר' חמא אבוי דר' הושעיה: נוטל את הקבוצין עמה.

בתוספתא נאמר שמכוונים את הגפן שתטפס על העריסה ולא תטפס לצדדים. וחכמים בבית המדרש אמרו שעושים דקר כדי שהגפן תגביה ואז מפנים אותה לצדדים כדי שניתן יהיה לחרוש בין הגפנים. ר' יוסי אומר שבגפן רוגלית מניח עליה אבן כדי שלא תתרומם. עוד נאמר בתוספתא שמוותרין ומשמטין, ומפרשת הגמרא שגוזמים את הזמורות המיותרות שאין עליהן פירות, ומסירים מראשי הקנים את התפרחת. עוד נאמר בתוספתא שבמקום שנהגו לוותר ולשמט קודם לחג הסוכות מוותרין ומשמטין קודם לחג. ובמקום שנהגו לעשות זאת לאחר החג, מוותרין ומשמטין לאחר החג ר' שמעון אומר: ⁴⁰ ובתנאי שיגזום רק מעל הבקעת. ר' ירמיה בשם ר' הושעיה, ר' יעקב בר אחא מסר מפי ר' יוסי בר חנינא בשם ר' חמא אבוי של ר' הושעיה שכאשר הוא מסיר את התפרחת הוא יכול לגזום מתחת למפרק העליון.

ר' שמעון אומר: אף נוטל הוא את העלים מן האשכול בשביעית. מחלפא שיטתיה דר' שמעון, תנינן תמן: ⁴¹ "ממרסין את האורז בשביעית, דברי ר' שמעון, אבל לא מכסחין". וכא הוא אמר אכין? שנייא היא* הכא שהוא כמציל מן הדליקה:

*בכ"ל 'הוא' וצ"ל 'היא'.

במשנה נאמר: ר' שמעון אומר: אף נוטל הוא את העלים מן האשכול בשביעית. כלומר שמוותר לתלוש את העלים המכסים על האשכולות כדי למנוע רקבון, וזה מותר גם בשנה השביעית. טוענת הגמרא שקיימת סתירה בשיטת ר' שמעון כי במשנה י' להלן הוא אמר שמוותר לבחוש את הקרקע במים במקום שגדל אורז אבל לא חותכים את העלים כדי שהאורז יקדים להבשיל, וכאן הוא אמר שמסירים את העלים? אלא שכאן מציל את הענבים מריקבון ובאורז הוא מזרז את הגדילה ולהציל מריקבון זה כמו להציל מהדליקה.

משנה ג'

מסקלין עד ראש השנה, מקרסמין ומזרדין ומפסלין עד ראש השנה. ר' יהושע אומר: כזירודה וכפיסולה של חמישית, כן של ששית. ר' שמעון אומר: כל זמן שאני רשאי בעבודת האילן אני רשאי בפיסולו:

מסלקים אבנים מהשדה, וחותכים את הייחורים שצומחים משרשי העץ, וגוזמים ענפים דקים מיותרים, וגוזמים ענפים עבים כדי לעצב את העץ באופן יציב, עד ראש השנה. ור'

38 תוספתא שביעית פ"א ה"ו: ומכוונין את הנטיעות עד ראש השנה ר' יהודה אומ' אם היו מבורכות לפני שביעית נוטלין אף בשביעית.

39 תוספתא שביעית פ"א ה"ז: אלו הן עוגיות אילו בדידין שבעיקרי אילנות מותרין ומשמטין בקנים מקום שנהגו לוותר ולשמט לפני החג מותרין ומשמטין לפני החג לאחר החג מותרין ומשמטין לאחר החג.

40 לא מצאתי היכן הם דברי ר' שמעון.

41 שביעית פ"ב מ"י: וכן בית השלחין. ותני עלה, חורשין בית השלחין עד ראש השנה. רבי אומר: עד לפני ראש השנה שלשה ימים כדי שיזרע וישרש ויטע וישרש. ואלו עושה שרשים לשלשה ימים.

יהושע אמר שהגיזום של ענפים דקים ולעיצוב בעץ עושים גם בשנה השביעית כמו בשנה החמישית והששית, דהיינו אם הזמן לעשות זאת הוא לאחר שכבר נכנסה השנה השביעית, אין מניעה מלעשות זאת.

הלכה ג'

"מסקלין* עד ראש השנה" כול'. תמן תנין: ⁴²"המסקל את שדהו נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ", וכא את אמר הכין? אמר ר' יונה כאן בתלוש כאן במחובר.

במשנתנו נאמר: "מסקלין עד ראש השנה" מבלי להבחין באיזה אבנים מדובר, ואילו במשנה בפרק ג' נאמר: "המסקל את שדהו נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ". פרש ר' יונה שבמשנתנו מדובר בשנה הששית שמותר לסלק גם אבנים שצמודות לקרקע, ואילו בפרק ג' מדובר בשנה השביעית שמותר לסלק רק אבנים שאינם צמודות לקרקע, לצורך בנין.

אמר ר' יוסי: הוינן סברין מימר דר' שמעון כר' יהושע בקירסום, דאינון תרין תנאין. "מסקלין עד ראש השנה, מקרסמין מזרדין מפסלין עד ראש השנה". כרבנן*, ר' יהושע אומר: כזירודה וכפיסולה שלחמישית וכן שלששית.

*בכ"ל חסרה המילה 'דרבנן' ונוספה בד"ו.

במשנה נאמר: "מקרסמין ומזרדין ומפסלין עד ראש השנה. ר' יהושע אומר: כזירודה וכפיסולה של חמישית, כן של ששית". אמר על כך ר' יוסי שמלכתחילה חשבו לומר שמה שאמר ר' שמעון "כל זמן שאני רשאי בעבודת האילן רשאי אני בפיסולו" זה כדברי ר' יהושע שאמר לגבי חיתוך הייחורים, כלומר שהם שני תנאים חכמים שאמרו: "מסקלין עד ראש השנה, מקרסמין מזרדין מפסלין עד ראש השנה", ור' יהושע שהתיר גיזום הייחורים ועיצוב העץ כמו בשנים החמישית והששית.

הוי, תלתה תנאין אינון. "מסקלין עד ראש השנה, מקרסמין מזרדין ומפסלין עד ראש השנה", כרבנן. "ר' יהושע אומר: כזירודה וכפיסולה שלחמישית וכן שלששית", אפילו יותר מיכן. "ר' שמעון אומר: כל זמן שאני רשאי בעבודת האילן רשאי אני בפיסולו", עד העצרת.

למעשה ישנם במשנה שלוש דעות: א. חכמים שאמרו שעושים מלאכות אלו עד ראש השנה; ב. ר' יהושע שמתיר גיזום ייחורים ועיצוב העץ גם אחרי ראש השנה; וג. ר' שמעון שמתיר את כל המלאכות הללו רק עד חג השבועות.

משמה ד'

מזהמין את הנטיעות וכורכין אותן וקוטמין אותן ועושין להם בתים ומשקין אותן עד ראש השנה. ר' אלעזר ב"ר צדוק אומר: אף משקה הוא את הנוף בשביעית אבל לא את העיקר.

42 שביעית פ"ג מ"ז: אבנים שזעזעתן המחרישה או שהיו מכוסות ונתגלו אם יש בהם שתים של משאוי שנים שנים הרי אלו ינטלו המסקל את שדהו נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ וכן גרגר של צרורות או גל של אבנים נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ אם יש תחתיהן סלע או קש הרי אלו ינטלו:

מורחים זבל על הנטיעות לדחית חרקים, ועוטפים את הנטיעות להגנה מהקור, ומוסיפים אפר לדישון, ועושים סביבם סככות להגן עליהן מרוח והשמש, ומשקים אותם עד ראש השנה, לתנא קמא גם על הקרקע ולר' אלעזר ב"ר צדוק רק על על העלים למרות שהמים ייטפו לקרקע.

הלכה ד'

"מזהמין את הנטיעות" כול'. מתניתא דרבי, ברם כרבנין מזהמין מתלעין בשביעית אבל לא במועד. כאן וכאן אין מגזמין אבל נוטל הוא את הרואה.

במשנה נאמר: "מזהמין את הנטיעות וכורכין אותן וקוטמין אותן ועושין להם בתים ומשקין אותן עד ראש השנה". אומרת על כך הגמרא שמשנתנו היא כשיטת רבי ואילו לדעת חכמים החולקים עליו מורחים זבל למניעת חרקים גם בשנה השביעית, אבל לא בחול המועד. אבל לגזום לא מלקטים את הגזמים וזחלי החרקים בשנה השביעית וגם לא בחול המועד של כל שנה, אבל יכול לסלק בשביעית ובחול המועד חרקים בוגרים כמו פרפרים וחיפושיות המזיקים לעץ.

ר' יוסה אמר: ר' אבונה בעי: מה בין המזהם לעושה לה בית? המזהם אינו אלא כמושיב שומר, בית עושה לה צל והיא גדילה מח מתן.

ר' יוסה אמר שר' אבונה שאל: מה ההבדל בין המזהם שהתירו בשביעית, לבין עשית בית להגן על העץ שאסרו בשביעית? והתשובה היא שהמזהם אינו אלא מונע נזק של החרקים, ואילו הבית עושה לה צל והוא מזרז את גידול העץ בשביעית.

תמן תנין: ⁴³"המבקע בזית* לא יחפה בעפר אבל מכסה** הוא באבנים ובקש". ר' יונה אמר: ר' אבונה בעי: מה בין קשין מה בין עפר? קשין אינן אלא כמושיב שומר, עפר עושה לה טינא והיא גדילה מחמתו.

*בכ"ל חסר 'המבקע בזית' והושלם על ידי הסופר. ** בכ"ל 'מחפה' ותורן על ידי הסופר 'למכסה'

במשנה נאמר: "ועושין להם בתים" כלומר שעוטפים אותם בקש להגן עליהם. ובמשנה בפרק ד' נאמר "המבקע בזית לא יחפה בעפר אבל מכסה הוא באבנים ובקש". וגם על כך אמר ר' יונה שר' אבונה שאל: מה ההבדל בין קש לבין עפר? והתשובה היא שהקש רק מונע ייבוש העץ שנחתך, ואילו העפר נעשה לטיט שמוסיף לחות לעץ ומעודד את גידולו.

תני, ⁴⁴ר' יוסי בן כיפר אמר משום ר' לעזר בן שמוע: בית שמי אומרים: משקה כל הנוף ויורד על העיקר; ובית הלל אומרים: משקה בין על הנוף בין על העיקר.

במשנה נאמר: "ר' אלעזר ב"ר צדוק אומר: אף משקה הוא את הנוף בשביעית אבל לא את העיקר". ובתוספתא נאמר שר' יוסי בן כיפר אמר בשם ר' אלעזר בן שמוע שבית שמאי אומרים שמשקה כל הנוף והמים יורדים על הקרקע; ובית הלל אומרים: שיותר מלכתחילה להשקות גם על הנוף וגם על הקרקע.

43 שביעית פ"ד מ"ה: המבקיע בזית לא יחפהו בעפר אבל מכסה הוא באבנים או בקש הקוצץ קורות שקמה לא יחפהו בעפר אבל מכסה הוא באבנים או בקש אין קוצצין בתולת שקמה בשביעית מפני שהיא עבודה רבי יהודה אומר כדרכה אסור אלא או מגביה עשרה טפחים או גומם מעל הארץ:

44 תוספתא שביעית פ"א ה"ה: משקין את הנטיעות עד ראש השנה ר' יוסה בן כיפר או' משם ר' ליעזר בית שמי או' משקה (את) על הנוף ויורד על העיקר בית הלל או' על הנוף ועל העיקר אמרו בית הלל לבית שמי אם אתה מתיר לו מקצת התר לו את הכל אם אין את מתיר לו את הכל אל תתיר לו מקצת.

דבית ר' ינאי משקה בסלא. אמר ר' יעקב בר זבדי: ר' יצחק בר טבליי משקה בסלא. אמר ר' חייא בר בא: ר' יודן בר גיריאי משקה בסלא ועדר. וכי* מתכווין לעבודת הארץ? ביומי דר' חייא בר בא הוון משקין דיקלייא בכנישתא חדתא וחרוותה.

*בכ"ל 'יועד' ותוקן בד"ו ל'ועדר וכי'.

מספרת הגמרא שאנשי בית מדרשו של ר' ינאי היו משקים בשנה בשביעית בסל שאינו מחזיק את המים זמן רב. אמר ר' יעקב בר זבדי שגם ר' יצחק בר טבליי היה משקה בסל. הוסיף ר' חייא בר אבא ואמר שגם ר' יודן בר גיריאי היה משקה בסל ועדר כדי שיקלטו המים באדמה. וכי הוא מתכוון בעידור זה לעבד את הקרקע? בימי ר' חייא בר אבא היו משקין את הדקל במטאטא חדש של נצרים או בחריות של דקל.

משנה ה'

סכין את הפגין ומנקבין אותן עד ראש השנה. פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית ושל שביעית שיצאו למוצאי שביעית לא סכין ולא מנקבין אותן. רבי יהודה אומר: מקום שנהגו לסוך אין סכין מפני שהיא עבודה, מקום שלא נהגו לסוך סכין. ר' שמעון מתיר באילן מפני שהוא רשאי בעבודת האילן:

מושחים שמן בראש פגי התאנים ומנקבים אותם כדי שיקדימו להבשיל

הלכה ה'

"סכין את הפגין" כול'. אן תנינן: "סכין את הפגין", תניי דבי רבי: ואילו הן פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית.

במשנתנו נאמר: "סכין את הפגין ומנקבין אותן עד ראש השנה" ואילו בבית מדרשו של רבי שנו: סכין את הפגין ומנקבין אותן, ואלו הם פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית.

ר' לעזר כמתניתן; ר' יוחנן כהדא דתניי דבית רבי. על דעתיה דר' לעזר* לא בא ר' יודה אלא להקל. על דעתיה דר' יוחנן לא בא ר' יודה אלא להחמיר.

*בכ"ל 'יוחנן ותוקן על ידי הסופר ל'לעזר'

במשנה נאמר: "רבי יהודה אומר: מקום שנהגו לסוך אין סכין מפני שהיא עבודה, מקום שלא נהגו לסוך סכין". אומרת הגמרא שר' אלעזר גורס כמשנתנו ור' יוחנן גורס כמו בבית מדרשו של רבי. לדעת ר' אלעזר מה שאמר ר' יהודה לא נאמר אלא להקל, ולסוך גם בשביעית פגי ערב שביעית. ולדעת ר' יוחנן מה שאמר ר' יהודה לא אמר אלא להחמיר ולאסור לסוך במקום שנהגו לסוך ולנקב את הפגים.

משנה ו'

אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ראש השנה, ואם נטע או הבריך או הרכיב יעקור. רבי יהודה אומר: כל הרכבה שאינה קולטת לשלשה ימים שוב אינה קולטת. רבי יוסי ור' שמעון אומרים: לשתי שבתות:

"אין נוטעין ואין מרכיבין" כול'. ר' לעזר בשם ר' יוסי בר זימרא: מתניתא בסתם, הא דבר ברי שהשריש* מותר.

*בכ"ל ישחרשי וצ"ל: ישהשריש.

במשנה נאמר: "אין נוטעין ואין מברכיין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ראש השנה, ואם נטע או הבריך או הרכיב יעקור". אמר על כך ר' אלעזר בשם ר' יוסי בר זימרא שמשנתנו מדברת באופן רגיל, אבל אם הדבר ברור שהנטיעה השרישה לפני ראש השנה, אין צורך לעקור אותה.

"אין נוטעין ואין מברכיין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ראש השנה ואם נטע או הבריך או הרכיב יעקור". לא עקר פירותיו מה הן?

על דברי המשנה "אין נוטעין ואין מברכיין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ראש השנה ואם נטע או הבריך או הרכיב יעקור", שואלת הגמרא מה דין הפירות אם לא עקר את הנטיעה?

ר' בא ר' לא הוו יתבין בצור,⁴⁵ אתא עובדא קומיהון, הורי ר' לא: ישפכו פירותיו. אמר ר' בא: אני לא נמנית עמהן בעלייה. אמרין, נצא לחוץ נלמד. נפקון* ושמעון ר' יונה ר' יצחק בר טבליי בשם ר' לעזר: אין מחדשין** על הגזירה. ***ר' יוסה ר' יצחק בר טבליי בשם ר' לעזר: אין מוסיפין על הגזירה.

*בכ"ל 'נפון' ותוקן על ידי הסופר ל'נפקון' **בכ"ל 'מחרשין' ותוקן בד"ו ל'מחדשין'. *** בכ"ל נוסף כאן בטעות המשפט 'ר' יוסי ר' יצחק בר טבליי בשם ר' לעזר: אין מחדשין על הגזירה' ונמחק על ידי המגיה בונציה.

מספרת הגמרא שר' אבא ור' אילא ישבו בצור, והובאה לפנייהם שאלה מעשית לגבי עץ שניטע פחות משלושים יום מראש השנה ולא נעקר. הורה ר' אילא שישפכו את פירותיו. אמר ר' אבא: אני לא הסכמתי איתם בדיון. אמרו: אם כך, נצא לחוץ ונלמד אם ידוע על דבר כזה. יצאו ושמעו שר' יונה מסר מפי ר' יצחק בר טבליי בשם ר' אלעזר: אין מחדשים על הגזירה שיש לעקור את האילן, להוסיף עליה שלשפוך את הפירות. גם ר' יוסה מסר מפי ר' יצחק בר טבליי בשם ר' אלעזר: שלא מוסיפים על הגזירה לעקור את הנטיעה, גזירה נוספת לשפוך את הפירות.

נטעו ומת, בנו מהו שיהא מותר לקיימו? תנה ר' יעקב בר אבבי דברדליה⁴⁶: נטעו ומת, בנו אסור לקיימו. ואתיא כמאן דאמר: מפני החשד*, אבל מפני המיניין** אף בנו מונה.***

*בכ"ל 'יחדש' ותוקן בד"ו ל'החשד'. ** בכ"ל 'הבנינין' וצ"ל 'המיניין' *** בכ"ל 'בונה' וצ"ל 'מונה'

שואלת הגמרא: אם אדם נטע עץ בתוך שלושים יום לפני ראש השנה והאדם מת, האם לבנו מותר לקיים את הנטיעה או שעליו לעקור אותה? שנה ר' יעקב בר אבבי מברדלה שאם אדם נטע עץ בתוך שלושים יום לפני ראש השנה והוא מת על בנו לעקור את הנטיעה. וזה כמי שאמר שהסיבה היא מפני החשד שנטע אותו בשביעית, אבל הסיבה היא בגלל מניין שנות הערלה, כי אם לא יעקור את הנטיעה הרי שגם בנו מונה את שנות הערלה, והיות ואביו נטע פחות משלושים יום לפני ראש השנה הרי אין זו נחשבת לשנה, וישתמע מכך שהנטיעה ניטעה בשביעית ולכן עליו לעקור.

⁴⁵ צור – בחוף הדרומי של לבנון.

⁴⁶ ברדליה – בצפון בקעת הירדן.

תני, ⁴⁷ הנוטע* המברך המרכיב שלשים יום לפני ראש השנה עלתה לו שנה תמימה ומותר ** לקיימו בשביעית. פחות משלושים יום לפני ראש השנה לא עלתה לו שנה תמימה ואסור לקיימו בשביעית. *** אבל אמרו: פירות נטיעה זו אסורין עד חמשה-עשר בשבט.

* בכ"ל חסרה המילה 'הנוטע' והושלמה בד"ו. ** בכ"ל 'מותרי' ותוקן בד"ו ל'ומותר'. *** בכ"ל נשמט הקטע 'פחות משלושים יום לפני ראש השנה לא עלתה לו שנה תמימה ואסור לקיימו בשביעית' והושלם בד"ו.

שכן כך למדנו שאם נטע עץ שלושים יום לפני ראש השנה הרי הוא נחשב כנטיעה ישנה שמוותר לקיימה בשביעית, ואם נקלטה פחות משלושים יום לפני ראש השנה אין לקיימה בשביעית. והתוספתא משליכה מכך שגם לגבי ערלה הנטיעה שנקלטה שלושים יום לפני ראש השנה משלימה בראש השנה שנה אחת משלוש שנות הערלה, אלא שהתוספתא אומרת שלמרות שהעץ ישלים שלוש שנים בראש השנה, פירותיו אסורים באכילה עד ט"ו בשבט.

ומה טעמא? ר' יסא בשם ר' יוחנן: "ובשנה", מה את שמע מינה? אמר ר' זעירא: ⁴⁸"שלוש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל" ובשנה".

* בכ"ל חסרות המלים 'לא יאכל' ונוספו בד"ו.

שואלת הגמרא מה הטעם שאסרו את הפירות עד ט"ו בשבט אם שנת הנטיעה היא לפני ראש השנה? משיב ר' אסי בשם ר' יוחנן שכתוב "ובשנה", למה אתה מתכוון באמרך "ובשנה"? מפרש ר' זעירא נאמר בתורה "שלוש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל ובשנה" להשלים שנה. שמדובר בשנה רביעית לערלה, כלומר שיעברו שלושה ראשי שנה ושלושה ט"ו בשבט עד שיוכלו לאכול את הפירות.

אמר ר' בא בר ממל קומי ר' זעירא: נראין הדברים בשנטעו לפני ראש השנה שלושים יום, הא אם לא נטעו שלושים יום לפני ראש השנה, איתא חמי, שנה שלימה עלתה לו ואת אמרת הכין? אמר ליה: ואין כני, * ואפילו נטעו שלשים יום לפני ראש השנה יהא אסור עד שלשים יום לפני ראש השנה. מיי כדון? אמר ר' מנא: מכיון שעומד בתוך שנתו שלאילן משלים שנתו.

* בכ"ל 'בנו' ותוקן בד"ו ל' כני'.

שאל ר' בא בר ממל את ר' זעירא: הדברים מובנים אם העץ נקלט שלושים יום לפני ראש השנה אבל אם נקלט פחות משלושים יום לפני ראש השנה הרי זה לא נחשב לו לשנה שלימה ואתה רוצה להקל עליו, בכך שאמרת שדי בכך שעברו שלושה ראשי שנה? השיב לו ר' זעירא ואם לשיטתך צריך גם כן שתהיה שנה שלימה משמע שאם נקלט העץ שלושים יום לפני ראש השנה פירותיו יהיו מותרים רק שלושים יום לפני ראש השנה בתום שלוש שנים. שואלת הגמרא ומה המסקנה בסופו של דבר? משיב ר' מנא שמכיוון שבט"ו בשבט אנו נמצאים בתוך השנה הרביעית של האילן הרי די בכך ואין צורך בהשלמת שנה מיום ליום.

47 תוספתא שביעית פ"ב ה"ג: הנוטע והמברך והמרכיב שלשים יום לפני ראש השנה עלתה לו שנה ומותר לקיימן בשביעית פחות מכן לא עלתה לו שנה ואסור לקיימו בשביעית פירות נטיעה זו אסורין עד חמשה עשר בשבט אם ערלה ערלה אם רבעי רבעי.

48 ויקרא פרק יט (כג) וְכִי־תֵבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם כָּל־עֵץ מִאֲלֵל וְעֵרְלָתֶם עֲרְלָתוֹ אֶת־פְּרִיָּו שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל: (כד) וּבִשְׁנֵה הָרְבִיעִית יִהְיֶה כָל־פְּרִיָּו קָדֵשׁ הַלֵּוִיִּם לֵה':

האורז והדוחן והפרגין והשומשומין⁴⁹ שהשרישו לפני ראש השנה מתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית, ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה.

הלכה ז'

"האורז והדוחן" כול'.⁵⁰ בפירות הילכו אחר שליש, ובאורז אחר השרשה,⁵¹ ובירק בשעת לקיטתו עישורו. מניין שהילכו בפירות אחר השליש?⁵² "מגרנך מיקביך", "מגרנך" ולא כל גרנך, "מיקביך" ולא כל יקביך.

במשנה נאמר: "האורז והדוחן והפרגין והשומשומין שהשרישו לפני ראש השנה מתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית". אומרת הגמרא למדנו במשנה במסכת מעשרות לגבי פירות, שמה שקובע את שנת המעשר שלהם הוא אם גדלו שליש מגידולם המלא, ובאורז ודוחן ופרגין ושומשומין שנה המעשר נקבעת על פי מועד ההשרשה ואלו משרישים בקיץ השנה הששית ולכן זו היא שנה המעשר שלהם. וירק מעשרים לפי מועד לקיטתו. שואלת הגמרא: מה המקור לכך שפירות מעשרים לפי הזמן שבו גדלו שליש מגידולם? והתשובה היא שכתוב "בְּאֶסְפָּף מִגֶּרְנֶךָ וּמִיִּקְבֶּיךָ", ומדייקים: "מִגֶּרְנֶךָ" ולא שהושלם כל גרנך, "ומִיִּקְבֶּיךָ" שלא הושלם כל יקביך.

מעתה אפילו פחות משליש? אמר ר' זעירא כתוב⁵³ "עשר תעשר את כל תבואת זרעך", דבר שהוא נזרע ומצמיח, יצא פחות משליש שאינו נזרע ומצמיח.

שואלת הגמרא: אם המ"ם של "מִגֶּרְנֶךָ וּמִיִּקְבֶּיךָ" ממעטת, מדוע שלא תמעט גם פחות משליש הגידול? השיב על כך ר' זעירא שכתוב "עֶשֶׂר תַּעֲשֶׂר אֶת כָּל־תְּבוּאֶת זְרַעְךָ", דבר שהוא מספיק בשל שאם יזרעו אותו הוא יצמיח, ואילו אם גדל פחות משליש אין בו היכולת להצמיח.

מעתה שליש הראשון לשעבר ושליש השני לבא? אמר ר' יוחנן: מחג הסוכות, מה חג הסוכות לבא ואת מהלך בו לשעבר, ואילו הואיל וזה לבא את מהלך בהן לשעבר.

שואלת הגמרא: אם כך מה שצמח בשליש הראשון יעושר לפי השנה שהביא שליש, ומה שצמח בשליש השני יעושר לפי השנה שתבוא? השיב על כך ר' יוחנן שלומדים זאת מחג הסוכות, שלמרות שחג הסוכות הוא כבר בשנה חדשה ובכל זאת הוא נמנה כאחרון משלושת הרגלים, כך גם כאן למרות שזה צמח בשליש השלישי מעשרים אותו לפי השליש הראשון.

49 הדוחן והפרגין והשומשומין – ראה נספח ג.

50 מעשרות פ"א מ"ב: מאימתי הפירות חייבות במעשרות התאנים משיבחילו הענבים והאבשים משהבאישו האוג והתותים משיאדימו וכל האדומים משיאדימו הרמונים משימסו התמרים משיטילו שאור האפרסקים משיטילו גידים האגוזים משיעשו מגורה ר' יהודה אומר האגוזים והשקדים משיעשו קליפה: מ"ג: החרובין משינקדו וכל השחורים משינקדו האגסים והקרוסטומלין והפרישים והעוזרדים משיקרחו וכל הלבנים משיקרחו התלתן משתצמח התבואה והזיתים משיכניסו שליש:

51 מעשרות פ"א מ"ה: איזהו גרנך למעשרות הקשואים והדלועים משיפקסו ואם אינו מפקס משיעמיד ערימה אבטיח משישלק ואם אינו משישלק עד שיעשה מוקצה ירק הנאגד משיאגד אם אינו אוגד עד שימלא את הכלי ואם אינו ממלא את הכלי עד שילקט כל צרכו כלכלה עד שיחפה ואם אינו מחפה עד שימלא את הכלי ואם אינו ממלא את הכלי עד שילקט כל צרכו במה דברים אמורים במוליך לשוק אבל במוליך לביתו אוכל מהם עראי עד שהוא מגיע לביתו:

52 דברים פרק טז פסוק יג: תַּג הַסֶּכֶת תַּעֲשֶׂה לָּךְ שְׂבָעַת יָמִים בְּאֶסְפָּף מִגֶּרְנֶךָ וּמִיִּקְבֶּיךָ :

53 דברים פרק יד פסוק כב: עֶשֶׂר תַּעֲשֶׂר אֶת כָּל־תְּבוּאֶת זְרַעְךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שְׁנָה שְׁנָה :

נאמר אף באורז ובדוחן ופרגין ובשומשמין כן, ר' חונה בר חייא אמר: שאי איפשר לעמוד עליו. מתיבין לחונה בר חייא, והתני,⁵⁴ צובר את גורנו לתוכו ונמצא מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו?

שואלת הגמרא: אם כך גם באורז ובדוחן ופרגין ובשומשמין יעשרו לפי שליש גידולם? השיב על כך ר' חונה בר חייא שבגידולים אלו אי אפשר לדעת בדיוק מתי גדלו שליש. הקשו על דברי ר' חונה בר חייא, והרי למדנו בתוספתא לגבי פול המצרי שתרמילי זרעיו אינם מבשילים בבת אחת והפתרון הוא לכן שמעשר אחרי ראש השנה את הזרעים שגדלו שליש לפני ראש השנה ואת אלה שהיו עדיין ירק באותו זמן צובר אותם יחד לגורן אחד ומעשר מהזרעים על הירק ומהירק על הזרעים?

אמר ר' יוסה: קיימא חונה בר חייא.* ר' יונה חונה בר חייא בשם שמואל: כתוב "עשר תעשר את כל תבואת זרעך", מעשר את מעשר אחד בשנה אחת ואין את מעשר שני מעשרות בשנה אחת.

*בכ"ל 'חמא' וצ"ל 'חיה' כמו בכ"ר.

אמר ר' יוסה: תרץ זאת חונה בר חייא עצמו. ור' יונה מסר מפיו של ר' חונה בר חייא בשם שמואל שההסבר לכך הוא שכתוב "עשר תעשר את כל תבואת זרעך הוצא השדה שנה שנה", אתה רק מעשר אחד, בשנה אחת, ואין את מעשר שני מעשרות בשנה אחת.

התיבון, הרי פול המצרי הרי הוא שני מעשרות בשנה אחת? דתני, צובר את גרנו לתוכו ונמצא מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו. אמר ר' זעירא: כתוב⁵⁵ "שש שנים תזרע שדך" ואספת ששה זרעין וששה אסיפין לא ששה זרעין ושבעה אסיפין.

*בכ"ל חסרה המילה 'שדך' והושלמה בד"ו.

על כך הקשו: הרי פול המצרי דהיינו לוביה תרבותית, שמפרישים ממנו שני מעשרות בשנה אחת, גם מעשר עני וגם מעשר שני? שכן למדנו בתוספתא שצובר יחד לגורן אחד את הזרעים ואת הירק של הפול המצרי, ומעשר מהזרעים על הירק ומהירק על הזרעים? אמר ר' זעירא: כתוב "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה" שש שנים זורעים ושש שנים אוספים את היבול לא שש שנים זורעים ושבע שנים אוספים את היבול, לכן במינים הללו לא הולכים על פי היבול אלא על פי ההשרשה.

אמר ר' יונה: בשיתה לי* נן יכלין קיימין אלא בשבעה. אלא כיני, ששה זרעין וששה** אסיפין לא ששה זרעין וחמשה אסיפין.

*בכ"ל 'לוי' וצ"ל 'לוי'. ** בכ"ל 'וששה' ותוקן בד"ו ל'ושבעה' וצ"ל: 'וששה'.

אמר ר' יונה שאי אפשר להסביר זאת בשש שנים אלא דוקא בשבע, כי אם לא יגיעו לידי שליש בראש השנה של שנת השמיטה יהיו לו רק חמש שנים של אסיף. אלא כך צריך להיות שש שנים של זריעה ושש שנים של אסיף, ולא שש שנים של זריעה וחמש שנים של אסיף.

54 תוספתא שביעית פ"ב ה"ה: ר' יוסה בן כופר אמ' משום ר' שמעון שזורי במי דברים אמורים בזמן שזרעו לירק וחשב עליו לזרעו אבל אם זרעו מתחלה לזרע ומקצתו השריש לפני ראש השנה ומקצתו השריש לאחר ראש השנה אין מעשרין הימנו על מקום אחר ולא ממקום אחר עליו אלא כונס גרנו לתוכו ומעשר הימנו עליו נמצא מעשר מן החדש על החדש ומן הישן על הישן מעשר עני ומעשר שני לפי חשבון נוטל את העישור ועושה אותו מעשר עני ומעשר שני אם זרעו בתחלה לזרע וירק או שזרעו לזרע וחשב עליו לירק זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו.

55 ויקרא פרק כה פסוק ג: "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה":

התיבון, הרי פול המצרי שהרי ששה זרעים וחמשה אסיפין, דתני, צובר *גורנו לתוכו
ונמצא מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו.

*בכ"ל נוסף כאן 'לר' ונמחק על ידי הסופר

שאלו עוד, הרי פול המצרי שמעשרים אותו לפי הזמן שבו גדל שליש גידולו, כי אם לא
יספיק לגדל תרמילים עד ראש השנה יהיו לו רק חמש שנות אסיף, שכן למדנו לגבי פול
המצרי שצובר יחד לגורן אחד את הזרעים ואת הירק של הפול המצרי, ויוצא מכך שהוא
מעשר מהזרעים על הירק ומהירק על הזרעים.

מניין שהילכו בירק אחר לקיטתו עישורו? "מגרנד ומיקבד", מה גורן ויקב שהן חיינ
ממי השנה שעברה את מהלך בהן לשעבר, ואילו הואיל והן חיינ ממי השנה *הבאה
את מהלך בהן לבא.**

*בכ"ל 'שעברה ונמחק על ידי הסופר. **בכ"ל חסרה המילה 'לבא' ונוספה בד"ו.

למדנו בתחילת ההלכה שירק מעשרים לפי השנה שבה הוא נאסף. שואלת הגמרא מהו
המקור לכך? והתשובה היא שכתוב "בְּאַסְפָּךָ מִגְרָנְךָ וּמִקְבְּךָ" ולמדנו שהמ"ם ממעטת גורן
ויקב שאפילו גדלו רק שליש גידולם הם מעושרים לפי אותה שנה שכבר עברה, ואילו
הירקות הואיל והם חיים ממי השנה שבה יאספו, לכן מעשרים אותם לפי שנת האסיף.

התיבון, הרי פול המצרי זרעו לזרע מתעשר לשעבר, זרעו לירק מתעשר לבא. וקסמה
בידיה? זרעו לזרע הוא חיה ממי השנה שעברה, זרעו לירק הוא חיה ממי השנה
הבאה?

עוד שאלו, הרי פול המצרי אם זרע אותו לצורך הזרעים מתעשר לפי זמן ההשרשה שלו,
ואם זרע אותו לצורך הירק מתעשר מתעשר לפי שנת לקיטתו. תמחה הגמרא וכי הוא
יודע מראש מה יעשה עם הפול? הרי אם זרע אותו לצורך הזרעים הוא ינק ממי השנה
שעברה, ואם זרע אותו לצורך הירק הוא ינק ממי השנה הבאה?

משנה ד'

ר' שמעון שזורי אומר: פול המצרי⁵⁶ שזרעו לזרע בתחילה כיוצא בהן. ר' שמעון
אומר: אפונים הגימלוניס⁵⁷ כיוצא בהן. ר' אלעזר אומר: אפונים הגימלוניס
שתרמלו לפני ראש השנה:

הלכה ח'

"ר' שמעון שזורי אומר" כול'. מהו תרמילו? עבדון קנקולין.⁵⁸

במשנה נאמר: "ר' אלעזר אומר: אפונים הגימלוניס שתרמלו לפני ראש השנה". כלומר
אם צמח החימצה (חומוס) הספיק להצמיח תרמילי פרי, דינם כאורז שמתעשר לפי מועד
ההשרשה, ומותרים בשביעית, ומעשרים אותם לפי השנה שבה החלו לגדול. שואלת
הגמרא: מהו תרמילו? והתשובה היא שנעשו תרמילים קטנים.

56 פול המצרי - לוביה תרבותית - ראה נספח ד'

57 אפונים הגימלוניס - ראה נספח ד'

58 קנקולין - χίχλιν = תרמילים קטנים

ר' בא בר זבדא בשם ר' שמעון בן לקיש: הלכה כר' שמעון השזורי. אמר ר' יוסה:
הורי ר' לעזר לר' שובתי דצדוקי⁵⁹ כהדא דר' שמעון שזורי.

ר' אבא בר זבדא אמר בשם ר' שמעון בן לקיש שההלכה היא כר' שמעון השזורי שבפול
המצרי הולכים לפי ההרשה. אמר ר' יוסה: כך הורה ר' אלעזר לר' שובתי מצדוקה
כדברי ר' שמעון שזורי.

תני,⁶⁰ שש מידות אמרו חכמים בפול מצרי: זרעו לזרע מתעשר לשעבר, זרעו לירק
מתעשר לבא, זרעו לזרע וירק או שזרעו לזרע וחישוב עליו לירק מעשר מזרעו על
ירקו ומירקו על זרעו, בשהביא שליש לפני ראש השנה. אבל אם הביא שליש לאחר
ראש השנה זרעו מתעשר לשעבר וירקו מתעשר בשעת לקיטתו עישורו, בשלקט
ממנו לפני ראש השנה. אבל אם לקט ממנו לאחר ראש השנה בין זרעו בין ירקו
מתעשר לבא. זרעו לזרע וחישוב עליו לירק באין מחשבה.

בתוספתא נמנו ששה דינים לגבי פול המצרי:

א. אם זרע אותו לצורך זרעים הנאכלים יבשים הרי הוא מתעשר כאורז לפני שנת
השרשתו.

ב. אם זרע אותו לצורך תרמיליו הירוקים מתעשר לפי שנת המעשר בזמן לקיטתו.

ג. (1) אם זרע אותו גם לצורך הזרעים היבשים וגם לצורך תרמיליו הירוקים, או
שזרע אותו לצורך הזרעים היבשים או שזרע לצורך הגרעינים היבשים ושינה את
דעתו לצורך אותם כתרמילים ירוקים, מעשר מהזרעים על התרמילים הירוקים
ומהתרמילים על הזרעים. זה בתנאי שהביא שליש לפני ראש השנה.

(2) אבל אם הביא שליש לאחר ראש השנה הזרעים מתעשרים לפי השנה
שהשרישו והתרמילים הירוקים מתעשרים לפי שנת לקיטתם. וזה בתנאי שלקט
אותם לפני ראש השנה.

(3) אבל אם לקט אותם לאחר ראש השנה גם הזרעים וגם התרמילים הירוקים
מתעשרים לפי שנת לקיטתם.

(4) אם זרע אותו לשם זרע ושינה דעתו וחישוב עליו לשם ירק, המחשבה האחרונה
היא הקובעת ומתעשר לפי שעת לקיטתו.

זרעו לירק וחישוב עליו לזרע לעולם אין מחשבת זרע חלה עליו אלא אם כן מנע ממנו
שלש מורביות. בשהביא שליש לפני ראש השנה, אבל אם הביא שליש לאחר ראש
השנה אפילו לא מנע ממנו שלש מורביות.

ד. אם זרע אותו מלכתחילה לצורך תרמיליו הירוקים ואחר כך חשב לגדלו כזרע יבש אין
מחשבתו האחרונה חלה עליו אלא אם כן נמנע מלקטוף את תרמילי הזרע הירוקים משך
שלושה ימי קטיף. בתנאי שהזרעים הבשילו שליש הבשלתם לפני ראש השנה, אבל אם
הבשילו כדי שליש הבשלתם אחרי ראש השנה כי אז גם אם לא עברו שלושה ימי קטיף
מאחר שהוא יכול לשנות את דעתו ולקטוף את התרמילים הירוקים הכל מתעשר לפי שנת
הליקוט.

59 דצדוקי = מצדוקה – בדרום הר חברון

60 תוספתא שביעית פ"ב ה"ד: פול המצרי שמנע ממנו מים שלשים יום לפני ראש השנה מתעשר לשעבר ומותר לקיימו
בשביעית אם לאו אסור לקיימו בשביעית ומתעשר לשנה הבאה במי דברים אמורים בשל שקי אבל בשל בעל שמנע הימנו
שתי מריעות דברי ר' מאיר וחכמים או' שלש. ה"ה: ר' יוסה בן כופר אמ' משום ר' שמעון שזורי במי דברים אמורים בזמן
שזרעו לירק וחשב עליו לזרעו אבל אם זרעו מתחלה לזרע ומקצתו השריש לפני ראש השנה ומקצתו השריש לאחר ראש
השנה אין מעשרין הימנו על מקום אחר ולא ממקום אחר עליו אלא כונס גרנו לתוכו ומעשר הימנו עליו נמצא מעשר מן החדש
על החדש ומן הישן על הישן מעשר עני ומעשר שיני לפי חשבון נוטל את העישור ועושה אותו מעשר עני ומעשר שני אם זרעו
בתחלה לזרע וירק או שזרעו לזרע וחשב עליו לירק זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו

זרעו לזרע ועשה כולו קצצין גמורין לפני ראש השנה זרעו מתעשר לשעבר ירקו*
מתעשר בשעת לקיטתו עישורו.

*בכ"ל ירקו וצ"ל ירקו.

ה. אם זרע אותו לצורך הזרעים היבשים ונעשה כולו תרמילי זרע בשלים לפני ראש השנה, אף שטרם התיבשו וניתן לאכלם כתרמילים ירוקים, חלה עליהם הכוונה הראשונה והזרעים מתעשרים לפי השנה הקודמת והתרמילים הירוקים מתעשרים כשעת לקיטתם.

מקצתו עשה קצצין גמורין ומקצתו לא עשה, הדא היא צובר גורנו לתוכו ונמצא מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו.

ו. אם זרע אותו לצורך הזרעים היבשים ונעשה חלק ממנו תרמילי זרע בשלים וחלק לא נעשה, על זה אמרו שלאחר ראש השנה צובר את כל היבול בין תרמילים יבשים ובין לחים ומעשר את הכל יחד מהזרעים היבשים על התרמילים הירוקים ומהתרמילים הירוקים על הזרעים היבשים, כל חלק לפי שנת המעשר שלו.

תנא ר' אבדומא דחיפה: ואפילו לא עשה כולו קצצין גמורין לפני ראש השנה זרעו מתעשר לשעבר ירקו מתעשר בשעת לקיטתו עישורו.

ר' אבדומא מחיפה שנה את הברייתא כך שאין להבחין בין הדינים האחרונים, כי גם אם לא הבשילו תרמילי הזרע לגמרי לפני ראש השנה, היות ודחה את הקטיפה כדי שחלק יתפכו לתרמילי זרע, בכך מוכח שמה שהתכוון בתחילה התקיים והזרעים מתעשרים לפי השנה הקודמת והתרמילים הירוקים מתעשרים לפי שעת לקיטתם.

אמר ר' יוסה: והוא שהביא שליש למחשבת זרע, אבל אם הביא שליש למחשבת ירק איפשר לומר: זרעו מתעשר לשעבר ירקו מתעשר בשעת לקיטתו עישורו*. ואת אמר: צובר את גורנו לתוכו ונמצא מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו.

*בכ"ל חסרה המילה 'עשורו' ונוספה בד"ו.

ר' יוסה מתייחס לדין הששי ועל כך הוא אומר שהדברים אמורים בתנאי שאותם תרמילים שתכנן אותם לזרעים הביאו שליש לפני ראש השנה, אבל אם הביאו שליש בשעה שחשב לאכול אותם כתרמילים ירוקים, עדיין אפשר לומר שהזרעים היבשים מתעשרים לפי השנה שעברה ואילו התרמילים הירוקים מתעשרים כשעת לקיטתם. טוען ר' יוסה ואיך אפשר במצב כזה לומר שצובר את הכל לתוך גורן אחד ומעשר מהזרעים על התרמילים הירוקים ומהתרמילים הירוקים על הזרעים, הרי שניהם מתעשרים כירק בשעת לקיטתם!*

זרעו לזרע לפני ראש השנה שביעית, ונכנסה שביעית, בין זרעו בין ירקו מותר. זרעו לירק לפני ראש השנה השביעית ונכנסה שביעית, בין זרעו בין ירקו אסור. זרעו לזרע ולירק לפני ראש השנה השביעית ונכנסה שביעית, פשיטא זרעו מותר.

*בכ"ל נשמטה השורה 'בין זרעו בין ירקו אסור'. זרעו לזרע ולירק לפני ראש השנה השביעית ונכנסה שביעית. ונוספה בד"ו ונוסף שם בטעות 'פשיטא זרעו אסור'.

א. אם זרע אותו לצורך זרעים הנאכלים יבשים לפני ראש השנה השביעית, והתחילה שנת השמיטה, גם הזרעים וגם התרמילים הירוקים מותרים לפי שנהוגים בהם כפירות השנה הששית.

ב. אם זרע אותו לצורך תרמיליו הירוקים לפני ראש השנה השביעית, והתחילה שנת השמיטה, וחשב לאכול את התרמילים הירוקים, גם אם צמח שליש לפני ראש השנה, גם הזרעים וגם התרמילים הירוקים אסורים כי לקיטתם תהיה כבר בשנת השמיטה.

ג. אם זרע אותו גם לזרעים וגם לתרמילים הירוקים לפני ראש השנה, והתחילה שנת השמיטה, ברור שהזרעים מותרים כי לעניין מעשר נוהגים בזרעים לפי השנה הקודמת וכך לעניין שביעית דינם כפירות השנה הששית.

ירקו מהו? תני ר' חייא: אסור; תני ר' חלפתא בן שאול: מותר. מאן דאמר: מותר, דבר תורה; מאן דאמר: אסור, מפני מראית העין.

מה דין התרמילים הירוקים? נחלקו בדבר ר' חייא ור' חלפתא בן שאול, לדעת ר' חייא התרמילים הירוקים אסורים בשמיטה, ולדעת ר' חלפתא בן שאול הם מותרים בשמיטה. מי שסובר שהם מותרים בשמיטה מדין תורה כי הצמיחו שליש לפני השמיטה וחלים עליהם מעשרות שנה ששית ולכן מותרים בשביעית. ומי שסובר שהם אסורים זה רק מפני מראית העין, שיראו אותו מלקט תרמילים ירוקים ואינו יודע שכוונתו לזרעים.

ר' סימון בר זבדא בעא קומי ר' יוסה: ואפילו להאכיל את בהמתו יהא אסור מפני מראית העין? אמר ליה: לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו ולא יהא לוקט על אומן. אמר ר' יוסה ביר' בון: אם נעקרה הגומא מותר. ואפילו כמאן דאמר: אסור, היה לוקט ונמצא בתוכו ירק מותר.

ר' סימון בר זבדא שאל את ר' יוסה האם לדעת ר' חייא שאוסר משום מראית העין גם יהיה אסור להאכיל את בהמתו צמח שעדיין ירוק? אמר לו: לשיטת ר' חייא לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו ולא ילקוט בשורה ישרה משום מראית העין, אלא רק הוא עצמו ילקט. אמר ר' יוסה ב"ר אבון: אם נעקר הצמח מהקרקע, מותר להאכילו לבהמתו גם אם הוא ירוק. ואפילו לר' חייא שאוסר משום מראית העין, אם היה מלקט תרמילים יבשים והיה בתוכם ירק מותר לאכול אותם כירק.

כהדא בר נש עאל טעון עשר מיסרן דלובי מעשר לר' ירמיה. אמר ליה: לא תו עבד כן. לא תלקוט אלא צורכה דלפצה.

כאותו אדם שהביא בשנת השמיטה עשר אגודות של תרמילים ירוקים של פול המצרי הוא הלוביה, כמעשר לר' ירמיה.⁶¹ אמר לו ר' ירמיה: אל תעשה כך, אל תלקט יותר מהדרוש לצורך הבישול באילפס.

זרעו לפני ראש השנה השמינית ונכנסה שמינית, בין זרעו בין ירקו אסור. זרעו לירק לפני ראש השנה השמינית ונכנסה שמינית בין זרעו בין ירקו* מותר. זרעו לזרע ולירק לפני ראש השנה השמינית ונכנסה שמינית זרעו אסור ירקו מותר.

*בכ"ל נשמטה השורה 'אסור. זרעו לירק לפני ראש השנה השמינית ונכנסה שמינית בין זרעו בין ירקו' והושלמה בד"ו.

אם זרע פול בסוף שנת השמיטה ונכנסה השנה השמינית, גם הזרעים היבשים וגם התרמילים הירוקים אסורים כי הולכים בזרעים לפי השרשה שהיתה בשנת השמיטה והירק נגרר אחרי הזרעים לאסור גם אותו. אם זרע אותו לירק בסוף שנת השמיטה והתחילה שנת השמיטה, גם הזרעים וגם התרמילים הירוקים מותרים כי הולכים לפי זמן לקיטתם שהוא בשנה השמינית, והזרעים נגררים אחרי התרמילים הירוקים. אבל אם זרע אותו גם לצורך הזרעים וגם לצורך התרמילים הירוקים בסוף שנת השמיטה והתחילה השנה השמינית, הזרעים אסורים כי נידונים לפי זמן השרשתם שהיה בשמיטה, והתרמילים הירוקים מותרים כי הולכים לפי זמן לקיטתם.

61 נתנו מעשר לחכמים כדי לפרנסם.

בצלים הסריסים⁶² ופול המצרי שמנע מהן מים שלושים יום לפני ראש השנה, מתעשרים לשעבר ומותרין בשביעית, ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין להבא. ושל בעל שמנע מהם מים שתי עונות, דברי ר' מאיר; וחכמים אומרים: שלוש:

הלכה ט'

מהו בצלים הסריסין? אילין בוצלייא כופרייא דלא עבדין זרע.

במשנה נזכרו "בצלים הסריסים" ועל כך שואלת הגמרא למה הכוונה? והתשובה היא שאלו הם בצלים המקובלים בכפרים שאינם מצמיחים זרעים בתפוחות.

אמר ר' מנא: כיון שמנע מהם מים שלושים יום לפני ראש השנה נעשו כבעל. ר' יונה בעי: למפריעו הוא נעשה זרע או* מיכן לבא? מה נפק מביניהון, לקט בתוך שלושים ולאחר שלושים? אין תימר: למפריעו הוא נעשה זרע, מעשר מזה על זה. אין תימר: מיכן ולבא, אינו מעשר מזה על זה.

*בכ"ל יזרעו וצ"ל יאוי.

במשנה נאמר: "בצלים הסריסים ופול המצרי שמנע מהן מים שלושים יום לפני ראש השנה, מתעשרים לשעבר ומותרין בשביעית, ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין להבא". תמה על כך ר' מנע, הרי אם מנע מהם מים כמוהם כגידולי בעל לזרעים ולא לירק. ר' יונה שאל האם הם נחשבים לזרעים כבר באותם שלושים יום לפני ראש השנה שהפסיק להשקותם או שרק לאחר שלושים הימים הוא נחשב כזרע? שואלת הגמרא מה ההבדל אם לקט חלק בתוך שלושים הימים וחלק אחרי שלושים הימים? משיבה הגמרא שיש לכך משמעות, כי אם תאמר שהוא נעשה זרע מלכתחילה הרי שהוא יכול לעשר לאחר ראש השנה מהלקט הראשון על האחרון. ואם תאמר שרק לאחר שלושים יום הוא נעשה זרע, הרי מה שלקט לפני ראש השנה הוא ירק שמתעשר בשעת לקיטתו ומה שנלקט לאחר ראש השנה שדינו כזרע מתעשר לפי השנה שחלפה אבל היות והוא חדש אין מעשרים מהחדש על הישן.

הדילועין שקיימן לזרע, אם הוקשו לפני ראש השנה ונפסלו מאוכל מותר לקיימו בשביעית, ואם לאו אסור לקיימו בשביעית. התימרות שלהן אסור בשביעית. מרביצין בעפר לבן דברי ר' שמעון; ר' אליעזר בן יעקב אוסר. ממרסין באורז בשביעית דברי ר' שמעון, אבל לא מכסחין:

הלכה י'

62 בצלים הסריסים – ראה נספח ד'

למה לי הוקשו? אפילו לא הוקשו. מכיון שהוקשו נעשו כשאר זירעוני גינה שאינן נאכלין. כיצד הוא בודק? ר' יוסי בן חנינא אומר: עוקצו, אם נתאחה אסור, ואם לאו מותר.

במשנה נאמר: "הדילועין שקיימן לזרע, אם הוקשו לפני ראש השנה ונפסלו מאוכל מותר לקיימן בשביעית, ואם לאו אסור לקיימו בשביעית". תמה הגמרא: למה רק אם הדלעת התקשתה מותר לקיימה בשביעית אפילו אם לא התקשתה למה לא די בכך שהקצה את הדלעת לזרעים? משיבה הגמרא שרק אחרי שהדלעת התקשתה היא נעשתה כיתר זרעוני גינה שנועדו לזריעה ולא למאכל. כיצד הוא בודק שאכן התקשתה הדלעת? השיב על כך ר' יוסי בן חנינא שדוקר אותה מבחוץ, אם הדקירה מתאחה כשמוציא את הקוץ ברי שטרם התייבשה ואסורה בשביעית ואם הנקב נשאר גם אחרי הוצאת הקוץ משמע שהתייבשה ומותרים הזרעים בשביעית.

ר' יונה בוצריי⁶³ אמר: קרמולין⁶⁴ פטורין מן *המעשר. הדא דתימר עד שלא עשו דילועין, אבל אם עשו דילועין כירק הן. ** הורי כן ר' יוסי באילין עלי קולקסיא⁶⁵ שאסור לגמות בהן מים מפני שהצבאים אוכלין אותן.

*בכ"ל נוסף כאן 'העש' ונמחק על ידי הסופר. ** בכ"ל רק מאן ותוקן בד"ו לכירק הן' והמילה 'מאן' נוספה בטעות.

ר' יונה מבצרה אמר שעלי צמח הלופה פטורים מן המעשר כי אין להם חשיבות. מסתייגת הגמרא ואומרת שזה אמור כל עוד שלא התפתח הבצל שלו, אבל אם הבצל שלו התפתח דינו כירק שחייב במעשר. ר' יוסי הורה שאסור לשתות מים בעלי קולקס בשנת השמיטה, מפני שהם מאכל של צבים, ואסור לקלקל מאכל בעלי חיים בשביעית.

"מרבצין בעפר לבן, דברי ר' שמעון; ר' אליעזר בן יעקב אוסר". אתיא דר' *שמעון כרבנין ודר' אליעזר בן יעקב בשיטתיה. דתנינן תמן: ⁶⁶"מושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקו את כל השדה כולה".

*בכ"ל 'כר' ותוקן בד"ו ל'דר'.

במשנה נאמר: "מרבצין בעפר לבן דברי ר' שמעון; ר' אליעזר בן יעקב אוסר". אומרת הגמרא שדברי ר' שמעון הם כדברי חכמים במסכת משקין ודברי ר' אליעזר בן יעקב כאן הם כדבריו שם. שם נאמר: "ר' אליעזר בן יעקב אומר: מושכים את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השדה. זרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקם במועד, וחכמים מתירין בזה ובוזה".

ר' מנא אמר לה סתם, ר' אבין בשם שמואל, בסתם חולקין. מה נן קיימין? אם במרווחין, דברי הכל אסור. אם ברצופין, דברי הכל מותר. אלא כי נן קיימין בנטועין מטע עשר לבית סאה. ר' אליעזר בן יעקב עבד לון כמרווחין, ורבנין עבדין לון** כרצופין. הא רבנין אמרין: במרווחין אסור להשקות.

**בכ"ל 'לון' ותוקן על ידי הסופר ל'לון'.

ר' מנא אמר שהמחלוקת בין ר' אליעזר בן יעקב לבין חכמים היא בסתם שדה. אותו דבר אמר ר' אבון בשם שמואל. שואלת הגמרא באיזה מצב בשדה מדובר? אם המרחקים בין

63 בוצריי – מבצרה שברמת הגולן.

64 קרמולין = כרכום. ראה תמונה בנספח ה'.

65 קולקסייה – $\kappa\omicron\lambda\omicron\kappa\alpha\iota\ \alpha$ קולקס הוא סוג צמחים במשפחת הלופיים ראה תמונה בנספח ה'.

66 מועד קטן פ"א מ"ג: רבי אליעזר בן יעקב אומר מושכים את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השדה זרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקם במועד וחכמים מתירין בזה ובוזה:

האילנות גדולים, גם ר' אליעזר בן יעקב סובר שאסור למשוך בחול המועד את המים מאילן לאילן, כי הוא משקה גם את האדמה שבין האילנות, שאין זה דבר האבד. ואם מדובר שהאילנות קרובים מאד אחד לשני, גם לדעת חכמים מותר למשוך את המים מאילן לאילן. אלא מדובר בשדה בשטח של בית סאה ונטועים בו עשר אילנות, לדעת ר' אליעזר בן יעקב זה נחשב לאילנות מרוחקים זה מזה, ולדעת חכמים זה נחשב כאילנות קרובים זה לזה. משתמע מכך שחכמים סוברים שבמרווחים גדולים כשיש פחות מעשר אילנות בבית סאה אסור להשקות את כל השדה.

מהו להמשיך? נילף הדא דרבנן* מן דר' אליעזר בן יעקב. כמה דר' אליעזר בן יעקב אמר: במרווחין אסור להשקות ומותר להמשיך, כן רבנין אמרין: מותר להמשיך ואסור להשקות.

*בכ"ל חסרה המילה 'דרבנן' ונוספה בד"ו.

שואלת הגמרא מה דעת חכמים בקשר לאפשרות למשוך מים מאילן לאילן? והיא משיבה שניתן ללמוד את דעתם מדברי ר' אליעזר בן יעקב שאמר שאם המרחקים בין העצים גדולים אסור להשקות את כל השדה אבל מותר למשוך מים מעץ אחד לשני, כך גם חכמים אומרים שאם המרחקים בין העצים גדולים אסור להשקות את כל השדה אבל מותר למשוך מים מעץ אחד לשני.

לא כן סברינן מימר: במרווחין דברי הכל אסור? והן עפר לא כמרווחין הוא? אלא כאן בשביעית וכאן במועד. מה בין שביעית ומה בין מועד? שביעית על ידי שהוא מותר במלאכה התירו בין דבר שהוא טורח בין דבר* שאינו טורח. מועד על ידי שאסור במלאכה לא התירו אלא דבר שהוא אבד, ובלבד דבר שאינו טורח.

*בכ"ל נוספה כאן המילה 'שהוא' ונמחקה על ידי הסופר.

שואלת הגמרא וכי לא סברו חכמים לומר שבמרווחים גדולים אסור להשקות את השדה כולה? והרי במשנתנו נאמר שבעפר לבן מרביצים מים על השדה כולו, וכי שדה של עפר לבן שלא גדל בו דבר אינו נחשב כשדה שבו הרווחים גדולים? אלא משיבה הגמרא שכאן מדובר בשנת השמיטה ואילו במסכת משקין מדובר בחול המועד. שואלת הגמרא: מה ההבדל בין שנת השמיטה לחול המועד? והיא משיבה שבשמיטה מותר לעבוד גם אם זה כרוך בטרחה רבה, ואילו בחול המועד שהוא אסור במלאכה, התירו לעבוד בדבר שעלול להתקלקל, וכאשר אין הדבר כרוך בטרחה רבה.

ואית דבעי נשמעינה מן הדא: שביעית על ידי שזמנה מרובה התירו, מועד על ידי שזמנו קצור אסור. ואותן שבעת ימים האחרונים* לא מסתברא מיעבדינון כשבעת ימי הרגל ויהיו אסורין? ** אשכח תני, מרביצין בעפר לבן בשביעית אבל לא במועד, *** דברי ר' שמעון; ור' אליעזר בן יעקב אוסר.

*בכ"ל 'אחרות' וצ"ל 'האחרונים' כמו בכ"ר. **בכ"ל חסרה המילה 'אסורין' ונוספה בד"ו. ***בכ"ל חסר המשפט 'בשביעית אבל לא במועד' ונוסף בד"ו.

ויש מי שרצה לומר שנלמד זאת מכך ששביעית נמשכת זמן רב – שנה שלימה – ולכן התירו למשוך מאילן לאילן, אבל בחול המועד שזה רק שבוע לא התירו. שואלת הגמרא אותם שבעת הימים האחרונים של שנת השמיטה האם לא סביר לנהוג בהם כמו שבעת ימי החג שיהיו אסורים בהשקיה הכרוכה בטרחה? מתרצת הגמרא שלגבי עפר לבן מצאנו ברייתא בה חולקים ר' שמעון ור' אליעזר בן יעקב, לדעת ר' שמעון מרטיבים עפר לבן במים בשביעית אבל לא בחול המועד, ואילו ר' אליעזר בן יעקב אוסר גם בשביעית.

הדרן עלך פרק שדה לבן

פרק ג

משנה א'

מאימתי מוציאים זבלין לאשפתות? משיפסקו עובדי עבודה דברי ר' מאיר, רבי יהודה אומר: משיבש המתוק. רבי יוסי אומר: משיקשור.

הלכה א'

"מאימתי מוציאים זבלין לאשפתות? משיפסקו עובדי עבודה מהו שיהא מותר לעשות אשפה על פתח חצירו? סילני שאל לר' חייא בר בא, ואסר ליה. ר' חנינא אמר: שרא ליה, והוון אמרין דו נסב מעשר, והורי על גרמיה לצאת לחוץ לארץ דלא למיסב מעשר.

במשנה נאמר: "מאימתי מוציאים זבלין לאשפתות? משיפסקו עובדי עבודה". כלומר מהזמן שביתר השנים כבר הפסיקו לעסוק בהכנת השדה לזריעת גידולי קיץ. שואלת על כך הגמרא האם לפני שהפסיקו לעסוק בהכנות לזריעת גידולי הקיץ יכול לרכז את האשפה בפתח חצירו? והגמרא אינה משיבה על כך. אגב כך מספרת הגמרא שאדם בשם סילני שאל את ר' חייא בר אבא את השאלה הזאת, ואסר עליו לרכז את האשפה בפתח חצירו. ר' חנינא אמר שלא כך השיב לו אלא התיר לו לרכז את האשפה בפתח חצירו. והיו אומרים שכך הורה לו מפני שסילני היה נותן לו מעשרות, והורה לכן על עצמו לצאת לחוץ לארץ כדי שלא יוכל לקבל מעשרות.

מעתה אפילו משפסקו* עובדי עבודה יהא אסור מפני מראית עין שלא יהו אומרים: לתוך שדה בית השלחין שלו הוא מוציא? יודעין הן בני עירו אם יש לו בית השלחין אם אין לו. אמר ר' יוסי: הדא אמרה, לא חשו לעוברין ושבין מפני מראית העין.

*בכ"ל 'משפסקו' ותוקן ע"י הסופר ל'משפסקו'.

שואלת הגמרא: אם קיים חשש של מראית עין כי אז גם בזמן שבשנה רגילה הפסיקו לעסוק בהכנת השדה לגידולי קיץ יהיה אסור להוציא זבלים לאשפתות, כדי שלא יאמרו שהוא מוציא את הזבל לתוך שדה שלו שהוא משקה אותו גם בקיץ? משיבה הגמרא שבני עירו יודעים אם יש לו שדה שמושקה גם בקיץ, אם אין לו. אמר ר' יוסי: מכך משתמע, שלא חששו מפני מראית העין של עוברין ושבין שאינם בני עירו.

באיסור שני פרקים מהו שיהא מותר לעשות כסדר הזה? נישמענא מן הדא: *67 מוכרין ומוציאין זבלים עם העושין שביעית עד ראש השנה עם הגוי ועם הכותי אפילו בשביעית, ובלבד שלא יפרוק את המשפלות. לא אמר אלא ובלבד שלא יפרוק את המשפלות** הא לצאת מוציא. הדא אמרה שהוא*** מותר. ואין תימר שהוא אסור יהא אסור מלהוציא.

*בכ"ל חסרות המלים 'מן הדא' והושלמו בד"ו. **בכ"ל נשמט המשפט 'לא אמר אלא ובלבד שלא יפרוק את המשפלות' והושלם בד"ו. ***בכ"ל 'שו' ותוקן בד"ו ל'שהוא'.

67 תוספתא שביעית פ"א ה"ד: מוכרין ומוציאין זבלים ערב שביעית מישראל החשוד על השביעית ומן הגוי ומן הכותי אפי' בשביעית מותר עד מתי מותר לזבל כל זמן שמותר לחרוש מותר לזבל.

עכשיו שואלת הגמרא שאלה תיאורטית: האם בשעה שאסרו בערב שביעית לחרוש בשדה לבן אחרי הפסח, ובשדה האילן עד שבועות, היה מותר להוציא זבלים גם אחרי פסח, כל עוד שבשנה רגילה עוד לא הפסיקו לעסוק בהכנות לזריעת גידולי הקיץ? אומרת הגמרא שנלמד זאת מהאמור בתוספתא: מוכרין ומוציאין זבלים עם עוברי עבירה שמעבדים את אדמתם בשביעית עד ראש השנה; ועם הגוי ועם הכותי אפילו בשביעית עצמה, ובלבד שלא יפרוק את האשפה לשדה מתוך הסלים שבהם נאספה. אומרת על כך הגמרא שלא נאמר אלא, ובלבד שלא יפרוק את האשפה מהסלים, אבל להוציא לשדה יכול. משמע מכך שזה מותר. כי אם תאמר שזה אסור יהיה אסור גם להוציא את הסלים.

"משיבש המתוק", פקועה. אמר ר' מנא ההן פקועה דבקעתא.

במשנה נאמר: "ר' יהודה אומר: משיבש המתוק". אומרת הגמרא שהכוונה שנוצר בקע בקרקע. הסביר ר' מנא שהכוונה שנוצרים סדקים בקרקע היבשה שבבקעה.

"משיקשר", משיעשה קשרין קשרין. אמר ר' חנניה: מכיון שנתקשר בו קשר העליון מיד הוא יבש. ותני עלה, קרובים דבריהם להיות שווין.

במשנה נאמר: "ר' יוסי אומר: משיקשור". אומרת הגמרא שהכוונה במתוק אדמה כבדה שנוצרים בה רגבים רגבים. הסביר ר' חנניה שמאחר שנוצר באדמה הרגב העליון האדמה מתייבשת ואינה טובה לחרישה ואין חשש שיחרוש כדי לכסות את הזבל שהוציא לשדה. ועל כך נאמר שאין פער גדול בין דברי ר' יהודה לדברי ר' יוסי במשנה.

משנה ב'

עד כמה מזבלין? עד שלוש אשפות לבית סאה של עשר עשר משפלות ושל לתך לתך. מוסיפין על האשפות ואין מוסיפין על האשפות. ר' שמעון אומר: אף על האשפות:

כלומר, מה שנאמר שמוציאים זבל לאשפות מה שמותר הוא לערום בשטח של בית סאה⁶⁸ שלוש ערימות שבכל אחת מהן עשר סלים שכל סל מכיל לתך.⁶⁹

הלכה ב'

אמר ר' ירמיה: בפוחת מן האשפות, הא שתיים מותר. ר' יוסי בעי: אם בפחות מן האשפות הא* שתיים אסור? אלא כי נן קיימין בעושה יותר מן כשיעור. כהדא דתני,⁷⁰ אין מוסיפין לא על המשפלות ולא על האשפות, דברי ר' מאיר; וחכמים אומרים: מוסיפין על המשפלות ואין מוסיפין על האשפות.** ומוסיפין על המשפלות לא בכשיעור, ודכוותה אין מוסיפין*** על האשפות אפילו בכשיעור.

*בכ"ל נוסח כאן בטעות האות 'ת' ונמחקה 'יי' הסופר. **בכ"ל האשפות' ותוקן ע"י הסופר ל' האשפות. ***בכ"ל 'מוציאין' וצ"ל 'אין מוציאין' כמו בכ"ר.

68 בית סאה = 784 מ"ר.

69 לתך = 128 ליטרים.

70 תוספתא שביעית פ"ב ה"ד: אין מלקטין עשבים מגבי זבל אבל מלקטין הימנו קישושות נותנין עליו קש או תבן כדי שירבה נותנין עליו מים כדי שיסרה ועודדין אותו כדי שיתפח אין מוסיפין לא על המשפלות ולא על האשפות דברי ר' מאיר ר' יהודה או' מוסיפין על המשפלות ואין מוסיפין על האשפות ר' שמעון או' אף על האשפות ובלבד שלא יפחות משלש אשפות לבית סאה.

אמר ר' ירמיה שאין להפחית במספר הסלים בערימת אשפה, אבל מותר שיהיו לו רק שתי ערימות אשפה בבית סאה אם אין לי יותר זבל. ר' יוסי שאל: אם אין להפחית במספר הסלים בערימה וכי אסור גם להפחית את מספר הערימות לשנים? אלא מדובר אם מניח בערימה יותר מעשרה סלים כדי להפחית את מספר הערימות לשנים. כפי שלמדנו בתוספתא, "אין מוסיפין לא על המשפלות ולא על האשפות, דברי ר' מאיר; וחכמים אומרים: מוסיפין על המשפלות ואין מוסיפין על האשפות". אומרת הגמרא שמוסיפים סלים לערימה גם למעלה מעשרה, ולעומת זאת לא מוספים בבית סאה ערימה רביעית אפילו אם יש לו עשרה סלי זבל עברה.

משנה ג'

עושה אדם את שדהו שלש שלש אשפות לבית סאה, יותר מכאן,⁷¹ דברי ר' שמעון. וחכמים אוסרים⁷² עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה. עושה אדם את זבלו אוצר. ר' מאיר אומר עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה. היה לו דבר מועט, מוסיף עליו והולך. ר' אלעזר בן עזריה אומר: עד שיעמיקו או עד שיגביה שלשה, או עד שיתן על הסלע:

הלכה ב'

ולמה תניתה תריין זימנין? אמר ר' ירמיה: כאן בפוחת מן המשפלות, ברם הכא בעושה בכשיעור. ותני כן על דר' שמעון: ובלבד שלא יפחות לאישפה משלש משפלות.

שואלת הגמרא: למה חזרה המשנה על דברי ר' שמעון פעמיים גם במשנתנו וגם במשנה ב'? השיב על כך ר' ירמיה שבמשנתנו התיר ר' שמעון לעשות שלוש ערימות אשפה גם אם אין בכל אחת מהן עשרה סלי אשפה, ואילו במשנה ב' התייחס ר' שמעון שאם בכל אשפה יש עשרה סלים יכול להוסיף עוד אשפה רביעית, וכך גם אמר ר' שמעון בתוספתא שיכול להוסיף אשפה רביעית ובתנאי שלא יהיו באשפה פחות משלשה סלים.

"וחכמים אוסרין", בעושה* יותר מכשיעור; אבל בכשיעור בשלשה מקומות מותר במקום אחד לא כל שכן.

*בכ"ל חסרה המילה 'בעושה' והושלמה ע"י הסופר.

במשנה נאמר "וחכמים אוסרים עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה". חכמים חולקים על ר' שמעון ואוסרים להוסיף אשפה רביעית או יותר מעשרה סלים באשפה. אבל אם יש לו זבל כדי שלושה ערימות של עשרה סלים, כל שכן שהוא רשאי להרים את הכל בערימה אחת כי ודאי זה לא יראה כמזבל את שדהו.

פתר לה תרין פתרין: כשהיה לו דבר מועט בתוך שדהו בשביעית הרי זה מוסיף עליו והולך משפסקו עובדי עבודה. ר' לעזר בן עזריה אוסר. מה טעמא דר' אלעזר בן עזריה? שמא לא ימצא לו זבל ונמצא מזבל את אותו מקום.

הגמרא מציעה שני הסברים למחלוקת: ההסבר הראשון הוא שהיה לו מעט אשפה בביתו לפני ראש השנה של שנת השמיטה, והוא רוצה להוציאו לשדה למחרת ראש השנה, כאשר

71 כך בכ"י קאופמן, ובמשניות כתוב 'אסור'.

72 כך בכ"י קאופמן, ובמשניות כתוב: וחכמים אוסרים.

כבר החלה שנת השמיטה, לדעת התנא קמא הוא יכול להוציאו ולהוסיף עליו אשפה נוספת רק בקיץ. ור' אלעזר בן עזריה חולק עליו וסובר שאסור להוציאה גם בקיץ. מסבירה הגמרא שהסיבה היא שר' אלעזר בן עזריה חושש שלא תמצא לו אשפה נוספת ולמעשה הוא זיבל את שדהו בשנת השמיטה.

פתר לה פתר חורן: בשהיה לו דבר מועט בתוך ביתו ערב שביעית והוא מבקש להוציאו לתוך שדהו בשביעית. הרי זה מוסיף עליו והולך משיפסקו עובדי עבודה. ר' לעזר בן עזריה אוסר. מה טעמא דר' לעזר בן עזריה? שמא לא ימצא לו זבל ונמצא מזבל את אותו מקום. ולא כבר הוא מזובל מערב שביעית?

ההסבר השני הוא שהיה לו מעט אשפה בביתו לפני ראש השנה של שנת השמיטה והוא רוצה להוציאה לשדה בשביעית, לדעת התנא קמא הוא יכול להוציאה ולהוסיף אותה לאשפה שהוציא לפני תחילת השביעית, רק בקיץ. ור' אלעזר בן עזריה חולק עליו וסובר שאסור להוציאה גם בקיץ. ומסבירה הגמרא שהסיבה היא שר' אלעזר בן עזריה חושש שלא תמצא לו אשפה נוספת ולמעשה הוא מזבל את שדהו בשנת השמיטה. תמחה הגמרא על הסבר זה, הרי השדה כבר היה מזובל מערב שביעית, אם כן מה החשש שמא הוא מזבל את השדה?

ר' בא ר' ירמיה ר' בון בר חייה בשם ר' בא בר ממל: מפני מראית העין עד שיוציא עשר משפלות כאחת. ולית לרבנן מפני מראית העין? אמר ר' אידי דחוטרא: ⁷³ סלו ומגריפו מוכיחין עליו שהוא עושה אשפה.

ר' אבא מסר מפי ר' ירמיה מפי ר' בון בר חייה בשם ר' אבא בר ממל שר' אלעזר בן עזריה מתיר להוציא זבל לשדהו בשביעית בתנאי שיוציא בבת אחת כמות של עשרה סלים, מפני מראית העין שיחשבו שהוא מזבל את השדה. שואלת הגמרא: וכי חכמים שמתירים להוציא מעט אשפה אינם חוששים מפני מראית העין? אמר ר' אירי מחוטרא שהיות שכאשר הוא מוציא את הזבל בסלו הוא בא עם מגריפה כדי לערום את הזבל בערימה שלא יתפזר על פני השדה, לכן מעשיו מוכיחים שהוא מכין ערימה של זבל, ואין לחשוש מפני מראית העין.

ר' יוסי ביר' בון אמר: אילין שמועתא דהכא דתנינן: ⁷⁴ ר' לעזר בן עזריה אומר: אין עושין את האמה כתחילה במועד ובשביעית? אמר ר' זעירא: מפני שהוא מכשיר את צדדיה לזריעה. ר' ירמיה ר' בון בר חייה בשם ר' בא בר ממל: מפני מראית העין.

ר' יוסי ב"ר בון אמר שאותם הדברים שנאמרו כאן לעניין איסור הוצאת האשפה, הם כמו האמורים במסכת מועד קטן, שלא מתחילים לחפור אמת מים חדשה בחול המועד ובשנת השמיטה, והסביר ר' זעירא שהסיבה היא, שעל ידי שהוא חופר את אמת המים הוא

73 חוטרא – כחמשה ק"מ דרומית לנהרדעא.

74 מועד קטן פ"א מ"ב: רבי אלעזר בן עזריה אומר אין עושין את האמה בתחלה במועד ובשביעית וחכמים אומרים עושין את האמה בתחלה בשביעית ומתקנין את המקולקות במועד ומתקנין את קלקולי המים שברשות הרבים וחוטטין אותן ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוות המים ועושין כל צרכי הרבים ומציינין את הקברות ויוצאין אף על הכלאים:

מכשיר את צדדיה לזריעה. וצטט ר' ירמיה את דברי ר' בון בר חייא בשם ר' בא בר ממל שאמר שהסיבה היא משום מראית העין.

הוון בעי מימר: מאן דאמר תמן: מפני מראית העין, והכא מפני מראית העין; מאן דאמר: מפני שהוא מכשיר את צדדיה לזריעה, הכא מאי אית לך למימר? לית לך אלא כהדא: שמא לא ימצא לו זבל ונמצא מזבל את אותו המקום.

רצו לומר שמי שאמר במסכת מועד קטן שחפירת אמת המים במועד ובשמיטה אסורה משום מראית העין, סובר גם כאן שהוצאת האשפה לשדות אסורה בשביעית משום מראית העין. אבל מי שסובר שחפירת אמת המים אסורה בשביעית משום שהוא מכשיר את הקרקע שבצידה לזריעה, כיצד הוא יסביר את הסיבה לאיסור הוצאת האשפה בשביעית? חייבים לכן לומר שהסיבה היא שמא לא ימצא לו זבל נוסף, ויצא שבדיעבד הוא זיבל את שדהו בשמיטה.

מה נפק מביניהון? חפר לעשות אמה שלביניין. הוון בעי מימר: מאן דאמר תמן: מפני מראית העין, והכא מפני מראית העין; ומאן דאמר תמן: מפני שהוא מכשיר צדדיה לזריעה הרי אינו מכשיר צדדיה לזריעה.

שואלת הגמרא מהו ההבדל בין שתי השיטות? והיא משיבה שההבדל יחול אם הוא חופר את אמת המים כדי לבנותה מאבנים. רצו לפרש שמי שאמר שהסיבה בשמיטה היא מפני מראית העין, הרי גם בחול המועד הסיבה היא מפני מראית העין. אבל לפי השיטה האומרת שהסיבה היא שהוא מכשיר את הקרקע שבצידה האמה לזריעה, הרי אם האמה בנויה מאבן אין צידה מוכשרים לזריעה.

הכל מודים שאם היה לו שם סיד או צרורות או אבנים גיפסוס מותר.

מסכמת הגמרא את הדיון שלדעת כולם אם לפני חפירת האמה הוא מכין אבנים מסותתות או אבנים גולמיות או סיד או גבס שהם מעידים על כוונתו לאמה בנויה, אין חשש ממראית העין שהוא מכין את צדדיה לזריעה.

משנה ד'

המדייר את שדהו, עושה סהר לבית סאתים. עוקר שלש רוחות ומשייר את האמצעיות, נמצא מדייר בית ארבעת סאין. רבן שמעון בן גמליאל אומר: בית שמונת סאין. היתה כל שדהו בית ארבעת סאין, משייר ממנו מקצת מפני מראית עין, ומוציא מן הסהר ונותן לתוך שדהו כדרך המזבלין:

הלכה ג'

תמן תנינן: ⁷⁵שדה שנתקוצה תיזרע למוצאי שביעית. ניטיבה או שנידיירה לא תיזרע למוצאי שביעית". אמר ר' יונה: כיני מתניתא: הרוצה להעמיד צאן* בתוך שדהו עושה סהר בית סאתים. בכל עושין סהרין, במחצלאות ובקש ובאבנים, אפילו שלשה חבלים זה למעלה מזה.

75 שביעית פ"ד מ"ב: שדה שנתקוצה תיזרע במוצאי שביעית שניטיבה או שנידיירה לא תזרע במוצאי שביעית שדה שניטיבה בית שמאי אומרים אין אוכלין פירותיה בשביעית ובית הלל אומרים אוכלין בית שמאי אומרים אין אוכלין פירות שביעית בטובה ובית הלל אומרים אוכלין בטובה ושלא בטובה רבי יהודה אומר חלוף הדברים זו מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל:

במשנה נאמר: "המדייר את שדהו, עושה סהר לבית סאתים. עוקר שלש רוחות ומשייר את האמצעיות, נמצא מדייר בית ארבעת סאין". כלומר אם עשה את השדה כדיר לצאן שיטילו שם את גלליהם עליו להגביל את השטח לבית סאתיים, שהם כחמשת אלפים אמה מרובעות, ויכול לאחר זמן להעביר את הצאן לבית סאתיים צמוד. שואלת הגמרא הרי בפרק ד' נאמר במשנה שאם עשה את שדהו דיר בשנת השמיטה אין לזרוע את השדה בשנה השמינית? אמר ר' יונה: כך יש לפרש את משנתנו: שמי שרוצה להעמיד את צאנו בתוך שדהו, צריך להגביל את השטח שבו הצאן לבית סאתים. ואת הגבלת השטח ניתן לעשות בכל דרך, במחצלות או בקש או באבנים, או אפילו על ידי שלשה חבלים זה למעלה מזה.

⁷⁶ובלבד שלא יהא בין סהר לסהר כמלוא סהר. אותו המקום חולב בו וגוזז בו ומוליך ומביא את הצאן דרך עליה.

בתוספתא אמר ר' יוסי בן כיפר בשם ר' אליעזר שאין הכרח שבית סאתיים השני יהיה צמוד לראשון כדברי משנתנו אלא אפשר שיהיה בין שניהם שטח פנוי בגודל סאתיים שבו חולב את הצאן וגוזז את צמרו, ויכול להעביר את הצאן דרכו ללא חשש שיטילו שם גללים.

תני, ⁷⁷ר' שמעון בן לעזר אמר: אם רצה תוקע את היתד* בארץ ועושה ארבעה סהרין בארבע רוחותיה שלשמונת סאין.

*בכ"ל 'השדה' ותוקן ע"י הסופר ל'היתד'.

בתוספתא אמר ר' שמעון בן אלעזר שאם רצה יכול לתקוע יתד בארץ ולעשות סביבו ארבעה שטחים מגודרים בארבע צידי היתד, בשטח כולל של שמונה סאים.

⁷⁸אין מדיירין לא בשבתות ולא בימים טובים ולא בחולו של מועד אפילו בטובה. ואינו רשאי להושיב שומר ולא לנער את הצאן. ואם באו מאיליהן אין מסייעין אותן. ואם היו עושין עמו בשבתות ובימים טובים הוא רשאי להושיב שומר ולנער את הצאן. ואם באו מאיליהן מסייעין* אותן.

*בכ"ל 'מותר' ותוקן ע"י הסופר ל'מסייעין'.

עוד נאמר בתוספתא שאין לומר לגוי שיביא את צאנו כדי שיטילו את גלליהם בחלקת שדהו בשבתות או בימים טובים או בחול המועד ואפילו שלא תמורת תשלום אלא כטובה. ואם נכנסו הצאן בעצמם לתוך חלקת שדהו אינו רשאי להעמיד שומר שידאג שהצאן יישאר באותה חלקה, ואין להוליך את הצאן בתוך החלקה כדי להגביר את הטלת הגללים. ואם באו הצאן מאיליהן לא מסייעים להם להיות בתוך חלקת השדה. אם הגוי

76 תוספתא שביעית פ"ב ה"ח: עוקר מסהר זה ונותן לתוך סהר אחר ובלבד שלא יהא בינו לחבירו בית שמנה סאין דברי ר' דוסתאי בי ר' יהודה ר' יוסה בן כיפר אמ' משם ר' ליעזר בית סאתים ובית סאתים זו חולב וגוזז לתוכה ומכניס ומוציא דרך עלייה.

77 תוספתא שביעית פ"ב ה"ט: המדייר את שדהו עושה סהר בית סאתים נתמלאת עוקר מתוך הסהר ועושה אשפות בתוך שדהו כדרך המזבלין וחוזר ועושה סהר אחר אמ' ר' יודה במי דברים אמורים בזמן שהיתה צאנו מועטת אבל אם היתה צאנו מרובה אפי' בית כור אפי' בית כוריים מותר ר' שמעון בן לעזר או' תוקע יתד באמצע ומקיף לו ארבעה סהרים מארבע רוחותיה היתה כל שדהו בית סאתים לא יעשה כולה סהר אלא משייר הימנה מקצת מפני מראית העין דברי ר' מאיר ר' יוסה מתיר.

78 תוספתא שביעית פ"ב ה"כ: אין מדיירין לא בשבתות ולא בימים טובים ולא בחולו של מועד אפילו בטובה אם באו מאיליהן אין מסייעין אותן ואין מותר להשיב שומר ולנער את הצאן אם היו מדיירין לשבתות ולמועדים מותר ומותר להשיב שומר ולנער את הצאן ר' אומ' מדיירין בשבת בטובה ביום טוב במזונו בחולו של מועד ואפילו נוטל שכרו.

מביא את צאנו בקביעות לחלקת שדהו של ישראל בשבתות ובימים טובים, הוא רשאי להושיב שומר שיוליך את הצאן בתוך החלקה כדי להגביר את הטלת הגללים. ואם באו הצאן מאליהן מסייעים להם להישאר בתוך החלקה ולהטיל שם את גלליהם.

תני, רבן שמעון בן גמליאל אומר: בשבת מדיירין בטובה, וביום טוב במזונות, ובחולו שלמועד אפילו בשכר.

עוד נאמר בתוספתא שרבי הוא שאומר שיכול לומר לגוי שיביא בשבת את צאנו לחלקת שדהו של ישראל כדי שתשמש להם כדיר ויטילו בה את גלליהם, כטובה שעושה הגוי לישראל. וביום טוב מותר לעשות זאת גם תמורת מזונות שיתן לגוי. ובחול המועד מותר לעשות זאת אפילו תמורת שכר.

*תני, השוכר את הצאן אסור לנערה. מהו לנערה? מוליכה ממקום למקום. הדא אמרה בששכרה לזמן מועט, אבל בששכרה לזמן מרובה מותר. אותו היום האחרון אסור.

*בכ"ל נוסף כאן בטעות 'הלי ד'.

ברייטא נאמר שישראל ששוכר צאן כדי שיטילו גלליהם בחלקת שדהו, אסור לו להוליך את הצאן ממקום למקום כדי שיטילו גללים רבים. אומרת על כך הגמרא שזה אמור אם שכר את הצאן לזמן קצר, אבל אם שכר אותם לזמן ממושך הדבר מותר פרט ליום האחרון של השכירות שעתיד להחזירם לבעליהם.

ר' חונה בשם רב נחמן בר יעקב: ההן דאזל ליה לצורכה ולא מיתעני ייזיל מן אתר לאתר והוא מתעני. ר' הונא בשם מר עוקבן: חפירתה⁷⁹ עיקר טב למעיה.

בהקשר לכך שמוליכים את הצאן הלוך וחזור כדי שיטילו גללים רבים אמר ר' חונה בשם רב נחמן בר יעקב שמי שהולך לעשות את צרכיו ויש לו עצירות ילך ממקום למקום ויוכל אז לעשות את צרכיו. ר' הונא אמר בשם מר עוקבן שצמח שעורת הבולבוסין מועילה לפעולת מעיים.

ר' חייא בר בא שאל: עד שלא פסקו עובדי עבודה מהו שיהא מותר להוציא מן הסהר וליתן לתוך שדהו כדרך המזבלין?

במשנה נאמר: "היתה כל שדהו בית ארבעת סאין, משייר ממנו מקצת מפני מראית עין, ומוציא מן הסהר ונותן לתוך שדהו כדרך המזבלין". על כך שאל ר' חייא בר אבא האם לפני שהפסיקו לעסוק בהכנות לזריעת גידולי הקיץ יכול להוציא את הגללים מהסהר שבו היו הצאן ולהעביר את הגללים לתוך שדהו כדרך המזבלין שעושים אשפתות בשדה? והגמרא אינה עונה על כך.

משנה ה'

לא יפתח אדם מחצב בתחילה לתוך שדהו עד שיהא בו שלוש מורביות, שהן שלוש על שלוש על רום שלוש, שיעורן עשרים ושבע אבנים.

הלכה ה'

79 ראה תמונה בנספח ה'.

היך עבידא? תלתא זמנין* מן תלת תשע. תשעה זמנין מן תלת עשרין ושבע.**

*בכ"ל ינין ותוקן בד"ו לזמנין. ** בכ"ל חסרה המילה 'תלת' ונוספה ע"פ קטע גניזה.

שואלת הגמרא: כיצד הוא החשבון? והתשובה היא שלושה אבנים כפול שלוש שורות הם תשע אבנים. ותשע כפול שלוש שכבות בגובה הם עשרים ושבעה אבנים.

תני, מחצב שבינו לבין חבירו ופתח בו חבירו בהיתר מותר. ואם היתה ריקה אסור.

בברייתא נאמר שאם ישנם סלעים בינו לבין שכנו, והשכן התחיל לחצוב בסלע שהיו בו כמות אבנים המותרות לחציבה בשביעית, מותר גם לו לחצוב משם אבנים בשביעית. אבל אם שכנו הוציא את כל הסלעים מחלקו, אסור לו לחפש עכשיו בשביעית סלע נוסף.

משנה ו'

גדר שיש בו עשרה אבנים של משוי שנים שנים, הרי אילו ינטלו. שיעור גדר עשרה טפחים, פחות מכאן מחצב וגוממו עד פחות מן הארץ טפח.

תמן תנינן: ⁸⁰"הזיז מביא את הטומאה בכל שהוא. הגזרה והגבולית בפותח טפח". אמר ר' חייא בר בא: הדא אמרה זה* שהוא מקבל נדבך מחבירו צריך לעשות לו ארבעה טפחים כדי מקום.

*בכ"ל יזיז ותוקן ע"י הסופר לזיזה.

במשנה נאמר: "שיעור גדר עשרה טפחים, פחות מכאן מחצב וגוממו עד פחות מן הארץ טפח". ובמשנה במסכת אהלות נאמר: "הזיז מביא את הטומאה כל שהוא הגיזרה והגבולית בפותח טפח איזהו הזיז שפניו למטה והגיזרה שפניה למעלה ובמה אמרו הזיז מביא את הטומאה כל שהוא בזיז שהוא גבוה מן הפתח שלשה נדבכין שהם שנים עשר טפח". אמר על כך ר' חייא בר אבא שמכך משתמע שמי שמקבל על עצמו לבנות נדבך של אבנים לחבירו צריך לבנות מאבנים שגובהם ארבעה טפחים.

אמר ר' יוסי: מתניתא אמרה כן: "ובמה אמרו הזיז מביא את הטומאה בכל שהוא? בזיז שהוא* גבוה מן הפתח שלשה נדבכין שהן שנים-עשר טפח". ולמה תנינן נדבכין? למדת הדין.

* בכ"ל חסרות המלים 'בזיז שהוא' ונוספו בד"ו.

אמר ר' יוסי ניתן ללמוד זאת מהמשנה באהלות בה נאמר באיזה מצב אמרו שהזיז הבולט מהקיר אפילו כל שהוא מאהיל על הטומאה ומטמא מי שתחתיו? בזיז שהוא גבוה מהפתח שלשה נדבכי אבנים שהן שנים-עשר טפחים, כלומר שכל נדבך גובהו ארבע טפחים. שואלת הגמרא: לאיזה צורך אמרה המשנה באהלות ששלושה נדבכים הם שנים-עשר טפחים? והתשובה היא ללמדנו שנדבך אבנים הוא בגובה ארבעה טפחים.

ר' חייא בר בא שאל: אינון שיעוריא כאינון שיעוריא? ר' חזקיה ר"י יעקב בר אחא בשם ר' יוסי בן חנינה: אילין שיעוריא כאינון שיעוריא.

80 אהלות פ"ד מ"א: הזיז מביא את הטומאה כל שהוא הגיזרה והגבולית בפותח טפח איזהו הזיז שפניו למטה והגיזרה שפניה למעלה ובמה אמרו הזיז מביא את הטומאה כל שהוא בזיז שהוא גבוה מן הפתח שלשה נדבכין שהם שנים עשר טפח יתר מכאן מביא את הטומאה בפותח טפח העטירות והפתוחים מביאין את הטומאה בפותח טפח:

*בכ"י י'ב' וצ"ל י'ר'.

ר' חייא בר בא שאל: האם גובה הנדבך במחצב הוא כגובה הנדבך שמובא במסכת אהלות? ר' חזקיה מסר מפי ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוסי בן חנינה: שאכן אלו הם אותם מידות של ארבעה טפחים בגובה הנדבך.

הכא את אמר: "שיעור גדר עשרה טפחים, פחות מכאן מחצב". וכא את אמר הכין? מה נן קיימין? אם כשהיו שני נדבכין ניתני שמונה טפחים, אם כשהיו שלשה ניתני שנים-עשר טפחים? אמר ר' יוסי: צא חצי טפח לסיתות מיכן וחצי טפח לסיתות מכאן* וכן לחבריה. נמצא שלשה נדבכין שלעשרה טפחים.

*בכ"י נשמט הקטע 'וחצי טפח לסיתות מכאן' והושלם בד"ו.

על כך תמהה הגמרא, במשנתנו נאמר שגובה הגדר הוא עשרה טפחים ובמשנה באהלות נאמר ששלושה נדבכים הם שנים-עשר טפחים? באיזה מצב מדובר? אם היו רק שני נדבכים הרי זה רק שמונה טפחים; ואם היו שלושה נדבכים הרי זה כבר שנים-עשר טפחים? אמר ר' יוסי כדי להניח היטב את האבנים כשלושה נדבכים צריך לסתת את החלקים הנוגעים זה בזה כדי שהאבנים תהיינה יציבות, לכן בנדבך התחתון מסתתים את החלק העליון, בנדבך האמצעי מסתתים גם את החלק העליון וגם את התחתון, ובנדבך העליון מסתתים את החלק התחתון המונח על הנדבך האמצעי. כל סיתות כזה הוא חצי טפח כך שסותתו סך הכל שני טפחים וכך הגדר היא בת עשרה טפחים.

פחות מכאן אינו לא גדר ולא מחצב.

במשנה נאמר "פחות מכאן מחצב וגוממו עד פחות מן הארץ טפח" חולקת הברייתא על משנתנו וסוברת שפחות מעשרה טפחים אינו לא גדר ולא מחצב.

משנה ז

במה דברים אמורים? מתוך שלו, אבל מתוך של חבירו מה שהוא רוצה יטול. במה דברים אמורים? בזמן שלא התחיל בו ערב שביעית, אבל אם התחיל בו מערב שביעית מה שהיה רוצה יטול:

הלכה ו'

תני,⁸¹ אמר ר' יודה: במה דברים אמורים? בזמן שמתכוין* לתיקון שדהו, אבל אם אין מתכוין** לתיקון שדהו אפילו יותר מיכן מותר.

*בכ"י 'שלא מתכוין' וצ"ל 'שמתכוין' כמו בתוספתא. ** בכ"י 'נתכוין' וצ"ל 'שאין מתכוין' כמו בתוספתא.

התוספתא בראשיתה מצטטת את משנה ה' דלעיל בה נאמר: "לא יפתח אדם מחצב כתחילה בתוך שדהו עד שיהיו בו שלש מרביות שהן שלש על שלש על רום שלש" ועל כך מתייחס ר' יהודה בתוספתא ואומר במה דברים אמורים? בזמן שמתכוון להכשיר את השדה, אבל בזמן שאינו מתכוון להכשיר את השדה אלא לאסוף את האבנים לצורך בניין, מותר לו ללקט אפילו אבנים שאינם במחצב.

81 תוספתא שביעית פ"ג ה"א: לא יפתח אדם מחצב כתחילה בתוך שדהו עד שיהיו בו שלש מרביות שהן שלש על שלש על רום שלש אמ' ר' יהודה במי דברים אמורי' בזמן שמתכוין לעשות שדה אבל בזמן שאין מתכוין לעשות שדה אפי' דבר מרובה מותר

⁸²אמר רבן שמעון בן גמליאל: במה דברים אמורים? בזמן שלא נתכוון לתיקון שדהו, אבל אם נתכוון לתיקון שדהו אפילו פחות מיכן אסור. אמר ר' ביבי: הורי ר' יסא כדון* תנייא לקולא.

*בכ"ל יכהן ותוקן בד"ו לכדון.

בתוספתא מחמיר רבן שמעון בן גמליאל יותר מר' יהודה, ואומר: במה דברים אמורים? בזמן שלא נתכוון לתיקון שדהו, אבל אם נתכוון לתיקון שדהו אפילו פחות אם התחיל לפני השביעית ואפילו אם המחרישה זיעזעה את הסלע אסור ללקוט את האבנים בשביעית. אמר ר' ביבי: הורה ר' אסי כר' יהודה לקולא.

משנה ה'

אבנים שזיעזעתן המחרישה, או שהיו מכוסות ונתגלו, אם יש בהן שתיים של משוי שנים שנים, הרי אלו ינטלו. והמסקל את שדהו נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ. וכן גרגיר של צורות או גל של אבנים. נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ. אם יש תחתיהן סלע או קש, הרי אלו ינטלו:

הלכה ז'

לא סוף דבר בשזיעזעתן המחרישה אלא אפילו מחרישה עתידה לזעזען.

במשנה נאמר: "אבנים שזיעזעתן המחרישה, או שהיו מכוסות ונתגלו, אם יש בהן שתיים של משוי שנים שנים, הרי אלו ינטלו". אומרת על כך הגמרא שלא רק אם המחרישה זעזעה את הסלעים, אלא אפילו אם מחרישה תפגע בהם היא תזעזע אותם.

אמר ר' יוסי: מתניתא אמרה כן: אם יש בכל אחת ואחת שלמשי שנים שנים, הרי אלו ינטלו.

במשנה נאמר: "אם יש בהן שתיים של משוי שנים שנים, הרי אלו ינטלו". על כך אמר ר' יוסי: משנתנו אומרת זאת: אם יש בכל אחת ואחת משתי האבנים משא של שני אנשים, אבנים אלו ינטלו.

הלכה ח'

ר' יעקב בר בון בשם ר' שמעון בן לקיש: זאת אומרת שאסור ללקט צורות מתוך שדה חבירו, דו מנכש ויהב עיסביה עליהון. הדא דתימר בבקעה, אבל בהרים ובטרשים מותר וטיבו השב ליה.

במשנה נאמר: "והמסקל את שדהו נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ". על כך אמר ר' יעקב בר בון בשם ר' שמעון בן לקיש: זאת אומרת שאסור ללקט צורות מתוך

82 תוספתא שביעית פ"ג ה"ב: אמ' רבן שמעון בן גמליאל במי דברים אמורים בזמן שאין מתכוין לעשות שדה אבל בזמן שמתכוין לעשות שדה אפילו כל שהו אסור.

שדה חברו אלא רק מתוך שדהו, כי חברו מניח על האבנים עשבים שהוא מנכש ורוצה שלא יתלכלכו מהאדמה. וכל זה אמור בבקעה מקום שאין שם הרבה אבנים אבל בהרים ובטרשים ששם יש הרבה אבנים מותר לקחת אבנים משדה חברו כי הוא עושה בכך טובה לחברו.

משנה ט'

אין בונין מדריגות על פי גיאיות ערב שביעית משפסקו הגשמים, מפני שהוא מתקנו לשביעית. אבל בונה הוא בשביעית משפסקו גשמים, מפני שהוא מתקנו למוצאי שביעית. ולא יסמוך בעפר אבל עושה חייץ. כל אבן שהוא יכול לפשוט את ידיו וליטלה הרי זו תינטל:

הלכה ט'

ר' קריספא בשם ר' יוחנן, חנניה בן גמליאל, באיסור שני פרקים היא מתניתא. תני,⁸³ ר' יהודה ור' נחמיה אוסרין. לא באיסור שני פרקים וכא באיסור שני פרקים.

במשנה נאמר: "אין בונין מדריגות על פי גיאיות ערב שביעית משפסקו הגשמים, מפני שהוא מתקנו לשביעית". אמר על כך ר' קריספא בשם ר' יוחנן, שהתנא חנניה בן גמליאל שנה את המשנה הזאת לפני שרבן גמליאל ביטל את איסור החריש בערב שביעית בשדה לבן מפסח ובשדה אילן משבועות. ומה שנאמר בתוספתא שר' יהודה ור' נחמיה אוסרין, וכי אין מדובר כשעדיין איסור שני פרקים היה בתוקף? וכאן אכן מדובר בזמן שאיסור שני פרקים היה בתוקף.

ר' שמי בעי: אם באיסור שני פרקים, בהדא תנינן: לחרוש מותר ולבנות אסור? אלא בהיתר שני פרקים. אם בהיתר שני פרקים בהדא תנינן: "אבל בונה הוא בשביעית משפסקו גשמים, מפני שהוא מתקין למוצאי שביעית".

על כך שאל ר' חגי אם במשנה מדובר בתקופת איסור שני הזמנים בשנה הששית, וכי בזמן איסור שני פרקים מותר לחרוש ולבנות אסור? אלא חייבים לומר שמדובר לאחר שהתיר רבן גמליאל לחרוש עד ערב ראש השנה, וכי אז אסור לבנות? בזאת נאמר במשנתנו: "אבל בונה הוא בשביעית משפסקו גשמים, מפני שהוא מתקין למוצאי שביעית", אבל לא בערב שביעית כי הוא מכשיר אותם לשביעית.

אמר ר' מנא: יאות אמר ר' שמי. הדא קדמיתא. לחרוש מותר מפני שהוא מתקין למוצאי שביעית. לבנות אסור מפני שהוא מתקין לשביעית. מתניתא לא אמרה כן. אלא "אבל בונה הוא בשביעית משפסקו הגשמים מפני שהוא מתקין למוצאי שביעית".

אמר ר' מנא נכונים דברי ר' שמי. הדבר הראשון ששאל, לחרוש מותר מפני שהוא מכשיר את הקרקע למוצאי שביעית. לבנות את המדרגות על פי הגאיות אסור מפני שהוא מכין אותם לשביעית. אומרת הגמרא שמשנתנו אינה אומרת שלחרוש מותר ולבנות אסור, אלא אמרה: "אבל בונה הוא בשביעית משפסקו הגשמים מפני שהוא מתקין למוצאי שביעית", אלא שלא ימלא בעפר היכן שבנה.

⁸³ תוספתא שביעית פ"ג ה"ד: אבנים תושבות שהמחרישה מזעזעתן אם יש בהן שתים של מסוי שנים שנים הרי אילו ינטלו ר' נחמיה או' בונין מדריגות על פי גאיות בערב שביעית ובשביעית סומך להן עפר ונותנן על פי גאיות.

"לא יסכך בעפר אבל עושהו חייץ". מהו חייץ? חייץ ליה, כמה דתימר ⁸⁴"והוא בונה חייץ".

במשנה נאמר: "ולא יסמוך בעפר אבל עושהו חייץ". ועל כך שואלת הגמרא מהו חייץ? והתשובה היא שהאבנים שבנה עוצרים מפני הסחף. ולומד זאת מהכתוב ביחזקאל "והוא בנה חייץ והגם טחים אתו תפל", והתוצאה היא: ⁸⁵"והנה תפל הקיר".

משנה י'

אבני כתף באות מכל מקום, והקובלן מביאין מכל מקום. ואילו הן אבני כתף: כל שאינה יכולה לינטל באחת יד, דברי ר' מאיר. רבי יוסי אומר: אבני כתף כשמן, כל שהן ניטלות שלוש או שתיים על הכתף.

הלכה ז'

"אבני כתף באות מכל מקום". אפילו מתוך שלו. "והקובלן מביא מכל מקום" אפילו פחות מאבני כתף.

במשנה נאמר: "אבני כתף באות מכל מקום, והקובלן מביאין מכל מקום". מפרשת הגמרא: "אבני כתף באות מכל מקום". אפילו מתוך השדה שלו, כי הם מיועדים לבנין. "והקובלן מביא מכל מקום" אפילו אבנים שהם קטנות מאבני כתף, כי אין לו עניין בהכשרת הקרקע אלא בהבאת אבנים לבניה.

משנה יא'

הבונה גדר בינו ובין רשות הרבים מותר להעמיק עד הסלע. מה יעשה בעפר? צוברו ברשות הרבים ומתקינו, דברי רבי יהושע. רבי עקיבא אומר: כדרך שאין מקלקלין ברשות הרבים כך לא יתקן. מה יעשה בעפר? צוברו בתוך שדהו כדרך המזבלין. וכן החופר בור ושיח ומערה:

הלכה י'

ר' חייא בשם ר' יוחנן: לא שנו אלא בינו לבין רשות הרבים, הא בינו לבין* חבירו אסור בשביעית. אבל במועד אפילו בינו לבין רשות הרבים אסור.

*בכ"ל נשמט הקטע 'רשות הרבים, הא בינו לבין' והושלם בד"ו.

במשנה נאמר: "הבונה גדר בינו ובין רשות הרבים מותר להעמיק עד הסלע". אמר על כך ר' חייא בשם ר' יוחנן שהדברים אמורים בגדר שבינו לבין רשות הרבים, אבל לבנות גדר בינו לבין חבירו אסור בשביעית שנראה כמכשיר את שדהו. אבל בחול המועד אפילו בינו לבין רשות הרבים אסור כי אין זו מלאכת האבד.

84 יחזקאל פרק יג פסוק י: גען וכלען הטעו את עמי לאמר שלום ואין שלום והוא בנה חייץ והגם טחים אתו תפל:
85 יחזקאל פרק יג (יב) והנה תפל הקיר הלא יאמר אליכם איה הטיח אשר טחתם:

בפירצה שהיא סגה את העפר, אבל בפירצה שאינה סגה את העפר* מותר לגודרה בשביעית. ותני כן, כל פירצה שהיא סגה בעפר אסור לגודרה בשביעית, ושאינו סגה את העפר מותר לגודרה בשביעית. ושאינה מכשלת את הרבים, אבל אם** היתה מכשלת את הרבים אפילו פירצה שהיא*** סגה את העפר מותר לגודרה בשביעית.

*בכ"ל נשמטה השורה 'אבל בפירצה שאינה סגה את העפר' והושלמה בד"ו. ** בכ"ל 'אפילו' ותוקן בד"ו ליאבל אם. *** בכ"ל 'אף על פי שאינה' ותוקן בד"ו ליאפילו פירצה שהיא'.

מה שאמרו שאסור לבנות גדר בשביעית בינו לבין שכנו, זה אמור בפירצה שנועדה לעצור את העפר, אבל בפירצה שלא נועדה לעצור את העפר מותר לגודרה בשביעית. וכך למדנו בבביתא: כל פירצה שהיא סגה בעפר אסור לגודרה בשביעית, ושאינו סגה את העפר מותר לגודרה בשביעית. ותנאי נוסף שאין הפירצה מהווה מכשול לרבים, אבל אם היא מהווה מכשול לרבים אפילו פירצה שנועדה לחסום את העפר מותר לגודרה בשביעית.

כתוב ⁸⁶ "ושם דרך אראנו בישע אלהים". שנייא היא הכא שהוא תיקון וסופו לקילקול.

במשנה נאמר: "מה יעשה בעפר? צוברו ברשות הרבים ומתקינו" כסיוע מצטטת הגמרא את הכתוב בספר תהילים "וְשֵׁם דֶּרֶךְ אֲרָאֵנוּ בְּיִשַׁע אֱלֹהִים", כלומר מי שמתקין את הדרך יזכה לישועת ה'. טוענת הגמרא שהפתרון של ר' יהושע הוא תיקון שאחר כך כשיקח שוב את העפר שפיזר יגרום לקילקול.

דאמר ר' שמעון בן לקיש: שאול לא זכה למלוכה אלא על ידי שהיה זקינו מדליק נר לרבים, נקרא שמו נר. כתוב אחד אומר ⁸⁷ "ונר הוליד את קיש", וכתוב אחד אומר ⁸⁸ "וקיש בן אביאל". והלא אביאל היה שמו? אלא על ידי שהיה זקינו מדליק נר לרבים נקרא שמו* נר.

*בכ"ל חסרה המילה 'שמו' והושלמה ע"י הסופר.

שכן אמר ר' שמעון בן לקיש: שאול לא זכה למלוכה אלא על ידי שהיה סבו מדליק נר לרבים להאיר את דרכם, לכן נקרא שמו נר. טוענת הגמרא הרי בדברי הימים כתוב ⁸⁹ "ונר הוליד את קיש", ובספר שמואל כתוב ⁹⁰ "וקיש בן אביאל". ואם כך הרי ששמו היה אביאל? אלא מאחר שסבו היה מדליק נר להאיר לרבים נקרא שמו נר.

ר' אבון בעי: עד שלא פסקו עובדי עבודה מהו לצבור עפר בתוך שדהו כדרך המזבלין?

במשנה נאמר: "רבי עקיבא אומר: כדרך שאין מקלקלין ברשות הרבים כך לא יתקן. מה יעשה בעפר? צוברו בתוך שדהו כדרך המזבלין". ועל כך שאל ר' אבון האם כל זמן שביתר השנים כבר הפסיקו לעסוק בהכנת השדה לזריעת גידולי קיץ. האם בתוך אותו זמן מותר

86 תהלים פרק 1 פסוק כג: זָכַם תוֹכָה יִכְבְּדֵנִי וְשֵׁם דֶּרֶךְ אֲרָאֵנוּ בְּיִשַׁע אֱלֹהִים:

87 דברי הימים א פרק ח פסוק לג: וְנֵר הוֹלִיד אֶת־קִישׁ וְקִישׁ הוֹלִיד אֶת־שָׁאוּל וְשָׁאוּל הוֹלִיד אֶת־יְהוֹנָתָן וְאֶת־מִלְכִּישׁוּעַ וְאֶת־אֶבְיָתָר וְאֶת־אֶשְׁבָּעֵל:

88 שמואל א פרק ט פסוק א: וַיְהִי־אִישׁ מִבְּנֵי־יִמִּין מִבְּנֵי־מִינַם וְשֵׁמוֹ קִישׁ בֶּן־אֲבִיאל בֶּן־צִרְוֹר בֶּן־כְּכֹרֶת בֶּן־אֶפַיִם בֶּן־אִישׁ יְמִינִי גִבּוֹר חָיִל:

89 דברי הימים א פרק ח פסוק לג: וְנֵר הוֹלִיד אֶת־קִישׁ וְקִישׁ הוֹלִיד אֶת־שָׁאוּל וְשָׁאוּל הוֹלִיד אֶת־יְהוֹנָתָן וְאֶת־מִלְכִּישׁוּעַ וְאֶת־אֶבְיָתָר וְאֶת־אֶשְׁבָּעֵל:

90 שמואל א פרק ט פסוק א: וַיְהִי־אִישׁ מִבְּנֵי־יִמִּין מִבְּנֵי־מִינַם וְשֵׁמוֹ קִישׁ בֶּן־אֲבִיאל בֶּן־צִרְוֹר בֶּן־כְּכֹרֶת בֶּן־אֶפַיִם בֶּן־אִישׁ יְמִינִי גִבּוֹר חָיִל:

לצבור את העפר במקומות שתיקן את הגדר, כדרך המזבלין שמוציאים את הזבל לשדות?
והגמרא אינה עונה על שאלתו.

הדרן עלך פרק מאימתי מוציין

פרק ד'

משנה א'

בראשונה היו אומרים מלקט אדם עצים ואבנים ועשבים מתוך שלו כדרך שהוא מלקט מתוך של חברו את הגס הגס, ומשרבו עוברי עבירה התקינו שיהא זה מלקט מתוך של זה וזה מלקט מתוך של זה שלא בטובה, ואין צריך לומר שיקצץ להן מזונות:

הלכה א'

"בראשונה היו אומרים" כול'. אמר ר' יונה: הכין צורכה מיתני: בראשונה היו אומרים: מלקט אדם עצים ועשבים מתוך שלו את הגס הגס כדרך שהוא מלקט בשלחבירו בין דקים וגסים. נחשדו להיות מלקטין, והן אומרים: בגסין ליקטנו. התקינו שיהא זה מלקט מתוך של זה וזה מלקט מתוך של זה שלא בטובה. נחשדו להיות מלקטין בטובה, והן אומרים: שלא בטובה ליקטנו. התקינו שיהו מביאין מן הקרוב ומן המצוי.

במשנה נאמר: "בראשונה היו אומרים מלקט אדם עצים ועשבים מתוך שלו כדרך שהוא מלקט מתוך של חברו את הגס הגס" אמר על כך ר' יונה: כך צריך לקרוא את המשנה: 'בראשונה היו אומרים: מלקט אדם עצים ועשבים מתוך שלו את הגס הגס כדרך שהוא מלקט בשל חברו בין דקים וגסים'. אמר ר' יונה: כך צריך לפרש את המשנה: ⁹¹בראשונה היו אומרים: מלקט אדם עצים ועשבים מתוך שלו את הגס הגס, כדרך שהוא מלקט בשל חברו בין דקים וגסים, נחשדו להיות מלקטין גם את הדקים בחלקתם, והם טוענים שליקטו רק את הגסין. התקינו שכל אחד ילקט בחלקתו של חברו שלא עושה לו בכך טובה. ואז נחשדו שכן גמל טובה לשכנו שניקה את שדהו, למרות שהוא טוען שלא עשה זאת כטובה. לכן התקינו בסופו של דבר שיהיה מותר להביא עצים ממה שקרוב לבית לצורך הסקה ומאכל לבהמתו ממה שמצוי קרוב לביתו.

אמר ר' זעירא: ראשונה ראשונה מתקיימת. היתה בהמתו שם, בהמתו מוכחת עליו. היתה כירתו שם, כירתו מוכחת עליו. ליקט בגסין מהו שיחזיר וילקט מן הגסים שבדקים? אם אמר את כן אף הוא מלקט כל שדהו בשביעית. היתה שדהו מליאה גסין תרתיין מתניין, חדא אמרה: שרי; וחדא אמרה: אסור.

פרש ר' זעירא שהגזירה הראשונה נשארה בתוקפה שלא ילקוט מתוך שלו לעולם, אבל יכול ללקוט בחלקת חברו מהקרוב. ⁹² אם בהמתו היתה שם קרוב הרי זו הוכחה שהוא מלקט דקים כדי להאכילה. ואם היתה לו שם כירה הרי זו הוכחה שהוא מלקט גסים כדי

91 תוספתא שביעית פ"ג ה"ח: בראשונה היו או' מלקט אדם זתים מתוך שלו כדרך שמלקט מתוך של חברו את הגס הגס חזרו להיות נותנין זה לזה בטובה התקינו שיהו מביאין מן המצוי ומן הקרוב והלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות.

92 ראה ש. ליברמן, על הירושלמי עמ' 29-30.

להסיק אש תחתיה. שואלת הגמרא אם ליקט את כל הגסים האם הוא רשאי ללקט וילקט גם את הדקים? משיבה הגמרא שאם תאמר כך הוא ילקט את כל שדהו בשביעית. אומרת הגמרא שלגבי מצב שבו השדה מלאה עצים גסים קיימות שתי ברייתות חלוקות. באחת נאמר שמותר לו ללקט אותם, ובאחרת נאמר שאסור לו ללקט אותם.

⁹³ "המסקל שדהו נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ". הדא אמרה שרי.
⁹⁴ "אי-זהו המידל? אחת או שתיים", הדא אמרה אסור.

במשנה נאמר: "בראשונה היו אומרים מלקט אדם עצים ואבנים ועשבים מתוך שלו כדרך שהוא מלקט מתוך של חבירו". ובפרק ג' למדנו שמי שמסקל אבנים משדהו לצורך בנין, לוקח רק את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ. משתמע מכך שזה מותר. ובמשנה ד' להלן נאמר: אי-זהו המלל עצי זית? שעוקר עץ אחד מבין השלושה או שתיים מתוך ארבעה עצים. ומכך משתמע שאסור ללקט את הכל.

אף במועד כן? אשכח תנא תני: ⁹⁵ מלקט אדם עצים ועשבים מתוך שלו את הגס הגס כדרך שהוא מלקט מתוך של חבירו בין דקין בין גסין. בשביעית אבל לא במועד. אף באבנים כן. אשכח תני, ⁹⁶ אף באבנים. הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות.

שואלת הגמרא האם גם בחול המועד אותו הדין שאסור ללקט עצים ועשבים? משיבה הגמרא שבתוספתא נאמר מלקט אדם עצים ועשבים מתוך שלו את הגס הגס כדרך שהוא מלקט מתוך של חבירו בין דקין בין גסין. והאמור בשביעית אבל לא בחול המועד. ואותו הדין גם באבנים כן. שנאמר בתוספתא: אף באבנים. אומרת הגמרא שרק הלב יודע אם מה שהוא עושה זה כדי ליישר את העיקול שבדרך או שזו דרך לעקוף את ההוראות.

ר' יוסה בשם מנחם, ר' עקיבה עבר* בשמיטה** חמא חד איזמר כרמא. אמר ליה: ולית אסיר? אמר ליה: לעקלין אנא בעי. הלב יודע אם לעקול אם לעקלקולת.***

* בכ"ל 'עבד' וצ"ל 'עבר'. ** בכ"ל כשיטתיה' וצ"ל 'בשמיטה' כמו בכ"ל. *** בכ"ל 'לעקלקול' ותוקן בד"ו ל'לעקלקולת'.

מספר ר' יוסי בשם מנחם שר' עקיבה עבר בשמיטה וראה אדם שזומר את כרמו. אמר לו ר' עקיבה: וכי אין הדבר אסור? השיב לו האיש שמה שהוא עושה זה כדי לעשות מהזמורות הללו סל. אומרת גם על כך הגמרא שרק הלב יודע את זה הוא זומר אותם כדי לעשות מהם סל או שהוא עובר על ההוראות שלא לזומר בשמיטה.

93 שביעית פ"ג מ"ז: אבנים שזיעזעו המחרישה, או שהיו מכוסות ונתגלו, אם יש בהן שתיים של משוי שנים שנים, הרי אלו ינטלו. והמסקל את שדהו נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ. וכן גרגיר של צרורות או גל של אבנים. נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ. אם יש תחתיהן סלע או קש, הרי אלו ינטלו:

94 שביעית פ"ד מאן דאמר: המידל בזיתים בית שמי אומרים יגום ובית הלל אומרים ישרש ומודים במחליק עד שיגום ואיזהו המידל א' או שנים המחליק ג' זה בצד זה במה דברים אמורים מתוך שלו אבל מתוך של חברו אף המחליק ישרש המבקיע בזיתים לא יחפהו בעפר אבל מכסהו באבנים או בקש אין קוצצין בתולת שקמה בשביעית מפני שהיא עבודה רבי יהודה אומר כדרכו אסור אלא או מגביה עשרה טפחים או גומם מעם הארץ:

95 תוספתא שביעית פ"ג ה"ט: בראשונה היו אומ' מלקט אדם צרורות וחרסין מתוך שלו כדרך שמלקט מתוך של חבירו את הגס הגס משרבו עוברי עבירה חזרו לאסור.

96 תוספתא שביעית פ"ג ה"ח: בראשונה היו אומ' מלקט אדם זתים מתוך שלו כדרך שמלקט מתוך של חבירו את הגס הגס חזרו להיות נותנין זה לזה בטובה התקינו שיהו מביאין מן המצוי ומן הקרב והלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות.

שדה שנתקווצה תיזרע למוצאי שביעית. שניטיבה או שנידיירה לא תזרע למוצאי שביעית. שדה שניטיבה, בית שמאי אומרים: אין אוכלין פירותיה בשביעית; ובית הלל אומרים: אוכלין. בית שמאי אומרים: אין אוכלין פירות שביעית בטובה; ובית הלל אומרים: בטובה ושלא בטובה. רבי יהודה אומר: חילוף הדברים, זה מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל:

הלכה ב'

"שדה שנתקווצה" כול'. תמן אמרין: בשניטלו קוציה, ורבנן דהכא* אמרין: משחרש. על דעתיהו דרבנן דהכא אי-זהו הטייוב? כל העם חורשין פעם אחת והוא חורש שני פעמים.

במשנה נאמר: "שדה שנתקווצה תיזרע למוצאי שביעית. שניטיבה או שנידיירה לא תזרע למוצאי שביעית". בבבל פרשו שנטלו את קוצי השדה, וחכמי ארץ ישראל פרשו שעקר את הקוצים על ידי חרישה. שואלת הגמרא לדעת חכמי ישראל למה התכוונה המשנה כשאמרה שאם ניטיבה לא תיזרע במוצאי שביעית? שבדרך כלל חורשים פעם אחת ואם הוא חורש פעמיים הוא הוא מכשיר את הקרקע לזריעה.

וכא כן? אמר ר' יוסי ביר' בון: תמן אין המלכות אונסת, ברם הכא המלכות אונסת. בראשונה כשהיתה המלכות אונסת* הורי ר' ינאי שיהו חורשין חרישה ראשונה.

שואלת הגמרא: וכי התירו בארץ ישראל לחרוש בשביעית פעם אחת? אמר ר' יוסי ב"ר אבון בבבל שאין לחץ השלטונות לתשלום מסים החמירו בדיני שמיטה, ואילו בארץ ישראל כאשר לחץ השלטונות גבר הקלו חכמים בענייני שמיטה. לכן כשהיתה המלכות מכבידה בעול המסים הורה ר' ינאי שיהיו חורשים חרישה ראשונה בחודש אלול של שנת השמיטה כדי שיוכלו לזרוע מיד לאחר ראש השנה.

חד משמר הוה אני עבר. חמיתון דמיין קובעתה. אמר לון: האסטו⁹⁷ שרא לכון מירדי, שרא לכון דמיין קובעתה.

מספרת הגמרא שיהודי אחד שהשתמד עובר על דברי האמוראים. ראה יהודים זורקים רגבי אדמה, אמר להם: האמנם הותר לחרוש? האם הותר לכם לזרוק רגבי עפר?

אמר ר' יעקב בר זבדי קומי ר' אבהו: לא כן אמר ר' זעירא ור' יוחנן בשם ר' ינאי, ר' ירמיה ר' יוחנן בשם ר' שמעון בן יוצדק, נמנו בעליית בית לתזה בלוד: על כל התורה מניין אם יאמר גוי לישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה חוץ מעבודה-זרה וגילוי עריות ושפיכת דמים, יעבור ולא ייהרג?

אמר ר' יעקב בר זבדי לפני ר' אבהו: כיצד התיר ר' ינאי חרישה בסוף שנת השמיטה? וכי לא כך אמרו ר' זעירא ור' יוחנן בשם ר' ינאי, ור' ירמיה אמר את הדברים מפי ר' יוחנן בשם ר' שמעון בן יוצדק, כבר הוחלט ברוב דעות בבית לתזה שבלוד, שמניין שעל כל עבירה שבתורה יש לקדש שם שמים אם נאלצים לעבור עליה בפרהסיא? שאם אמר גוי לישראל לעבור על מצוה כל שהיא מהתורה שלא משלושת האיסורים שהם: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכת דמים, שיעבור ולא ייהרג?

97 האסטו – στῶ = האמנם?

הדא דתימר בינו לבין עצמו, אבל ברבים אפילו מצוה קלה לא ישמע לו. כגון לולינוס ופפוס אחיו שנתנו להם מים בכלי זכוכית* צבועה ולא קיבלו מהן. אמר: לא אתכוון** משמדתון*** ולא אתכוון אלא מיגבי ארנונין.

*בכ"ל חסרה המיה 'זכוכית' והושלמה ע"י הסופר. ** בכ"ל 'מתכוון' ותוקן ע"י הסופר ל' 'אתכוון'. *** בכ"ל 'משמדתכון' וצ"ל 'משמדתון'.

זה אמור כשהדבר הוא בינו ובין הגוי, אבל אם הדבר הוא בפומבי, אפילו לעבור על מצוה קלה אסור. כמו במקרה של פפוס ולולינוס שצו עליהם לשתות מים צבועים כדי שהציבור יחשוב ששתו יין של גויים, ולא הסכימו לעשות זאת והרגו אותם. השיב לו ר' אבהו שמה שאמר ר' ינאי הוא משום שמטרת החרישה לא היתה כדי לעבור על איסור תורה אלא כדי שיוכלו לספק את דרישת השלטון לתשלום המסים.

כמה הם רבים? רבנין דקיסרין אמרין: עשרה, דכתיב ⁹⁸ "ונקדשתי בתוך בני ישראל". ר' אבונא בעא קומי ר' אימי: גוים מהו שיהו מצווין על קידוש השם? אמר ליה: "ונקדשתי בתוך בני ישראל", ישראל מצווין על קידוש השם ואין הגוים מצווין על קידוש השם. ר' נסא בשם ר' לעזר שמע לה מן הדא: ⁹⁹ "לדבר הזה יסלח יי לעבדך" וגו'. ישראל מצווין על קידוש השם ואין הגוים מצווין על קידוש השם.

שואלת הגמרא: כמה הם רבים שבנוכחותם צריך לקדש שם שמים ולההרג גם על איסור קל? תשובת חכמי קיסרי היתה שזה עשרה אנשים שכתוב ¹⁰⁰ "וַיִּבְּאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשֹׁבֵר בְּתוֹךְ הַבָּאִים" ולומדים גזירה שווה "תוך" "תוך" כשם שני יעקב שירדו למצרים היו עשרה מכאן שרבים הם עשרה. ¹⁰¹ ר' אבונא שאל את ר' אימי: האם גם גויים מצווים על קידוש ה' אם דורשים מהם לעבור על מצוות שבני נוח חייבים בהם? ר' נסא אמר בשם ר' אלעזר שלומדים זאת מכך שנעמן ביקש מאלישע הנביא שישתחוהו אתו לה' משמע שאין הגוי יכול לקדש את ה' אלא רק ישראל.

ר' אבא בר זמינא הוה מחייט גבי חד ארמאי* ברומי. אייתי ליה בשר דנבילה. אמר ליה: אכול. אמר ליה: לינא אכיל. אמר ליה: אכול, דלכן אנא קטילנא לך. אמר ליה: אין בעית מיקטל קטול, דאנא לינא מיכל בשר דנבילה. אמר ליה: מאן מודע לך דאילו אכלת הוינא קטיל לך? או יהודי יהודי או ארמאי ארמאי? אמר ר' מנא: אילו הוה ר' אבא בר זמינא שמע מיליהון דרבנין מיכל** הוה.

*בכ"ל נתב כאן 'א...' ונמחק ע"י הסופר וכתב במקומו 'ארמאי'. **בכ"ל 'מיזל' ותוקן ע"י הסופר ל'מיכל'.

מספרת הגמרא שר' אבא בר זמינא תפר אצל אדם אחד ברומא, והגיש לו בשר נבילה, ואמר לו: אכול. אמר לו ר' אבא אינני אוכל. אמר לו הרומאי: אכול כי אם לא תאכל אהרוג אותך. השיב לו ר' אבא אם אתה רוצה להרוג אותי הרוג כי אינני אוכל בשר נבילות. אמר לו הרומאי מי אמר לך שאילו אכלת את הנבלה הייתי הורג אותך? השיב לו ר' אבא: כי כיהודי עלי לנהוג כיהודי, וגוי צריך לנהוג כגוי. אמר ר' מנא: אילו היה ר' אבא שומע בקול חכמים היה הולך בדרך זו ואוכל, כי בצנעה אינו צריך לקדש שם שמים על אכילת נבלה.

98 ויקרא פרק כב פסוק לב: וְלֹא תִחַלְלוּ אֶת־שֵׁם קֹדֶשׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' מְקַדְּשָׁם:
99 מלכים ב פרק ה פסוק יח: לְדָבָר הַזֶּה יִסְלַח ה' לַעֲבָדָךְ כִּבְּזָא אֲדָנִי בֵּית־רִמּוֹן לְהַשְׁתַּחֲוֹת שְׁמָהּ וְהוּא נִשְׁעָן עַל־יָדָיו וְהַשְׁתַּחֲוִיתִי בֵּית רִמּוֹן בְּהַשְׁתַּחֲוִיתִי בֵּית רִמּוֹן יִסְלַח־נָא ה' לַעֲבָדָךְ בְּדָבָר הַזֶּה:
100 בראשית פרק מב (ה) וַיִּבְּאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשֹׁבֵר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי־הָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:
101 ברכות פ"ז ה"ג: א"ר סימון נאמר כאן תוך ונאמר להלן תוך [בראשית מב ה] ויבאו בני ישראל לשבור בר בתוך הבאים מה תוך האמור להלן עשרה אף כאן עשרה.

טייבה ומת. בנו* מהו שיהא מותר לזורעה? ר' יעקב בר אחא ר' אימי בשם ר' יוסה ביר' חנינה: טייבה ומת, בנו מותר לזורעה. טייבה ומכרה** אסור לזורעה. עבר זורעה מותר. שלא גזרו אלא על הגדר שהוא יכול לעמוד בו.

*בכ"ל חסרה המילה 'בנו והושלמה ע"י הסופר. **בכ"ל 'ובכרה' ותוקן בד"ו ל'ומכרה'.

שואלת הגמרא: אדם שטייב את שדהו בשנה השביעית ומת, האם בנו רשאי לזרוע את השדה בשנה השמינית? ר' יעקב בר אחא השיב מפי ר' אימי בשם ר' יוסה ב"ר חנינה שבמקרה כזה מותר לבן לזרוע את השדה בשנה השמינית. אבל אם בעל השדה טייב את השדה ומכר אותה אחר כך לאחר, אסור לקונה לזרוע אותה בשנה השמינית. אם בכל זאת עבר זרע אותה הקונה, גידוליה מותרים, מפני שלא גזרו אלא על דבר שהוא יכול לעמוד בו.

טייב בזמן הזה מהו? ר' ירמיה סבר מימר שרי. אמר ר' יוסה: ולא שמיע ר' ירמיה שהוא לוקה? לא שמיע שהוא פסול מן העידות? חזר ואמר: אין דהוא שמיע אלא כאינש דשמע מילה ומקשי עלה. אמר ר' חזקיה: אתתבת קומי ר' ירמיה, דאמר: וכי איזה* בית דין עמד וביטל? חיליה דר' ירמיה מן הדא: בת ישראל שבאת להדליק מן הכהנת טובלת את הפתילה שמן שריפה ומדלקת.

*בכ"ל 'אין זה' וצ"ל 'איזה' כמו בכ"ר.

שואלת הגמרא: מה דינה של שדה שזובלה בשנת השמיטה בזמן הזה שאין בו חובת תשלום מסים כבדים לשלטון, האם מותר לזרוע אותה בתחילת השנה השמינית או לא? ר' ירמיה סבר שמותר. אמר ר' יוסי וכי ר' ירמיה לא שמע שהוא לוקה? ולא שמע שהוא פסול לעדות? חזר בו ר' יוסי ואמר: אכן ר' ירמיה ידע את הדברים אלא כאדם ששמע דבר ומקשה עליו. אמר ר' חזקיה: שאלו את ר' ירמיה, ואמר: וכי איזה בית דין עמד וביטל? הכוח שמסייע לר' ירמיה הוא מהתוספתא: ¹⁰² נאמר בה שבת ישראל שבאה להעביר אש מבית כהן, טובלת את הפתילה שלה בשמן תרומה טמא שנועד לשריפה ומדלקה את הפתילה, למרות שהיא נהנית מהתרומה.

ר' חונא בשם דבית* ר' ינאי: שעת משלחת זאבים היתה ולא עמד בית דין וביטל. כמה דתימר תמן: לא עמד בית דין וביטל, וכא לא עמד בית דין וביטל.

*בכ"ל 'שמאי' ונמחק ע"י המגיה בונציה.

הסביר זאת ר' חונה בשם ר' ינאי שדבר זה הותר על ידי חכמים בשעת הסכנה, שיצאה בלילה ונוקקה לאש כדי להרתיע את הזאבים, וחכמים לא ביטלו את התקנה, כמו שלמדנו¹⁰³ לגבי התקנה שהתירו לבנו של אדם שהשביח את שדהו בשנת השמיטה ומת,

102 תוספתא תרומות פ"י ה"ט: בקרו של כהן שהיה עומד אצל בקרו של ישראל וכן כליו של כהן שהיה נארג אצל כליו של ישראל הרי זה מדליק עליהן שמן שריפה ישראל שהיה יושב בחנותו של כהן הרי זה ממלא לו את הנר שמן שריפה עולה לעלייה ויורד לדות לעשות צרכיו של כהן ולא לעשות צרכיו של ישראל אם היה שותף עמו בחנות הרי זה מותר וכן כהן שהיה מסב בתוך ביתו של ישראל הרי זה מדליק לו את הנר שמן שריפה אף על פי שעמד כהן והלך לו אין מחייבין אותו לכבותו עד שיתכבה מאיליו ישראל שנכנס לתוך ביתו של כהן להדליק לו את הנר ומבקש לילך טובל לו פתילה בשמן שריפה וכן בת ישראל שנכנסה אצל בת כהן (ומבקש) [ומבקשת] לילך טובלת לה פתילה בשמן שריפה בת כהן שהיתה בידה נר מלא שמן שריפה בערב שבת עם חשיכה הרי זה נותנת לתוכו חולין כל שהן ומדלקת.

103 שביעית פ"ד ה"ב דף לה ע"ב: טייבה ומת בנו מהו שיהא מותר לזורעה? ר' יעקב בר אחא רבי אימי בשם רבי יוסה בי רבי חנינה טייבה ומת בנו מותר לזורעה טייבה ומכרה אסור לזורעה עבר זורעה מותר שלא גזרו אלא על הגדר שהוא יכול לעמוד בו טייב בזמן זה מהו רבי ירמיה סבר מימר שרי אמר רבי יוסה ולא שמיע רבי ירמיה שהוא לוקה לא שמיע שהוא פסול מן העידות חזר ואמר אין דהוא שמיע אלא כאינש דשמע מילה ומקשי עלה אמר רבי חזקיה אתתבת קומי ר' ירמיה דאמר וכי אין זה בית דין עמד וביטל

לזרוע את השדה אבל לא למכור אותה כשהיא משובחת, ולא ביטל בית דין את ההתיר; כך גם כאן לא בוטל ההתיר, ולכן גם שלא בשעת סכנה התירו לבת ישראל להנות משמן שריפה ששימן את הפתילה.

*מאימתי אדם זכה בפירותיו בשביעית? ר' ירמיה סבר מימר: משיתנם לתוך כליו. ר' יוסי סבר מימר: אפילו נתנם לתוך כליו לא זכה בהן. **דהוא סבר דאינון ידיה ולית אינון ידיה.

*בכ"ל נוספה כאן בטעות המילה 'ודכוותה'. **בכ"ל נוספה כאן המילה 'דאינון' ונמחקה ע"י הסופר.

בדומה לכך נחלקו ר' ירמיה ור' יוסי בשאלה ממי זכה אדם בפירות שביעית שיהיו בבעלותו? ר' ירמיה סבר שהפירות הופכים לקנינו כאשר הוא שם אותם בסלו. ור' יוסי סבר שגם בסלו אין הם הופכים לנכסיו כי פירות שביעית אף על פי שהוא חושב שהם שלו, לעולם אינם שלו.

כהדא, ר' טרפון ירד לאכול קציעות מתוך שלו שלא בטובה כבית שמי. חמוניה סנטיריה ושורון חבטון עלוי. כד חמא גרמיה בסכנה, אמר לון: בחייכון אמרון גו בייתיה דטרפון: עתדין ליה תכריכין. כד שמעון כן אישתטחון על אפיהון. אמרין ליה: רבי, שרי לן. אמר לון: ייתי עלי על כל חוטר וחוטר דהוה נחית עלי הוינא שרי לכון על קדמיא. באילין תרתין מיליאי נהג ר' טרפון כבית שמי וסכין. * בהדא, ובקרית שמע.

*בכ"ל 'שמין וסבין' ותוקן בד"ו ל'שמי וסכין'.

במשנה נאמר: "בית שמאי אומרים: אין אוכלין פירות שביעית בטובה; ובית הלל אומרים: בטובה ושלא בטובה". אומרת על כך הגמרא כפי שהיה עם ר' טרפון שירד לאכול בשביעית קציעות של תאנים מתוך שדהו שלא ברשות כבית שמאי. ראו אותו השומרים והתחילו להכותו. כאשר ראה שהוא נתון בסכנה, אמר להם בלשון שבועה: אמרו בביתי שיכינו לי תכריכים. כששמעו השומרים את דבריו נפלו על פניהם ואמרו לו: רבי, סלח לנו. אמר להם בלשון שבועה: על כל מכה ומכה שנחתה עלי כבר סלחתי לכם על קודמתה. מסכמת הגמרא, בשני הדברים הללו נהג ר' טרפון כבית שמאי והסתכן. בכך שרצה לאכול פירות שביעית שלא ברשות, ובכך שהטה על צידו בקרית שמע של ערבית בהיותו בדרך.

ר' אבהו בשם ר' חנינא בן גמליאל: כל ימיו של ר' טרפון היה מתענה על הדבר הזה ואומר: אוי לי שנתכבדתי* בכתרה של תורה.

*בכ"ל 'שנתכבדתי' ומחק הסופר את נאות 'ש' והושלמה בד"ו.

מספר ר' אבהו בשם ר' חנינא בן גמליאל שכל ימיו של ר' טרפון היה מתענה על מה שעשה והיה ואומר: אוי לי שהצלתי את עצמי על ידי שהשתמשתי בכתרה של תורה, שזיהו אותי על ידי כך כחכם.

משנה ג'

חוכרין נירין מן הגוים בשביעית אבל לא מישראל ומחזיקים ידי גוים בשביעית, אבל לא על ידי ישראל. ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום:

הלכה ג'

"חוכרין נירין" כול'. ר' חייא ר' אימי, חד אמר: חרוש בה טבות ואנא נסיב לה מינך בתר שמיטתא. וחרנה אמר: אישר. מאן דאמר: חרוש בה טבאות ואנא נסב לה מינך בתר שמיטתא, מהו שואלין בשלומן? אישר. מאן דאמר: אישר, מהו שואלין בשלומן? כשלום ישראל, שלום עליכם.

במשנה נאמר: "ומחזיקין ידי עובדי כוכבים בשביעית אבל לא ידי ישראל ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום". לכך התייחסו ר' חייא בר אבא ור' אימי, אחד אמר שאומר לגוי: חרוש היטב כי אני מתכוון לקנות ממך את השדה לאחר שנת השמיטה. ואחד אמר שאומר לגוי: הצלח! מי שאמר שאומר לו חרוש היטב, כיצד הוא מפרש את דברי המשנה "ושואלין בשלומן" – הצלח! ומי שאמר שאומר לו הצלח! כיצד הוא מפרש את דברי המשנה "ושואלין בשלומן"? – הוא מפרש ששואל אותו כפי ששואלים לישראל "שלום עליכם", משום דרכי שלום.

דלמא, רבי חנינא בר פפא ור' שמואל בר נחמן עברון על חד מחורשי שביעיות. אמר ליה ר' שמואל בר נחמן: אישר. אמר ליה ר' חנינא בר פפא: לא כן אילפן רבי: ¹⁰⁴"ולא אמרו העוברים" מכאן* שאסור לומר לחורשי שביעית: אישר? אמר ליה: לקרות את יודע, לדרוש אי אתה יודע. "ולא אמרו העוברים" אילו אומות העולם שהן עוברין מן העולם. "ולא אמרו" לישראל, "ברכת יי עליכם". מה ישראל אומרין להם? "ברכנו אתכם בשם יי". לא דייכם כל הברכות הבאות לעולם בשבילינו ואין אתם אומרים לנו: בואו וטלו לכם מן הברכות הללו. ולא עוד אלא שאתם מגלגלין עלינו פיסים ¹⁰⁵ וזימיות ¹⁰⁶ גולגליות ¹⁰⁷ וארנוניות. ¹⁰⁸ **

*בכ"ל חסרה המילה 'מכאן' ונוספה בד"ו. **בכ"ל הועתק כאן העתקה יתרה מעבודה זרה פ"ד ה"י המשפט: 'הורה ר' אימי לרדות עמו'.

שכן היה מעשה שר' חנינא בר פפא ור' שמואל בר נחמן עברו ליד אחד שחרש בשנת השמיטה ואמר לו ר' שמואל בר נחמן: הצלח! אמר לו ר' חנינא: לא כך לימדתי רבי שכתוב: "וְלֹא אֶמְרוּ הָעֹבְרִים בְּרִכְתֵּהּ אֱלֵיכֶם" שלא מחזקים את ידיהם של עובדי עבירה? ולכן לא אומרים לחורשי שביעית: הצלח! אמר לו ר' שמואל לקרוא אתה אמנם יודע אבל לדרוש את הפסוק אינך יודע. וכך צריך לפרשו: "וְלֹא אֶמְרוּ הָעֹבְרִים" אילו האומות שהם עוברין מן העולם, על שלא אמרו לישראל "בְּרִכְתֵּהּ אֱלֵיכֶם". ומה ישראל אומרים להם? "בְּרִכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם ה'". וישראל אומרים להם: לא די שכל הטובות והנחמות הבאים לעולם באים בזכותינו, ואין אתם אומרים: בואו ושאו לכם מן הברכות שקבלנו בזכותכם, ולא עוד אלא שאתם מטילים עלינו מסים כבדים תחת שמות שונים: פיסים וזימיות וגולגליות וארנוניות.

104 תהלים פרק קכט פסוק ח: וְלֹא אֶמְרוּ הָעֹבְרִים בְּרִכְתֵּהּ אֱלֵיכֶם בְּרִכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם ה'.

105 פיסים – מס קרקע.

106 זימיות – קנסות.

107 גולגליות – tributum capitis – מס הגולגולת מוטל על כל זכר מגיל 14 עד 65 ועל נקבות מגיל 12 עד 65.

108 ארנונה – Annona – גבית תבואה, יין, שמן, מספוא, מלבושים ועצים לטובת הצבא והאדמינסטציה הרומית. ראה י. לויין ארץ ישראל במאה השלישית, בתוך ארץ ישראל מחורבן בית שני ועד הכיבוש המוסלמי, עורכים צ. ברס ש. ספראי י. צפריר ומ. שטרן, עמ' 133 ואילך.

המידל בזיתים, בית שמאי אומרים: יגוס; ובית הלל אומרים: ישרש. ומודים במחליק עד שיגוס. ואיזהו המידל? אחד או שנים, המחליק שלשה זה בצד זה. במה דברים אמורים? מתוך שלו, אבל מתוך של חברו אף המחליק ישרש.

הלכה ד'

"המידל בזיתים" כול'. מהו המידל? נוטל אחד ומניח שנים או נוטל שנים ומניח אחד? תני דבית רבי: נוטל אחד ומניח שנים. והא תנינן: "המחליק *שלשה זה בצד זה"? הא ** מידל נוטל שנים *** ומניח אחד. אמר ר' יונה: מתניתא במידל **** כתחילה, ומה דתני דבית רבי במידל מכבר.

* בכ"ל נוספה כאן בטעות המילה 'בגפנים'. ** בכ"ל 'הוא' וצ"ל 'הא'. *** בכ"ל נוספה כאן המילה 'שלשה' ונמחקה ע"י הסופר. **** בכ"ל נוספה כאן בטעות המילה 'מכבר'.

במשנה נאמר: "המידל בזיתים, בית שמאי אומרים: יגוס; כלומר יקצץ, "ובית הלל אומרים: ישרש" כלומר יעקור עם השורש. והגמרא שואלת מה פירוש המידל? האם עוקר עץ אחד ומשאיר שניים, או עוקר שנים ומשאיר אחד? שנו בבית מדרשו של רבי שעוקר אחד ומשאיר שנים. טוענת הגמרא הרי במשנתנו נאמר "ואיזהו המידל? אחד או שנים, המחליק שלשה זה בצד זה"? כלומר אם הוא מפנה שטח הוא עוקר שלושה עצים סמוכים משמע שאם הוא מדלל הוא עוקר שנים ומשאיר אחד. אמר על כך ר' יונה מה שנאמר במשנה זה כשהוא מדלדל עצי זית צעירים לראשונה, ומה שאמר רבי שעוקר רק אחד זה מפני שכבר עקר לפני כן.

משנה ה'

המבקייע בזיתים לא יחפהו בעפר, אבל מכסהו באבנים או בקש.

¹⁰⁹ אין מציתין את האור באישת של קנים מפני שהיא עבודה. רבן שמעון בן גמליאל מתיר. וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר: נוטעין אילן סרק בשביעית.

בתוספתא נאמר: "אין מטילין את הקנים בחישת הקנים מפני שהיא מלאכתן רבן שמעון בן גמליאל מתיר". כלומר שלא מטילים אש כדי שהקנים יבערו מפני שהוא עובר גם על עבודת קרקע שמכין אותה לזריעה, וגם געבודת האילן שממריץ את גידולם.¹¹⁰ ועוד נאמר בתוספתא: "רבן שמעון בן גמליאל אומר: מותר לאדם ליטע אילן סרק כדי לעשות סייג, בשביעית". כלומר שהוא מתיר לטעת עץ סרק שישמש כגדר בינו לבין חברו.

109 תוספתא שביעית פ"ג ה"ט: הקוצץ בקנים הרי זה מגביה טפח וקוצץ רבן שמעון בן גמליאל או' מקום שנהגו לקוץ יתוך לתוך יקוץ הרי זה מגביה טפח וקוצץ אין מטילין את הקנים בחישת הקנים מפני שהיא מלאכתן רבן שמעון בן גמליאל מתיר וכן היה רבן שמעון בן גמליאל או' מותר לאדם ליטע אילן סרק כדי לעשות סייג בשביעית.
110 ראה ש. ליברמן, תוספתא כפשוטה עמ' 178.

¹¹¹ ואין מלמדין את הפרה לחרוש אלא בחולות. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אפילו בתוך שדה מותר, ובלבד שלא יסמוך את המענה. תני, אבא שאול אומר: מברין בחרשים* וגומם מעם** הארץ ובלבד שלא יקוץ בקרדום.

ועוד נאמר בתוספתא: "אין מלמדין את הפרה" לחרוש, "אלא בחולית בלבד" שאינם ראויים לזריעה ואין בכך הכנת הקרקע. "רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף בתוך שדה חבירו מותר, ובלבד שלא יסמוך לה מענה", כלומר בתנאי שלא יעשה את התלמים סמוכים זה לזה כי אז הוא מכשיר את כל השדה. עוד נאמר שם בתוספתא: אבא שאול אומר שמותר לעקור ביער עצים כי מטרתו להשתמש בעצים, וקוצץ אותם אפילו עד פני הקרקע ובתנאי שלא יקצוץ בקרדום, כפי שהוא עושה בדרך כלל שלא יראה כמכשיר את הקרקע.

¹¹² אין בודקין את הזרעים באדמה בעציץ, אבל בודקין אותו בגללים בעציץ,*** ושורין אותו בשביעית למוצאי שביעית, ומקיימין את האלווי בראש הגג ולא משקין אותו.

*בכ"ל 'מבדין בחדשים' וצ"ל 'מברין בחרשים'. **בכ"ל חסרה המילה 'מעם' ונוספה ע"פ כ"ר. ***בכ"ל חסר המשפט 'אבל בודקין אותו בגללים בעציץ' והושלם בד"ו.

בתוספתא נאמר: "אין בודקין את הזרעים בגללים אבל בודקין אותו באדמה ובעציץ" ובכך חולק הירושלמי על התוספתא שמתיר לבדוק את הזרעים רק בגללים בעציץ אבל לא באדמה בעציץ. "ומשיירין משביעית למוצאי שביעית" את הזרעים ואינו צריך לעקור אותם. "ומקיימין את העלויים שבגג אבל אין משקין אותו". כלומר מותר לקיים בשביעית את צמח העלווי שהוא צמח נוי מרפא ובשל עליו העבים אינו דורש השקיה כל הקיץ וגדל בעציץ, ולכן טיפולים המותרים בשביעית מותר לטפל בו.¹¹³

¹¹⁴ אין תולין* תובין בתאינה. כיצד הוא עושה? מייתי יחור דתאינה שטיא,** ותלי בה ואמר לה: חדא עבדה ואת לית את עבדה? ולא כן תני: ¹¹⁵ אילן שהוא מנבל פירותיו סוקרין אותו בסיקרא ומטיעין אותו אבנים ומבהתין ליה דיעביד? אמרי: תמן דלא יתן פירותיו, ברם הכא דיעביד כתחילה.

*בכ"ל חסרה המילה 'תולין' ונוספה בד"ו. **בכ"ל 'שטרי' וצ"ל 'שטיא'.

בתוספתא נאמר: "תאינה שנתקלפה ... אין תולין תחובין בתאינה" כלומר לא תולים יחור של תאינה מדברית שוטה על עץ התאינה שאינו מניב פירות. וכיצד עושים שזה ישפיע? מביא יחור של תאינה מדברית שוטה ואומר: לתאינה שלו ראי זו המדברית הניבה פרי ואת אינך מניבה פירות? וכי לא כך למדנו בתוספתא שאילן שהוא משיר את פרותיו לפני שהבשילו צובעים את האילן בצבע אדום ומעמיסים עליו אבנים שיתכופף ומביישם אותו כדי שניב פירות. ואין חוששין לא משם שביעית ולא משם דרכי האמורי. הסבירו,

111 תוספתא שביעית פ"ג ה"כ: אין מלמדין את הפרה אלא בחולית בלבד רבן שמעון בן גמליאל או' אף בתוך שדה חבירו מותר ובלבד שלא יסמוך לה מענה אבא שאול [אומר] מגרר בחרשין וגוממו מעם הארץ ובלבד שלא יקוץ בקרדום

112 תוספתא שביעית פ"א ה"ב: חורשין שדה בית השלחין ומשקין אותן שלשים יום לפני ראש השנה ר' או' עד לפני ראש השנה שלשים יום כדי שיטע וישריש ויזרע וישריש אין בודקין את הזרעים בגללים אבל בודקין אותן באדמה ובעציץ ומשיירין משביעית למוצאי שביעית ומקיימין את העלויים שבגג אבל אין משקין אותן.

113 ראה י. פליקס, מסכת שביעית עמ' 254.

114 תוספתא שביעית פ"א ה"ט: תאינה שנתקלפה אין טחין אותה בטיט מפני שהיא מלאכתה אין תולין תחובין בתאינה ואין מרכיבין בתאינה מפני שהיא עבדה ר' שמעון בן לעזר או' במועד צורר ובשביעית חותך.

115 תוספתא שביעית פ"א ה": סוקרין את האילן בסיקרא וטוענין אותו באבנים ואין חוששין לא משם שביעית ולא משם דרכי האמורי.

שהתאינה שפירותיה נובלים לא תניב פירות בשביעית ולכן התירו לעשות זאת, אבל תאינה שאינה מניבה לא התירו להביא מדברית כדי לביישה שתניב פירות.

אין מרכיבין דקלים מפני שהיא עבודה, שלא תאמר: הואיל והוא רובה שרי הוא, לפום כן צריך מימר: אסור.

בברייתא נאמר שלא מאבקים את פרחי הדקלים הנקבות באבקים של דקלים זכרים מפני שזו עבודה בשביעית. אומרת על כך הגמרא, שלא נחשוב שהואיל שיש בכך הפסד מרובה שלא יוצרו תמרים בדקל יהיה הדבר מותר, לכן צריכה היתה הברייתא לומר שהדבר אסור.

משנה ר'

אין קוצצין בתולת שקמה בשביעית, מפני שהיא עבודה. רבי יהודה אומר: כדרכו אסור, אלא או מגביה עשרה טפחים או גומס מעם הארץ:

משלשה ועד תשעה היא מתניתה.

במשנה נאמר: "אין קוצצין בתולת שקמה בשביעית, מפני שהיא עבודה". אומרת על כך הגמרא שמה שנאמר במשנה שאין קוצצים את השקמה לצרכי עצים בשנה השביעית זה אמור על קיצוץ שבין שלושה טפחים מהקרקע לבין תשעה טפחים. ועל כך מפרש ר' יהודה במשנה שאין לקצוץ אותה כרגיל אלא או שקוצץ אותה מעל עשרה טפחים או שקוטע אותה לגמרי בגובה הקרקע.

משנה ז'

המזנב בגפנים והקוצץ בקנים, רבי יוסי הגלילי אומר: ירחיק טפח, ור' עקיבא אומר: קוצץ כדרכו בקרדום במגיל ובמגירה ובכל מה שירצה. אילן שנפשח קושרין אותו בשביעית, לא שיעלה אלא שלא יוסיף:

הלכה ו'

"המזנב בגפנים" * כול'. תנן,¹¹⁶ הקוצץ בקנים. ר' יודה אומר: מקום שנהגו** לקוץ יתוק, לתוק יקוץ, ומגביה טפח וקוצץ.

* בכ"ל "המבקיץ בזית" וצ"ל "המזנב בגפנים". ** בכ"ל חסרה המילה 'שנהגו' והושלמה בד"ו.

במשנה נאמר: "המזנב בגפנים והקוצץ בקנים, רבי יוסי הגלילי אומר: ירחיק טפח, ור' עקיבא אומר: קוצץ כדרכו בקרדום במגיל ובמגירה ובכל מה שירצה". ובתוספתא אמר ר' יהודה¹¹⁷ שבמקום שנהגו בדרך כלל לקצוץ את הקנים בשביעית ינתק אותם בידו, ובמקום שנהגו בדרך כלל לנתק אותם ביד, בשביעית יקצוץ אותם בכלי, וקוצץ בגובה טפח יותר מתמיד.

116 תוספתא שביעית פ"ג ה"ט: הקוצץ בקנים הרי זה מגביה טפח וקוצץ רבן שמעון בן גמליאל או' מקום שנהגו לקוץ יתוך לתוך יקוץ הרי זה מגביה טפח וקוצץ אין מטילין את הקנים בחישת הקנים מפני שהיא מלאכתן רבן שמעון בן גמליאל מתיר וכן היה רבן שמעון בן גמליאל או' מותר לאדם ליטע איל. סרק כדי לעשות סייג בשביעית
117 בגרסת התוספתא כאן רבן שמעון בן גמליאל, ובתוספתא השניה להלן הגרסה ר' יהודה.

הקוצץ בקורות לא יהא מחליק ומדריג מדריג ומחליק, אלא מתכוין שתהא קוצצתן שוה. תני, ¹¹⁸ רבן שמעון בן גמליאל אומר: מקום שנהגו להחליק ידריג, לדרג יחליק. וגומס עם הארץ, ובלבד שלא יקוצץ* בקורדום.

*בכ"ל חסרה המילה 'יקוצץ' ונוספה בד"ו.

מי שקוצץ בשביעית קורות מעץ השקמה לצורך בנין לא יחליק את מקום הקיצוץ ויעשה אותו מדורג וגם לא יעשה אותו מדורג ויחליק אותו אלא הוא מכוון בשעה שקוצץ שיקצוץ את כל הענפים בגובה שווה. ובתוספתא אמר רבן שמעון בן גמליאל שבמקום שנהגו להחליק יעשה שינוי וידריג, ובמקום שנהגו לדרג ישנה על ידי שיחליק. ומותר לקצוץ את העץ עד לארץ ובתנאי שלא יקצוץ אותו בקורדום שלא יראה כעודר את האדמה.

ר' יוסי הגלילי כבית שמי ור' עקיבא כבית הלל. *וכן אתינן מתני: ר' יוסי הגלילי כבית שמי ור' עקיבא כבית הלל? אלא ר' יוסי הגלילי חשש לעבודת הארץ, ור' עקיבא לא חשש לעבודת הארץ. **

*בכ"ל נוסף כאן 'אלא ר' יוסי הגלילי ונמחק ע"י המגיה בנציה. **בכ"ל חסר המשפט 'ור' עקיבא לא חשש לעבודת הארץ' והושלם ע"פ קטע גניזה.

במשנה נאמר: "רבי יוסי הגלילי אומר: ירחיק טפח, ור' עקיבא אומר: קוצץ כדרכו בקורדום במגיל ובמגירה ובכל מה שירצה". ובמשנה ד' לעיל נאמר: "המידל בויתים, בית שמאי אומרים: יגום; ובית הלל אומרים: ישרש". שואלת על כך הגמרא וכי אנחנו רוצים לומר שר' יוסי הגלילי כבית שמאי ור' עקיבא כבית הלל? אלא ר' יוסי הגלילי חשש לעבודת הארץ ולכן אמר להרחיק טפח מהארץ, ור' עקיבא לא חשש לעבודת הארץ ולכן אמר שקוצץ כדרכו.

משנה ח'

מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית? הפגין משהזריחו אוכל בהן פתו בשדה. ביחילו כונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בהן בשאר שני שבוע חייבין במעשרות.

הלכה ו'

"מאימתי אוכלין?" כול'. מהו בחילו? ר' חייא בר בא אמר: חייתה, כמה דתימר ¹¹⁹ "וגם נפשם בחלה ב'".

*בכ"ל 'המזנב בגפנים' וצ"ל: מאימתי אוכלין.

במשנה נאמר: "מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית? הפגין משהזריחו אוכל בהן פתו בשדה". כלומר אם כבר קיבלו צבע צהוב או אדום מותר לקטוף אותם בשביעית ולאכלם. לפני כן הם בוסר והקוטף אותם מקלקל לו ולאחרים. "ביחילו כונס לתוך ביתו", כלומר כאשר התאנה כבר הגיעה למלוא גדלה אבל עדיין היא קשה מותר להכניסה לביתו ושם

118 תוספתא שביעית פ"ג ה"ד: הקוצץ קורה של שקמה הרי זה לא יחליק ולא ידריג אלא מכוין כדי שתהא קיצתה שוה ר' יהודה או' מקום שנהגו לדרג יחליק לחליק ידריג הרי זה מגביה טפח וקוצץ וכן היה ר' יהודה או' הלוקח בתולה של שקמה מחבירו בשאר שני שבוע הרי זה מגביה עשרה טפחים וקוצץ נמצאת או' שלש בתולות הן.

119 זכריה פרק יא פסוק ח: וְאֶת־שְׁלֹשֶׁת הָרָעִים בְּיָרֵחַ אֶתְדַּ וְתִקְצֹר נַפְשֵׁי בָהֶם וְגַם־נַפְשָׁם בְּחֶלֶה בִּי:

היא תתרכך. הגמרא שואלת מה פירוש 'בחילו' ר' חיה בר בא פרש חייתה כלומר דבר שאדם נרתע מלאכלו כפי שכתוב בזכריה "וַתִּקְצֹר נַפְשִׁי בָהֶם וְגַם־נַפְשִׁם בַּחֲלָה בִּי".

כתיב ¹²⁰"וּלְבַהֲמַתְךָ וּלְחִיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתָהּ לְאָכְלִי" ר' חיה בר בא אמר: שתי תבואות, אחת מן הבית ואחת מן השדה. וכתוב ¹²¹"מִן־הַשְּׂדֶה תֹאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ".

כתוב ¹²²"וּלְבַהֲמַתְךָ וּלְחִיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתָהּ לְאָכְלִי" ר' חיה בר אבא לומד מהפסוק הזה את שני השלבים שבהבשלת התאנים וכל שלב יש לו דין אחר במשנתנו - שתי תבואות, אחת שמובאית לבית ואחת שנאכלת בשדה. שכתוב ¹²³"מִן־הַשְּׂדֶה תֹאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ".

ר' יוסי בן חנינא בעי: פגין מהו לעשות מהן מלוגמא? ¹²²מאחר שהוא אוכל בהן פיתו בשדה יהא אסור, או מאחר שהוא מכניסן לתוך הבית יהא מותר. תמן תנינן: ¹²³"הפגין והבוסר ר' עקיבה * מטמא טומאת אוכלין; ר' יוחנן בן נורי אומר: משיבאו לעונת המעשרות". תני כאן מיד, ולית כאן מיד.

*בכ"ל נוספה כאן בטעות המילה 'אומר'.

ר' יוסי בן חנינא שאל האם מותר לעשות רטיה מפגי תאנים? ¹²⁴מאחר שהוא אוכל בהן פיתו בשדה, יהא אסור בשביעית לקלקל דבר שראוי למאכל; או מאחר שכדי לאכלן כפרי ראוי הוא מכניסן לתוך הבית, כל עוד שלא הבשילו יהא מותר? משיבה הגמרא שלמדנו במסכת עוקצין: "הפגין והבוסר ר' עקיבה מטמא טומאת אוכלין; ר' יוחנן בן נורי אומר: משיבאו לעונת המעשרות". אלא שלדברי ר' עקיבה הפגין יהיו אסורים מיד ואילו כאן מדובר בפגין ראויים למאכל ולא קודם לכן.

ר' חנניה בשם ר' שמעון בן לקיש: בפגי תאנים היא מתניתא, הא בשאר כל הפגין אינן מטמאין טומאת אוכלין עד שיבאו לעונת המעשרות. אמר ר' יוסה: מתניתא אמרה כן: "הפגין משיזריחו אוכל בהן פתו בשדה".

ר' חנניה הסביר בשם ר' שמעון בן לקיש שמה שאמר ר' עקיבה זה אמור בפגי תאנים, אבל שאר פירות הבוסר אינם מטמאים טומאת אוכלים עד שיבשילו ויתחייבו במעשרות. אמר על כך ר' יוסה שמשנתנו אומנם אומרת זאת ש"הפגין משיזריחו אוכל בהן פתו בשדה", אבל פירות אחרים אינם חייבים במעשרות לפני שיבשילו.

ר' פדת בשם ר' יוחנן: הכל מודין בשביעית. מה * הכל מודין? חברייה אמרין: שאינן מטמאין טומאת אוכלין.

*בכ"ל חסרה המילה 'מה' ונוספה ע"פ כ"ר.

120 ויקרא פרק כה פסוק ז וְלִבְהֵמַתְךָ וּלְחִיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתָהּ לְאָכְלִי: ס

121 ויקרא פרק כה פסוק יב: כִּי יִבְלֶה הָיָא קִדְּשׁ תִּהְיֶה לָּכֶם מִן־הַשְּׂדֶה תֹאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:

122 מלוגמא – μάλαγμα = רטיה

123 עוקצין פ"ג מ"ו: הפגין והבוסר ר' עקיבה מטמא טומאת אוכלין ר"י בן נורי אומר משיבאו לעונת המעשרות פריצי זיתים וענבים בית שמי מטמאין וב"ה מטהרין הקצח בית שמי מטהרין וב"ה מטמאין וכן למעשרות:

124 דוגמת הכתוב במלכים ב פרק כ פסוק ז: וַיֹּאמֶר יִשְׁעִיָּהוּ קָחוּ דָבָלִת תֹּאנִים וַיִּקְחוּ וַיֵּשְׂימוּ עַל־הַשְּׁחִין וַיָּחִי:

ר' פדת אמר בשם ר' יוחנן שלמרות שר' עקיבה ור' יוחנן בן נורי נחלקו לגבי טומאת אוכלין של הקושט והחמס וראשי בשמים התיאה והחלתית והפלפלין וחלות חריע,¹²⁵ שניהם מודים שלגבי שביעית הם גידולי מאכל. על כך שואלת הגמרא: מה, האם בכך שניהם מודים? חברי בית המדרש אמרו ששניהם מודים שכל המינים הללו מטמאים טומאת אוכלין.

¹²⁶ "הקור כעץ לכל דבר אלא שהוא נלקח בכסף מעשר. וכפניות לאוכלין נפטורות מן המעשרות", דרש ר' יודה בן פזי בבית מדרשא: הקור אין קדושת שביעית חלה עליו. ור' יוסה מפקדין על שואליה ואמרין לון: מן אמר* לכון מימר כן? והוון אמרין: הוא אמר לן.

*בכ"ל חסרה המילה 'אמר' ונוספה ע"פ קטע גניזה.

עוד נאמר במסכת עוקצין "הקור כעץ לכל דבר אלא שהוא נלקח בכסף מעשר. וכפניות לאוכלין נפטורות מן המעשרות". ועל כך דרש ר' יהודה בן פזי בבית המדרש: שעל הקור לא חלה קדושת שביעית. ר' יונה ור' יוסה ציוו על מי ששאל אותם ואמרו להם: מי אמר לכם זאת? והם השיבו שר' יהודה בן פזי הוא שאמר להם.

אמר* ר' יוסה: מתניתא פליגא** על ר' יודה בן פזי ומסייע לן. דתני,¹²⁷ הפגין שלשביעית אין שולקין*** אותן. ובמסוייפות מותר מפני שהוא מלאכתן. **** קור וכפניות הרי הן כעץ, וכן אנו אומרים: ועץ אסור לשולקו? אלא בגין דקדושת שביעית חלה עליו לפום כן צריך מימר מותר, שלא תאמר בגין דקדושת שביעית חלה עליו אסור.*****

*בכ"ל חסרה המילה 'אמר' ונוספה ע"פ קטע גניזה. **בכ"ל חסרה המילה 'פליגא' ונוספה בד"ו. ***בכ"ל 'שולקין' ותוקן בד"ו 'שולקין'. **** בכ"ל נוסף כאן בטעות 'הלכה ז מאימתי אוכלין פירות כול'. ***** בכ"ל אסור וצ"ל לפום כן צריך מימר מותר, שלא תאמר בגין דקדושת שביעית חלה עליו אסור.¹²⁸

אמר ר' יוסה: התוספתא חולקת על ר' יהודה בן פזי ומסייעת לנו. נאמר בה: "הפגין של שביעית אין שולקין אותן. ובמסוייפות מותר מפני שהוא מלאכתן". קור וכפניות הרי הן כעץ. ואם אנו אומרים שהם כעץ, וכי עץ אסור לשלוק? אלא מפני שקדושת שביעית חלה עליו לכן צריך לומר מותר, שלא תאמר שבגלל שקדושת שביעית חלה עליו הוא אסור.

משנה ט'

הבוטר משהביא מים אוכל בו פיתו בשדה, הבאיש כונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בו בשאר שני שבוע חייבין במעשרות:

הלכה ח'

125 עוקצין פ"ג מ"ה: הקושט והחמס וראשי בשמים התיאה והחלתית והפלפלין וחלות חריע נלקחים בכסף מעשר ואינן מטמאין טומאת אוכלין דר' עקיבה אמר לו ר"י בן נורי אם נלקחים בכסף מעשר מפני מה אינן מטמאין טומאת אוכלים ואם אינן מטמאין טומאת אוכלים אף הם לא ילקחו בכסף מעשר:

126 עוקצין פ"ג מ"ז: הקור הרי הוא כעץ לכל דבר אלא שהוא נלקח בכסף מעשר כפניות אוכלין ופטורות מן המעשרות:

127 תוספתא שביעית פ"ג הכ"א: פגין של שביעית אין חולקין אותן בשביעית בסייפות מותר מפני שהיא מלאכתן בקיר ובכפניות מותר

128 ראש ש. ליברמן, תוספתא כפשוטה עמ' 526 הערה 74.

"הבוסר משהביא מים" כול'. גבי בוסר מה אית לך אמר? אמר ר' אבון: שכן דרך הקיהות אוכלות אותו.

במשנה נאמר: "הבוסר משהביא מים אוכל בו פיתו בשדה". שואלת הגמרא איך אפשר להסביר את המשנה שאומרת שענבי בוסר שהתמלאו בנוזלים אוכל אותם עם פיתו בשדה הרי עדיין אינו ראוי למאכל? השיב על כך ר' אבון שבני אדם שחוש הטעם שלהם לקוי, אוכלים אותו כשהוא חמוץ.

משנה י'

זיתים שהכניסו רביעית לסאה, פוצע ואוכל בשדה. הכניסו חצי לוג, כותש וסך בשדה. הכניסו שליש, כותש בשדה וכונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בזה בשאר שני שבוע חייבין במעשרות. ושאר כל פירות האילן כעונתן למעשרות כך עונתן לשביעית:

הלכה ט'

"זיתים שהכניסו רביעית לסאה" כול'. מהו שליש? לוג. מתניתא שהן עושין שלשת לוגין לסאה. כתיב ¹²⁹"כי יובל היא קודש תהיה לכם" וגו'. מה היא קודש אף תבואתה קודש.

במשנה נאמר: "זיתים שהכניסו ... שליש, כותש בשדה וכונס לתוך ביתו". כלומר שיש בהם כבר שמן כדי שליש הכמות הסופית שמצטברת בזית. על כך שואלת הגמרא מהו שליש? והתשובה היא לוג לסאה, המשנה מדברת על זיתים שבהבשלתם הם נותנים שלושה לוגין שמן לסאה, שהם כ-12.5% שמן. וכתוב: "כי יובל הוא קודש תהיה לכם מן השדה תאכלו את תבואתה", היות והיא קודש אסור לאכול אותה בשביעית קודם הבשלתה.

ר' יוסי בן חנינה מנשק לכיפתא דעכו ¹³⁰ ואמר: עד כה היא ארעא-דישראל. ר' זעירא עבר יורדנא במנוי. ר' חייא בר בא מתעגל בהדא אליסיס דטבריא. ¹³¹ ר' חייא רבה מתקל כיפי. ר' חנניה מתקל גושייא, לקיים מה שנאמר: ¹³²"כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו:

הפסוק מרמז על קדושת הארץ ולכן מספרת הגמרא כיצד החכמים מבטאים את יחסם לקדושת הארץ. ר' יוסי בן חנינה מנשק לגשר שמעל ואדי ג'דיידה החוצה את העיר, והוא ציון הגבול בין ארץ ישראל לסוריה. ¹³³ ר' זעירא עבר את הירדן בדרכו לארץ בבגדיו. ר' חייא בר אבא מתעגל על לוח שיש עם שמן כדי להמרח בשמן, במערה של טבריה. ר' חייא הגדול שקל את אבניה. ר' חנניה שקל את גושי עפרה, לקיים מה שנאמר: "כי ירצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו".

129 ויקרא פרק כה פסוק יב: כי יובל הוא קודש תהיה לכם מן השדה תאכלו את תבואתה:

130 הכוונה לגשר שמעל ואדי ג'דיידה החוצה את העיר, והוא ציון הגבול בין ארץ ישראל לסוריה.

131 אלסיס מובנה המילולי הוא מערה אבל הכוונה לבית המדרש של טבריה כמו בבראשית רבה פרשת נח פרשה לד: ריש לקיש הוה יתיב לעי באוריתא בהדה אלסיס דטבריה.

132 תהלים פרק קב פסוק טו: כי ירצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו:

133 ראה גיטין פ"א ה"ב: רבי הוה בעכו. חמא חד בר נש מכיפתא ולעיל. אמר ליה לית את בריה דפלן כהנא ולא הוה אבוק כהן. כלומר שאתו בן של כהן יצא לדברי רבי את הארץ ונטמא בטומאת ארץ העמים.

מאימתי אין קוצצין את האילן בשביעית? בית שמאי אומרים: כל האילן משיוציא; ובית הלל אומרים: החרובים משישלשלו, והגפנים משיגרעו, והזיתים משיניצו, ושאר כל האילן משיוציא. וכל האילן כיון שבא לעונת המעשרות מותר לקוצצו. וכמה יהא בזית ולא יקצנו? רובע. רבן שמעון בן גמליאל אומר: הכל לפי הזית:

הלכה י'

"מאימתי אין קוצצין" כול'. תנא ר' חנינא בר פפא: חרובין שילשולן היא חנטן.

במשנה נאמר "מאימתי אין קוצצין את האילן בשביעית? ... ובית הלל אומרים: החרובים משישלשלו, והגפנים משיגרעו, והזיתים משיניצו, ושאר כל האילן משיוציא". שנה ר' חנינא בר פפא את משנתו ופרש שבחרובים כשהפריים יצרו שרשראות של חרובים קטנים זו היא חנטתן, ואז כבר אסור לקצוץ את האילן בשביעית כי ימנע את החרובים שהם הפקר מבני אדם.

"גפנים משיגרעו", אמר ר' יונה: משיזחלו מים. כמה דאת אמר ¹³⁴"כי יגרע נטפי מים יזוקו מטר לאידו".

ר' יונה פרש שמשמעות "גפנים משיגרעו" ויהיה אסור לעקור את הגפן, זה כאשר הענב מתמלא במים. כדברי הכתוב "כִּי יִגְרַע נְטֵפֵי־מַיִם יִזְקוּ מֶטֶר לְאִדּוֹ", כלומר כאשר יטפו טיפות מים יזקק המטר מהאד.

"זיתים משיניצו" אמר ר' יונה: משהכניסו רובע. מה, רובע נץ או רובע זיתים? אמר ר' יונה: לאי דו נץ שהוא עושה רובע זתים.

ר' יונה פרש שמשמעות "זיתים משיניצו" ויהיה אסור לעקור את העץ, זה כאשר יש בהם תנובה של רובע קב. על כך שואלת הגמרא: מה, האם רובע קב פריחה או שצפוי לתת רובע קב זיתים? אמר ר' יונה: לאיזו פריחה התכוונת? לזו שהיא מניבה רובע קב זיתים.

אמר ר' יונה כתיב ¹³⁵"כי ישל זיתך", חד לתלת מאה וארבעין קיים בה. אמר ר' יונה: כתיב ¹³⁶"כי עץ נשא פרי", מגיד שלא נשא פיריו בעולם הזה. "ותאינה וגפן נתנו חילם", מגיד שלא נתנו חילם בעולם הזה.

אמר ר' יונה כתוב בפרשת התוכחה "כִּי יִשָּׁל זֵיתְךָ", יש"ל ערכו שלוש מאות וארבעים, כמות הזיתים שתפתח היא פי שלוש מאות וארבעים מכמות הפריחה. אמר ר' יונה: כתוב "כִּי־עֵץ נִשְׂא פֶרִי", דברי הנביא באים ללמדנו שזו היא הבטחה לעתיד לבוא, ועד אז אין מציאות של יחס כזה בין הפריחה והתנובה. במשך נבואתו נאמר: "תִּאֲנֶה וְגִפְנֵי נִתְּנוּ חִילָם", בא ללמדנו שעד אז אין תאנה וגפן לא הניבו כמויות כאלה.

134 איוב פרק לו פסוק כז: וְיִגְרַע נְטֵפֵי־מַיִם יִזְקוּ מֶטֶר לְאִדּוֹ:

135 דברים פרק כח פסוק מ: זֵיתִים יִהְיוּ לָךְ בְּכָל־זָבוּלְךָ וְשִׁמְךָ לֹא תִסּוּף כִּי יִשָּׁל זֵיתְךָ:

136 יואל פרק ב פסוק כב: אֶל־תִּירְאוּ בְּהִמּוֹת שָׂדֵי כִּי דָשְׁאוּ נְאֻת מִדְּבַר כִּי־עֵץ נִשְׂא פֶרִי תִאֲנֶה וְגִפְנֵי נִתְּנוּ חִילָם:

אמר ר' יונה בשם ר' *חמא בר חנינא: המת בשבע שני גוג אין לו חלק לעתיד לבוא. סימנא דאכל פרוטגמא¹³⁷ אכיל משתותא. שמע ר' יוסי ואמר: ויאות? עד כדון אית תותבה לעלמא דאתי.

*בכ"ל נוספה כאן המילה 'חנינה' ונמחקה ע"י הסופר.

היות ונבואת יואל מתייחסת לעתיד לבוא קושרת הגמרא את הדברים למלחמת גוג ומגוג שתהיה לעתיד לבוא. ועל כך אמר ר' יונה בשם ר' חמא בר חנינא שמי שמת בשבע שנות שלטון גוג אין לו חלק לעתיד לבוא. סימן לכך שמי שאוכל בסעודת קדם נישואין אוכל במשתה הנישואין. שמע ר' יוסי ואמר האמנם נכון הדבר? עד עכשיו יש אפשרות לחזור בתשובה כדי לזכות בעולם הבא.

ר' יונה בשם ר' *חייא בר אשי: עתידין הן חבירין להתייגע מבתי** כניסיות לבתי מדרשות. מה טעמא?¹³⁸ "יילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון".

*בכ"ל נוספה כאן המילה 'יונה' ונמחקה ע"י הסופר. ** בכ"ל 'מתי' ותוקן ע"י הסופר ל'בתי'. *** בכ"ל נוסף כאן המשפט 'עד יראה אל אלהים בציון' ונמחק ע"י המגיה בונציה.

עוד אמר ר' יונה בשם ר' *חייא בר אשי שעתידין החכמים גם לעתיד לבוא להתייגע מבתי כניסיות לבתי מדרשות. מה המקור לכך? "יילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון".

רבנן דקיסרין אמרין: קטני גוים וחיילותיו של נבוכדנצר לא חיין ולא נידונין ועליהן הוא אומר:¹³⁹ "וישנו שנת עולם ולא יקיצו".

חכמי קיסרין אומרים שילדי גוים שמתו בעודם קטנים וכן חיילותיו של נבוכדנצר שפעלו לפי דרישתו ולא מרצונם, לא יקומו לתחיית המתים ולא נידונים על מעשיהם. ועליהם נאמר: "וישנו שנת עולם ולא יקיצו".

מאימתי קטני ישראל חיין? ר' חייא רובה ור' שמעון ברבי, חד אמר: משיוולדו; וחד אמר משידברו. מאן דאמר: משיוולדו,¹⁴⁰ "יבאו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה". מאן דאמר: משידברו,¹⁴¹ "זרע יעבדנו יסופר ליי לדור".

מאיזה גיל זוכים ילדי ישראל לקום לתחיית המתים? ר' חייא הגדול ור' שמעון הנו של רבי נחלקו בדבר. אחד אמר: גם אם מתו מיד כשנולדו; ואחד אמר אם התחילו לדבר קודם שמתו. מי שאמר: מיד כשנולדו שכתוב: "יבאו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה". מי שאמר שרק אם התחילו לדבר, שכתוב: "זרע יעבדנו יסופר לאדני לדור".

תני בשם ר' מאיר: משהוא יודע לענות אמן בבית הכנסת. מה טעמא?¹⁴² "יפתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים". תמן אמרי: משימולו,¹⁴³ "נשאתי אימך אפונה". ורבנן דהכא אמרין: משיוולדו,¹⁴⁴ "ולציון יאמר איש ואיש יולד בה והוא

137 פרוטגמא = πρωτογάμια = חגיגה שלפני הנשואין.

138 תהלים פרק פד פסוק ח: ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון:

139 ירמיהו פרק נא פסוק לט: פתחם אשית את מפתחיהם והשפתיים למען יעלזו וישנו שנת עולם ולא יקיצו נאם ה':

140 תהלים פרק כב פסוק לב: יבאו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה:

141 תהלים פרק כב פסוק לא: זרע יעבדנו יסופר לאדני לדור:

142 ישעיהו פרק כו פסוק ב: פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים:

143 תהלים פרק פח פסוק טז: עלי אגן וגנע מזער נשאתי אמיך אפונה:

144 תהלים פרק פז פסוק ה: ולציון יאמר איש ואיש יולד בה והוא יכוננה עליו:

יכונניה עליון". ר' לעזר אמר: אפילו* נפלים. מה טעמא?¹⁴⁵ "ונצורי ישראל להשיב" "ונצירי** ישראל להשיב".

*בכ"ל חסרה המילה 'אפילו' ונוספה בד"ו. **בכ"ל 'ונצירו' וצ"ל 'ונצירי'.

בברייתא נאמר בשם ר' מאיר שיקום לתחייה קטן שמת לאחר שידע לענות אמן בבית הכנסת. מה המקור לכך? שכתוב "פְתָחוּ שְׁעָרֵי וַיָּבֹא גִזְרֵי־דִיק שֶׁמֶר אֲמָנִים" ודרשו את הכתוב "שֶׁמֶר אֲמָנִים" שאומר אמן. בבבל אמרו שאם מתו אחרי המילה יקומו לתחייה שכתוב "עֲנִי וְגֹעַ מִנֶּעַר נְשָׂאֲתִי אֲמִיד אֶפְנֶה". כלומר, אני שסבלתי בילדותי את כאב המילה אקום לתחיית המתים. וחכמי ארץ ישראל אומרים שגם אם מתו מיד כשנולדו, שכתוב "וְלִצְיוֹן יֵאמָר אֵישׁ וְאִשׁ יִלְדֻבָּהּ וְהוּא יְכֻנָּה עָלֶיהָ". ר' אלעזר אמר שאפילו נפלים מישראל יקומו לתחיית המתים שכתוב "ונצירי ונצורי ישראל להשיב", והכתיב הוא "ונצירי", כלומר אלו שנוצרו בבטן יקומו גם הם.

הדרן עלך פרק בראשונה

פרק ה'

משנה א'

בנות שוח שביעית שלהן שנייה, שהן עושות לשלוש שנים. רבי יהודה אומר: הפרסאות שביעית שלהן מוצאי שביעית, שהן עושות לשתי שנים. אמרו לו: לא אמרו אלא בנות שוח:

הלכה א'

"בנות שוח" כול'. מהו בנות שוח? פיטיריה.¹⁴⁶ מה, בכל שנה ושנה הן עושות או אחת לשלוש שנים? בכל שנה ושנה הן עושות אלא שאין פירותיהן מגמרין אלא לאחר שלוש שנים. כיצד הוא יודע? ר' יונה אמר: משיקשר עליו חוט. תני שמואל, תוחב בהן קיסמין.

במשנה נאמר: "בנות שוח שביעית שלהן שנייה, שהן עושות לשלוש שנים". שואלת הגמרא: מה הן בנות שוח? והתשובה היא אורנים קטנים. שואלת הגמרא: מה, האם בכל שנה הן עושות פרי או אחת לשלוש שנים? והתשובה היא שבכל שנה הן עושות פרי, אלא שאין הפרי מבשיל רק לאחר שלוש שנים. אם כך כיצד הוא יודע איזה מהפירות חנטו בשנת השמיטה ודינם יהיה כשיבשילו כפירות שביעית? ר' יונה אמר: שהוא קושר עליו חוט. ושמואל שנה, הוא תוחב בהן קיסמים לדעת אם בשלו.

תני,¹⁴⁷ רבן שמעון בן גמליאל אומר: אילן שחנט קודם חמשה-עשר בשבט מתעשר לשעבר, לאחר חמשה-עשר בשבט מתעשר לבא. תני, אמר ר' נחמיה: במה דברים

145 ישעיהו פרק מט פסוק ו: וַיֹּאמֶר נָלֵל מִהֵיוֹתֶךָ לִי שֶׁבֶד לְהִקִּים אֶת־שִׁבְטִי וְנִצְרִי וְנִצְוִרִי יִשְׂרָאֵל לְהָשִׁיב וּנְמַתִּיהָ לְאֹזֶר גִּזְרֵי לְהַזִּית וְשִׁוְעָתִי עֲדִיקָהּ הָאָרֶץ:

146 פיטיריה - פיטידיה – στρόβιλοι = אורן הסלע.

147 תוספתא שביעית פ"ד ה"כ: כל אילן שחנטו פירותיו קודם חמשה [עשר] בשבט הרי הן לשעבר לאחר חמשה עשר בשבט הרי הן לעתיד לבוא ר' נחמיה או' במי דברים אמורים באילן שעושה שתי בריכות בשנה אבל אילן שאין עושה אלא בריכה אחת כגון הזתים והתמרים והחרובין אף על פי שחנטו פירותיו קודם חמשה עשר בשבט כאלו לא חנטו אלא לאחר חמשה עשר בשבט רבן שמעון בן גמליאל אומ' מהוצאת עליו עד הפגין חמשים יום מן הפגים ועד שיתין ונובלות חמשים יום ומשיתין

אמורים? באילן שהוא עושה שתי גורנות בשנה, אבל באילן שהוא עושה גורן אחד בשנה כגון זיתים ותמרים וחרובין, אף על פי שחנטו קודם לזמן הזה הרי הן כלעתיד לבוא.

בתוספתא נאמר: אילן שחנטו פירותיו לפני חמשה-עשר בשבט מתעשר לפי השנה הקודמת, ואם חנטו לאחר חמשה-עשר בשבט מתעשר לפי השנה החדשה. עוד נאמר בתוספתא אמר ר' נחמיה: במה דברים אמורים? באילן שהוא מניב פירות פעמיים בשנה, אבל אילן שהוא מניב פירות רק פעם בשנה כגון זיתים ותמרים וחרובין, אף על פי שחנטו לפני חמשה-עשר בשבט הרי הם מתעשרים לפי השנה החדשה.

אמר ר' יוחנן: נהגו בחרובין כר' נחמיה. מוטיב ר' שמעון קומי ר' יוחנן: והא תנינן, "בנות שוח שביעית שלהם שנייה שהן עושות לשלש שנים"? על דעתך * מה שעשו בשביעית יהו שביעית. והוא מקבל מיניה.

* בכ"ל נוסף כאן בטעות 'יהו' ונמחק ע"י הסופר.

אמר ר' יוחנן: נהגו בחרובין כר' נחמיה שמעשרים אותם לפי השנה החדשה. הקשה ר' שמעון בן לקיש לר' יוחנן: והרי במשנתנו נאמר שבנות-שוח שנת השמיטה שלהם היא השנה השנייה אחרי השביעית, מפני שפירותיה מבשילים רק לאחר שלש שנים? ואילו לפי שיטתך שנת השמיטה של בנות-שוח היה צריך להיות בשביעית, בעוד שלפי משנתנו שנת החנטה היא השמיטה שלהם. ור' יוחנן קיבל את טענתו.

אמר ר' בון בר כהנא: ותמיה אנא איך היה מוטיב ר' שמעון קומי ר' יוחנן והוא מקבל מיניה. ויתביניה, אנא אמר: חרובין, ואת אמר: בנות שוח. אנא אמר: מנהג, ואת אמר: הלכה. אמר אנא: ר' נחמיה, ואת אמר: רבנין. אלא היא חרובין היא בנות שוח, היא מנהג היא הלכה, היא ר' נחמיה היא רבנין.

אמר ר' בון בר כהנא: תמוה בעיני איך ר' שמעון בן לקיש הקשה לדברי ר' יוחנן והוא קיבל את טענתו. הרי יכול היה להשיב לו, אני דברתי על חרובים ואתה מקשה מבנות-שוח, אני אמרתי שנהגו בחרובים כר' נחמיה, ואתה הקשית מההלכה שבמשנתנו. אני אמרתי את דעתו של ר' נחמיה, ואתה הקשית לפי דברי חכמים. אלא לענין מעשרות דין חרובים הוא כדין בנות-שוח, והמנהג הוא כמו ההלכה, ודעת ר' נחמיה היא כדעת חכמים אלא שהוא מפרש אותם.

תמן אמרין: אילן שחנט קודם ראש השנה שלעולם מתעשר לשעבר, ולאחר ראש השנה שלעולם מתעשר לבא. התיב ר' יודן בר פליא קומי ר' יונה: הרי חרובין הרי הן חונטין קודם ראש השנה שלעולם והן מתעשרין לבא? ולא שמיע דאמר ר' חנינא בר פפא חרובין שילשולן הוא חנטן?

בבבא אמרו: אילן שחנטו פירותיו לפני ראש השנה, הם מתעשרים לפי השנה שחלפה; ואלו שחנטו לאחר ראש השנה מתעשרים לפי השנה החדשה. על כך הקשה ר' יודן בר פליא לפני ר' יונה: הרי חרובים שהם חונטים לפני ראש השנה, והם מתעשרים כשיבשילו בסוף השנה החדשה, כדברי ר' נחמיה? טוענת הגמרא וכי ר' יודן לא שמע מה שאמר ר' חנינא בר פפא שבחרובים החנטה היא כשמתחילים להיווצר פירות זעירים המקיפים את עמוד התפוח כשלשלאות?

ונבילות עד התאנים חמשים יום ר' אומר כולן ארבעים ארבעים יום וכולן קודם הזמן הזה הרי הן לשעבר לאחר הזמן הזה הרי הן לעתיד לבא.

אמר ר' יסא: הביא שליש קודם ראש השנה שלעולם מתעשר לשעבר, לאחר ראש השנה שלעולם מתעשר לבא. התיב ר' זעירא קומי ר' יסא: פעמים שהשנים מאפילות ותמרים מטילות שאור לאחר ראש השנה שלעולם והן מתעשרות לשעבר? אמר ר' זעירא: לא מן דעתיה הוה ר' יסא אמר הדא מילתא, אלא מן הדא ר' יוחנן ודר' שמעון בן לקיש.

אמר ר' אסי הכלל במעשרות הוא שפירות ששליש בישראל הושלם לפני ראש השנה מתעשרים לפי השנה שחלפה; ואם שליש בישראל הושלם לאחר ראש השנה, מתעשרים לפי השנה החדשה. על כך הקשה ר' זעירא לפני ר' אסי: הרי יש שנים שבהם הגשמים מתאחרים, והתמרים מתעטפים בשכבה ספוגית לבנה רק לאחר ראש השנה, ומשלב זה הם חייבים במעשרות, ובכל זאת הן מתעשרות לפי השנה שחלפה? ר' אסי לא השיב אבל ר' זעירא עצמו אמר שר' אסי לא אמר זאת מדעת עצמו, אלא הוא הסיק זאת מדברי ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש שיש אותו דין לחרובים ולבנות-שוח.

ר' יעקב בר אחא בשם שמואל בר אבא: הביא שליש קודם לחמשה-עשר בשבט מתעשר לשעבר, אחר חמשה-עשר בשבט מתעשר לבא. אמר ר' זעירא: ויאות, הרי אתרוג עקרתה חנטו ולא עקרתה שנתו, וכאן עקרתה שנתו ולא עקרתה חנטו.

ר' יעקב בר אחא חולק בשם שמואל בר אבא על ר' אסי וסובר שפירות ששליש הבשלתם היה לפני חמשה-עשר בשבט אלו מתעשרים לפי השנה הקודמת, ואלו ששליש הבשלתם היה לאחר חמשה-עשר בשבט מתעשרים לפי השנה החדשה. אמר ר' זעירא: נכון מה שאמר ר' אסי, הרי ראינו שאתרוג לא מעשרים לפי שנת חנטתו אלא לפי שנת לקיטתו כשהיום הקובע הוא חמשה-עשר בשבט; ואילו לשיטת ר' אסי ביטל את חמשה-עשר בשבט כיום הקובע את שנת המעשר, וקביעת מועד החנטה כקובע את החיוב במעשרות נשאר.

ר' בון בר חייא בעא קומי ר' זעירא: מעתה שליש הראשון לשעבר ושלש השני לבא? אמר ליה: שליש הראשון קשה לבוא, מכיון שהוא בא מיד הוא גדל. אמר ר' בא: באריס אומן ילף לה ר' זעירא.

ר' בון בר חייא שאל את ר' זעירא: אם כך מה שצמח בשליש הראשון יעושר לפי השנה שהביא שליש, ומה שצמח בשליש השני יעושר לפי השנה שתבוא? השיב לו ר' זעירא: התפתחות השליש הראשון היא קשה ואיטית, ומיד שהבשיל שליש הפרי ממחר לגדול. אמר ר' אבא: מה שאמר ר' זעירא מעיד על בקיאותו בשלבי גידול הפירות.

שמואל אמר: שיתין יומין שיתה* עליי, שיתא יומין שיתין עליי. תני, רבן שמעון בו גמליאל אומר: מהוצאת עלין ועד הפגין חמישים יום. מן הפגין ועד השיתין הנובלות חמישים יום. מן שיתין **הנובלות ועד התאינים חמישים יום. רבי אומר: כולחן ארבעים ארבעים יום.

*בכ"ל ישותה וצ"ל 'שיתה' **בכ"ל נוספה כאן בטעות המילה 'ועד' ונמחקה ע"י הסופר.

שמואל אמר שאכן כך הוא תהליך הגידול בשנים יום הראשונים יוצאים רק ששה עלים ואילו אחר כך בתוך ששה ימים יוצאים ששים עלים. ובתוספתא אמר רבן שמעון בו גמליאל שמיציאת העלים ועד שנוצרים הפגים עוברים חמישים יום. ומיום שיצאו הפגים עד שהפגים האביביות נושרות ברובן עוברים עוד חמישים יום. ואחרי שאלו נשרו עד התאינים הקיציות עוברים עוד חמישים יום. ואילו רבי סבור שמרווח הזמן בין כל אחד מהשלבים הללו הוא ארבעים יום.

לקט תאנה ואינו יודע אימתי חנטה? אמר ר' יונה: מונה מאה יומין למפריע. אם חל לתוכן * חמשה-עשר בשבט והוא יודע אימתי חנטה.

*בכ"ל נוסף כאן 'א' ונמחק ע"י הסופר

בתוספתא נאמר: אילן שחנטו פירותיו לפני חמשה-עשר בשבט מתעשר לפי השנה הקודמת, ואם חנטו לאחר חמשה-עשר בשבט מתעשר לפי השנה החדשה. על כך שואלת הגמרא אם ליקט תאנה ואינו יודע מתי חנטה לפי מה יעשר אותה? אמר ר' יונה: סופר מאה ימים לאחר, אם בתוך מאה הימים חל חמשה-עשר בשבט הוא ידע מתי חנטה ולפי איזו שנה לעשר אותה.

אמרו לו: ¹⁴⁸ והרי עמך* בטיבריא והן עושות לשנה אחת? אמר להן: והרי עמכם בציפורין והן עושות לשתי שנים.**

.בכ"ל 'עמו' ותוקן בד"ו ל'עמד'. *בכ"ל 'ים' ותוקן בד"ו ל'שנים'.

במשנה נאמר: "רבי יהודה אומר: הפרסאות שביעית שלהן מוצאי שביעית, שהן עושות לשתי שנים. אמרו לו: לא אמרו אלא בנות שוח". ובתוספתא נאמר שאמרו לו לר' יהודה הרי בטבריה הפרסאות מניבות בתוך שנה אחת מפני שאקלימה חם יותר? השיב להם ר' יהודה הרי אצלכם בציפורי שאקלימה קריר יותר הן מניבות רק בשנה השניה, ודיני שמיטה שלהם היא רק בשנה השמינית.

משנה ב'

הטומן את הלוף בשביעית, רבי מאיר אומר: לא יפחות מסאתים עד גובה שלושה טפחים, וטפח עפר על גביו. וחכמים אומרים: לא יפחות מארבעה קבין, עד גובה טפח, וטפח עפר על גביו, וטומנו במקום דריסת בני אדם.

הלכה ב'

"הטומן את הלוף". עד כדון לוף, בצלים? אמר ר' יונה: היא לוף היא בצלים. אמר ר' יוסה: מסתברא בבצלים אפילו פחות מיכן מותר, דאינון שפין.

במשנה נאמר שאם טומן באדמה פקעות של לוף בשביעית לצורך איחסון חייב לטמון לא פחות מסאתיים של פקעות בערימה של שלושה טפחים בגובה ומכוסה בטפח על אדמה. שלא יחשב כזריעה. על כך שואלת הגמרא זה אמור בלוף, ומה עם בצלים? השיב ר' יונה שאותו הדין בבצלים כמו בלוף. אמר על כך ר' יוסי שמסתבר שבצלים מותר להטמין גם כמות קטנה יותר מפני שהם משתפשים על ידי הדריסה על פני השטח שהם טמונים בו ולא ינבטו.

משנה ג'

לוף שעברה עליו שביעית, רבי אליעזר אומר: אם לקטו העניים את עליו, לקטו; ואם לאו, יעשה חשבון עם העניים. רבי יהושע אומר: אם לקטו עניים את עליו, לקטו; ואם לאו אין לעניים עמו חשבון.

¹⁴⁸ תוספתא שביעית פ"ד ה"א: ר' יהודה או' הפרסאות שביעית שלהן מוצאי שביעית שהן עושות לשתי שנים אמ' לו הרי הן אצלך בטבריה ואינן עושות אלא בנות שנתן.

"לוף שעברה עליו שביעית" כול'. ר' אבהו בשם ר' יוחנן: אתיא דר' יהודה כר' לעזר ודר' יוסי* כר' יהושע. דתנינן תמן:¹⁴⁹ "העניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים, דברי ר' יודה; ר' יוסי אומר: אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור".

*בכ"ל ישמעון ונמחק ע"י המגיה בונציה וצ"ל יוסי.

המחלוקת שבין ר' אליעזר ור' יהושע במשנתנו בשאלה אם העניים לא לקטו את עלי הלוף הירוקים שצמחו בשביעית שהם הפקר שלדעת ר' אליעזר מגיע להם פיצוי אחרי השביעית על ידי שיקבלו חלק בפקעת של הלוף; ולדעת ר' יהושע לא מגיע להם פיצוי. ר' אבהו בשם ר' יוחנן מתייחס למחלוקת זו ואומר שהיא כמחלוקת שבין ר' יהודה ור' יוסי במשנה בפרק ט' להלן, שם אומר ר' יהודה שהעניים אוכלים את עלי הלוף גם לאחר שאין עוד בשדה ועל הבעלים להוציא את מה שבביתם ולתת להם, אבל עשירים אינם אוכלים מהם אחרי זמן הביעור והעניים יכולים לתבוע אותם וזה כר' אליעזר. ור' יוסי אומר שגם העשירים יכולים לאכול מהם אחרי זמן הביעור, ולכן אין העניים יכולים לתבוע אותם וזה כר' יהושע.

ר' אימי בעי קומי ר' יוחנן: מתניתא עד שלא גזרו על הספיחין? אמר ליה: וכי בעלייה היית? סבר ר' אימי אמר: איסור ספיחין תורה.

ר' אימי שאל את ר' יוחנן האם משנתנו מתייחסת לזמן שטרם גזרו על איסור אכילת ספיחי הלוף בשביעית? אמר לו ר' יוחנן: וכי היית נוכח בעלייה שהתכנסו וגזרו בה על איסור ספיחים? הסיק מכך ר' אימי שלדעת ר' יוחנן איסור ספיחין הוא מהתורה וקדם למשנתנו.

אמר ר' ירמיה: בעלי לוף שוטה היא מתניתא. אייתי רב הושעיה מתניתא דבר קפרא מן דרומא ותני: עלי לוף ועלי בצלים, אית לך מימר: עלי בצלים השוטיין? מילתיה דר' ירמיה אמרה: דבר שיש לו ביעור שנמצא בתוך דבר שאין לו ביעור, יש לו ביעור. מה עבד לה ר' ירמיה? פתר לה בששיקף בעלין.

אמר ר' ירמיה שמשנתנו עוסקת בעלי לוף בר שלא חל עליו איסור ספיחים. הביא רב הושעיה ברייתא של בר קפרא מן הדרום ושם הגרסה היא עלי לוף ועלי בצלים, וכי אפשר לומר גם על עלי בצלים שהם בר כפי שתרץ ר' ירמיה על עלי הלוף? מדברי ר' ירמיה משתמע שעלי לוף הבר שיש להם ביעור שאם לא לקטם ויבשו כוחם חוזר לפקעת שאין לה ביעור, לשיטת ר' אליעזר יש לו ביעור ולכן צריך לפצות את העניים. איך מסביר זאת ר' ירמיה? שבעל השדה דרך את העלים כדי שהעניים לא ילקטו אותם והם יחזקו את הפקעת לכן צריך לפצותם.

ר' יוסה פתר לה* מתניתא לפני ראש השנה השביעית. נטעו לפני ראש השנה השביעית, עשה ביצים לפני שביעית וריכנו בשביעית עקרו במוצאי שביעית. אין תימר: ריכון כעיקור, כולו לעניים; אין תימר: אין ריכון כעיקור, אין כולו לעניים. מספק יעשה חשבון עם העניים.

*בכ"ל 'ה' ותוקן בד"ו לילה.

149 שביעית פ"ט מ"ח: מי שהיו לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור מחלק מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד ועניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור:

ר' יוסה פרש את שיטת ר' אליעזר במשנתנו בכך שמדובר בלוף שעיקר גידולו היה בשנה הששית לפני ראש השנה השביעית. זרע אותו זמן רב לפני ראש השנה השביעית, ופיתח פקעות לפני השביעית ודרס את העלים בשביעית כדי שלא יפרחו, ועקר את הפקעת במוצאי שביעית. אם תאמר שהדריסה היא כעיקור הרי היבול כולו שייך לעניים; אם תאמר שדריסת העלים אינה כעקירה, לא מגיע לעניים אלא את החלק שהעלים תרמו לפקעת בשנת השמיטה. בגלל הספק יעשה חשבון עם העניים, אם הפקעת היתה באדמה שלש שנים נותן לעניים רבע מהיבול, אם היתה שנתיים נותן לעניים שליש, ואם היתה שנה אחת נותן לעניים חצי, כפי שיובא בהמשך.

ר' חזקיה פתר מתניתא ערב ראש השנה שביעית. נטעו ערב ראש השנה שביעית ועשה* ביצה בתחילת שביעית וריכנו בשביעית ועקרו בסוף שביעית. אין תימר: ריכון כעיקור, כולו לבעל הבית; אין תימר: אין ריכון כעיקור, כולו** לבעל הבית. לפיכך אין לעניים עמו חשבון.

*בכ"ל יעשה ותוקן בד"ו ל'ועשה'. **בכ"ל 'אין כולו' וצ"ל 'כולו'.

ר' חזקיה פרש את שיטת ר' יהושע במשנתנו שסובר שעניים ועשירים שניהם אוכלים לאחר זמן הביעור, בכך שמדובר בלוף שגידולו החל בשנה הששית. שתל אותו בערב ראש השנה של השביעית והפקעת התפתחה בתחילת השביעית ודרך את העלים בשביעית ועקר את הלוף בסוף שביעית. לכן אם תאמר שדריסת העלים היא כעקירה הכל של בעל הבית; אם תאמר שדריסת העלים אינה כעקירה, כל שכן שכולו לבעל הבית. לפיכך לשיטת ר' יהושע אין לעניים עמו חשבון.

עשה בארץ שלש* שנים נותן לעניים רובע. שתי שנים נותן לעניים שליש. **שנה אחת נותן לעניים מחצה.

*בכ"ל 'שתי' ותוקן ע"י הסופר ל' 'שלש'. ** בכ"ל נוסף כאן 'שנה אחר' ונמחק ע"י המגיה בונציה.

הברייתא הוא בשיטת ר' אליעזר שאמר שבגלל הספק אם דריסת העלים היא כעקירה או לא, יעשה חשבון עם העניים, אם הפקעת היתה באדמה שלש שנים נותן לעניים רבע מהיבול, אם היתה שנתיים נותן לעניים שליש, ואם היתה שנה אחת נותן לעניים חצי.

ר' יוסה פתר מתניתא לפני ראש השנה שביעית. ר' חזקיה פתר מתניתא ערב ראש השנה שביעית.

מסכמת הגמרא היות וקיים הספק אם דריסת העלים היא כעקירה גם לר' אליעזר וגם לר' יהושע. ההסבר של ר' יוסי הוא שמדובר בלוף שעיקר גידולו היה לפני ראש השנה של שביעית. וההסבר של ר' חזקיה שמדובר בלוף ששתל אותו ערב ראש השנה של שביעית.

משנה ד'

לוף של ערב שביעית שנכנס לשביעית, וכן בצלים הקיצונים, וכן פואה של עידית, בית שמאי אומרים: עוקרין אותן במארופות של עץ; ובית הלל אומרים: בקרדומות של מתכות. ומודים בפואה של צלעות, שעוקרין אותן בקרדומות של מתכות.

הלכה ד'

"לוף של ערב שביעית" כול'. ר' בון בר חייא בעא קומי ר' זעירא: אף בשאר שני שבוע כן? והא תני, היתה שנייה נכנסת לשלישית אינו מרכנו ואינו מונע ממנו מים

בשביל שיהא מעשר שיני. * היתה שלישית נכנסת לרביעית מרכנו ומונע ממנו מים
בשביל שיהא מעשר עני. הדא אמרה שריכון כעיקור.

*בכ"ל חסרה המילה 'שיני'.

ר' בון בר חייא שאל את ר' זעירא האם גם לא בשנת השמיטה דריכת הירק של הלוח הוא
ספק עקירה? והרי בברייתא נאמר שבמעבר מהשנה השניה לשמיטה לשנה השלישית אינו
דורך את העלים ואינו מונע ממנו מים כי מניעת המים קובעת את שנת המעשר, בשביל
שיהא מעשר שני. ובמעבר מהשנה השלישית לרביעית דורך את העלים ומונע ממנו מים
בשביל שיהא מעשר עני. משמע מכך שדריכת העלים היא כעקירה שקובעת את שנת
המעשר.

ר' יוסה בשם ר' לא: תיפתר שעקרן עד שלא צימחו.

במשנה נאמר: "לוח של ערב שביעית שנכנס לשביעית ... עוקרין אותו..." על כך אמר ר'
יוסה בשם ר' אילא שמדובר שעקר אותם עוד לפני שצמחו ואין בכך חשש של איסור
ספיחים.

"וכן בצלים הקיצונים", קטינאי. "מודין בפואה שלצילעות", פוטרה. ותני עלה,
מקום שנהגו לחרוש יחרוש, לנכש ינכש.

במשנה נאמר: "וכן בצלים הקיצונים, וכן פואה של עידית, בית שמאי אומרים: עוקרין
אותן במארופות של עץ; ובית הלל אומרים: בקרדומות של מתכות". מפרשת הגמרא
שבצלים הקיצוניים הם בצלים של הקיץ. עוד נאמר במשנה: "ומודים בפואה של צלעות,
שעוקרין אותן בקרדומות של מתכות". ומפרשת הגמרא שפועה פרושו סלע, ועל זה נאמר
שעקירתם תלויה במנהג המקום אם על ידי חרישה או על יד ניקוש בקרדומות.

משנה ה'

**מאימתי מותר אדם ליקח לוח במוצאי שביעית? רבי יהודה אומר: מיד. וחכמים
אומרים: משירבה החדש:**

הלכה ה'

"מאימתי מותר אדם ליקח לוח" כול'. מה טעמא דר' יודה? גזרו על הלוח ולא גזרו
על הירק. * מעתה אפילו בשביעית יהא מותר? בטמון און קיימינן, שלא ילך ויביא
מן האסור ויאמר: מן הטמון הבאתי.

*בכ"ל חסר המשפט 'גזרו על הלוח ולא גזרו על הירק' והושלם בד"ו.

במשנה נאמר: "מאימתי מותר אדם ליקח לוח במוצאי שביעית? רבי יהודה אומר: מיד".
שואלת הגמרא מה הטעם של ר' יהודה? והתשובה היא שאסרו לקנות פקעות של לוח עד
שירבה החדש אבל לא אסרו לקנות את עלי הלוח. שואלת הגמרא: אם כך גם בשביעית
יהיה מותר לקחת את הלוח הטמון? אלא מה שהתיר ר' יהודה זה לקחת מיד במוצאי
שביעית פקעות לוח של שנה ששית שהיו טמונות באדמה. אבל בשביעית עצמה גם ר'
יהודה מודה שלא יקח כדי שלא יביא פקעות שגדלות בשביעית ויאמר שהביא מהטמון
משנה ששית.

תני,¹⁵⁰ אמר ר' יודה: מעשה שהיינו בעין-כושין¹⁵¹ ואכלנו לוף על פי ר' טרפון במוצאי* החג שלמוצאי שביעית. אמר לו ר' יוסה: עמך הייתי ולא היה אלא מוצאי הפסח.

*בכ"ל נוספה כאן בטעות המילה 'שביעית' ונמחקה ע"י הסופר.

בתוספתא מספר ר' יהודה שהיה יחד עם ר' טרפון בעין כושין במוצאי סוכות של שנה שביעית והתיר לו לאכול לוף. אמר לו ר' יוסי יחד אתך הייתי שם וזה לא היה במוצאי סוכות אלא במוצאי הפסח.

משנה ו'

אלו כלים שאין האומן רשאי למכרן בשביעית: מחרישה וכל כליה, העול והמזרה והדקר. אבל מוכר הוא מגל יד ומגל קציר, ועגלה וכל כליה. זה הכלל: כל שמלאכתו מיוחדת לעבודתו, אסור; לאיסור ולהיתר, מותר.

הלכה ו'

"אילו כלים" כול'. אמר ר' יונה: כיני מתניתא: אילו כלים שאין האומן רשאי למוכרן בשביעית לחשוד על השביעית.

במשנה נאמר: "אלו כלים שאין האומן רשאי למכרן בשביעית". אמר ר' יונה כך יש לפרש את המשנה: אילו כלים שאין האומן רשאי למוכרן בשביעית לחשוד על השביעית.

סתמן מהו? מן מה דתני "לאיסור ולהיתר מותר" הדא אמרה סתמן מותר.

שואלת הגמרא האם מותר למכור כלים שיכולים לשמש גם למטרות אחרות? ממה שנאמר במשנה "כל שמלאכתו מיוחדת לעבודתו, אסור; לאיסור ולהיתר, מותר", משמע שאם ניתן להשתמש בכלים למטרות אחרות מותר למכור אותם.

משנה ז'

היוצר מוכר חמש כדי שמן וחמש עשרה כדי יין, שכן דרכו להביא מן ההפקר. אם הביא יותר מכאן, מותר. ומוכר לגוי בארץ ולישראל בחוצה לארץ.

הלכה ז'

"היוצר מוכר" כול'. וחש לומר שמא החליף? אמר ר' יונה: נכרות הן אילו שליין ואילו שלשמך. אמר ר' עולא: אדרא דאילין חכימא ואדרא דאילין חכימא.

*בכ"ל 'מורי' ותוקן בד"ו ל'מוכר'.

150 תוספתא שביעית פ"ד ה"ד: מאימתי מותר אדן ליקח הלוף במוצאי שביעית מכל מקום ר' יהודה או' מיד אמ' ר' יהודה מעשה והיינו בעין כושי והיינו אוכלין לוף במוצאי החג של שביעית על פי ר' טרפון אמ' לו ר' יוסה משם ראייה עמכם הייתי ומוצאי פסח היה.

151 עין כושין – ישוב כותי באזור שכם.

במשנה נאמר: קדר "היוצר [כדים] מוכר חמש כדי שמן, וחמש עשרה כדי יין, שכן דרכו להביא מן ההפקר" שזו היא כמות שאדם אוסף לו למשך שנת השמיטה. על כך שואלת הגמרא האם אין חשש שישתמש בכדי היין לאגור כמות גדולה של שמן מעבר לצריכה הרגילה? השיב על כך ר' יונה שקיים הבדל בין כדי היין לכדי השמן ולכן אין חשש שיחליף את השימוש בהם.¹⁵² אמר עולא קיים פתגם האומר: העורות של אלה מוכרים והעורות של אלה מוכרים.

"מוכר לגוים בארץ", ואפילו יותר מכאן. "ולישאל בחוצה לארץ", אפילו מן הקנוי* בארץ.

*בכ"ל 'הקבור' ותוקן בד"ו 'להקנוי'.

במשנה נאמר: "ומוכר לגוי בארץ ולישראל בחוצה לארץ". אומרת הגמרא שלגוי מותר למכור בארץ גם כמות גדולה יותר של כדים, כי לא חלים עליו דיני שביעית. ומותר למכור כמות גדולה יותר גם לישראל שבחץ-לארץ כי אין שם דין שביעית.

משנה ה'

בית שמאי אומרים: לא ימכור לו פרה חורשת בשביעית. ובית הלל מתירין, מפני שיכול לשוחטה. ומוכר לו פירות אפילו בשעת הזרע. ומשאל לו סאתו אף על פי שהוא יודע שיש לו גורן. ופורט לו מעות אף על פי שהוא יודע שיש לו פועלין. וכולן בפירוש אסורה:

הלכה ח'

"בית שמאי אומרים" כול'. תני, המוכר שור לחבירו ונמצא נוגחן, רב אמר: מקח טעות הוא, ושמואל אמר: יכול הוא מימור ליה: לשחיטה מכרתיו לך.

במשנה נאמר: "בית שמאי אומרים: לא ימכור לו פרה חורשת בשביעית. ובית הלל מתירין, מפני שיכול לשוחטה". אומרת הגמרא שבברייתא למדנו שמי שמוכר שור לחבירו והתברר לקונה שהשור הוא נגחן, נחלקו בדבר רב ושמואל. רב אמר שזה נחשב למקח טעות והקונה רשאי לחזור בו מהעסקה. ושמואל אמר שאינו יכול לחזור בו כי המוכר יכול לטעון שהוא הבין שחבירו קונה את השור כדי לשחוט אותו ולכן לא הודיעו שהוא נגחן.

מה אנן קיימין? אם בשמכרו לאריס, דברי הכל לחרישה מכר, אם בשמכרו לטבח, דברי הכל לשחיטה מכר, אלא כי נן קיימין בשמכרו לסרסור, רב אמר: מקח טעות הוא, שמואל אמר: יכול הוא מימר, לשחיטה מכרתיו לך.

שואלת הגמרא באיזה מצב מדובר? אם מכר את השור לאריס, הרי גם שמואל יסכים שמכר לו לצורך חרישה ולכן זה מקח טעות. ואם מכר לטבח הרי גם רב יסכים שמכר לו

כד לאיחסון יין עם נקב ליציאת אדי היין.

עם פיה רחבה. 152 כד לאחסון שמן

לשחיטה והמקח קיים. אלא מדובר שמכר לסוחר ואינו יודע למי ימכור אותו הסוחר, לכן רב סובר שזה מקח טעות והעסקה בטלה, ושמואל סובר שהמוכר יכול לטעון שהוא מכר אותו לצורך שחיטה כי ידע שאין לו תקנה אחרת היות שהוא נגחן.

מחלפה שיטתיה דרב, מחלפא שיטתיה* דשמואל, דאיתפלגון: מכרה לו ביובל עצמו, רב אמר: קנה ויוצא מידו ביובל, שמואל אמר: לא קנה. מחלפא שיטתיה דרב, תמן הוא אמר: קנה, וכא הוא אמר: לא קנה. תמן יובל מפורסם הוא, ברם הכא מקח טעות הוא.

*בכ"ל חסרה המילה 'שיטתיה' ונוספה בד"ו.

אומרת הגמרא שקיימת סתירה בשיטת רב וקיימת סתירה בשיטת שמואל. שכן הם נחלקו בעניין שדה שנמכר בשנת היובל עצמה, רב אמר שהקניין הוא קניין אבל בסוף השנה תחזור השדה לבעליה הראשונים. ושמואל אמר שהקניין אינו תופס כלל. אומרת הגמרא שהסתירה בדברי רב היא שלגבי מכירת השדה ביובל אמר רב שקנה אותו ולגבי מכירת השור אמר רב שזה מקח טעות. אומרת הגמרא שזה שרב אמר שמכירת הקרקע ביובל תופסת זה מפני שהיובל מפורסם וכל אחד יודע שהקניה היא עד תום היובל, אבל במכירת השור זה מקח טעות.

מחלפא שיטתיה דשמואל, תמן הוא אמר: לא קנה, וכא אמר: קנה. לאי-זה דבר מכרה לו? לא לזריעה, ברם הכא יכול הוא מימור ליה: לשחיטה מכרתיו לך.

קיימת גם סתירה בשיטתו של שמואל לגבי מכירת השדה ביובל אמר שלא קנה, ואילו לגבי מכירת השור שמואל אמר שקנה כי יכול לשחוט אותו. למה שמואל אומר שאת השדה לא קנה? כי הרי שדה קונים לזריעה ולא כדי להחזירה בסוף השנה. אבל מכירת השור תופסת, כי הוא יכול לומר שמכר אותו לצורך שחיטה.

רב כבית שמי ושמואל כבית הלל. רב כבית שמי, ואפילו יסבור כבית הלל לית אורחה משהתה תלתין יומין. ויתין תלתתי יומיא לא מקח טעות הוא? ושמואל כבית הלל, ואפילו יסבור כבית שמי לית אורחא דבר נשא מיכוס תורא רדיא?

אומרת הגמרא שרב סובר כבית שמאי במשנתו, ושמואל סובר כבית הלל במשנתו. אומרת הגמרא שנכון בדברי רב הם בדברי בית שמאי, אבל גם אם יסבור כבית הלל שמכר את השור לשחיטה, הרי מקובל שהקונה שור לשחיטה משהה אותו אצלו חודש ימים, ובאותו חודש אם השור יגח משהו והקונה לא ידע שהוא נגחן האם אין זה מקח טעות? ונכון ששמואל סובר כבית הלל, אבל גם אם יסבור כבית שמאי שאין למכור בשביעית פרה חורשת, וכי אין זו דרכם של בני אדם לשחוט שור שמקובל כחורש?

ר' אחא ר' תנחום בר חייה בשם ר' יוחנן: השאיל לו סאתו ובא ומצאו מודד בה אינו זקוק לו. כל שכן במשכירה לו.

במשנה נאמר: "ומשאיל לו סאתו אף על פי שהוא יודע שיש לו גורן". אמר על כך ר' אחא מפי ר' תנחום בר חייה בשם ר' יוחנן שבדיעבד אם השאיל לו את הכלי למדידת סאה ובא ומצא אותו מודד בה את תבואתו בגורן, אינו חייב לקחת אותה ממנו, כל שכן אם השכיר לו את הכלי.

משאלת אשה לחבירתה החשודה על השביעית: נפה וכברה וריחיים ותנור, אבל לא תבור ולא תטחון עמה. אשת חבר משאלת לאשת עם הארץ: נפה וכברה, ובוררת וטוחנת ומרקדת עמה, אבל משתטיל את המים לא תגע אצלה, שאין מחזיקין ידי עוברי עבירה. וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום. ומחזיקין ידי גוים בשביעית, אבל לא ידי ישראל. ושואלין בשלומן, מפני דרכי שלום:

הלכה ט'

ר' זעירא בעא קומי ר' מנא: מתניתא בסתם, הא בפרושא לא? אמר ליה: וסתמו לאו כפירושו הוא? אני אומר: נפה לספור בה מעות, כברה לכבור בה חול, ריחים לטחון בה סממנין, תנור להטמין בו אונין שלפשתן.

במשנה נאמר: "משאלת אשה לחבירתה החשודה על השביעית נפה וכברה ריחיים ותנור". ר' זעירא שאל את ר' מנא האם המשנה מתכוונת שניתן להשאיל כלים אלו בשביעית כאשר השואלת אינה אומרת לאיזה צורך היא מבקשת אותם, אבל אם אומרת במפורש שהיא רוצה אותה לצורך אפיה אין להשאיל לה מחשש שהיא אופה בגידולי שביעית? השיב לו ר' מנא: ואם היא לא אומרת בפירוש שהיא צריכה אותם לצורך אפיה, וכי אין הדבר מובן מאילו? השיב לו ר' זעירא אפשר להשתמש בכלים אלו גם לדברים שאינם אסורים בשביעית כגון לספור מעות בנפה או לסנן חול בכברה או לטחון בסמים בריחיים או ליבש חוטי פשתן בתנור.

ר' פינחס בעי: במה קנסו, במקום שזורעין ואוכלין או במקום שזורעין ולא אוכלין? מה נפק מביניהון? ראו אותו לוקח מן הסירקי,¹⁵³ אין תימר: במקום שזורעין ואוכלין, ראו אותו לוקח מן הסירקי אסור. אין תימר במקום שזורעין אין* אוכלין,** ראו אותו לוקח מן הסירקי מותר.

* בכ"ל חסרה המילה 'אין' והושלמה ע"י הסופר. ** בכ"ל 'ואוכלין' ותוקן ע"י הסופר ל 'אוכלין'.

במשנה נאמר "אבל לא תבור ולא תטחון עמה". ר' פינחס שאל: באיזה מצב קנסו שלא תבור ולא תטחון עם החשודה על השביעית? האם על מי שחשודה גם על זריעה בשביעית וגם על אכילת פירות שגדלו בשביעית באיסור, או על מי שחשודה על הזריעה בשביעית ואינה חשודה על אכילת פירות שביעית שגדלו באיסור? שואלת הגמרא: מה ההבדל על מה קנסו אותה? והגמרא מסבירה: שאם ראו שקנתה חיטה בשוק החיטים, אם תאמר שמי שחשודה גם על זריעה בשביעית וגם על אכילת פירות שגדלו בשביעית באיסור, וראו אותה קונה בשוק החיטים אזי החיטים אסורות. אבל אם תאמר שמי שחשודה על הזריעה בשביעית ואינה חשודה על אכילת פירות שביעית שגדלו באיסור, וראו שהיא קונה בשוק החיטים אזי החיטים מותרות.

ר' יוסי בר חנינה בעי: על כל פירקא את-אמרת או על הדא הילכתא* איתאמרת? רבנין דקיסרין בשם ר' יודה בן טיטס: מן מה דלא תנינן בגיטין אלא הדא הילכתא, הדא אמרה: על הדא הילכתא אתאמרת.

* בכ"ל "הילכתא" ותוקן ע"י הסופר ל'הילכתא'.

153 סירקי – שוק עונתי למכירת חיטה. (ראה י. מנירב, פרקמטיא, עמ' 273)

במשנה נאמר: "וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום". על כך שאל ר' יוסי בר חנינה: האם הדבר נאמר על כל האמור בפרקנו הכולל מכירת כלים על ידי אומן, מכירת פרה חורשת ועוד, או רק על האמור במשנתנו? חכמי קיסרי אמרו בשם ר' יהודה בן טיטוס ממה שראינו שבמסכת גיטין לא הובאו כל המשניות האחרות שבפרק זה אלא רק המשנה האחת, משמע שמה שאמרו שזה מפני דרכי שלום חל רק על משנה זו.

תמן תנינן: ¹⁵⁴"נחתום שהוא עושה בטומאה לא לשין ולא עורכין עמו". ותני עלה, לא בוררין ולא טוחנין ולא מרקידין עמו, והכא הוא אמר אכן? אמר ר' לא: כאן לחולין כאן לתרומה. והתנינן נחתום? אית למימר נחתום בתרומה?

במשנה במסכת עבודה זרה נאמר: "נחתום שהוא עושה בטומאה לא לשין ולא עורכין עמו". ובברייתא נוסף: לא בוררין ולא טוחנין ולא מרקידין עמו. ואילו במשנתנו נאמר: "אשת חבר משאלת לאשת עם הארץ נפה וכברה ובוררת וטוחנת ומרקדת עמה". אמר ר' הילא: משנתנו עוסקת בחולין ואילו המשנה במסכת עבודה זרה עוסקת בתרומה. תממה הגמרא, היתכן לומר שנחתום אופה מתרומה?!

חברייא אמרי: כאן בלותת וכאן בשאינו לותת. מתניתא מסייעא לחבריא, "אבל משתטיל את המים לא תגע אצלה שאין מחזיקין ידי עוברי עבירה. וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום".

חכמים פרשו שבמשנה בעבודה זרה מדובר בתבואה שהרטיבו אותה לפני הטחינה והוכשרה לקבל טומאה לכן אין ללוש אותה עם גוי כדי לא לטמא אותה, ואילו במשנתנו מדובר בתבואה שלא הורטבה ולכן לא הוכשרה לקבל טומאה ולכן התירו לאשת חבר ללוש עם אשת עם הארץ. והאמור במשנתנו תומך בדברי החכמים, כי נאמר בה "אבל משתטיל מים לא תגע אצלה שאין מחזיקין ידי עוברי עבירה", משמע שעד אז לא הוכשרה התבואה לקבל טומאה.

ר' חיה ור' אימי, חד אמר: חרוש לה טבאות ואנא נסב לה מינך בתר שמיטתא; וחרנא אמר: איישר. מאן דמר: טבאות,* מה שואלין בשלומן, איישר? מאן דאמר: לגוי איישר, מה שואלין בשלומן? ישראל, שלום עליכם.

*בכ"ל חסר המשפט 'וחרנא אמר: איישר. מאן דמר: טבאות' והושלם בד"ו.

במשנתנו נאמר: ¹⁵⁵"ומחזיקין ידי עובדי כוכבים בשביעית אבל לא ידי ישראל ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום". לכך התייחסו ר' חיה בר אבא ור' אימי, אחד אמר שאומר לגוי: חרוש היטב כי אני מתכוון לקנות ממך את השדה לאחר שנת השמיטה. והאחר אמר שאומר לגוי: הצלח! מי שאמר שאומר לו חרוש היטב ואני אקנה אותה ממך אחרי השמיטה, כיצד הוא מפרש את דברי המשנה "ושואלין בשלומן" – הצלח! ומי שאמר שאומר לו הצלח! כיצד הוא מפרש את דברי המשנה "ושואלין בשלומן"? – הוא מפרש ששואל אותו כפי ששואלים לישראל "שלום עליכם", משום דרכי שלום.

דלמא, ר' חנינא בר פפא ור' שמואל בר נחמני עברין על חד מחורשי שביעית. אמר ליה שמואל בר נחמן: איישר. אמר ליה ר' חנינא בר פפא: לא כן אולפן רבי*

154 עבודה זרה פ"ד מה טעמא: דורכין עם העובד כוכבים בגת אבל לא בוצרין עמו ישראל שהוא עושה בטומאה לא דורכין ולא בוצרין עמו אבל מוליכין עמו חביות לגת ומביאין עמו מן הגת נחתום שהוא עושה בטומאה לא לשין ולא עורכין עמו אבל מוליכין עמו פת לפלטר:

155 שביעית פ"ד מ"ג: חזקין נירין מן העובדי כוכבים בשביעית אבל לא מישראל ומחזיקין ידי עובדי כוכבים בשביעית אבל לא ידי ישראל ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום:

¹⁵⁶ "ולא אמרו העוברים ברכת יי עליכם", שאסור לומר לחורשי שביעית: איישר? אמר ליה: לקרות אתה יודע, לדרוש אין את יודע. "ולא אמרו העוברים" אילו אומות העולם שעוברים מן העולם. "ולא אמרו" לישראל "ברכת יי עליכם". מה ישראל אומרים להן? "ברכנו אתכם בשם יי". לא דייכם שכל הברכות הבאות לעולם בזכותנו, ואין אתם אומרים לנו: בואו וטלו לכם מן הברכות האילו. ולא עוד אלא שאתם מגלגלין עלינו פיסים וזימיונות וגולגליות וארנוניות.**

*בכ"ל נוסף כאן 'ואמר לעוברי עבירה איישר ולא כן תני' ונמחק ע"י המגיה בונציה. ** בכ"ל 'וארנונות' ותוקן ע"י הסופר ל'וארנוניות'.

שכן היה מעשה שר' חיינא בר פפא ור' שמואל בר נחמני עברו ליד אחד שחרש בשנת השמיטה ואמר לו ר' שמואל בר נחמן: הצלח. אמר לו ר' חיינא: וכי לא כך לימדתי רבי שכתוב "וְלֹא אֶמְרוּ הָעֹבְרִים בְּרַכְתִּיהֶם אֱלֹהֵיכֶם" שאסור לומר לחורשי שביעית: הצלח? אמר לו: לקרוא אתה יודע, לדרוש אין את יודע. "ולא אמרו העוברים" אילו אומות העולם שהם עוברים מן העולם, על שלא אמרו לישראל "בְּרַכְתִּיהֶם אֱלֹהֵיכֶם". ומה ישראל אומרים להם? "בְּרַכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם ה'". לא די שכל הברכות הבאות לעולם באים בזכותנו, ואין אתם אומרים: בואו ושאו לכם מן הברכות שקבלנו בזכותכם, ולא עוד אלא שאתם מטילים עלינו מסים כבדים תחת שמות שונים: פיסים וזימיות וגולגליות וארנוניות.

הדרן עלך פרק בנות שוח

פרק ו

משנה א'

שלוש ארצות לשביעית כל שהחזיקו עולי בבל מארץ ישראל עד גזיב לא נאכל ולא נעבד כל שהחזיקו עולי מצרים מגזיב ועד הנהר ועד אמנה נאכל אבל לא נעבד מן הנהר ומאמנה ולפנים נאכל ונעבד:

הלכה א'

כתוב ¹⁵⁷ "אלה החוקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות בארץ", בארץ אתם חייבים לעשות, ואי אתם חייבים לעשות בחוצה לארץ. אדיין אנו אומרים: מצות שהן תלויות בארץ אינן נוהגין אלא בארץ. יכול אפילו מצות שאינן תלויות בארץ לא יהיו נוהגות אלא בארץ? תלמוד לומר ¹⁵⁸ "השמרו לכם פן יפתה" "וחרה אף יי בכם" וגו'. "ושמתם את דברי אלה על לבבכם" וגו', אפילו גולים "ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם".

במשנה נאמר: "שלוש ארצות לשביעית כל שהחזיקו עולי בבל מארץ ישראל עד גזיב לא נאכל ולא נעבד" כלומר שמצוות שביעית חלה רק בחלק מארץ ישראל שהחזיקו עולי בבל בזמן עזרא. אומרת הגמרא שמדייקים זאת מהכתוב "אלה החוקים והמשפטים אשר

156 תהלים פרק קכט פסוק ח: וְלֹא אֶמְרוּ הָעֹבְרִים בְּרַכְתִּיהֶם אֱלֹהֵיכֶם בְּרַכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם ה'.

157 דברים פרק יב פסוק א: אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַן ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ לָנוּ לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאָדָמָה:

158 דברים פרק יא פסוק טז: הִשְׁמְרוּ לָכֶם מִן־יִפְתָּה לִבְבְּכֶם וּמִן־יִפְתָּתֶם אֶלֶּהֶם אֲחֵרִים וְהִשְׁמַחוּיִתֶם לָהֶם:

תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ" שרק בארץ חייבים לקיימם ולא בחוץ-לארץ. ועדין נשאר
השאלה האם זה חל רק על מצוות התלויות בארץ או שזה חל גם על מצוות שאינן תלויות
בארץ? לכן נאמר "הַשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם" ... "וְחָרָה אֶפְיָה בְּכֶם" ... "וְשִׁמְתֶם אֶת־
דְּבָרִי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם" שגם אם תגלו מארצכם עליכם לקיים את הכתוב
וְשִׁמְתֶם אֶת־דְּבָרִי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם".

מה אית לך? כגון תפילין ותלמוד תורה. מה תפילין ותלמוד תורה שאינן תלויות
בארץ נוהגין בין בארץ בין בחוצה לארץ, אף כל דבר שאינו תלוי בארץ יהא נוהג
בארץ ובחוצה לארץ. מעתה משגלו יהו פטורין? כתוב ¹⁵⁹ "ויעשו כל הקהל הבאים
מהשבי סוכות וישבו בסוכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון".

שואלת הגמרא מאין לומדים זאת? והתשובה היא: שלומדים זאת ממצוות תפילין
ותלמוד תורה, כשם שמצוות תפילין ותלמוד תורה שאינן תלויות בארץ נוהגים בארץ
ובחוץ-לארץ, כך כל דבר שאינו תלוי בארץ נוהג בין בארץ ובין בחוץ-לארץ. שואלת
הגמרא: אם כך, כשגלו יהיו פטורים ממצוות אלו? לכן כתוב בשיבת ציון "וַיַּעֲשׂוּ כְּלִי הַקֶּהֱלִי
הַשְּׂבִים מִן־הַשְּׂבִי סֻכּוֹת וַיֵּשְׁבוּ בַסֻּכּוֹת כִּי לֹא־עָשׂוּ מִימֵי יֵשׁוּעַ בֶּן־נָוִן כֹּן בְּגִי יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם
הַזֶּה".

ולמה ישוע? ר' הלל בריה דר' שמואל בר נחמן: פגם הכתוב כבוד צדיק בקבר מפני
כבוד צדיק בשעתו. הקיש ביאתן בימי עזרא לביאתן בימי יהושע. מה ביאתן בימי
יהושע פטורין היו ונתחייבו, אף ביאתן בימי עזרא פטורים היו ונתחייבו.

אגב כך שואלת הגמרא מדוע שונה שמו של יהושע לישוע? השיב על כך הלל בנו של ר'
שמואל בר נחמן ואמר: פגם הכתוב בכבודו של יהושע הצדיק שכבר מת, מפני כבודו של
עזרא הצדיק בשעתו. להקיש את ביאת עם ישראל לארץ בימי עזרא לביאתם לארץ בימי
יהושע, כשם שבימי יהושע היו פטורים מהמצוות התלויות בארץ במשך שבע שנות כיבוש
הארץ ושבע שנות חלוקתה לשבטים, ורק אחר כך התחייבו לקיימם; כך גם בימי עזרא
היו פטורים ממצוות אלו והתחייבו בהם.

ממה נתחייבו? ר' יוסי בר חנינא אמר: מדבר תורה נתחייבו. הדא הוא דכתיב
¹⁶⁰ "והביאך יי אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירישתה". הקיש ירושתך
לירושת אבותיך, מה ירושת אבותיך מדבר תורה, אף ירושתך מדבר תורה. "והטיבך
והרבך מאבותיך", אבותיך פטורין היו ונתחייבו, ואתם פטורין הייתם ונתחייבתם.
אבותיכם לא היה עליהם עול מלכות, ואתם אף על פי שיש עליכם עול מלכות.
אבותיכם* לא נתחייבו אלא לאחר ארבע* עשרה שנה, שבע שכיבשו ושבע שחילקו,
אבל אתם כיון שנכנסתם נתחייבתם. אבותיכם לא נתחייבו עד שעה שקנו כולה,
אבל אתם ראשון ראשון קונה ומתחייב.

*בכ"ל חסרה המילה 'אבותיכם' ונוספה בד"ו. ** בכ"ל חסרה המילה 'ארבע' ונוספה בד"ו.

שואלת הגמרא מכוח מה התחייבו? ר' יוסי ב"ר חנינא אמר: שהתחייבו מדין תורה, שכן
כתוב לגבי השיבה העתידית "וְהָבִיאָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וְיִרְשָׁתָהּ",
להקיש את ירושת הארץ העתידית שהתקיימה בימי עזרא, לירושת הארץ שבימי יהושע
שהיא מדין תורה כך גם הירושה החדשה היא מדין תורה. ומה שכתוב בהמשך הפסוק
"וְהָיִטְבְּךָ וְהָרַבְּךָ מֵאֲבֹתֶיךָ" שלהלכה בשיבת ציון היו פטורים מלקיים את המצוות הללו

¹⁵⁹ נחמיה פרק ח פסוק יז: וַיַּעֲשׂוּ כְּלִי הַקֶּהֱלִי הַשְּׂבִים מִן־הַשְּׂבִי סֻכּוֹת וַיֵּשְׁבוּ בַסֻּכּוֹת כִּי לֹא־עָשׂוּ מִימֵי יֵשׁוּעַ בֶּן־נָוִן כֹּן בְּגִי יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה הָיָה וְהָיָה שְׁמָתָה גְדוֹלָה מְאֹד:

¹⁶⁰ דברים פרק ל פסוק ה: וְהָבִיאָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וְיִרְשָׁתָהּ וְהִטְבְּךָ וְהָרַבְּךָ מֵאֲבֹתֶיךָ:

כשם שבימי יהושע לא היו צריכים לקיימם למרות שבימי יהושע לא היו ישראל כפופים לעם אחר מה שאין כן בימי עזרא שהיו כפופים לשלטון פרס. בימי יהושע התחייבו רק אחרי ארבע עשרה שנה של כיבוש וחלוקה ואילו בימי עזרא כל קרקע שנגאלת מתחייבת במצוות הללו.

אמר ר' לעזר: מאליהן קיבלה עליהן את המעשרות. מה טעמא? ¹⁶¹ "ובכל זאת אנו כורתים אמנה וכותבים ועל החתום שרינו לוינו וכהנינו". מה מקיים ר' לעזר "ואת בכורות בקרינו וצאנינו"? מכיון שקיבלו עליהם דברים שלא היו חייבין עליהן, אפילו* דברים שהיו חייבין עליהן העלה עליהן המקוים כאילו מאליהן קיבלו עליהן.

*בכ"ל 'אבל' ותוקן בד"ו ל'אפילו'.

אמר ר' אלעזר: בשוכם מגלות בבבל התנדבו לקבל עליהם את מצוות המעשרות. מניין? שכתוב "ובכל זאת אֶנְחֵנו פְּרִתִּים אֶמְנָה וְכִתְבֵּים וְעַל הַחֲתוּם שְׁרִינוּ לְוִיָּנוּ פְּהִינֵנו". איך מסביר ר' אלעזר את הפסוק "וְאֶת־בְּכוֹרֵי בְּקָרֵינוּ וְצֹאנֵינוּ לְהִבְיֹא לְבֵית אֱלֹהֵינוּ", הרי זו מצוה שאינה תלויה בארץ ואינה התנדבות מצידם? אלא מכיון שקיבלו עליהם דברים שלא היו חייבים עליהם, אפילו דברים שהם חייבים עליהם מתיחס לכך הקדוש ברוך הוא כאילו קיבלו עליהם מרצונם.

מה מקיים ר' יוסי בר חנינא "ובכל זאת"? מכיון שקיבלו עליהן בסבר פנים יפות העלה עליהן הכתוב כאילו מאליהן קיבלו עליהן. מה מקיים ר' לעזר "מאבותיך"? פתר לה לעתיד לבוא. דאמר ר' חלבו שמעון בר בא בשם ר' יוחנן: אבותיך ירשו ארץ שלשבעת עממים, ואתם עתידין לירש ארץ שלעשר עממים.

איך מסביר ר' יוסי בר חנינא את הכתוב "ובכל זאת אֶנְחֵנו פְּרִתִּים אֶמְנָה וְכִתְבֵּים וְעַל הַחֲתוּם שְׁרִינוּ לְוִיָּנוּ פְּהִינֵנו"? וחותרים. מכיון שקיבלו עליהם את המצוות הללו בסבר פנים יפות, מתייחס אליהם הקדוש ברוך הוא כאילו קיבלו עליהם את המעשרות מרצונם. איך מסביר ר' אלעזר את הכתוב "וְהִיטַבְתָּ וְהִרְבֵּתָּ מֵאֲבֹתֶיךָ"? הוא מפרש שזה מתייחס לגאולה העתידית ולא לשיבת ציון. שכן אמר ר' חלבו מפי שמעון בר אבא בשם ר' יוחנן: אבותיך ירשו ארץ של שבעה עממים בימי יהושע, ואתם עתידים לרשת ארץ של עשרה עממים.

תלתי חורנייתא אילין אינון ¹⁶² "את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני". ר' יודה אמר: ערבייא שלמייא נבטייא. ר' שמעון אומר: אסיא ואספמיא ודמשק.* ר' ליעזר בן יעקב אומר: אסייא וקרתגני ותורקי. רבי אומר: ¹⁶³ "אדום ומואב וראשית בני עמון".

*בכ"ל 'יודרמשק' ותוקן בד"ו ל'ודמשק'.

שלושת העממים הנוספים אלו הם: "אֶת־הַקִּינִי וְאֶת־הַקְּנִיזִי וְאֶת־הַקְּדֻמִּי" שנכללו בהבטחה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים. ונחלקו חכמים בזיהוי שלושת העמים הללו. ר' יהודה אמר שהכוונה היא לשבט ערבי ולסקיתים ולנבטים. ר' שמעון אמר שהכוונה לתושבי אסיה הקטנה ולאפמיה שבסוריה ולארמים שבדמשק. ור' אליעזר בן יעקב אומר שהכוונה לתושבי אסיה הקטנה ולפיניקים שבקרתגו ולתורקים. ורבי אומר שהכוונה היא ל"אֲדוּם וּמוֹאָב וְרֹאשִׁית בְּנֵי עַמּוֹן".

161 נחמיה פרק י פסוק א: וְכָל־אֵת אֶנְחֵנו פְּרִתִּים אֶמְנָה וְכִתְבֵּים וְעַל הַחֲתוּם שְׁרִינוּ לְוִיָּנוּ פְּהִינֵנו:

162 בראשית פרק טו(יט) אֶת־הַקִּינִי וְאֶת־הַקְּנִיזִי וְאֶת־הַקְּדֻמִּי:

163 דניאל פרק יא (מא) וְכָא בְּאֶרֶץ הַצִּי וְרִבּוֹת יִשְׁשָׁלוּ וְאַלֵּה יִמְלָטוּ מִיָּדוֹ אֲדוּם וּמוֹאָב וְרֹאשִׁית בְּנֵי עַמּוֹן:

"מאבותיך", אבותיך אף על פי שנגאלו חזרו ונשתעבדו, אבל אתם משאתם נגאלין עוד אין אתם משתעבדין. מה טעם? ¹⁶⁴"שאלו נא וראו אם יולד זכר", כשם שאין הזכר יולד כך אתם משאתם נגאלין עוד אין אתם משתעבדין.

חוזרת הגמרא לפרש את הכתוב "וְהִיטְבָּהּ וְהָרְבָּהּ מֵאֲבֹתֶיךָ", שאבותיך למרות שנגאלו ממצרים חזרו והשתעבדו לבבל, אבל אתם לאחר שאתם נגאלים שוב אינכם משתעבדים לעולם. מה המקור לכך? שכתוב "שְׁאֵלֶנָּה וְרָאוּ אִם-יֵלֵד זָכָר", כשם שזכר אינו יולד כך ישראל לאחר שיגאלו שוב לא ישתעבדו לעם אחר.

¹⁶⁵המהלך מעכו *לאכזיב מימינו למזרח הדרך טהורה משום ארץ העמים וחייבת במעשרות ובשביעית עד שתיוודע לך שהיא פטורה. משמאלו למערב הדרך **טמאה משום ארץ העמים ופטורה מן המעשרות ומן השביעית, ***עד שתיוודע לך שהיא חייבת, עד שהוא מגיע לאכזיב. ר' ישמעאל ברי' יוסי אמר משום אביו: עד*** לבלבו. ¹⁶⁶

*בכ"ל נוסף כאן 'אשקלון' ונמחק ע"י המגיה בונציה. **בכ"ל חסרה המילה 'הדרך' ונוספה בד"ו. ***בכ"ל נוסף כאן המשפט 'והדרך טמאה משום ארץ העמים' ונמחק ע"י המגיה בונציה. ****בכ"ל חסרה המילה 'עד' ונוספה בד"ו.

בתוספתא נאמר: שמי שהולך מעכו לאכזיב כל האזור שמימינו מזרחה לדרך טהור משום ארץ העמים, וחייב במעשרות ובשביעית אלא אם כן יתברר שגם שם יש מובלעת של ארץ העמים שהיא פטורה. משמאלו ממערב לדרך מטמאה טומאת ארץ העמים ופטורה מן המעשרות ומן השביעית, אלא אם כן יתברר שיש שם מובלעת של ישראל שהיא חייבת בתרומות ומעשרות. כל זה אמור רק עד אכזיב, צפונה לאכזיב לא החזיקו עולי בבבל ואינה חלק מארץ ישראל. ר' ישמעאל בנו של ר' יוסי אמר בשם אביו שהגבול הצפוני אינו אכזיב אלא לבלבן.

עכו עצמה מה היא? ר' יעקב בר אחא *בשם ר' אימי: מן תרין עובדוי דרבי אגן ילפין עכו יש בה ארץ ישראל ויש בה חוצה לארץ.

* בכ"ל 'אחא בר יעקב' וצ"ל 'ר' יעקב בר אחא' כמו במקבילה בגיטין.

שואלת הגמרא מה דינה של עכו עצמה? השיב על כך ר' יעקב בר אחא בשם ר' אימי: משני מקרים שהיו עם ר' יהודה הנשיא ניתן ללמוד שעכו חלקה הוא מארץ ישראל וחלקה הוא מחוץ לארץ.

רבי הוה בעכו, חמתון אוכלין פיתא נקייה, אמר לון: מה אתון לתין? אמרו ליה: תלמיד אחד בא לכאן והורה לנו על מי ביצים שאין מכשירין. * ואגן שלקין ביעין ולתין במיהן. ** סברין מימר: מי שלק שלביצים, ולא אמר אלא ***מי ביצים עצמן.

* בכ"ל נוספו כאן בטעות המלים 'סברין מימר'. ** בכ"ל 'מן' ותוקן בד"ו ל'במיהן'. ***בכ"ל חסרה המילה 'אלא' ונוספה בד"ו.

מספרת הגמרא שרבי יהודה הנשיא היה בעכו וראה שאוכלים פיתה נקיה. שאל אותם: במה אתם לותתים את החיטים קודם לטחינה כדי שלא יוכשרו לקבל טומאה, – מכאן

164 ירמיהו פרק ל פסוק ו: שְׁאֵלֶנָּה וְרָאוּ אִם-יֵלֵד זָכָר מְדוּעַ רָאִיתִי כְלֶגְבֶּר יָדָיו עַל-חֲלָצָיו כְּיֹלְלָה וְנִהְפְּכוּ כָל-פָּנִים לִיָּקוֹן:
165 תוספתא אהלות פ"ח ה"ד: ההולך מעכו לכזיב מימינו למזרח הדרך טהור משום ארץ העמים וחייב במעשר ובשביעית עד שתיוודע שהיא פטורה משמאל למערב הדרך טמאה משום ארץ העמים ופטורה מן המעשרות ומן השביעית עד שתיוודע שהיא חייבת עד כזיב ר' ישמעאל ברי' יוסי אומר משם אביו עד לכלאבי:

166 לבלבו – לבלבן – כשני ק"מ צפונית לשלומי. (ראה י. קלון, ארץ הגליל, עמ' 134).

שעכו כארץ-ישראל שמפרישין בה חלה בטהרה, כי הרי לא יתכן שיש להם פת נקייה אם לא לתתו בלח את החיטים? השיבו לו: תלמיד אחד בא לכאן והורה לנו על מי ביצים שאינן מכשירין לקבל טומאה, ואנחנו שולקים ביצים ולותתים את החיטים במים שלהם. הם הבינו שהתלמיד הורה להם ללכת במים ששלקו בהם ביצים, והוא התכוון לביצים עצמם שאינם משבעה משקים המכשירים לקבלת טומאה.

אמר ר' יעקב בר אידי: מאותה שעה גזרו שלא יהא תלמיד מורה הורויה. ר' חייה בשם ר' הונא: תלמיד שהורה אפילו כהלכה אין הוראתו הורויה. תני, ¹⁶⁷ תלמיד שהורה הלכה לפני רבו חייב מיתה.

אמר ר' יעקב בר אידי: מאותה שעה גזרו שתלמיד לא יורה הלכה, כי אינו מסביר היטב. ר' חייה אמר בשם רב הונא: תלמיד שהורה אפילו כהלכה אין הוראתו הוראה. כך נאמר במדרש: תלמיד שהורה הלכה לפני רבו חייב מיתה.

תני בשם ר' ליעזר: לא מתו נדב ואביהו אלא שהורו בפני משה רבן. מעשה בתלמיד אחד שהורה* לפני ר' ליעזר רבו, אמר לאימא שלום אשתו: אינו יוצא שבתו. ולא יצא שבתו עד שמת. אמרו לו תלמידיו: רבי, נביא אתה? אמר להן: לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא כך אני מקובל שכל** תלמיד המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה.

במדרש נאמר בשם ר' אליעזר: שנדב ואביהו מתו רק מפני שהורו הלכה לפני משה רבם. אגב כך מספרת הגמרא מעשה בתלמיד אחד שהורה לפני רבו ר' אליעזר, אמר ר' אליעזר לאשתו אימא שלום: התלמיד הזה לא יחיה עד סוף השבוע. ואכן מת לפני סוף השבוע. אמרו לו תלמידיו: רבי, וכי נביא אתה שידעת שימות? השיב להם: לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא כך אני מקובל, שכל תלמיד שמורה הלכה בפני רבו, חייב מיתה.

תני, אסור לתלמיד להורות הלכה בפני רבו עד שיהא רחוק ממנו שנים-עשר מיל כמחנה ישראל. ומה טעם? ¹⁶⁸ "ויחננו על הירדן מבית-הישימות עד אבל-השיטים". וכמה הן? שנים-עשר מיל.

בברייתא נאמר: אסור לתלמיד להורות הלכה לפני רבו עד שיהא רחוק ממנו שנים-עשר מיל כמחנה ישראל. ומה המקור לכך? שכתוב "ויחננו על-הירדן מבית הישמות עד אבל השיטים בערב" וזה כשטח מחנה ישראל שהוא שנים-עשר מיל.

כהדא ר' תנחום בר ירמיה* הוה בחפר ¹⁶⁹ והוון שאלין ליה והוא מורה, שאלין ליה והוא מורה. אמרין ליה: ולא כן אילפן רבי שאסור לתלמיד להורות הלכה לפני רבו עד שיהא רחוק ממנו שנים-עשר מיל כמחנה ישראל? והא ר' מנא רבך יתיב בציפורין? אמר לון: ייתי דלא ידעית. מן ההיא שעתה לא אורי.

*בכ"ל 'יחיה וצ"ל 'ירמיה' כמו במקבילה.

167 ספרא שמיני ספרא שמיני - מכילתא דמילואים (לב): ויקחו שני בני אהרן אף הם בשמחתם כיון שראו אש חדשה עמדו להוסיף אהבה על אהבה, ויקחו אין קיחה אלא שמחה נדב ואביהו מה תלמוד לומר בני אהרן שלא חלקו כבוד לאהרן, נדב ואביהו לא נטלו עצה ממושה, איש מחתתו איש מעצמו יצאו ולא נטלו עצה זה מזה, ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אותם, רבי ישמעאל אומר יכול אש זרה ממש, תלמוד לומר אשר לא צוה אותם הכניסוה בלא עצה, רבי עקיבא אומר לא הכניסוה אלא מן הכיריים שנאמר ויקריבו לפני ה' אש זרה אם כן למה נאמר אשר לא צוה אותם שלא נמלכו במשה רבן, רבי אליעזר אומר לא נתחייבו אלא על שהורו הלכה בפני משה רבן וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה.

168 במדבר פרק לג פסוק מט: ויחננו על-הירדן מבית הישמות עד אבל השיטים בערב" וצ"ל:

169 חפר = גת החפר ליד ציפורי.

כמעשה שהיה שר' תנחום בר ירמיה היה בגת חפר והיו שואלים אותו שאלות והוא היה מורה להם. אמרו לו: וכי לא כך לימדנו רבנו שאסור לתלמיד להורות הלכה לפני רבו אלא אם הוא רחוק ממנו שנים-עשר מיל כמחנה ישראל? והא ר' מנא רבך יושב עכשיו בציפורי הסמוכה? אמר להם: ייבוא עלי – לשון שבועה – שלא ידעתי שהוא כאן קרוב. מאותה שעה לא הורה עוד.

רבי הוה בעכו, חמא חד בר נש סלק מן כיפתא ולעיל. אמר ליה: ולית את בריה דפלן כהנא? לא הוה אבוך כהן? אמר ליה: עיניו שלאבא היו גבוהות ונשא אשה שאינה הוגנת לו וחילל את אותו האיש.

מספרת הגמרא שרבי היה בעכו וראה אדם אחד שעומד מעבר לגשר שמעל ואדי ג'דידה החוצה את העיר, והוא ציון הגבול בין ארץ ישראל לסוריה. ממעשה זה מסתבר שעכו דינה כסוריה שחלה עליה טומאת ארץ העמים. אמר לו רבי: וכי אינך בנו של פלוני הכהן, וכי אביך אינו כהן, אם כן איך אתה יכול לעבור את הגבול ולהיטמא? השיב לו האיש: אבי נתן עיניו באשה גרושה שאינה הולמת אותו ככהן ולכן אני נולדתי ככהן חלל, ולכן אני יכול לעבור לסוריה.

¹⁷⁰תחומי ארץ ישראל, כל שהחזיקו עולי בבל: פרשת חומת מגדל-שיד ושינה,¹⁷¹ דרור,¹⁷² ושורא דעכו,¹⁷³ וקצירא דגלילא,¹⁷⁴ וכברתה,¹⁷⁵ ובית- זניתה,¹⁷⁶ וקובעיא,¹⁷⁷ דראתון*, ומילתא דכיר,¹⁷⁸ ובורי רבתא,¹⁷⁹ תפניס,¹⁸⁰ וספנתה,¹⁸¹ וסחרתא** דייתיר,¹⁸² וממציא דאבהתא,¹⁸³ וראש מי געתון,¹⁸⁴ וגעתון עצמה,¹⁸⁵ מי-ספר,¹⁸⁶ ומרחשת,¹⁸⁷ ומגדל-חרוב,¹⁸⁸ ואולם רבתא,¹⁸⁹ ונוקבתא דעיון,¹⁹⁰ ותיקרת וכרכה רבא דבר*** סנגדא,¹⁹¹ ותרנגולא עילאה דלמעלה מן קיסרין,¹⁹² וטרכונא

¹⁷⁰ תוספתא שביעית פ"ד ה"א: תחום ארץ ישראל פרשת אשקלון וחומת מגדל שר ושינה ודור ושורה דקיסרה שורה דעכו וריש מייא דגעתין וגעתין גרמא וכברתא וכזניתא וקצטריא דגלילא וקובעיא דראתון ומילתא דכור וכוריי רבתא ותפניא וסנפתא וסחרתא דיתר וממציא דגתא ומספד ומחרשת וגחלא דיפצאל ועולשתא ואולם רבתא ומגדל חרוב ונקבתא דעיון וכזישא ותיקרת וכרכא דבר סינגורא ותרנגולא עילייתא דקיסרין וקנת ורקם דדוגרא וטרכונא דמתחם לבצרה ויגר שהדותא ונמרין ומלא דזרואי ויבאק וחשבון ונחלא דזרד ורפיח וחוגרה ועמון ומואב ורקם גיאה וגינייה דאשקלון ודרך הגדולה ההולכת למדבר

¹⁷¹ חומת מגדל-שיד ושינה - מגדל סטרטון שבקיסיה.

¹⁷² דרור - שן סלע שבחוף דור (טנטורה).

¹⁷³ שורא דעכו - חומת עכו.

¹⁷⁴ קצירא דגלילא - חורבת גליל.

¹⁷⁵ כברתה - אל כברי.

¹⁷⁶ בית זניתה - מעל מעיינות הגעתון.

¹⁷⁷ קובעיא - עיתה א-שעב.

¹⁷⁸ מילתא דכיר - חירבת כוריה

¹⁷⁹ בוריי רבתא - כנראה חירבת אל-כורה

¹⁸⁰ תפניס - כנראה תבנין

¹⁸¹ ספנתה - כנראה ספיה

¹⁸² סחרתא דייתיר - המערה בכפר יעטר

¹⁸³ ממציא דאבהתא - לא זוהה

¹⁸⁴ ראש מי הגעתון - מעיינות הגעתון.

¹⁸⁵ געתון עצמה - היא חירבת געתון.

¹⁸⁶ מי ספר - כנראה עין ג'ירפה

¹⁸⁷ מרחשת - ברעשית

¹⁸⁸ מגדל חרוב - כנראה מגדל אסלים

¹⁸⁹ אולם רבתא - כנראה הכפר חולה

¹⁹⁰ נוקבת דעיון - כנראה מעלה ההר שליד תל רבין (עיון).

¹⁹¹ תיקרת וכרכה רבא דבר סנגדא - אולי קלעת נמרוד

¹⁹² תרנגולא עילאה דלמעלה מן קיסרין - פרוור שמעל העיר פניאס.

דמתחם לבוצרה, ¹⁹³ ומלח דורכאי, ¹⁹⁴ ונימרין, ¹⁹⁵ ובית-סכל, ¹⁹⁶ וקנת, ¹⁹⁷ ורפיח
דחגרא, ¹⁹⁸ ודרך הגדולה ההולכת למדבר, ¹⁹⁹ חשבון, ²⁰⁰ ויבקא, ²⁰¹ ונחלא דורך, ²⁰²
ויגר-שהדווא, ²⁰³ ורקם דגועה, ²⁰⁴ וגניא דאשקלון, ²⁰⁵ אשקלון ²⁰⁶ עצמה.

*בכ"ל חסר כאן ' דראתון' והושלם ע"פ התוספתא. ** בכ"ל 'ומחרתא' וצ"ל 'וסחרתא' כמו בתוספתא. ***בכ"ל
'ותוקרת ברכה רבא ובר' וצ"ל 'ותיקרת וכרכא דבר' כמו בתוספתא

בתוספתא פורטו שלושים וששה שמות המקומות שהחזיקו בהם עולי בבל.

ר' יעקב בר אחא בשם ר' זעירא: מן מה* דתני: גנייה דאשקלון, הדא אמרה:
אשקלון כלחוץ. ר' סימון בשם חילפי, רבי** ר' ישמעאל ביר' יוסי וכן הקפר נמנו
על אויר אשקלון*** וטיהרוהו מפי ר' ****פינחס בן יאיר שאמר: יורדין***** היינו
לסירקי²⁰⁷ שלאשקלון ולוקחין חיטין ועולין לעירנו וטובלין***** ואוכלין
בתרומתינו.

*בכ"ל 'מקמה' ותוקן ע"י הסופר ל'מן מה'. ** בכ"ל 'דבי' וצ"ל רבי' כמו במקבילה. ***בכ"ל 'חשבון' ותוקן בד"ו
לאשקלון. ****בכ"ל נוסף כאן 'ימחק' ונמחק ע"י המגיה בונציה. *****בכ"ל 'ידעין' ותוקן ע"י הסופר ליורדין.
*****בכ"ל 'יובלין' ותוקן בד"ו ליטובלין.

ר' יעקב בר אחא אמר בשם ר' זעירא: ממה שנאמר בתוספתא גינות אשקלון, משתמע
שאשקלון עצמה היא כחוץ לארץ. שכך סיפר ר' סימון בשם חילפי: שבית דין בהרכב של
רבי יהודה הנשיא ור' ישמעאל ב"ר יוסי וכן הקפר קיבלו החלטה שאויר אשקלון הוא
טהור ואינו נחשב לטומאת ארץ העמים. את החלטתם ביססו על דברי ר' פנחס בן יאיר
שסיפר שהיו יורדים לאוצר התבואות של אשקלון וקונים שם חיטים וחוזרים לעירם
וטובלים את עצמם ואוכלים את התרומה שהפרישו מהחיטים הללו.

למחר נמנו עליה לפוטרה מן המעשרות, משך* ר' ישמעאל ביר' יוסי את ידיו שהיה
מסתמך על בן הקפר. אמר לו: בני, למה** לא אמרת לי מפני מה משכת את ירך
ממנו? הייתי אומר לך: אתמול אני הוא שטימאתי אני הוא שטיהרתי, ועכשיו אני
אומר: שמא נתכבשה מדבר תורה, והיאך אני פוטרה מדבר תורה.

*בכ"ל 'משוי' ותוקן בד"ו ל'משך'. **בכ"ל חסרה המילה 'למה' ונוספה בד"ו.

אבל לאחר זמן רצו לפטור את אשקלון מחובות מעשרות כי לא ישבו בה מישראל, ור'
ישמעאל ב"ר יוסי לא היה מוכן להצטרף להחלטה, והיה נסמך על בן הקפר. שאל אותו
רבי: למה לא אמרת לי מדוע אתה אינך תומך בהחלטה? לא היית צריך להתנגד והייתי

193 טרכונא דמתחם לבוצרה – בצר אלל-חרירי שבתחום הטרכוכון.

194 מלח דורכאי – כנראה מליחת אל-עטש.

195 נימרין – כנראה נמיר שמדרום לטרכוכון.

196 בית סכל – אולי סככה שמדרום לטרכוכון.

197 קנת – קנות.

198 רפיח דחגרא – אולי תלול אל-רפיט.

199 הדרך הגדולה ההולכת למדבר- דרכם של ישראל מקדש ברנע עד חשבון.

200 חשבון – חסכאן – דרומית מזרחית לרבת עמון.

201 יבקא – כנראה קלעת א-זרקה שליד היבוק.

202 נחלא דורך – ודי חסה דבדרום מזרח ים המלח.

203 יגר סהדווא – אולי סוף שמצפון ליבוק.

204 רקם דגואה – העיר פטרה

205 גניא דאשקלון – גינות הירק שלצידי אשקלון.

206 אשקלון

207 סירקי – צ"ל: סידקי – σιτοθήκη = אוצר תבואה.

אומר לך שקודם קבעתי שאשקלון מטמאה כארץ העמים ואחר כך טיהרתי אותה. ועכשיו אני אומר לך שאולי אשקלון נכבשה מדין תורה, אם כן איך אפשר לפטור אותה ממעשרות שהן מדין תורה?

אימתי היא טמאה משום ארץ העמים? אמר ר' סימון: משתשהא הגזירה ארבעים יום.²⁰⁸ אמר ר' ירמיה: ולא בטעות אנו מחזיקין, אלא מיד היא טמאה משום ארץ העמים. אמר ר' מנא: לא כן אמר ר' יעקב בר אחא בשם ר' זעירא: מן מה דתני, גנייה דאשקלון, הדא אמרה, אשקלון כלחוף.

שואלת הגמרא: ממתי אשקלון טמאה בטומאת ארץ העמים? אמר ר' סימון: לאחר ארבעים יום מאז שגזרו עליה. תמה על כך ר' ירמיה: ולא בטעות אנו אומרים שהגזירה נכנסה לתוקפה רק אחרי ארבעים יום, אלא מיד שגזרו עליה היא טמאה משום ארץ העמים. אמר ר' מנא: וכי לא כך אמר ר' יעקב בר אחא בשם ר' זעירא: ממה שלמדנו בתוספתא, שבין המקומות המיושבים על ידי ישראל הם הגנים שסביב אשקלון משמע שאשקלון עצמה אינה כלולה בין המקומות שישבו בהם עולי בבל.

וכי צור אינו אסור לילך לשם? והקונה שם אינו מתחייב? דלא תסבור מימר און הכא כן, לפיכך נמנו עליה לפוטרה מן המעשרות.

הרי צור מטמאה טומאת ארץ העמים ואסור ללכת לשם וכי הקונה שם שדה אינו מתחייב בתרומות ומעשרות? שלא תחשוב שגם דינה של אשקלון יהיה כדינה של צור לכן היו צריכים להימנות עליה שלושת התנאים לפטור אותה ממעשרות.

ר' סימון ור' אבהו הוון יתיבין, אמרין: הא כתיב ²⁰⁹"וילכוד יהודה את עזה ואת גבולה", ליתי עזה; "את אשקלון ואת גבולה",* ליתי אשקלון. מעתה ההן נחל מצרים, ליתי נחל מצרים?

*בכ"ל חסר המשפט 'ליתי עזה'; את אשקלון ואת גבולה' והושלם בד"ו.

ר' סימון ור' אבהו ישבו ודנו בדבר, ואמרו: הרי כתוב: "וילכוד יהודה את עזה ואת גבולה", האם אין זו עזה של ימינו? וכתוב: "ואת אשקלון ואת גבולה" וכי אין זו אשקלון של ימינו? ואם כך את צפון סיני שכבש שלמה עד ואדי אל עריש האם אין זה נחל מצרים?

אמר ר' יהושע בן לוי: כתוב ²¹⁰"ויברח יפתח מפני אחיו וישב בארץ טוב", זו סוסיתא. ולמה נקרא שמו טוב? שיפטור מן המעשרות. ר' אימי בעי: ולא ממעלי מסיסין* הן? סבר ר' אימי, כמי שנתכבשו.

אמר ר' יהושע בן לוי: כתוב: "ויברח יפתח מפני אחיו וישב בארץ טוב", זו סוסיתא. ולמה נקרא שמה טוב? שפטורה מן המעשרות. על כך שאל ר' אימי: וכי עזה אשקלון וסוסיתא אינם מהערים המעלות מיסים לישראל, ולמה אינם נחשבים כחלק ממנה לחייבם במעשרות? אומרת הגמרא שר' אימי שאל את שאלתו כי הוא סבר שתשלוס מיסים כמהו ככיבוש, ואין זה כך.

208 תוספתא אהלות פי: ח: ה"ז: על מדור העמים תולין ר' יוסי בר' יהודה אומר אף שורפין וכמה ישהא בתוכו ויהא צריך בדיקה העיד אבא יודן איש צידן משום ר' אליעזר ארבעים יום אף על פי שאין עמו אשה והלכה כדבריו היה זה נכנס וזה יוצא ולא שהא שם ארבעים יום טהור ואם שהא שם ארבעים יום טמא:

209 שופטים פרק א פסוק יח: וילכוד יהודה את עזה ואת גבולה ואת אשקלון ואת גבולה ואת עקרון ואת גבולה:

210 שופטים פרק יא פסוק ג: ויברח יפתח מפני אחיו וישב בארץ טוב ויתלקטו אל יפתח אנשים ריקים ויצאו עמו:

דאמר ר' שמואל בר נחמן: שלש פרסטיגיות²¹¹ שילח יהושע** לארץ ישראל עד שלא יכנסו לארץ: מי שהוא רוצה להפנות יפנה, להשלים ישלים, לעשות מלחמה יעשה. גרגשי פינה והאמין לו להקדוש ברוך הוא והלך לו לאפריקי.²¹² *עד*** בואי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם", זו אפריקי. גבעונים השלימו: ²¹³ *וכי*** השלימו יושבי גבעון את ישראל. שלושים ואחד מלך עשו מלחמה ונפלו.

*בכ"ל 'מבעלי סיסין' וצ"ל ממעלי מיסין כמו בכ"ר. **בכ"ל 'יהוע' ותוקן ע"י הסופר ל'יהושע'. ***בכ"ל 'ערי' ותוקן ע"י הסופר ל'עד'. ****בכ"ל חסרות המלים 'השלימו וכי' ונוספו בד"ו.

שכן אמר ר' שמואל בר נחמן: שלשה צווי מלכות שלח יהושע לארץ ישראל בטרם כניסתם לארץ: מי שהוא רוצה להתפנות מהארץ שיתפנה מרצון; מי שרוצה לעשות שלום עם ישראל שיעשה; ומי שרוצה להילחם בנו שילחם. הגרגשי פינה את הארץ והאמין להקדוש ברוך הוא והלך לו לאפריקי. כתוב: "עֲדַבְאֵי וְלִקְחֵתִי אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ כְּאֶרְצְכֶם", זו אפריקי. הגבעונים השלימו עם ישראל, שכתוב: "וְכִי הִשְׁלִימוּ יִשְׁבִּי גִבְעוֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל". ואילו שלושים ואחד מלכים נלחמו בישראל ונפלו במלחמה.

מפני מה לא גזרו על אותה הרוח שבגריקו? ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי: מפני שניויה רע. עד היכן? ר' חנין בשם ר' שמואל בר רב יצחק: עד נחל מצרים. והרי עזה ניויה יפה? פישפשה אמר קומי ר' יוסי: שאלית לר' אחא ושרא.

שואלת הגמרא: למה לא גזרו גם על תחומה של גרר את טומאת ארץ העמים? השיב על כך ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי: מפני שזה נווה גרוע. שואלת עוד הגמרא: עד היכן התחום שלא גזרו טומאת ארץ העמים? השיב ר' חנין בשם ר' שמואל בר רב יצחק: עד נחל מצרים. שואלת הגמרא הרי עזה היה נווה יפה ולמה לא גזרו בה טומאת ארץ העמים? פישפשה אמר לר' יוסי שהוא שאל את ר' אחא והתיר את עזה לכהנים שאינה מטמאה.

ר' זעירא הוה אזל לחמתא דפחל²¹⁴ והוה חמי גרמיה יהב לבר מן דקלייא* דבבל. שלח שאל לר' חייא בר ווא: שאל ר' חייא בר ווא ** לתרין בנוי דר' אביתר דירמה.²¹⁵ אמרין ליה: נהיגין כהנייא מטיי עד תמן.

*בכ"ל 'מדקלייא' ותוקן בד"ו ל'מן דיקלייא'. ** בכ"ל 'שאל ר' חייא בר ווא' ונמחק בטעות ע"י המגיה בונציה.

ר' זעירא הלך לחמת פחל ומצא את עצמו יושב מחוץ למטע של דקלים מזן בבלי וחשב שיצא מתחומה של הארץ. שלח לשאול את ר' חייא בר אבא, ור' חייא שאל לשני בנוי של ר' אביתר מדמה. אמרו לו שהכהנים נוהגים להגיע על לשם, משמע שאינה חוץ לארץ.

כהנייא שאלון לר' יוחנן: ההן חוטא דנוה?²¹⁶ אמר לון ר' יוחנן בשם ר' חוניא דברת-חוורן:²¹⁷ נהגין כהנייא מטיי עד דריי וההן חוטא דבוצרייה²¹⁸ עד דפרדיסא. אמר ר' אבהו: יש עיירות שלכותים שנהגו בהן היתר מימי הושע בן נון והן מותרות.

211 פרסטיגיות - פרוזדגמא = πρόσταγμα = צו מלכות.

212 מלכים ב פרק יח פסוק לב: עֲדַבְאֵי וְלִקְחֵתִי אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ כְּאֶרְצְכֶם אֶרֶץ דָּגָן וְתִירֹשׁ אֶרֶץ לֶחֶם וְכֶרְמִים אֶרֶץ זֵית וְצִדְקָה וְדָבָשׁ וְחֵי וְלֹא תִמָּתוּ וְאֶל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־חֲזֹקָהּוּ כִּי־נִסִּית אֶתְכֶם לֵאמֹר ה' יִצְלָנוּ:

213 יהושע פרק י פסוק א: וַיְהִי כִשְׁמַע אֲדֹנֵי־צִדְקָה מֶלֶךְ יְרוּשָׁלַם כִּי־לָכַד יְהוֹשֻׁעַ אֶת־הָעֵץ וַיַּחְרִימָהּ כָּאֲשֶׁר עָשָׂה לִירִיחוֹ וּלְמִלְכָּהּ כֹּה־עָשָׂה לְעֵי וּלְמִלְכָּהּ וְכִי הִשְׁלִימוּ יִשְׁבִּי גִבְעוֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי בְּקֶרְבָּם:

214 חמת פחל – מעיינות חמים בעבר הירדן

215 ירמה – כנראה דמה.

216 נוה – ברמת הגולן

217 ברת חוורן – בצפון בקעת הירדן

218 בוצרה – ברמת הגולן

כהנים שאלו את ר' יוחנן: מה מעמד התחום שממזרח לנוה שבגולן? אמר להם ר' יוחנן בשם ר' חוניא מברת-חוורן: שהכהנים היו נוהגים להגיע עד דריי, ובקו שבין בוצרה לבין פרדסיה. אמר ר' אבהו: יש עיירות של כותים שנהגו בהן היתר מימי יהושע בן נון והן מותרות לכהנים.

ר' יוסי בעי: מעתה לא יחושו כהנים על חלתן? ואנן חמיי רבנין חששין. אמר ר' יודה בן פזי: לא בגין מילתא דאת אמרת אלא בגין דלא חלטתון מלכותא בידא.

ר' יוסי שאל אם כך אין סיבה שהכהנים יחששו מחלה שמפרישים הכותים? בעוד שאנחנו רואים שחכמים כן חוששים שהיא טמאה. אמר ר' יהודה בן פזי: לא בגלל מה שאתה אמרת אלא בגלל שמלכות ישראל לא החזיקה בהם באופן מוחלט.

ר' יסא שמע דאתת אימי לבוצרה, שאל לר' יוחנן: מהו לצאת? אמר ליה: אם מפני סכנת דרכים צא, אם משום כבוד אמך איני יודע. אמר ר' שמואל בר רב יצחק: עוד היא צריכה לר' יוחנן. אטרח עלוי ואמר: גמרתה לצאת תבוא בשלום. שמע ר' לעזר ומר: אין רשות גדולה מזו.

ר' אסי שמע שאמו הגיעה לבוצרה, שאל את ר' יוחנן האם הוא רשאי ככהן לצאת לשם לקראתה? אמר לו: אם כדי להגן עליה מפני סכנת דרכים צא, ואם רק משום כבוד אמך איני יודע. אמר ר' שמואל בר רב יצחק: עדין היה לר' יוחנן ספק בדבר. הטריח ר' אסי את ר' יוחנן שיתן לו תשובה ברורה. אמר לו ר' יוחנן אם החלטת לצאת לקראתה צא ותבוא בשלום. שמע ר' אלעזר ואמר: אין רשות גדולה מזו.

ר' שמעון בן לקיש שאיל לר' חנינה: הקונה בעמון ומואב מהו? אמר ליה: אני לא שמעתי מר' חיה הגדול אלא מפרשת אשקלון ולחוץ. וקשיא דהוא שאל ליה הדא ומר ליה הדא. אלא בגין דלית ר' חנינה אמר מילה דלא שמע מן יומיו ובגין דלא מפיקתיה ריקן בגין כן שאל ליה חדא ומגיב ליה חדא.

ר' שמעון בן לקיש שאל את ר' חנינה: הקונה קרקע בעמון ומואב מה דינה לעניין תרומות ומעשרות? אמר לו: אני לא שמעתי מר' חיה הגדול אלא לגבי השטח שמפרשת אשקלון ולחוץ. מקשה הגמרא הרי הוא שאל אותנו על עמון ומואב בעוד שר' חנינה ענה לו על פרשת אשקלון. אלא מפני שר' חנינה אינו אומר דבר שלא שמע מימיו וכדי שלא להשאירו ללא תשובה כלל לכן למרות ששאל אותנו על עמון ומואב ענה לו על פרשת אשקלון.

ר' שמעון בן לקיש אזל לבוצרה, אתון לגביה, אמרין ליה: חמי לן בר נש דריש דיין ספר חזן עביד כל צורכינן. חמי חד בבליי, אמר ליה: חמית לך חד אתר טב. אתא לגבי ר' יוחנן, אמר ליה: מן בבל לבבל. אמר יעקב בר אבא: מן מה דאמר ר' יוחנן: מן בבל לבבל, הדא אמרה, הקונה שם אינו מתחייב.

ר' שמעון בן לקיש הלך לבוצרה, באו לפניו אנשי המקום, אמרו לו: ראה עבורנו אדם שידרוש וילמד מקרא ויהיה חזן ויעשה כל צרכינו. ראה בבלי אחד ואמר לו: מצאתי לך מקום אחד טוב לפרנסתך. בא אותו אדם לפני ר' יוחנן, אמר לו ר' יוחנן אתה בא מבבל והולך למקום שדינו כבבל. אמר על כך יעקב בר אבא: מדברי ר' יוחנן משתמע שהקונה בבוצרה אינו מתחייב בתרומות ומעשרות.

וכי צור אינו אסור לילך לשם והקונה משם אינו מתחייב? אשכח תני, סומך* לעמון ומואב ולארץ מצרים שתי ארצות, אחת נאכלת ונעבדת ואחת נאכלת ולא נעבדת. סבר ר' יוחנן מימר ²¹⁹ "את בצר במדבר", שאל לר' שמעון בן לקיש, בצר בוצרה?

*בכ"ל יסימן ותוקן ליסומך ע"פ ב"ר.

תמחה הגמרא וכי לצור אין איסור לכהן ללכת, והקונה משם אינו מתחייב במעשרות? אלא שיש ברייתא שעליה ניתן לסמוך לפיה עמון ומואב ארץ מצרים שתי ארצות, אחת נאכלת ונעבדת, ואחת נאכלת ולא נעבדת, ואילו צור שהחזיקו בה יוצאי מצרים וישראל שקנה בה קרקע דינה כמו שהחזיקו עולי בבל. אלר אומרת הגמרא שר' יוחנן סבר שמה שכתוב לגבי ערי המקלט "אֶת־בְּצֵר בְּמִדְבָּר" הכוונה לבוצרה ושאל את ר' שמעון בן לקיש, האם בצר היא בוצרה?

ר' יצחק בר נחמן ר' * שמעון בן לקיש שאל לר' חנינה: הקונה מעמון ומואב מהו? אמר ר' זעירא: ** קשיתה קומי ר' יסא: לית עמון ומואב דמשה? אמר ר' מנא: קשיתה קומי ר' חגי: לית עמון ומואב דמשה? לית עמון ומואב דר' אלעזר בן עזריה.

*בכ"ל יורי וצ"ל ר'. ** בכ"ל יאמר ליה וצ"ל אמר ר' זעירא כמו בכ"ר.

ר' יצחק בר נחמן אמר שר' שמעון בן לקיש שאל את ר' חנינה: הקונה פירות מעמון ומואב האם חייבים במעשרות? אמר ר' זעירא: שאלתי את ר' אסי: וכי עמון ומואב אינם אלו שמשה לא כבש אותם? אמר ר' מנא שאלתי את ר' חגי: וכי עמון ומואב אינם אלו שמשה לא כבש אותם? וכי על עמון ומואב לא חלים דברי ר' אלעזר בן עזריה. שאמר במסכת ידים ²²⁰ שמפרישים שם מעשר עני בשביעית שדינה כחוץ לארץ והקונה שם שדה אינו חייב בשביעית.

אמר ר' יוסי בירי בון: כתיב ²²¹ "כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי היא". צריכה לר' שמעון, טהרה מיד סיחון ועוג אי לא טהרה? אין תימר: טהרה, חייבת; אין תימר שלא טהרה, פטורה. אמר ר' תנחומא "החל רש לרשת את ארצו", עשיתי את ארצו חולין לפניך.

219 דברים פרק ד (מג): אֶת־בְּצֵר בְּמִדְבָּר בְּאֶרֶץ הַמִּישֹׁר לְרֹאשֵׁי הָאֲתֻרָּאִים בְּגִלְעָד וְאֶת־גִּלְעָד בְּכַשְׂשָׁן לְמִנְשֵׁי: ידים פ"ד מ"ג: בו ביום אמרו עמון ומואב מה הן בשביעית גזר ר"ט מעשר עני וגזר ר"א בן עזריה מעשר שני אמר ר' ישמעאל אלעזר בן עזריה עליך ראייה ללמד שאתה מחמיר שכל המחמיר עליו ראייה ללמד אמר לו ר"א בן עזריה ישמעאל אחי אני לא שנית מסדר השנים טרפון אחי שינה ועליו ראייה ללמד השיב ר"ט מצרים חוץ לארץ = חוץ לארץ = עמון ומואב חוץ לארץ מה מצרים מעשר עני בשביעית אף עמון ומואב מעשר עני בשביעית השיב ר"א בן עזריה בבל חוץ לארץ עמון ומואב חוץ לארץ מה בבל מעשר שני בשביעית אף עמון ומואב מעשר שני בשביעית אמר ר"ט מצרים שהיא קרובה עשאוה מעשר עני שיהיו עניי ישראל נסמכים עליה בשביעית אף עמון ומואב שהם קרובים נעשים מעשר עני שיהיו עניי ישראל נסמכים עליהם בשביעית אמר לו ר"א בן עזריה הרי אתה כמהנן ממון ואין אתה אלא כמפסיד נפשות קובע אתה את השמים מלהוריד טל ומטר שנאמר (מלאכי ג') היקבע אדם אלהים כי אתם קובעים אותי ואמרתם במה קבענוך המעשר והתרומה אמר ר' יהושע הריני כמשיב על טרפון אחי אבל לא לענין דבריו מצרים מעשה חדש ובבל מעשה ישן והנדון שלפנינו מעשה חדש ידון מעשה חדש מעשה חדש ואל ידון מעשה זקנים ממעשה ישן מצרים מעשה זקנים ובבל מעשה נביאים והנדון שלפנינו מעשה זקנים ידון מעשה זקנים ממעשה זקנים ואל ידון מעשה זקנים ממעשה נביאים נמנו וגמרו עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית וכשבא ר' יוסי בן דורמסקית אצל רבי אליעזר בלוד אמר לו מה חדוש היה לכם בבית המדרש היום אמר לו נמנו וגמרו עמון ומואב מעשרים מעשר עני בשביעית בכה רבי אליעזר ואמר (תהלים כה) סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם צא ואמור להם אל תחושו למיניכם מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע מרבן ורבן מרבן עד הלכה למשה מסיני שעמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית:

221 במדבר פרק כא פסוק כו: כִּי תִשְׁכְּחוּ עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי הָיָה וְהָיָה נִלְחָם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרֹאשֹׁן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אֶרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד־אֶזָּנָה:

אמר ר' יוסי ביר' בון: כתוב "כִּי חֲשׁוֹן עֵיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי הָיָה וְהָיָה בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרֹאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת־כְּלִיאֲרָצוֹ מִיָּדוֹ עַד־אֲרָנָן". קשה הדבר לר' שמעון בן לקיש, האם מואב שנכבשה על ידי סיחון ועוג מותר לישראל לכבוש אותה מידם או שעדיין חל על ישראל האיסור לכבוש אותם? אם מותר לישראל לכבוש אותם הרי שיהיו חייבים בתרומות ומעשרות; ואם תאמר שעדיין אסור להם לכבוש אותם הרי שהם פטורים ממעשרות. אמר ר' תנחומא כתוב "וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רְאֵה הַחֲלֹתִי תֵּת לְפָנֶיךָ אֶת־סִיחֹן וְאֶת־אֲרָצוֹ הַחֹל רֹשׁ לְרֶשֶׁת אֶת־אֲרָצוֹ", כלומר עשיתי את ארצו חולין לפניך ומותר לך לכבוש אותם.

ר' חונה בעי מישרי ההן יבלונה. אתא לגביה ר' מנא, אמר ליה: הא לך חתום. ולא קיבלי עילוויי מיחתום. למחר קם עימיה ר' חייא בר מדיא, אמר ליה: יאות עבדת דלא חתמת, דר' יונה אבוך הוה אמר: אנטונינוס יהבה לרבי תרין אלפין דשנין באריסו. לפיכך נאכל אבל לא נעבד. כסורא* ופטור מן המעשרות מפני שהיא כשדות גוים.

*בכ"ל 'בסורא' וצ"ל 'כסורא'.

ר' חונה רצה להתיר את יבלונה שבגולן. בא לפני ר' מנא, ואמר לו: צרף את חתימתך להתיר. ולא הסכים ר' מנא לחתום. למחרת פגש אותו ר' חייא בר מדיא ואמר לו: טוב עשית שלא חתמת, שכן ר' יונה אביך היה אומר שאנטונינוס נתן אותה לרבי יהודה הנשיא לאלפיים שנה באריסות, לכן הספיחים הגדלים שם מותרים באכילה אבל אין לעבד את האדמה כמו בסוריה שפטור מן המעשרות מפני שהיא כשדות גוים.

רב הונא אמר: כיני מתניתא: מגזיב עד הנהר מגזיב ועד אמנס²²². תני, ²²³אי-זו היא הארץ ואי-זו היא חוץ לארץ? כל ששופע מטורי אמנס לפניו ארץ ישראל, מטורי אמנס ולחוץ חוץ לארץ. הניסים שבים את רואה אותן כאילו חוט מתוח מטורי אמנס עד נחל מצרים. מהחוט ולפנים ארץ ישראל, מהחוט ולחוץ חוץ לארץ.

רב חונה אמר שכך היא משמעות המשנה: כזיב היא אכזיב היא הגבול הצפוני של ארץ ישראל, שבתוך הארץ מפרישים תרומות ומעשרות וחלה כדין. מכזיב צפונה עד הנהר ליטני במערב ועד הור ההר במזרח כל החלק הזה הוא תחום ביניים, שמפרישים בו שתי חלות אחת כשיעור לשריפה בגלל טומאת ארץ העמים ואת השניה נותן לכהן ואין לה שיעור קבוע. צפונה לליטני ועד טורוס אמנס שבגבול סוריה וטורקיה, מפרישים בה שתי חלות אחת לשריפה ואין לה שיעור קבוע אלא סמלי בלבד, כי מדין תורה אין חייבים שם בחלה כלל, והשניה לכהן כשיעור חלה. בתוספתא מסכת תרומות שנינו מהו גבולה של ארץ ישראל – כל מה שהוא דרומה לטורוס אמנס הרי יש לו דין של ארץ ישראל [אף שמדובר גם בסוריה] וכל מה שצפונה ממנו הרי זה חוץ לארץ. האיים שבים (=הניסין) שנמצאים מזרחית לקו הדמיוני שבין טורוס אמנס לבין נחל מצרים דינם כארץ ישראל, ואלו שממערב לקו הזה דינם כחוץ לארץ.

ר' יודה אמר: כל שהוא כנגד ארץ ישראל הרי הוא כארץ ישראל, שנאמר ²²⁴"וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול". שבצדדין מהן* את רואה אותן כילו חוט מתוח

²²² ראה מפה בנספח ו'

²²³ תוספתא תרומות פ"ב ה"ב: אי זה הוא ארץ ואי זה הוא חוצה לארץ כל ששופע מטורי סמנים ואילך ארץ ישראל מטורי סמנים ולפנים חוצה לארץ נסין שבים רואין אותן כאלו חוט מתוח מטורי סמנין עד נחל מצרים מחוט ולפנים ארץ ישראל מחוט ולחוץ חוצה לארץ ר' יהודה אומר כל שהוא כנגד ארץ ישראל הרי הוא כארץ ישראל שנ' וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול נסין שבצדדין רואין אותן כאלו חוט מקפלריא עד (אוקייס) אוקיינוס מנחל מצרים עד אוקיינוס מחוט ולפנים ארץ ישראל מחוט ולחוץ חוצה לארץ.

²²⁴ במדבר פרק לד פסוק ו: וְגָבֹל יָם וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וְגָבֹל יְהִי־יָהּ לָכֶם גָּבֹל יָם:

מקלפריא ועד אוקיינוס. מחוט ולפנים ארץ ישראל, מהחוט ולחוץ חוץ לארץ. אמר ר' יוסטא בר שונם: לכשיגיעו הגליות לטוריי** אמנם הן עתידות לומר שירה. מה טעם? ²²⁵ "תשורי מראש אמנה".

*בכ"ל חסרה המילה 'מהן' ונוספה ע"י הסופר. ** בכ"ל "לטורס" ותוקן בד"ו ל'טורי'.

לדעת ר' יהודה משמעות הפסוק "וּגְבֹל לָם וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וּגְבֹל זֶה־יְהִיָּה לָכֶם גְּבֹל גָּם", שכל האיים שבעומק הים שמול חופי הארץ דינם כארץ ישראל, והוא מציב לו גבולות בצפון ובדרום בלבד, על ידי יצירת קו דמיוני מקפלריה שבצפון סוריה עד מיצר גיברלטר זהו הגבול הצפוני, ומנחל מצרים עד מיצר גיברלטר זהו הגבול הדרומי. מוסיף ר' יוסטא מדרש לפסוק "תְּשׁוּרֵי מְרָאשׁ אֶמְנָה" שכאשר יחזור עם ישראל מהגלות ויגיעו לראש אמנה, שהיא הנקודה הצפונית ביותר, ומשם ישקיפו על ארץ ישראל, מרוב התפעלות ושמחה יאמרו אז שירה – זהו מעין מעמד מקביל לקריעת ים סוף, בו הקדוש ברוך הוא כונס את עם ישראל לחופה. נראה מכאן שנתיב התנועה בין בבל לארץ ישראל היה במסלול שלאורך הפרת מדרום לצפון ומשם מערבה לחוף הים, ומשם הדרומו לארץ ישראל ביבשה או בספינה.

משנה ב'

עוֹשִׂין בַּתְלוּשׁ בַּסּוּרִיָּא אַבֵּל לֹא בַּמְחוּבֵּר. דְּשִׁים וְזוּרִין וְדוֹרְכִין וּמַעֲמִירִין אַבֵּל לֹא קוֹצְרִים וְלֹא בּוֹצְרִים וְלֹא מוֹסְקִין. כֹּלֵל אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: כֹּל שְׂכִיזָא בּו מוֹתֵר בַּאֲרָץ עוֹשִׂים אוֹתוֹ בַּסּוּרִיָּא:

הלכה ב'

"עוֹשִׂין בַּתְלוּשׁ בַּסּוּרִיָּא" כול'. אמר ר' אבהו: שלא יהו הולכין הולכין ומשתקעין שם. בתלוש למה הוא מותר? מן גו* דו חמי רווחא קריב לא נפיק.

*בכ"ל חסרה המילה 'גו' והושלמה ע"י הסופר.

במשנה נאמר: שמותר בשביעית לעשות עבודות "בתלוש בסוריא אבל לא במחובר. דשים וזורין ודורכין ומעמרין אבל לא קוצרים ולא בוצרים ולא מוסקין". אמר על כך ר' אבהו שהסיבה היא שלא ילכו החקלאים המושבתים בארץ לעבוד בסוריה ולהשתקע בה. ולמה בתלוש מותר? כי הוא רואה שאינו משתכר בכך מספיק ולכן הוא לא יוצא לעבוד שם.

ר' יוסי ביר' בון בעא קומי ר' מנא: מהו לטחון עם הגוי בארץ? אמר ליה: מתניתא אמרה שהוא אסור. דתנינן: "עוֹשִׂין בַּתְלוּשׁ בַּסּוּרִיָּא אַבֵּל לֹא בַּמְחוּבֵּר", הא בארץ אפילו בתלוש יהא אסור.

ר' יוסי ב"ר בון שאל את ר' מנא האם מותר לטחון עם גוי בארץ? השיב לו ר' מנא ממשנתנו ניתן לדייק שהדבר אסור. שכן נאמר בה: "עוֹשִׂין בַּתְלוּשׁ בַּסּוּרִיָּא אַבֵּל לֹא בַּמְחוּבֵּר", משמע מכך שבארץ אפילו בתלוש אסור.

225 שיר השירים פרק ד פסוק ח: אֲתִי מִלְּבָנוֹן כָּלָה אֲתִי מִלְּבָנוֹן תְּבֹאִי תְּשׁוּרֵי מְרָאשׁ אֶמְנָה שְׁנִיר וְתַרְמוֹן מִמְעֻנֹת אֲרִיזֹת מְהַרְבֵּי נְמָרִים:

מקום שהוא נאכל ולא נעבד מהו להשכיר בהמתו שם? ר' לוי צנבריא²²⁶ שאל לר' יצחק ולר' אימי ואסרון. ר' הושעיא יהב לעממיא פריטין לא משום דהוא אסור אלא שלא לייחד בהמתו עם הגוי.

שואלת הגמרא האם לישראל מותר להשכיר בהמת עבודה במקום שפירותיו נאכלים בשביעית אבל אסור לעבד את האדמה? ר' לוי מצנברי שאל את ר' יצחק ור' אימי ואסרון עליו להשכיר את בהמתו לעבודה חקלאית. מספרת הגמרא שר' הושעיא שילם לשלטון הגויי שרצו בבהמתו, ולא מפני שאסור לתת להם במקרה כזה את הבהמה, אלא כדי שלא ישתמשו בבהמתו למשכב.

ומה נן קיימין? אם בפירות ששית שנכנסו לשביעית אפילו* בארץ מותר, אם בפירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית לחרוש מותר ולקצור אסור, אלא כי אנן קיימין בפירות שביעית בשביעית.

*בכ"ל חסרה המילה 'אפילו' ונוספה בד"ו.

במשנה נאמר: שבשביעית "עושין בתלוש בסוריא אבל לא במחובר". שואלת הגמרא: באיזה מצב מדובר? אם בפירות של השנה הששית שנכנסו לשביעית הרי אפילו בארץ מותר ולא רק בסוריא, אם בפירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית, לחרוש מותר ולקצור אסור; אלא שמדובר בפירות שנזרעו בשביעית ולעסוק בהם בשביעית.

ר' חונא אזל לצור ואסר לון הדא אשקייתה. שמע ר' יוסי ואמר: ויאות. והדא לא במחובר היא? והא תנינן: ²²⁷"משקין בית השלחין במועד ובשביעית"? אמר ר' יודן: לזרעים שבו. ר' מנא בעי: מעתה יהא מותר לחרוש להן?

ר' חונא הלך לצור ואסר עליהם להשקות את השדות. שמע זאת ר' יוסי ואמר שנכון עשה. וכי השקיה אינה בגידולים המחוברים לקרקע? והרי למדנו במשנה במסכת מועד קטן: ש"משקין בית השלחין במועד ובשביעית"? אמר ר' יודן: מה שהתירו זה כדי להנביט את צמחי הבר כדי שלא ישבשו את העבודה בשנה השמינית. ר' מנא שאל: אם כך אולי גם מותר לחרוש כדי לעקור את צמחי הבר?

משנה ג'

בצלים שירדו עליהם גשמים וצימחו, אם היו העלין שלהן שחורין אסורים, הוריקו הרי אלו מותרים. רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: אם אינן יכולין להתלש בעלין שלהן, אסורין. כנגד כן מוצאי שביעית מותרין:

הלכה ג'

כיני מתניתא, שחורין אסורין וירוקין מותרין. ר' יוסי בשם ר' יוחנן: בצל שעקרו ושתלו מכיון שהשחיר מתעשר לפי כולו. ר' חייא* בשם ר' יוחנן: בצל שעקרו ושתלו מכיון שהשריש מתעשר לפי כולו.

*בכ"ל 'חיה' ותוקן ע"י הסופר ל'חייא'.

226 צנבריא – מצנברי – על חופה המערבי של הכנרת

227 מועד קטן פ"א מ"א: משקין בית השלחין במועד ובשביעית בין ממעיין שיצא בתחלה בין ממעיין שלא יצא בתחלה אבל אין משקין לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון ואין עושין עוגיות לגפנים:

במשנה נאמר: "בצלים שירדו עליהם גשמים וצימחו, אם היו העלין שלהן שחורין אסורים, הוריקו הרי אלו מותרים". אומרת הגמרא שכך יש להבין את המשנה, בצלים שהבשילו בשנה הששית ונשארו בקרקע אם העלים הם בצבע ירוק כהה הם אסורים כי התחילו לינוק מהקרקע, ואם הם ירוקים משמע שלא השרישו והם מותרים. ר' אסי אמר בשם ר' יוחנן: בצל שעקר אותו ושתל אותו מחדש מכיון שנעשה ירוק כהה מתעשר לפי כולו. ר' חייא אמר בשם ר' יוחנן: בצל שעקרו והפריש ממנו מעשרות, ושתלו מחדש, מכיון שהשריש מתעשר לפי כולו, גם הירק וגם הבצל.

ולא שנייא בין שעקרו בשביעית ושתלו במוצאי שביעית, בין שעקרו בערב שביעית ושתלו* בשביעית. ר' זעירא אמר: מכיון שרבה עליו החדש מותר. ר' לא ר' אימי תרויהון** אמרי: אסור.

*בכ"ל חסר כאן 'בערב שביעית ושתלו' ** בכ"ל 'תרויהון' ותוקן בד"ו ל' תרויהון'.

ואין הבדל בין אם עקר אותו בשביעית ושתל אותו במוצאי שביעית, ובין שעקרו בערב שביעית ושתלו בשביעית. ר' זעירא אמר: מכיון שבשנה השמינית הצמיחה החדשה היתה יותר מהישנה הרי הוא מותר. ואילו ר' אילא ור' אימי שניהם חולקים על ר' זעירא ואומרים שהוא אסור כי גידולי שביעית אינם בטלים ברוב.

מתניתא פליגא על ר' לא ועל ר' אימי. דתני²²⁸ זה הכלל שהיה ר' שמעון אומר משום ר' יהושע: כל דבר שיש לו מתירין כגון טבל ומעשר * שיני והקדש וחדש לא נתנו להן חכמים שיעור אלא מין במינו בכל שהוא, ושאינו במינו בנותן טעם. וכל דבר שאין לו מתירין כגון תרומה וחלה וערלה וכלאים, נתנו להן חכמים שיעור מין במינו, ** ושלא במינו בנותן טעם.

*בכ"ל נוספו כאן המלים 'טבל ומעשר' ונמחקו ע"י המגיה בונציה. **בכ"ל נוסף כאן 'בכל שהוא' ונמחק ע"י המגיה בונציה.

אומרת הגמרא שהתוספתא חולקת על ר' אילא ור' אימי. נאמר בה: זה הכלל שהיה ר' שמעון אומר משום ר' יהושע: כל דבר שיהיה מותר לאחר זמן כגון טבל שיעור ומעשר שני והקדש שיחללם בכסף, ותבואה חדשה לאחר הבאת העומר, לא נתנו להם חכמים שיעור ואינם בטלים אלא מין במינו בכל שהוא, ושאינו במינו בנותן טעם. וכל דבר שאין דרך להתיירו כגון תרומה וחלה וערלה וכלאים, נתנו להן חכמים שיעור שאם התערב מין באותו המין עולה אחד במאה או אחד במאתים, ושלא במינו הוא בטל רק אם הוא מעט ואינו נותן טעם.

התיבון: הרי שביעית הרי אין לה מתירין ולא נתנו לה חכמים שיעור? אמר להן: לא, אם אמרתם בשביעית שאינה אוסרת כל שהוא אלא בביעור, אבל לאכילה בנותן טעם. מה עבדין לה ר' הילא ור' אימי? פתרון לה בעירובין, אבל בגידולין חומר הוא בגידולין.

הקשו על ר' שמעון: הרי פירות שביעית הרי אין דרך להתיר אותם ולא נתנו להם חכמים שיעור? אמר להם ר' שמעון: לא, אל תביאו דוגמא משביעית, כי פירות שביעית אינם

228 תוספתא תרומות פ"ה ה"ו: הטבל שנתערב בחולין הרי זה אוסר כל שהוא אם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציא לפי חשבון ואם לאו ר' ליעזר ור' לעזר בן ערך או קורא שם לתרומת מעשר שבו ועולה באחד ומאה וכן מעשר מעשר טבל שנתערב בחולין הרי זה אוסר כל שהוא אם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציא לפי חשבון ואם לאו ר' אלעזר בן ערך אומ' קורא שם על תרומת מעשר שבו ועולה באחד ומאה ואם היה טבל מעשר ראשון ומעשר שני הרי זה אסור שלא התיירו ספק מדומע אלא לדבר שיש לו מתירין ר' שמעון או' כל דבר שיש לו מתירין כגון טבל מעשר שני והקדש והחדש ולא נתנו להם חכמים שיעור [וכל דבר שאין לו מתירין כגון ערלה וכלאי הכרם נתנו חכמים להם שיעור אמרו לו והלא שביעית אין לה מתירין ולא נתנו לה חכמים שיעור] אמ' להם שביעית אינה אוסרת כל שהוא אלא לביעור אבל לאכילה אינה אוסרת אלא בנותן טעם.

אוסרים כל שהוא אלא אם התערבו בפירות ששית צריך לבערם כפירות שביעית. אבל לפני הביעור לא תופסת בהם קדושת שביעית אלא אם כן פירות השביעית נותנים בהם את טעמם. איך מסבירים ר' הילא ור' אימי את מה שאמרו שהבצל של שביעית בטל ברוב שצומח בשמינית, וכאן נאמר שתופסת בהם קדושת שביעית? הפתרון הוא שפירות שביעית מותרים בתערובת כשהם תלושים אבל בגידולים שבקרקע החמירו.

דאמר ר' זעירא בשם ר' יונתן: בצל של כלאי הכרם שעקרו ושתלו, אפילו הוסיף כמה, אסור. שאין גידולי איסור מעלין את האיסור. מתניתא פליגא על ר' זעירא, דתנינן: ²²⁹ "גידולי תרומה תרומה וגידולי גידוליהן חולין. אבל טבל ומעשר ראשון וספיחי שביעית ותרומת חוצה לארץ,* והמדומע והביכורין גדוליהן חולין". ותני עלה, במה דברים אמורים? "בדבר שזרעו כלה, אבל בדבר שאין זרעו כלה גידולי גידולין אסורין".

*בכ"ל 'מעשר' ותוקן 'לחוצה לארץ' ע"פ כ"ר.

שכן אמר ר' זעירא בשם ר' יונתן: בצל שגדל בכרם והוא כלאים גם אם עקר אותו ושתל במקום אחר, ואפילו מה שהוסיף לגדול מחוץ לכרם עולה בהרבה על מה שגדל בכרם, איסור הכלאים נשאר. מפני שגידולי איסור אינם מעלים את האיסור. טוענת הגמרא שהמשנה במסכת תרומות חולקת על ר' זעירא. נאמר בה: "גידולי תרומה וגידולי גידוליהן חולין. אבל טבל ומעשר ראשון וספיחי שביעית ותרומת חוצה לארץ, והמדומע והביכורין גדוליהן חולין". ועל כך למדנו שזה אמור בדבר שמהזרעים שלו לא נשאר דבר, אבל בדבר שהזרע נשאר ומתפתח וגדל, לא רק שהוא אסור אלא גם מה שיזרע ממנו מחזור אחרי מחזור, משמע שגידולי הבצל גם הם אסורים.

מה עבד לה ר' זעירא? פתר לה בקדושת שביעית בביעור, אבל לאכילה כיון שרבה עליו החדש מותר.

איך מסביר זאת ר' זעירא? שהאיסור בהם הוא לאכלם בשביעית וכשתגיע תקופת הביעור הם מתבערים עם פירות שביעית. אבל אם בשנה השמינית התפתחו ונעשו לרוב הרי הם מותרים.

ר' אבהו עאל* לארבל ואיתקבל גבי אבא בר בנימין. אתון ושאלון ליה באילין בצלייא והורי לון כהדא דר' זעירא. מכיון שרבה עליו החדש מותר. חמתון סמיכין עלוי, אמר לון: אני לא אמרתי אלא במורסנין.* אמר ר' יודה בר פזי: אנא ידע ראשה וסופה. כד דשמע ר' לא ור' אימי פליגין שרע מינה.

*בכ"ל 'במורסנין' ותוקן בד"ו 'ל' במורסנין.

מספרת הגמרא שר' אבהו עלה לארבל והתקבל על ידי אבא בר בנימין. באו ושאלו אותו לגבי בצלים שנעקרו בשביעית ונשתלו מחדש בשמינית והורה להם כדברי ר' זעירא, שמכיון שהחדש רב יותר מהישן הרי הם מותרים. ראה שהם סומכים על דבריו, אמר להם: אני לא אמרתי אלא בבצלים שנשתלו בשנה הששית ונדרסו בשנה השביעית ונעקרו ונשתלו בשמינית. אמר ר' יודה בר פזי: אני יודע מה היה מתחילה ועד הסוף. כאשר שמע ר' אבהו שר' אילא ור' אימי חולקים על ר' זעירא חזר בו מדבריו הראשונים.

229 תרומות פ"ט מאן דאמר: גדולי תרומה וגדולי גדולין חולין אבל הטבל ומעשר ראשון וספיחי שביעית ותרומת חוצה לארץ והמדומע והביכורים גדוליהן חולין גדולי הקדש ומעשר שני חולין ופודה אותם בזמן זרעם:

מאימתי מותר אדם ליקח ירק במוצאי שביעית? משיעשה כיוצא בו. עשה הבכיר התיר האפל. רבי התיר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד.

הלכה ד'

²³⁰ בראשונה היה ירק אסור בספרי ארץ ישראל, התקינו שיהא הירק מותר בספרי ארץ ישראל. אף על פי כן היה אסור להביא ירק מחוץ לארץ לארץ. התקינו שיהא מותר להביא ירק מחוץ לארץ לארץ. אף על פי כן היה אסור ליקח ירק במוצאי שביעית מיד. רבי התיר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד, בר מן קפלוטא.²³¹

* בכ"ל נוסף כאן 'יש' ונמחק ע"י הסופר.

במשנה נאמר: "מאימתי מותר אדם ליקח ירק במוצאי שביעית? משיעשה כיוצא בו" ואומרת הגמרא שבתחילה היה ירק אסור גם באזור הספר של ארץ ישראל, התקינו שיהא הירק מותר בספר של ארץ ישראל. אף על פי כן היה אסור להביא ירק מחוץ לארץ, לארץ. התקינו שיהא מותר להביא ירק מחוץ לארץ לארץ. אף על פי כן היה אסור לקחת ירק מיד במוצאי השביעית, עד שרבי יהודה הנשיא התיר לקחת ירק מיד במוצאי שביעית, חוץ מכרישה.

מה עבדון ליה ציפוראיי? אלבשוניה סקא וקיטמא ואייתוניה קומי רבי. אמרין* ליה: מה חטא דין מן כל ירקא? ושרא לי לון.

מה עשו אנשי ציפורי? הלבשו על הכרישה שק ואפר והביאו אותה לפני רבי ואמרו לו: במה חטאה הכרישה מכל שאר הירקות? והתיר להם אותה.

עולא בר ישמעאל בשם ר' חנינא: רבי ור' יוסי בר יהודה נחתון לעכו ואיתקבלון גבי ר' מנא. אמרו ליה: * רבי, עשה לנו לפס אחד של ירק. עבד להו** קופד. למחר אמרו ליה: עשה לנו לפס אחד של ירק. עבד לון תרנגולתא. אמר רבי: ניכר הוא זה שהוא מפתח שלשמואל. אמר ליה ר' יוסי ביר' יודה: אפילו מפתח שלשמואל אינו. ולמה עבד כן? דו תלמיד מן תלמידוי דר' יודה אמר*** דר' יודה אמר: הירק אסור בספרי ארץ ישראל.

* בכ"ל 'להן' ותוקן ל'ליה' ע"פ כ"ר. ** בכ"ל 'ליה' וצ"ל 'להו'. *** בכ"ל נוסף כאן 'אמי' ונמחק ע"י הסופר.

עולא בר ישמעאל מספר בשם ר' חנינא שרבי ור' יוסי בר יהודה ירדו לעכו והתקבלו אצל ר' מנא.²³² אמרו לו: רבי, הכן לנו אילפס אחד של ירק, והוא הכין להם בשר. למחר אמרו לו שוב הכן לנו אילפס אחד של ירק, והוא הכין להם עוף. דנו ביניהם רבי ור' יוסי בן יהודה בשאלה מדוע ר' מנא נהג כך. אמר רבי: ניכר הוא זה שהוא מבאי ביתו של שמואל שמעדיף בשר על ירק. השיב לו ר' יוסי ב"ר יהודה שאפילו אם אינו מבאי ביתו של שמואל, ולמה הוא עשה כך? כי הוא מתלמידי ר' יהודה שאסר ירק גם בספר של ארץ ישראל.

230 תוספתא שביעית פ"ד ה"ז: בראשונה היו אומ' אין כובשין ואין מייבשין ואין מביאין יבשת וכבשת מחוצה לארץ לארץ רבותינו התירו שיהו כובשין ומייבשין ומביאין יבשת וכבשת מחוצה לארץ לארץ אין מביאין ירקות מחוצה לארץ לארץ רבותינו התירו שיהו מביאין ירקות מחוצה לארץ לארץ כשם שמביאין ירקות מחוצה לארץ כך מביאין קטנית ותבואה מחוצה לארץ לארץ.

231 קפולטא – כרישה ראה תמונה בנספח ה'.

232 ר' מנא הראשון בן דור המעבר.

כד אתא לגביה תני לה עובדא. אמרון ליה: צריך הויתה עביד כוותין. תמן תנינן: ²³³מן הירק מותר בירקות השדה שהוא שם לוויי, ותני עלה, ²³⁴הנודר מן הירק בשביעית אסור אף בירקות שדה.

כאשר ר' מנא חזר אליהם סיפרו לו על הדיון שהיה להם ואמרו לו: צריך הייתה לנהוג כמונו. שכן כך למדנו במסכת נדרים שהנודר "מן הירק מותר בירקות השדה שהוא שם לוויי", ועל כך נאמר בתוספתא שהנודר מן הירק בשביעית אסור אף בירקות שדה.

תני ר' קריספא בשם ר' חנינה בן גמליאל ואמר טעמא: הדא דתימר עד שלא התיר רבי להביא ירק* מחוצה לארץ, אבל משהתיר רבי להביא ירק מחוצה לארץ, לארץ, היא שביעית היא שאר שני שבוע. ר' יוסי בר חנינא אומר: עולשין ²³⁵חשובות הן לטמא טומאת אוכלין בשביעית. הדא דתימר עד שלא התיר רבי, אבל משהתיר היא שביעית היא שאר שני שבוע.*

*בכ"ל חסר הקטע 'ר' יוסי בר חנינא אומר: עולשין חשובות הן לטמא טומאת אוכלין בשביעית. הדא דתימר עד שלא התיר רבי, אבל משהתיר היא שביעית היא שאר שני שבוע' והושלם בד"ו.

למד את התוספתא ר' קריספא בשם רב חנינה בן גמליאל והסביר את הסיבה לכך. שזה אמור כל עוד שלא התיר רבי יהודה הנשיא ליבא לארץ ירקות מחוץ לארץ, אבל לאחר שרבי התיר ליבא ירקות מחוץ לארץ, הדין הזה חל לא רק בשנת השמיטה אלא בכל שנה ושנה. ר' יוסי בר חנינה אומר שעולש שדה שנלקט בשנת השמיטה דינו כמאכל ומטמא טומאת אוכלים. אומרת הגמרא שזה אמור כל עוד שלא התיר רבי יהודה הנשיא ליבא לארץ ירקות מחוץ לארץ, אבל לאחר שרבי התיר ליבא ירקות מחוץ לארץ, הדין הזה חל לא רק בשנת השמיטה אלא בכל שנה ושנה.

משנה ה'

אין מוציאין שמן שריפה ופירות שביעית מהארץ לחוצה לארץ. אמר רבי שמעון: שמעתי בפירוש, שמוציאין לסוריא ואין מוציאין חוצה לארץ.

הוון בעון מימר: לא פליגין, אשכח תני, ר' יודה אמר: עד גזיב; ר' שמעון אומר: עד אמנם.* תני, ²³⁶פירות הארץ שיצאו חוץ לארץ מתבערין במקומן, דברי ר' שמעון; ר' שמעון בן אלעזר אומר: מביאן לארץ ומבערין, דכתיב: ²³⁷"בארצך תהיה כל תבואתה לאכול". אמר ר' יעקב בר אחא: הורי ר' אימי כהן תניא קמיא לקולא. אמר ר' הילא: ובלבד שלא יעבירם ממקום למקום.**

*בכ"ל נוסף כאן בטעות 'הלכה ה' ** בכ"ל חסרה המילה 'למקום' והושלמה בד"ו. ** בכ"ל 'אחד' ותוקן בד"ו ל'אחריהם'

233 נדרים פ"ו מ"ט: הנודר מן היין מותר ביין תפוחים מן השמן מותר בשמן שומשמין מן הדבש מותר בדבש תמרים מן החומץ מותר בחומץ סתוניות מן הכרישין מותר בקפלוטות מן הירק מותר בירקות השדה מפני שהוא שם לוויי: 234 תוספתא נדרים פ"ג ה"ו: הנודר מן הירק בשביעית אסור בירקות שדה מן הדלועין אין אסור אלא בדלעת יונית בלבד מן הכרוב אסור באספרגיס מן האספרג' מותר בכרוב מן הכרישין מקום שקורין לקפלוטות כרישין אסור בקפלוטות מן הקפלוטות מותר בכרישין מן הבצלים אסור בבני בצלים ור' יוסה מתיר מבני בצלים מותר בבצלים מן עדשים אסור באשישים ור' יוסה מתיר מן האשישים מותר בעדשי' מן השום אסור במקפה ור' יוסה מתיר מן המקפה מותר בשום 235 עולשין – ראה תמונות בנספח ה'.

236 תוספתא שביעית פ"ה ה"א: פירות שביעית שיצאו חוצה לארץ מבערין במקומן דברי ר' ר' שמעון בן אלעזר או' מביאן לארץ ומבערין בארץ שנ' בארצך תהיה כל תבואתה לאכל.

237 ויקרא פרק כה פסוק ז' וְלִבְהֶמְתָּךְ וְלִטְוֵהָ אֲשֶׁר בְּאֶרְצְךָ תִּהְיֶה כְּלִי־תְבוּאָתָה לְאָכְלָהּ:

במשנה נאמר: "אין מוציאין שמן שריפה ופירות שביעית מהארץ לחוצה לארץ. אמר רבי שמעון: שמעתי בפירוש, שמוציאין לסוריא ואין מוציאין חוצה לארץ". רצו תחילה לפרש שתנא קמא ור' שמעון אינם חולקים, אלא שנמצאה ברייתא האומרת שר' יהודה אמר שמותר להוציא פירות מארץ ישראל עד אכזיב; ור' שמעון אומר שמותר להוציאם עד אמנה שבצפון סוריה. בתוספתא נאמר שפירות הארץ שיצאו לחוץ לארץ מתבערים במקום שהם נמצאים, כך סובר ר' שמעון; ואילו ר' שמעון בן אלעזר סובר שיש להחזירם לארץ כדי לבערם, שכתוב: "בְּאַרְצָךָ תִּהְיֶה כְּלִתְבוֹאָתָהּ לְאָכְלָהּ". אמר ר' יעקב בר אחא: הורה ר' אימי כברייתא הראשונה לקולא. אמר ר' הילא שזה בתנאי שלא יעביר את הפירות ממקום למקום.

משנה ו'

אין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ. אמר רבי שמעון: שמעתי בפירוש, שמביאין מסוריא ואין מביאין מחוצה לארץ:

תמן תנינן: ²³⁸"אריסטון הביא בכורים מאיספמיה וקיבלו ממנו". ויביא תרומה? אמר ר' הושעיה ביכורים באחריות בעלים, תרומה אינה באחריות בעלים. אם אמר את כן אף הן מרדפים אחריהם* לשם.

במשנה נאמר: "אין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ" מצטטת הגמרא את המשנה במסכת ביכורים בה נאמר: "אריסטון הביא בכורים מאיספמיה וקיבלו ממנו". שואלת הגמרא ולמה אינו מביא תרומה? אמר ר' הושעיה ביכורים הם באחריות הבעלים להביאם למקדש, תרומה אינה באחריות בעלים אלא הבעלים מפרישים ואינם צריכים לרדוף אחרי כהן. טוענת הגמרא אם תאמר כך הכהנים יצאו לחוץ לארץ לקבל את התרומה ויטמאו בטומאת ארץ העמים.

פרק ז'

משנה א'

כלל גדול אמרו בשביעית, כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין ואינו מתקיים בארץ, יש לו שביעית ולדמיו שביעית, יש לו ביעור ולדמיו ביעור.

הלכה א'

צבעין לאדם מהו שיהא עליהן קדושת שביעית? נישמעניה מן הדא: ²³⁹"לכם" כל שהוא צורך לכם. ותני עלה, כגון אכילה ושתיה וסיכה וצביעה, יצאת מלוגמא שאינה אלא לחולין, יצאת אלינתינן שאינה אלא לתפילין.

²³⁸ חלה פ"ד מ"א: בן אנטינוס העלה בכורות מבבל ולא קבלו ממנו יוסף הכהן הביא בכורי יין ושמן ולא קבלו ממנו אף הוא העלה את בניו ובני ביתו לעשות פסח קטן בירושלים והחזירוהו שלא יקבע הדבר חובה אריסטון הביא בכוריו מאפמיה וקבלו ממנו מפני שאמרו הקונה בסוריא כקונה בפרוור שבירושלים:

²³⁹ ויקרא פרק כה פסוק ו: וְהָיְתָה שִׁבְתְּ הָאָרֶץ לְכֶם לְאֻכְלָהּ לֶחֶם וְלַעֲבָדָהּ וְלַאֲמָתָהּ וְלִשְׁכִירָהּ וְלַתּוֹשֵׁבָהּ הַגֵּרִים עִמָּךְ:

במשנה נאמר: "כלל גדול אמרו בשביעית, כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין ואינו מתקיים בארץ, יש לו שביעית ולדמיו שביעית, יש לו ביעור ולדמיו ביעור". שואלת הגמרא מהו המקור לכך שגידולים שעושים מהם צבעים לאדם חלים עליהם דיני שביעית? והגמרא משיבה שמדייקים זאת מהכתוב: "וְהָיְתָה שְׁבִיַּת הָאָרֶץ לְכֶסֶם", כל דבר שהו לצרכיכם. חלה עליו שבת הארץ. ועל כך נאמר בפרק הבא שזה כולל אכילה ושתייה וסיכה וצביעה, ואינו כולל צמחים שעושים מהם חבישה לחולה, ואינו כולל תרופה שאינה מיועדת אלא למי שהוא חסר חוש טעם.

ר' יונה בעי: ולמה יצאת מלוגמא שאין עליה קדושת שביעית? והתני, ²⁴⁰ דן וצר* זרע איסטיס שזרעין אותן במוצאי שביעית קדושת שביעית חלה עליהם. ** מיי כדון? "לכם" השוה לכולכם.

* בכ"ל 'צדי' וצ"ל 'וצר'. ** בכ"ל 'עליכם' ותוקן בד"ו 'לעליהם'.

ר' יונה שאל: ולמה יצאה המלוגמא מהכלל ואין עליה קדושת שביעית? והרי בתוספתא נאמר שדן וצר זרע איסטיס שזרעין אותן במוצאי שביעית קדושת שביעית חלה עליהם למרות שעושים מהם מלוגמא? מהי התשובה? שכתוב "וְהָיְתָה שְׁבִיַּת הָאָרֶץ לְכֶסֶם", שדין שביעית חל רק על מה שחל כל כולכם ומלוגמא אינה אלא לצורך ריפוי.

ר' יוסי בשם ר' לא שמע מן הדא: ²⁴¹ "תהיה", אף להדלקת הנר ולצבוע בה צבע. ולא נמצא מאבד את אוכלי בהמה? * תיפתר בצבועין לאדם. אמר ר' מנא תיפתר באוכלי בהמה לאדם ולית שמע מיניה כלום.

בכ"ל 'תרומה' ותוקן ע"י הסופר ל'בהמה'.

ר' יוסי מסר שר' אילא שמע מן הפסוק: "וְלִבְהֶמְתָּךְ וְלַחֲמֶיךָ אֲשֶׁר בְּאֶרְצְךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתְךָ", אף להדלקת הנר ולצבוע בה צבע. שואלת הגמרא וכי אין בכך איבוד של מאכלי בהמה? אלא שמדובר בצבע שמיועד לשימוש האדם. אמר ר' מנא שמאחר שמדובר בשימוש במאכלי בהמה לצורכי האדם לכן לא משתמע מכך דבר.

משנה ב'

ואיזה זה? עלה הלוף השוטה ²⁴² ועלה הרנדא ²⁴³ העולשין ²⁴⁴ והכרישין ²⁴⁵ הרגילא ²⁴⁶ ונץ החלב. ²⁴⁷ ומאכל בהמה: החוחים והדרדין. וממין הצובעין: ספיחי איסטיס ²⁴⁸ והקוצה, ²⁴⁹ יש להן שביעית ולדמיהן שביעית, יש להן ביעור ולדמיהן ביעור.

צבעין לבהמה מהו שיהא עליהן קדושת שביעית? נשמענה מן הדא: ²⁵⁰ עיקר הוורד ועיקר האגה ²⁵¹ ועיקר האוג ²⁵² אין בהן קדושת שביעית. מיני כביסות מהו? מהן*

240 תוספתא שביעית פ"ה ה"ז: דין ובצר זרע סטים נזרעין במוצאי שביעית מפני שהוא מלאכתן

241 ויקרא פרק כה (ז) וְלִבְהֶמְתָּךְ וְלַחֲמֶיךָ אֲשֶׁר בְּאֶרְצְךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתְךָ לְאֹכֶל:

242 ראה תמונה בנספח ו'

243 ראה תמונה בנספח ו'

244 ראה תמונה בנספח ו'

245 ראה תמונה בנספח ו'

246 ראה תמונה בנספח ו'

247 ראה תמונה בנספח ו'

248 ראה תמונה בנספח ו'

249 ראה תמונה בנספח ו'

שיהא עליהן קדושת שביעית? נישמענה מן הדא: ²⁵³ היירענין והבורית והאהל** יש להן קדושת שביעית.

*בכ"ל חסרה המילה 'מהן' ונוספה בד"ו. ** בכ"ל חסרה המילה 'והאהל' ונוספה בד"ו.

שואלת הגמרא האם על צבעים שנועדו לסמן על גוף הבהמה, חלה קדושת שביעית? משיבה הגמרא שנלמד זאת מהאמור בתוספתא: עיקר הוורד ועיקר האגה ועיקר האוג אין בהן קדושת שביעית. שואלת עוד הגמרא צמחים שמשמשים כסבון לכביסה האם חלה עליהם קדושת שביעית? משיבה הגמרא שנלמד זאת מהאמור בתוספתא: היירענין והבורית והאהל שיש בהם אשלגן שטוב לכביסה אבל מאחר שהם משמשים לצרכי האדם יש להן קדושת שביעית.

בשמים מהו שיהא עליהן קדושת שביעית? נישמענה מן הדא: הפרח לבן והאורן* אין עליהן קדושת שביעית. חבריא: דר' שמעון הוא דר' שמעון אמר: ²⁵⁴ אין לקטף שביעית מפני שאינו פרי". ר' שמואל בשם ר' אבהו: תפתר דברי הכל בהדא נסורתה.

*בכ"ל 'אורז' וצ"ל 'והאורן'

שואלת עוד הגמרא האם על בשמים חלה קדושת שביעית? משיבה הגמרא שנלמד זאת מהאמור בתוספתא: הפרח לבן והאורן אין עליהן קדושת שביעית. חכמים אמרו שזה בשיטת ר' שמעון שכן ר' שמעון אמר במשנה ט' להלן: "אין לקטף שביעית מפני שאינו פרי". ר' שמואל אמר בשם ר' אבהו שזה לא רק בשיטת ר' שמעון אלא כדברי הכל מפני שמדובר בנשורת של הפרחים והעלים שאין עליהם קדושת שביעית.

מיני אדלקות מה אית לך? כגון ההן פקועה, וההן וורד. תני בה תלת* מילין: עלין שלו יש להן שביעית ולדמיהן שביעית, יש להן ביעור ולדמיהן ביעור, פיקה שלו יש להן שביעית ולדמיהן שביעית. אין לו ביעור ולא לדמיה ביעור. עיקר שלו אין לו שביעית ולא לדמיו שביעית, אין לו ביעור ולא לדמיו ביעור.

*בכ"ל חסרה המילה 'תלת' ונוספה בד"ו.

שואלת הגמרא: מה דינם של שמנים להדלקה המופקים מצמחי בר כגון שמן פקועה ועלי הוורד. נאמרו על הורד שלושה דברים: לעליו יש דין שביעית ולדמיהם גם כן דין שביעית, יש להם ביעור ולדמיהם יש ביעור, הפירות שלו יש להם דין שביעית ולדמיהם דין שביעית, אבל אין להם ביעור כי הם נשאים על השיח יותר משנה, ולא לדמיהם ביעור. שורש הורד אין לו דין שביעית ולא לדמיו דין שביעית, אין לו ביעור ולא לדמיו ביעור.

ר' ירמיה בעא קומי ר' אבהו: מהו לכבוש מן ההן וורד? אמר לו: וכי יש לו מלאכה אחרת? תני רבי חייא: אוכל אדם הוא. הורי ר' מנא: אורוסטין שרי, אודורודוסטון שרי, קיטרטון שרי, מירסינטון שרי, דרמינון שרי, אידרומירון אסיר, דיומרון* אסיר.

*בכ"ל דיומירן ותוקן ע"י הסופר ל'דרומירון'.

250 תוספתא שביעית פ"ה ה"ו: עיקר חרוב ועיקר האגה ועלי האוג והפרחבלין והאורז אין להן ביעור ולא לדמיהן ביעור
251 ראה תמונה בנספח ו'
252 ראה תמונה בנספח ו'
253 תוספתא שביעית פ"ה ה"ה: חלשישות חלביצין והירענה והבורית והאהל יש להן שביעית ולדמיהן שביעית יש להן ביעור ולדמיהן ביעור.
254 שביעית פ"ז מ"ט:

ר' ירמיה שאל את ר' אבהו: האם מותר לכבוש את עלי הורד בשמן כדי להפיק ממנו בושם? השיב לו ר' אבהו: וכי קיימת מטרה אחרת לורד? טוענת הגמרא שיש לורד גם מטרה אחרת שנאמר בברייתא של רבי חייא שעושים ממנו מרקחת למאכל אדם. הורה ר' מנא: על רשימה של בשמים שמותר לעשותם מהורד: אורוסטין, אודורודוסטון, קיטרטון, מירסינטון, דרמינון, אבל אסור לעשות מהורד אידרומירון ודיומרון. כל אלה שמות יווניים של מיני בשמים.

ציפורי שאלין לר' אימי: מהו לחטן בחוחין? * אמר לון: אתון אמרין בשם ר' חנינה: אפילו עלי קנרסייה ** שרי. אמר ר' יאשיה: לעובדה וסמוך עליו. *** אמר ר' יאשיה: אין לך מיוחד לבהמה אלא חציר בלבד. ושלקחו לחטן מותר לחטן בו. ותני, ²⁵⁵ חציר וכל שאר ירקות שלקחן לחטן בהן מותר לחטן בהן. חישב עליהן לאכל אדם אסור להטן בהן.

* בכי"ל 'בחוטין' וצ"ל 'בחוחין' כמו בכי"ר. ** בכי"ל 'קורסייה' ותוקן ע"י הסופר ל'קנרסייה'. *** בכי"ל 'עליו' ותוקן ע"י הסופר ל'עליו'.

אנשי ציפורי שאלו את ר' אימי: האם מותר ללחלח לפני הטחינה את החיטים בעלים של חוחים? אמר להם: אתם אומרים בשם ר' חנינה שאפילו מותר ללחלח את החיטים אפילו בעלים של קנרס. אמר ר' יאשיה מה שאמר ר' חנינה אמר גם למעשה ויש לסמוך על דבריו. אמר ר' יאשיה שהאוכל המיוחד לבהמה הוא חציר בלבד, ואם השתמש בו כדי ללחלח את החיטים הדבר מותר. וכך נאמר בתוספתא: חציר וכל שאר ירקות שלקח אותם כדי ללחלח בהם חיטים, מותר ללחלח בהם, אבל אם חשב לצרוך אותם כמאכל אדם אסור ללחלח בהם.

תני בר קפרא: מותר להטן בהן, ואסור ללות * מהן. למה? שיש עליהן קדושת שביעית. ואוכלי בהמה אין עליהן קדושת שביעית? דאת אמר: עושין מהן מלוגמא לאדם. אמר ר' יוסי שמעינן מהן מלוגמא לאדם, ושמעינן ** שמותר לסוחטן ולעשות *** מהן סממנין לאדם.

* בכי"ל 'ללות' וצ"ל 'ללות' כמו בכי"ר. ** בכי"ל 'שמעינן' ותוקן בד"ו ל'ושמעין'. *** בכי"ל 'ולעשותן' ותוקן ע"י הסופר ל'לעשותן'.

בברייתא שנה בר קפרא שמותח ללחלח את החיטים בירק אבל אסור ללות אותם במים. למה? מפני שיש עליהן קדושת שביעית. שואלת הגמרא וכי מאכלים של בהמה אין עליהן קדושת שביעית? אלא שאמרנו שממאכל בהמה מותר לעשות רטיה לאדם. אמר ר' יוסי מכאן אנחנו לומדים שעושים מהם רטיה לאדם, ואנחנו גם לומדים שמותר לסחוט אותם כדי לעשות מהם תרופה לאדם.

תמן תנינן: ²⁵⁶ "לולבי זרדין ושלעדל * ועלי לוף שוטה אין מטמאין טומאת אוכלין עד שימתקו". למה? שהן מריין. ותורמסין לאו אינן מריין? שנייא היא תורמסין שעיקרן אוכל אדם. לא צורכה דלא שמעינן שאין קדושת שביעית חלה עליהן עד שימתקו. לא כן אמר ר' יוסי בן חנינה: עולשין חשובות הן לטמא טומאת אוכלין בשביעית? ואיתמר טעמא, הדא אמרה עד שלא התיר רבי להביא ירק מחוצה לארץ לארץ, אבל

255 תוספתא שביעית פ"ה ה ט"ז: חציר וירקות שדה שליקטן להטין בהן אין רשיי להטין בהן למאכל בהמה רשיי להטין בהן/

256 עוקצין פ"ג מ"ד: השבת משנתן טעמו בקדרה אין בו משום תרומה ואינו מטמא טומאת אוכלים לולבי זרדים ושל עדל ועלי הלוף השוטה אינן מיטמאין טומאת אוכלים עד שימתקו רש"א אף של פקועות כיוצא בהם:

משהתיר רבי להביא ירק מחוץ לארץ לארץ היא שביעית היא שאר שני שבוע. וכא
לא יהו חשובות עד שיחשב עליהן.

*בכ"ל 'ושלעלה' וצ"ל 'ושלעדל' כמו במשנה.

במסכת עוקצין נאמר: "לולבי זרדין ושלעדל ועלי לוף שוטה אין מטמאין טומאת אוכלין
עד שימתקו". למה? מפני שהם מרים. שואלת הגמרא וכי תורמסין אינם מרים? שונה
דינם של תורמסין שמעיקרם נועדו למאכל אדם. המשנה בעוקצין באה להשמיענו שאין
קדושת שביעית חלה עליה אלא רק לאחר שימתקו. וכי לא כך אמר ר' יוסי בן חנניה:
עולשין חשובות הן לטמא טומאת אוכלין בשביעית גם ללא המתקתם? אלא שזה אמור עד
שלא התיר רבי להביא ירק מחוץ לארץ לארץ, אבל לאחר שרבי התיר להביא ירק מחוץ
לארץ לארץ דין אחד לשביעית כמו לכל יתר השנים. וכך גם העולשין אינם חשובים, ורק
אם חשב לאוכלם אז מקבלים טומאת אוכלים.

ומצינו דבר בתחילה אין *קדושת שביעית חלה עליו, ובסוף **קדושת שביעית חלה
עליו? התיבון: הרי הסיאה והאיזוב והקורנית שלקטן לעצים אין קדושת שביעית
חלה עליהן. חישב עליהן לאוכלין קדושת שביעית חלה עליהן. אמר ר' חנניה: שכן
אם לקטן לכתחילה לאוכלין קדושת שביעית חלה עליהן מיד. הסיאה²⁵⁷ צתרה,
אזוב²⁵⁸ איזובא, קורנית²⁵⁹ קורניתא. מהו חלביצין? ביצי נץ חלב.

*בכ"ל חסרה כאן המילה 'אין' **בכ"ל נוסף כאן בטעות 'אין'²⁶⁰

ומצאנו דבר שבתחילה אין קדושת שביעית חלה עליו ובסוף קדושת שביעית חלה עליו? על
כך מקשה הגמרא: הרי הסיאה והאיזוב והקורנית שלקטן אותם לצורך עצי בעירה אין
קדושת שביעית חלה עליהם, ואם שינה את דעתו וחשב לאוכלם קדושת שביעית חלה
עליהן? אמר ר' חנניה: שהסיבה היא שאם לקטן אותם מלכתחילה למאכל, קדושת
שביעית חלה עליהן מיד. הגמרא מפרשת למה התכוונה המשנה במונחים: הסיאה שהיא
צתרה, אזוב שהוא איזובא, קורנית שהיא קורניתא. ומהו חלביצין? ביצי נץ חלב.

משנה ג'

עוד כלל אחר אמרו: כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין ומתקיים
בארץ יש לו שביעית ולדמיו שביעית, אין לו ביעור ולא לדמיו ביעור. איזה זה?
עיקר הלוף השוטה ועיקר הרנדא הערקבלין והחלבצים והבוכריא. ומין הצובעים:
הפואה²⁶¹ והרכפא,²⁶² יש להן שביעית ולדמיהן שביעית, אין להן ביעור ולדמיהן
ביעור. ר' מאיר אומר: דמיהן מתבערין עד ראש השנה. אמרו לו: להן אין ביעור קל
וחומר לדמיהן. קליפי רימון והנץ שלו, קליפי אגוזים והגלעינין, יש להן שביעית
ולדמיהן שביעית.

הלכה ג'

²⁵⁷ ראה נספח ז'

²⁵⁸ ראה נספח ז'

²⁵⁹ ראה נספח ז'

²⁶⁰ כגירסת הר"י שמעון והרש"ס, וראה פ"מ ומהרא"ף.

²⁶¹ ראה תמונה בנספח ז'.

²⁶² ראה תמונה בנספח ז'.

²⁶³אמר להן ר' מאיר: מחמיר אני בדמין מן העיקר, שהשמן שלשביעית מדליקין בו, מכרו ולקח בהן שמן אין מדליקין בו. ר' אימי בשם ר' יוחנן: החליף שמן בשמן שניהן אסורין. כיצד הוא עושה? ר' חזקיה בשם ר' ירמיה: מחליף שניהן שלחולין.

במשנה נאמר: "ומין הצובעים: הפואה והרכפא, יש להן שביעית ולדמיהן שביעית, אין להן ביעור ולדמיהן ביעור. ר' מאיר אומר: דמיהן מתבערין עד ראש השנה. אמרו לו: להן אין ביעור קל וחומר לדמיהן". התוספתא ממשיכה את הדיון בין ר' מאיר לחכמים ובה הוא משיב לטענתם שהוא מחמיר בכסף יותר מאשר בצמחים עצמם מפני שכשם שהשמן שלשביעית מדליקין בו, ואם מכר אותו וקנה בכסף שמן אין מדליקין בו. ר' אימי בשם ר' יוחנן: אם אדם החליף שמן שלו בשמן של חברו שניהן אסורין כי זו עיסקת חליפין. כיצד הוא עושה? ר' חזקיה אמר בשם ר' ירמיה שהם מחליפים את השמנים שלהם בפירות של חולין וחלה על הפירות קדושת שביעית והשמנים הם של שביעית ומותרים בהדלקת הנר.

החליף יין בשמן? כמה דאת אמר: יין אין סכין אותו, ודכוותה שמן אין מדליקין בו.* החליף עליו בלולבין? כמה דתימר, עליו יש להן ביעור, ודכוותיה לולבין יש להן ביעור.

*בכ"ל חסרה המילה 'בו' ונוספה ע"פ כ"ר.

מה הדין אם החליף יין בשמן? משיבה הגמרא שכשם שאמרנו שאין סכים את הגוף בשמן של שביעית לכן אם החליף אותו עם חברו ביין הרי זו עיסקת חליפין ולכן בשמן זה אין מדליקים. ומה הדין אם החליף עלים שחייבים בביעור בלולבי עצים רכים שניתנים למאכל ואין להם ביעור? משיבה הגמרא שכשם שאמרנו שלעלים יש ביעור עכשיו משנעשתה עיסקת החליפין גם ללולבים יש ביעור.

החליף אוכלי אדם* באוכלי בהמה? כמה דתימר, אוכלי אדם אין עושין מהן מלוגמא, ודכוותה אוכלי בהמה אין עושין מהן מלוגמא.** והתנינן: ²⁶⁴מוכרין אוכלי אדם ואוכלי בהמה ליקח בהן אוכלי אדם. אבל לא*** ליקח בהן אוכלי בהמה, וכל שכן אוכלי אדם ליקח בהן אוכלי בהמה. והדא קניבתא דירקא, מסקין ליה לאיגרא והיא יבשה מן גרמה.

*בכ"ל 'בהמה' ותוקן ע"י הסופר ל'אדם'. **בכ"ל חסר המשפט 'ודכוותה אוכלי בהמה אין עושין מהן מלוגמא'. ***בכ"ל נוספו כאן בטעות המלים 'אוכלי בהמה'.

ומה הדין אם החליף מאכלי אדם במאכלי בהמה? משיבה הגמרא שכשם שאמרנו שאין עושים רטיה ממאכלי אדם כך גם אם החליף אותם במאכלי בהמה אין עושים רטיה ממאכלי בהמה. וכך למדנו בתוספתא שמותר למכור מאכלי אדם ומאכלי בהמה כדי לקנות בכסף מאכלי אדם. אבל לא מוכרים מאכלי אדם כדי לקנות בכסף מאכלי בהמה, וכל שכן שלא מוכרים מאכלי אדם לקנות בכסף מאכלי בהמה. וירקות קצוצים שאינם ראויים למאכל אדם, מעלים אותם לגג שיתיבשו מעצמם ואינם ראויים למאכל אדם ובהמה.

ר' יוחנן בשם ר' שמעון בן יוצדק: ביין עד הפסח, בשמן עד העצרת, ובגרוגרות עד הפורים. ר' ביבי בשם ר' חנינא: ובתמרין עד החנוכה.

263 תוספתא שביעית פ"ה ה"ד: ר' מאיר או' דמיהן מתבערין בראש שנה אמרו לו להם אין ביעור קל וחומר לדמיהן אמ' להם מחמיר אני בדמיהן יותר מן העיקר שמן של שביעית מדליקין בו מכרו ולקח בו אחר אין מדליקין בו.

264 תוספתא שביעית פ"ה ה"ט: תנור שהסיקו בתבן ובקש של שביעית יוצן מוכרין (אוכלין) אוכלי אדם ואוכלי בהמה ליקח בהן אוכל אדם ואין מוכרין אוכלי בהמה ליקח מהן אוכלי בהמה ואין צריך לומר אוכלי אדם ליקח בהן אוכלי בהמה.

במשנה נאמר: "ומין הצובעים: הפואה והרכפא, יש להן שביעית ולדמיהן שביעית, אין להן ביעור ולדמיהן ביעור. ר' מאיר אומר: דמיהן מתבערין עד ראש השנה". אגב דברי ר' מאיר אמר ר' יוחנן בשם ר' שמעון בן יצחק שיין אין לו ביעור עד הפסח של השנה השמינית, ושמן אין לו ביעור עד שבועות של השנה השמינית, בגרוגרות נאכלים עד הפורים של השנה השמינית. ור' ביבי מוסיף בשם ר' חנינא שתמרים נאכלים עד חנוכה של השנה השמינית.

ר' אילא בשם ר' שמעון בר ווא: ר' יוחנן וחברותיה הוון יתבין מקשיין, אמרין: יש להן ביעור או* אין להן ביעור? עבר ר' ינאי אמרון: הא גברא משאליניה. אתו שאלוניה. אמר להן: כל דבר שדרכו ליטור יש לו ביעור, ושאין דרכו ליטור אין לו ביעור. ואילו מהן שדרכן ליטור ומהן שאין דרכן ליטור. ושרע תנייה מינה.

*בכ"ל חסרה המילה 'או' ונוספה בד"ו.

במשנה נאמר: "קליפי רימון והנץ שלו, קליפי אגוזים והגלעינין, יש להן שביעית ולדמיהן שביעית". בהקשר לכך אומרת הגמרא שר' אילא סיפר בשם ר' שמעון בר ווא שר' יוחנן וחברי בית המדרש ישבו ושאלו האם הקליפות והגלעינים שנמנו במשנה יש להן ביעור או אין להן ביעור? עבר ר' ינאי ואמרו הנה אדם גדול נשאל אותו. שאלו אותו ואמר להם: כל דבר שדרכו לנטור לאחר הבשלת הפרי יש לו ביעור, ושאין דרכו לנטור אין לו ביעור. ויש חלק מהם שנוטרי וחלק שאינו נוטר. ונמנע ר' ינאי מלהשיב על כך.

משנה ד'

הצבע צובע לעצמו, לא יצבע בשכר, שאין עושין סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות ולא בתרומות ולא בנבלות ולא בטריפות ולא בשקצים ולא ברמשים. ולא יהא לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק, אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו. לקח לעצמו והותיר מותר למוכרו.

הלכה ד'

מהו לצבוע בטובת הנייה? מן מה דתני, ²⁶⁵השלשושית ²⁶⁶וחלבצין ²⁶⁷התגר* עושה לעצמו, הדא אמרה שאסור לצבוע בטובת הנייה. כתוב ²⁶⁸"טמאים המה לכם" מה תלמוד לומר "וטמאים יהיו לכם". אלא אחד איסור אכילה ואחד איסור הנייה.

במשנה נאמר: "הצבע צובע לעצמו, לא יצבע בשכר, שאין עושין סחורה בפירות שביעית". שואלת הגמרא: האם מותר לו לצבוע שלא תמורת שכר אלא תמורת טובת הנאה? משיבה הגמרא ממה שנאמר בתוספתא: השלשושית וחלבצין המוכר עושה לעצמו, משמע שאסור לצבוע אפילו בטובת הנאה. כתוב "טמאים המה לכם" מה תלמוד לומר "טמאים המה לכם" ... "וטמאים יהיו לכם". אלא אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה.

²⁶⁵ תוספתא שביעית פ"ה ה"ה: חלשישות חלבצין והירענה והבורית והאהל יש להן שביעית ולדמיהן שביעית יש להן ביעור ולדמיהן ביעור.

²⁶⁶ ראה תמונה בנספח ז'

²⁶⁷ ראה תמונה בנספח ז'

²⁶⁸ ויקרא פרק יא פסוק כח: וְהִנָּשְׂאָ אֶת־נִבְלָתָם יִכְבֹּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב טָמְאִים הֵמָּה לָכֶם: פרק יא פסוק לה: וְכָל אֲשֶׁר־יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טָמֵא תִּנּוֹר וְכִי־יָרִים יִתֵּן טָמְאִים הֵם וְטָמְאִים יִהְיוּ לָכֶם:

כל דבר שאיסורו דבר תורה אסור לעשות בו סחורה, וכל דבר שאיסורו מדבריהן מותר לעשות בו סחורה. והרי חמור? למלאכתו גדל. והרי גמל? למלאכתו הוא גדל. ר' הושעיה נסב *ויהיב בהדין מורייס. ר' חונא נסב ויהיב בהדין חלתותא.²⁶⁹

*בכ"ל נוספה כאן במילה 'בהדין' ונמחקה ע"י המגיה בונציה.

כל דבר שאיסורו דבר תורה אסור לעשות בו סחורה, וכל דבר שאיסורו מדברי חכמים מותר לעשות בו סחורה. שואלת הגמרא: והרי חמור שאסור באכילה מהתורה ונהנים ממנו? והתשובה שלמטרה זו של עבודה הוא גדל. והרי גמל שאסור באכילה ונהנים ממנו? גם הוא גדל לצורך מלאכתו. ר' הושעיה סחר בציר דגים של גוים כי זה רק איסור דרבנן. ר' חונא סחר בחלתית של גוים שעשו ממנו תבלין בתוספת חומרים שיש ספק בכשרותם.

תני, ²⁷⁰לא יהו חמשה מלקטין ירק ואחד מוכר. אבל מוכר הוא שלו ושלחבירו. חמשה* אחין מלקטין ואחד מוכר על ידיהן. אמר ר' יוסי ביר' בון: ובלבד שלא יעשו פליטר מהו ובלבד שלא יעשה פליטר? **שלא יהא מזבין בהוא בכל שעה.*** ואית דבעי מימור: שלא יהא מזבין בכל שעה.

*בכ"ל 'חמישין ותוקן ל'חמשה ע"פ כ"ר. בכ"ל חסר המשפט 'מהו ובלבד שלא יעשו פליטר' ונוסף ע"פ כ"ר.*** בכ"ל 'שנה' וצ"ל 'שעה'.

בתוספתא נאמר: שלא יהיו חמשה אנשים מלקטים ירק ואחד מוכר. אבל מוכר הוא את שלו ושל חבירו. עוד נאמר שם שחמשה אחים מלקטים ואחד מוכר בשביל כולם. אמר ר' יוסי ביר' בון ובתנאי שלא יעשו את אחד האחים לחנווני. שואלת הגמרא מה הכוונה שלא יעשה אחד לחנווני? והתשובה היא שלא ימכור באותו מקום ובאותם שעות. ויש מי שרצה לומר שלא ימכור את הירקות בשעה קבועה.

תני, ²⁷¹החנווני שהיה מבשל ירקות בשביעית לא יהא מחשב שכרו על דמי שביעית, אבל מחשב הוא על היין ועל השמן ועל האבטלה. ר' לָא מפקד לאילין חלטריא לא תהווין מחשבין אגריכון על מישחא אלא על חיטיא.

בתוספתא נאמר שהחנווני שהיה מבשל ירקות בשביעית לא יחשב את שכרו שיכלול את מחיר הירקות, אבל הוא כן יכול לחשב את מחיר היין והשמן והזמן שהוא משקיע בכך. ר' אילא הורה לחולטי החיטים שלא יכללו בחישוב שכרם את השמן אלא רק את החיטים.

משנה ה'

לקח בכור למשתה בנו או לרגל ולא צריך לו, מותר למוכרו. צידי חיה עופות ודגים שנתמנה להן מינין טמאין, מותר למוכרן. ר' יהודה אומר: אף מי שנתמנה לו לפי דרכו לוקח ומוכר, ובלבד שלא תהא אומנתו לכך. וחכמים אוסרין:

הלכה ה'

²⁶⁹ ראה תמונה בנסח ז'

²⁷⁰ תוספתא שביעית פ"ו הכ"א: הלוקח מן הנחתום ככר בפנדיין שאלקט ירקות שדה ואביא לך מותר ר' יהודה ור' נחמיה אוסרין חמשה שהיו מלקטין ירק לא יהא אחד מוכר לכולן אלא אחד מוכר שלו ושלחן

²⁷¹ תוספתא שביעית פ"ו הכ"ב: חמשה אחין שהיו מלקטין ירק אחד מוכר על ידי כולן ובלבד שלא יעשאוהו פליטר חנווני שהיה מבשל ירק של שביעית לא יהא מחשב שכרו מירק אבל מחשב הוא מיין ומשמן שכר בטלה

תמן תנינן: ²⁷² "אמר ר' יהודה: אימתי? בזמן שאין לו אומנות אלא הוא, אבל יש לו אומנות שלא היא הרי זה מותר". היך עבדא? היה יושב ובטל ממלאכתו כל שני שבוע, כיון שבאת שביעית התחיל מפשיט ידו ונושא ונותן בפירות עבירה, אם יש עמו מלאכה אחרת כשר, * ואם לאו פסול. אבל אם היה יושב ועוסק במלאכתו כל שני שבוע, כיון שבא שביעית התחיל מפשיט ידו ונושא ונותן בפירות עבירה, אף על פי שאין עמו מלאכה אחרת מותר.

*בכ"ל 'מותרי' ותוקן בד"ו ל'כשר'.

במשנה נאמר: "ר' יהודה אומר: אף מי שנתמנה לו לפי דרכו לוקח ומוכר, ובלבד שלא תהא אומנתו לכך". ובמשנה במסכת סנהדרין נאמר: "אמר ר' יהודה: אימתי" הוא נחשב כסוחר בפירות שביעית? בזמן שאין לו עיסוק אחר אלא זה, אבל אם יש לו עיסוק אחר "הרי זה מותר". איך מדובר? אדם שהוא בטל כל ששת השנים שבין שמיטה לחברתה, ורק בשנת השמיטה כל גופו מתעורר לפעולה לאחר שנות עצלות והוא הופך לסוחר בפירות. אם יש לו גם מלאכה אחרת הרי הוא כשר, ואם אין לו מלאכה אחרת הרי הוא פסול עדות. אבל אם היה יושב ועוסק במלאכתו כל שש השנים, ורק כאשר באה שנת השמיטה התחיל לשאת ולתת בפירות עבירה, אף על פי שאין עמו מלאכה אחרת, מותר.

ר' בא בר זבדא ר' אבהו בשם ר' לעזר: הלכה כר' יודה דמתניתן. אקלס ר' בא בר זבדא דמר שמועה בשם זעיר מיניה. תני ר' יודה לחומרא. היך* עבדא? היה יושב ועוסק במלאכתו כל שני שבועות, ובשביעית התחיל ומפשיט את ידו לישא ולתן בפירות עבירה, אם יש עמו מלאכה אחרת מותר, ואם לאו אסור. אבל אם לא היה עוסק** במלאכתו כל שני שבוע,*** כיון שבאת שביעית התחיל מפשיט ידו ונושא ונותן בפירות עבירה, אף על פי שיש**** עמו מלאכה אחרת אסור.

*בכ"ל "היה" ותוקן בד"ו ל'היך'. **בכ"ל 'היה עוסק' וצ"ל 'לא היה עוסק'. ***בכ"ל חסר הקטע 'ובשביעית התחיל ומפשיט את ידו לישא ולתן בפירות עבירה, אם יש עמו מלאכה אחרת מותר, ואם לאו אסור. אבל אם היה עוסק במלאכתו כל שני שבוע' והושלם בד"ו. ****בכ"ל 'שאין' וצ"ל 'יש'.

ר' אבא בר זבדא מסר מפי ר' אבהו בשם ר' אלעזר שהלכה כר' יהודה במשנה בסנהדרין. שיבח ר' אבא בר זבדא את מי שמסר שמועה בשם צעיר ממנו.²⁷³ אומרת הגמרא שדברי ר' יהודה בברייתא מחמירים יותר ממה שאמר במשנה "ובלבד שלא תהא אומנתו בכך" שואלת הגמרא באיזה מצב מדובר? והתשובה היא שאם היה יושב ועוסק במלאכתו הרגילה ביתר שש השנים, ובשביעית התחיל לסוחר בפירות עבירה, אם ממשיך לעסוק גם במלאכתו הרגילה, מותר; ואם לא, אסור. אבל אם לא עסק במלאכתו כל ששת השנים ורק כשהגיע שנת השמיטה התחיל לסוחר בפירות עבירה, אף על פי שעוסק גם במלאכה אחרת, אסור.

לא בדא ר' בא בר זבדא ר' אבהו בשם ר' לעזר: הלכה כר' יודה דמתניתן. * אקלס ר' בא בר זבדא** דמר שמועה בשם זעיר מיניה?

*בכ"ל נוסף כאן 'תמן אמר ר' בא בר זבדא ר' אבהו בשם ר' לזר: הלכה כר' יודה דמתניתן' ונמחק ע"י המגיה בונציה. **בכ"ל 'אבא' ותוקן ע"י הסופר ל'זבדא'.

272 סנהדרין פ"ג מ"ג: ואלו הן הפסולין המשחק בקוביא והמלוה בריבית ומפריחי יונים וסוחר שביעית אמר רבי שמעון בתחלה היו קורין אותן אוספי שביעית משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחר שביעית אמר רבי יהודה אימתי בזמן שאין להם אומנות אלא הוא אבל יש להן אומנות שלא הוא כשרין: ²⁷³ מכאן ניתן ללמוד שר' לעזר צעיר היה מר' אבהו.

תמחה הגמרא: וכי לא על כך אמר ר' אבא בר זבדא מפי ר' אבהו בשם ר' אלעזר שהלכה כר' יהודה במשנה בסנהדרין, ושיבח ר' אבא בר זבדא את מי שאמר שמועה בשם מי שצער ממנו?

אוף הכא כן? אמר ר' יוסי ביר' בון: תמן אין המלכות אונסת, ברם הכא המלכות אונסת.

שואלת הגמרא: וכי התירו בארץ ישראל למי שאין זו עבודתו הרגילה לסחור בפירות שביעית? אמר ר' יוסי ב"ר אבון בבבל שאין לחץ השלטונות לתשלום מסים החמירו בדיני שמיטה, ואילו בארץ ישראל כאשר לחץ השלטונות גבר הקלו חכמים בענייני שמיטה, כשהיתה המלכות מכבידה בעול המסים.

משנה ו'

לולבי זרדין²⁷⁴ והחרובים²⁷⁵ יש להן שביעית ולדמיהן שביעית, יש להן ביעור ולדמיהן ביעור. לולבי האלה²⁷⁶ והבוטנים²⁷⁷ והאטדים²⁷⁸ יש להן שביעית ולדמיהן שביעית, אין להן ביעור ולא לדמיהן ביעור. אבל לעלין יש להן שביעית, מפני שהן נושרין מאביהן.

הלכה ו'

בראשה דפירקא את אמר: אין אוכלין על העיקר, וכא את אמר: אוכלין על העיקר? אמר ר' פינחס: תמן אין סופן להקשות, ברם הכא סופו להקשות. מכיון שהקשו נעשו כאביהן.

*בכ"ל פעמיים 'להות' ותוקן בד"ו ל' להקשות'.

במשנה נאמר: "לולבי האלה והבוטנים והאטדים יש להן שביעית ולדמיהן שביעית, אין להן ביעור ולא לדמיהן ביעור". אומרת הגמרא: בתחילת הפרק למדנו שלא אוכלים את עלי הלוף והדנדא כאשר הגיע זמן הביעור, ואילו במשנתנו נאמר שלולבי האלה והבוטנה אין להם ביעור מפני שהם חלק מהצמח כולו שנאכל? השיב על כך ר' פינחס: הצמחים שנמנו במשנה אינם מתקשים, ואילו כאן הלולים מתקשים והופכים לחלק מהצמח ולכן אין להם ביעור.

תני, ²⁷⁹ וכולן שנכנסו מששית לשביעית ששית, חוץ מן העדל. ²⁸⁰ **מפני שהוא כירק. ר' אבהו בשם ר' יוחנן: לית כאן מששית לשביעית ששית, ***אלא שביעית.

*בכ"ל 'הערל' וצ"ל 'העדל'. **בכ"ל נוסף כאן המשפט 'והתני אלא שביעית' ונמחק ע"י הסופר. ***בכ"ל נוסף כאן המשפט 'חוץ מן העדל והתני' ונמחק ע"י המגיה בונציה.

274 ראה תמונה בנספח ז'

275 ראה תמונה בנספח ז'

276 ראה תמונה בנספח ת'

277 ראה תמונה בנספח ת'

278 ראה תמונה בנספח ת'

279 תוספתא שביעית פ"ה ה"א: לולבי האלה והבטנא והאטדין והאדל ר' מאיר או' ללולבין עם העלין אין ביעור וחכמים או' לעלים עם הלולבין יש ביעור ר' שמעון או' ללולבין אין ביעור אבל לעלים יש ביעור מפני שנשרו מאביהן וכולן שנכנסו מערב שביעית לשביעית או שיצאו משביעית למוצאי שביעית נידונין כאילן חוץ מן האדל שנידון כירק.
280 ראה תמונה בנספח ח'.

ולמדנו בתוספתא שלולבי האלה והבטנא שנכנסו משנה ששית לשביעית דינא כשנה ששית עד ט"ו בשבט כאילן. חוץ מלולבי העדל שדינו כירק שקובע זמן לקיטתו. ר' אבהו אמר בשם ר' יוחנן: אין לגרוס בבריתא מששית לשביעית - ששית, אלא מששית לשביעית - שביעית.

והתני,²⁸¹ הסיאה והאיזוב והקורנס שהובילו לחצר אבל אם היתה שנייה נכנסת לשלישית שלישית, מששית לשביעית ששית. הכא את מני לחוריה,* וכא את מני לקומיה. אמר ר' יוסי: שלישית וששית אף על פי שאין בהן מעשר שני יש בהן מעשרות. שביעית אין בה מעשרות כל עיקר.

*בכ"ל 'לחוריה' ותוקן בד"ו 'לחוריה'.

בשונה מדברי ר' יוחנן הרי בתוספתא נאמר: הסיאה והאיזוב והקורנס תרבותיים שגדלים בחצר הרי משעה שהפרי נשר והחל להתפתח הפרי שזה הזמן הקובע לאיזה שנת מעשר הם שייכים ואם חל עליהם דין שביעית; אם זה חל במעבר מהשנה השנייה לשלישית, מפרישים מעשר עני כבשנה השלישית. לעומת זאת אם זה חל במעבר מהשנה הששית לשביעית, צריך להפריש מעשר עני בשנה הששית. טוענת הגמרא, מששית לשביעית אתה מונה לאחר שדינא כששית ואילו מששית לשלישית אתה מונה קדימה שדינא כשלישית? השיב על כך ר' יוסי ששנה שלישית וששית אף על פי שאין בהן מעשר שני יש בהן מעשרות. שביעית אין בה מעשרות כלל, לכן במקרה כזה מקדימים לששית כדי לתת מעשר עני.

לא כן אמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן: לית כאן מששית לשביעית ששית, אלא שביעית? תמן ברשות הבעלים, ברם הכא ברשות העני הן. מוטב ליתן לי אחד בודאי ולא שנים בספק.

וכי לא כך אמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן שיש לגרוס שאם זה חל במעבר מהשנה הששית לשביעית אין דין הפירות כשנה ששית, אלא כשביעית? משיבה הגמרא ששם מדובר שהסיאה והאיזוב הם תרבותיים הגדלים בחצר ברשות הבעלים, ואילו כאן מדובר בלולבים שהם הפקר והרי הם ברשות העני. אומרת הגמרא שמוטב להעמיד דין אחד בודאי שאותם לולבים יש להם קדושת שביעית במעבר מששית לשביעית, ולא להעמיד שני דינים בספק: (א) מה קובע את שנת המעשר שלהם, ו(ב) האם חלה עליהם קדושת שביעית ולכן חל עליהם הכלל שאם נכנסו משנה ששית לשביעית דינא כששית.

עלין שכבשן עם* הלולבין.** אית תניי תני: בין אילו ובין*** אילו יש להן ביעור. ואית תניי תני: בין אלו ואלו אין להן ביעור ואית תנויי תני: עלין יש להן ביעור לולבין אין להן ביעור. מאן דאמר: אין להן ביעור, ר' יהושע; מאן דאמר: עלין יש להן ביעור*** לולבין אין להן ביעור, רבן גמליאל.

*בכ"ל חסרה המילה 'עם' ונוספה ע"י הסופר. **בכ"ל 'לולבין' ותוקן ע"י הסופר ל'הלולבין'. ***בכ"ל 'בין' ותוקן בד"ו ל'ובין'. ****בכ"ל חסר הקטע 'ואית תניי תני: בין אלו ואלו אין להן ביעור ואית תנויי תני: עלין יש להן ביעור לולבין אין להן ביעור. מאן דאמר: אין להן ביעור, ר' יהושע; מאן דאמר: עלין יש להן ביעור' והושלם בד"ו. *****בכ"ל 'עירוב דברי' ותוקן בד"ו ל'ביעור'.

עלים שכבש אותם יחד עם לולבי האלה והבוטנא שאין להם ביעור, יש גרסה לפיה: גם העלים וגם הלולבים יש להן ביעור. ויש גרסה לפיה גם העלים וגם הלולבים אין להן

281 תוספתא מעשרות פ"א ה"ד: הסיאה והאיזוב והקורנית משייבינו וכל האובין אדומין משייבינו. ה"ה: היתה שנייה ונכנסה שלישית הרי הן של שלישית היתה ערב שביעית ונכנסה שביעית הרי הן של שביעית רבן שמעון בן גמליאל אומ' לא נחלקו בית שמיי ובית הלל על הגמור שהוא לשעבר ועל שלא הנץ שהוא לעתיד לבוא על מה נחלקו על האובין שבית שמיי אומ' לשעבר ובית הלל אומ' לעתיד לבוא היה מפקיץ ראשון ראשון ומשליק ראשון כיון שגמר כל צרכו הרי זה חייב.

ביעור. ויש גרסה שלישית לפיה לעלים יש ביעור ואילו ללולבים אין ביעור. מי שאמר שאין להן ביעור, זה ר' יהושע; ומי שאמר שלעלים יש ביעור ולולבים אין ביעור, זה רבן גמליאל.

משנה ז'

הוורד והכופר²⁸² והקטף והלוטם²⁸³ יש להן שביעית ולדמיהן שביעית. ר' שמעון אומר: אין לקטף שביעית שאינו פרי.

הלכה ז'

ר' פדת ר' יוסה בשם ר' יוחנן: אתיא דר' שמעון כר' יהושע. דתנינן תמן:²⁸⁴ "אמר ר' יהושע: שמעתי שהמעמיד בשרף האילן ובשרף העיקרין מותר, בשרף הפגין אסור, מפני שהוא פרי". אמר ר' זעירא לרבי פדא: כמה דתימר תמן: הלכה כר' יהושע, וכא אמר: הלכה כר' שמעון.

במשנה נאמר: "ר' שמעון אומר: אין לקטף שביעית שאינו פרי". כלומר השרף היוצא מעלי הקטף אין לו דין של פרי שחלים עליו דיני שביעית. אמר על כך ר' פדת מפי ר' אסי בשם ר' יוחנן שדברי ר' שמעון במשנתנו הם כדעת ר' יהושע במשנה במסכת ערלה בה אמר: אמר ר' יהושע: שמעתי שהמעמיד חלב בשרף של העלים או של השורשים כדי לעשות גבינה הדבר מותר; אבל בשרף של פגי התאנה אסור, מפני שהוא פרי. אמר על כך ר' זעירא לרבי פדת: כשם שבמסכת ערלה הלכה כר' יהושע, וכך במשנתנו הלכה כר' שמעון.

אמר ר' יונה ודמיה היא? כל רבה, קטף בטל על גבי שרפו, אילן אינו בטל על גבי שרפו. אוכלי בהמה קדושת שביעית חלה עליהן ואין קדושת ערלה חלה עליהן. אמר ר' אבין: אית לך חורי? ר' יהושע אמרה שמועה, ור' שמעון בשם גרמיה אמרה. למה? שרף פירי, פגין פירי, ואין תימר שרף פירי, עשה כן בתרומה מותר? ואין תימר פגין פירי, עשה כן בתרומה אסור? למה? שהניית תרומה מותרת והניית ערלה אסורה.

אמר ר' יונה וכי דומה דין קטף לדין שרף של עצי פרי ולכל מה שבה?²⁸⁵ הרי הקטף בטל ביחס לשרף שבו, ואילו פירות האילן אינם בטלים ביחס לשרף שבהם. זאת מכיון שעל מאכלי בהמה חלה קדושת שביעית, ולעומת זאת לא חלה עליהם קדושת ערלה. אמר ר' אבין: וכי יש לך הסבר אחר? והוא משיב מה שאמר ר' יהושע זו היתה שמועה, ומה שאמר ר' שמעון אמר בשם עצמו. ומה ההסבר? ששרף הוא פרי, ופגי תאנה הם פרי, ואם תאמר ששרף פרי הרי אם עשה את הגבינה בתרומה וכי יהיה מותר? ואם תאמר שפגי התאנה הם פרי הרי אם השתמש בהם לעשיית הגבינה והם תרומה יהיה הדבר אסור? למה? שהנאת תרומה מותרת והנאת ערלה אסורה.

²⁸² ראה תמונה בנספח ח'

²⁸³ ראה תמונה בנספח ח'

²⁸⁴ ערלה פ"א מ"ז: העלים והלולבים ומי גפנים וסמדר מותרים בערלה וברבעי ובנזיר ואסורים באשרה רבי יוסי אומר הסמדר אסור מפני שהוא פרי רבי אליעזר אומר המעמיד בשרף הערלה אסור אמר ר' יהושע שמעתי בפירוש שהמעמיד בשרף העלים בשרף העיקרים מותר בשרף הפגים אסור מפני שהם פרי:

²⁸⁵ ראה מ. עסיס, אוצר לשונות הירושלמי עמ' 566.

משנה ה'

ורד חדש שכבשו בשמן ישן ילקט את הורד וישן בחדש חייב בביעור. חרובים חדשים שכבשו ביין ישן וישינים בחדש חייב בביעור. זה הכלל: כל שהוא בנותן טעם חייב לבער. מין בשאינו מינו ומין במינו כל שהוא שביעית אוסרת בכל שהוא במינה ושלא במינה בנותן טעם:

הלכה ח'

הכא את אמר: "ילקט את הורד" וכה את אמר: "חייב בביעור"? ר' אבהו בשם ר' יוחנן: תרין תניין אינון. אמר ר' זעירא: יכול אנא פתר להון וורד בתרי* פתרי:** "וורד חדש שכבשו בשמן ישן", וורד שלשביעית שכבשו בשמן שלששית. "וישן בחדש", וורד שביעית שכבשו בשמן*** של שמינית.

*בכ"ל יכתרי וצ"ל יבתרי. ** בכ"ל תניין וצ"ל יפתרי *** בכ"ל חסרה המילה 'בשמן' ונוספה ע"פ כ"ר.

במשנה נאמר: "ורד חדש שכבשו בשמן ישן ילקט את הורד וישן בחדש חייב בביעור. חרובים חדשים שכבשו ביין ישן וישינים בחדש חייב בביעור". תמזה הגמרא: לגבי עלי וורד של שנה שביעית שכבש אותו בשמן ישן כדי לבשם את השמן נאמר במשנה שחייב לבער רק את עלי הוורד. לעומת זאת חרובים של שביעית שכבש ביין של שנה ששית חייב לבער את שניהם? השיב על כך ר' אבהו בשם ר' יוחנן שאלו הם שני תנאים שונים. אמר ר' זעירא אני יכול לפתור את הסתירה בשני פתרונות: מה שנאמר ברישא "וורד חדש שכבשו בשמן ישן", זה וורד של שנה שביעית שכבש אותו בשמן של שנה ששית. ומה שנאמר בסיפא "וישן בחדש", זה וורד של שנה שביעית שכבש אותו בשמן של שנה שמינית.

הדרן עלך פרק כלל גדול

פרק ח'

משנה א'

כלל גדול אמרו בשביעית: כל המיוחד לאוכל אדם אין עושין ממנו מלוגמא לאדם ואין צורך לומר לבהמה. וכל שאינו מיוחד לאוכל אדם עושין ממנו מלוגמא לאדם ולא לבהמה. כלל וכל שאינו מיוחד לא לאוכל אדם ולא לאוכל בהמה, חישב עליו אוכל אדם ואוכל בהמה נותנין עליו חומרי אדם וחומרי בהמה. חישב עליו לעצים הרי הן כעצים, כגון הסיאה והאיזוב והקורנס:

הלכה א'

"כלל גדול אמרו בשביעית" כול'. ר' בון בר חייה בעא קומי ר' זעירא: אוכלי אדם ואוכלי בהמה היו בפרשה, מה חמית מימר: אוכלי אדם אין עושין מהן מלוגמא

ואוכלי בהמה עושים מהן מלוגמא? אמר ליה: ²⁸⁶"והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" מיעוט, מיעט אוכלי אדם, אין עושין מהן מלוגמא; ומיעט אוכלי בהמה.

במשנה נאמר: "כלל גדול אמרו בשביעית: כל המיוחד לאוכל אדם אין עושין ממנו מלוגמא לאדם ואין צורך לומר לבהמה. וכל שאינו מיוחד לאוכל אדם עושין ממנו מלוגמא לאדם ולא לבהמה". ועל כך שאל ר' אבון בר חייה את ר' זעירא: הרי בתורה נכללו מאכלי אדם ומאכלי בהמה ולמה המשנה אומרת שדברים שאינם מיוחדים כמאכל אדם עושים מהם רטיה ואילו ממאכלי בהמה לא עושים רטיה? השיב לו ר' זעירא שכתוב: "וְהָיְתָה שִׁבְתְּ הָאָרֶץ לְכֶם לְאָכְלָהּ" המילה 'לאכלה' באה למעט, והיא ממעטת מאכלי אדם שאין לעשות מהם רטיה והמילה 'לכם' באה למעט שממאכלי בהמה לא עושים רטיה.

אמר ר' בון בר חייה: כל מדרש שאתה דורש ושובר מדרש ראשון אין זה מדרש. ר' יוסי לא אמר כן, אלא "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" מיעט, "לך ולעבדך ולאמתך" מיעוט אחר מיעוט, לרבות אוכלי אדם שאין עושין מלוגמא, * ורבה אוכלי בהמה?

*בכ"ל 'מלוגמא' ותוקן בד"ו ל'מלוגמא'.

אמר ר' אבון בר חייה: כל מדרש שאתה דורש והדרשה השניה סותרת את הראשונה אין זה מדרש, שהרי כתוב גם לגבי בהמה ²⁸⁷"וְלִבְהֶמְתָּךְ וְלַחֲיָה אֲשֶׁר בָּאֲרָצְךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָה לְאָכְלָהּ". ר' יוסי לא למד כך, אלא "וְהָיְתָה שִׁבְתְּ הָאָרֶץ לְכֶם לְאָכְלָהּ" בא למעט, "לך ולעבדך ולַאֲמֶתְךָ" הרי עוד מיעוט, ואין מיעוט בא אחרי מיעוט אלא כדי לרבות מאכלי אדם שאין עושים מהם רטיה, וכי ריבה מאכלי בהמה?

כ"י דאמר ר' בון בר חייה: כל מדרש שאתה דורש ושובר מדרש ראשון אין זה מדרש. אמר ר' * מתנייה: כשמיעטתה אוכלי אדם מיעטתה, וכשריביתך אוכלי בהמה רביתה.

בכ"ל 'א' ותוקן בד"ו ל'אמר ר'.

כפי שאמר ר' אבון בר חייה: כל מדרש שאתה דורש והדרשה השניה סותרת את הראשונה אין זה מדרש, ר' מתנייה מסביר אחרת למה מותר לעשות רטיה לאדם ממאכלי בהמה למרות שגם לגבי מאכלי בהמה כתוב: "תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָה לְאָכְלָהּ"? כאשר מיעטנו שלא לעשות רטיה ממאכלי אדם, ומכיוון שאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ריבנו מאכלי בהמה שמהם מותר לעשות רטיה לאדם.

אוכלי בהמה מהו לעשות מהן צבועין לאדם? מה אם אוכלי אדם שאין עושין מהן מלוגמא לאדם עושין מהן צבועין לאדם, אוכלי בהמה שעושין מהן מלוגמא לאדם לא כל שכן שעושין מהן צבועין לאדם. מיני מלוגמיות מהו לעשות מהן צבועין לאדם? מה אם אוכלי אדם שאין עושין מהן מלוגמא לאדם * עושין מהן צבועין לאדם. מיני מלוגמיות שעושין מהן מלוגמא לאדם לא כל שכן שתעשה מהן צבועין לאדם.

*בכ"ל חסרה המילה 'לאדם' ונוספה בד"ו.

שואלת הגמרא: האם מותר לעשות ממאכלי בהמה לצבעים לצבוע את בגדי האדם? משיבה הגמרא מקל וחומר שהרי ממאכלי אדם לא עושים רטיה לאדם אבל עושים מהם צבעים לבגדי האדם, מאכלי בהמה שעושים מהם רטיה לאדם לא כל שכן שעושים מהם צבעים לאדם. עוד שואלת הגמרא: צמחים המשמשים לעשית רטיה האם מותר לעשות מהם צבעים לאדם? והתשובה היא: ומה אם מאכלי אדם שאין לעשות מהם רטיה לאדם,

286 ויקרא פרק כה פסוק ו: וְהָיְתָה שִׁבְתְּ הָאָרֶץ לְכֶם לְאָכְלָהּ לָךְ וְלַעֲבָדְךָ וְלַאֲמֶתְךָ וְלַחֲיָה אֲשֶׁר בָּאֲרָצְךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָה לְאָכְלָהּ: 287 ויקרא פרק כה (ז) וְלִבְהֶמְתָּךְ וְלַחֲיָה אֲשֶׁר בָּאֲרָצְךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָה לְאָכְלָהּ: עמ'ך:

עושים מהם צבעים לאדם. צמחים שעושים מהם רטיה לאדם לא כל שכן שמותר לעשות מהם צבעים לאדם.

לא צורכה דלא אוכלי אדם* מהו לעשות מהן צבעין לבהמה? כמה דאת אמר באוכלי אדם, שאין עושין מהן מלוגמא לאדם עושין מהן צבעין לאדם, ** ודכוותה אוכלי בהמה שאין עושין מלוגמא לבהמה נעשה צבעין*** לבהמה? אמר ר' יוסי: מפני מה אוכלי אדם עושין מהן צבעין לאדם, שכן ציבעי אדם יש להן קדושה, נעשה מאוכלי בהמה**** צבעין לבהמה, וצבעין לבהמה אין עליהן קדושה?

*בכ"ל חסרה המילה 'אדם' ונוספה בד"ו. ** בכ"ל 'לבהמה' ותוקן בד"ו ל'לאדם'. ***בכ"ל 'בהן' ותוקן בד"ו ל'צבעין'. ****בכ"ל 'אדם' ותוקן בד"ו ל'בהמה'.

אומרת הגמרא שזו אינה השאלה שאין עושים צבעים לבהמה ממאכלי אדם, אלא השאלה היא אם ממאכלי בהמה מותר לעשות צבעים לסימון הבהמה? תמיהה הגמרא: כפי שאמרנו שמאכלי אדם, אין לעשות רטיה לאדם אבל אפשר לעשות צבעים לאדם, כך גם מאכלי בהמה שאין לעשות מהם רטיה לבהמה נעשה צבעים לבהמה? אמר ר' יוסי: מדוע ממאכלי אדם עושים צבעים לאדם, למרות שצבעי אדם יש להן קדושה, ולמה לא נעשה מאוכלי בהמה צבעים לבהמה, וכי צבעים לבהמה אין עליהן קדושה?

ניחא חומרי אדם וחומרי* בהמה, שאסור לשולקן. תני, המוכר מוכר לאוכלין והלוקח לוקח לעצים לא הכל ממנו. המוכר מוכר לאוכלין והלוקח לוקח לאוכלין וחישב עליהן לעצים לא הכל ממנו. המוכר מוכר לעצים והלוקח לאוכלין וחישב עליהן לעצים? מה אנו קיימין? אם בשנתן לו מעות ואחר כך משך, דמי עצים נתן לו. אם בשמשך ואחר כך נתן לו מעות דמי אוכלין נתן לו. ** אלא כי נן קיימין בשנתן לו מעות ואחר כך משך.

בכ"ל חסרה המילה 'וחומרי' ונוספה בד"ו. **בכ"ל חסר המשפט 'דמי אוכלין נתן לו' ונוסף בד"ו.

במשנה נאמר: "חישב עליו אוכל אדם ואוכל בהמה נותנין עליו חומרי אדם וחומרי בהמה". אומרת הגמרא שברור שאם חשב אותם למאכל אדם ובהמה שמטילים עליהם חומרות אדם וחומרות בהמה, שאסור לשולקן. במשנה נאמר: "חישב עליו לעצים הרי הן כעצים, כגון הסיאה והאיזוב והקורנס", ובבריתא נאמר: אם המוכר מוכר את העשבים הללו למטרת אכילה והקונה רוצה אותם לצורך עצים אין ברצון הקונה להכריע. אם המוכר מוכר לצורך אכילה את הסיאה והאיזוב והקורנס, והקונה לוקח אותם לצורך אכילה ואחר כך שינה את דעתו ורוצה אותם לצורך עצים אין ברצון הקונה להכריע. אם המוכר מוכר אותם לעצים והלוקח קונה אותם לאכילה ואחר כך שינה את דעתו ורוצה אותם לצורך עצים, מה הדין? אומרת הגמרא באיזה מצב מדובר? אם קודם שילם למוכר ואחר כך משך את העשבים הרי שכאשר שילם לו שילם עבור עצים. ואם קודם משך את העשבים ואחר כך שילם, הרי ששילם דמי אוכל. אלא שמדובר שקודם נתן את הכסף ואחר כך משך את העשבים.

תפלוגתא דר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש. על דעתיה דר' יוחנן דו אמר: אין המעות קונין דבר תורה, דמי אוכלין נתן לו. על דעתיה דר' שמעון בן לקיש, המעות קונין דבר תורה, דמי עצים נתן לו. המוכר מוכר לעצים והלוקח לוקח לאוכלין, היה זה מעמיד וזה מעמיד, יבה* כהדא: אם המוכר תובע ללוקח יעשו כדברי הלוקח, ואם הלוקח תובע למוכר, יעשו כדברי המוכר. וכא כן.

*בכ"ל 'ריבה' וצ"ל 'יבה'.

אומרת הגמרא שדבר זה שנוי במחלוקת בין ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש. לדעת ר' יוחנן שאמר: שמדבר תורה אין המעות קונות אלא המשיכה, הרי שמה ששילם למוכר היו דמי מאכל. ואילו לדעת ר' שמעון בן לקיש, המעות קונות מדין תורה, הרי ששילם למוכר עבור עצים. ואם המוכר מוכר כעצים והקונה קונה זאת כאוכל, וכל אחד מהם עומד על דעתו כי המוכר לא רוצה שלכסף שמקבל תהיה קדושת שביעית והקונה רוצה את זה כמאכל ואז בכסף תהיה קדושת שביעית, אומרת הגמרא שיהיה בכך הדין כמו שלמדנו בתוספתא

למסכת קידושין: ²⁸⁸ "המוכר חפץ והיה מונה לתוך ידו יכול לחזור בו עד שיגמור. זה אומר: במנה, וזה אומר: במאיתם, והלך זה לביתו וזה לביתו ואחר כך תבעו זה את זה, אם הלוקח תבע את המוכר, ייעשו דברי מוכר; ואם המוכר תבע את הלוקח, ייעשו דברי לוקח" וכך גם כאן, אם המוכר תובע מהקונה את התשלום בכך הוכיח שקיבל את דעת הקונה, ואם הקונה תובע מהמוכר את הירק בזה הוא מוכיח שקיבל את דעת המוכר.

משנה ב'

שביעית נתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה, לוכל כל דבר שדרכו לאכול ולסוך דבר שדרכו לסוך. ולא יסוך יין וחומץ, אבל סך את השמן. וכן בתרומה ובמעשר שני. קל מהן שביעית שנתנה להדלקת הנר:

הלכה ב'

כיצד לוכל דבר שדרכו לוכל? אין מחייבין אותו לוכל לא פת שעטיפשה ולא קנובת ירק ולא תבשיל שנתקלקל צורתו. וכן הוא שביקש לוכל תרדין²⁸⁹ חיון או לכוס חיתין חיות אין שומעין לו.

במשנה נאמר: "שביעית נתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה, לוכל כל דבר שדרכו לאכול" שואלת הגמרא: מה הכוונה בדברי המשנה לאכול דבר שדרכו לאכול? והתשובה היא שלא מחייבים אותו לאכול פת שעטיפשה ולא חלקי ירק ולא תבשיל שנתקלקלה צורתם. וכך גם אם הוא ביקש לאכול סלק עלים חי, או לכוס חיתים חיות אין שומעים לו כי יש בכך הפסד של פירות שביעית.

כיצד לשתות דבר שדרכו לשתות? אין מחייבין אותו לשתות אניגרון²⁹⁰ ולא איקסגורין²⁹¹ ולא יין ושמרים. החושש בשיניו לא יהא מגמא חומץ ופולט, אבל מגמא הוא ומבלע. ומטבל כל צרכו ואינו חושש. החושש גרונו לא יערענו בשמן, אבל נותן הוא שמן לתוך אניגורין וגומא.

מה הכוונה לשתות דבר שדרכו לשתות? שלא לחייב אותו לשתות אניגרון ולא איקסגורין ולא יין ושמרים. ומי שסובל מכאב שיניים לא יגמא חומץ ויפלוט אותו, אבל יגמא ויבלע. אבל מותר לטבול בכל אלה את הפת ואינו חושש שמבטל את המשקים של תרומה בפת של חולין. מי סובל מכאב גרון לא יגרגר שמן כמו שהוא אלא יערב את השמן בתבשיל של סלק ויגמא אותו.

"לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן". החושש את ראשו או שעלו בו חטטין סך שמן אבל לא יסוך יין וחומץ. אין מפטמין שמן שלשביעית, אבל לוקח הוא שמן ערב שביעית ואינו חושש.

²⁸⁸ תוספתא קידושין פ"ב ה"ט: היה מונה ומשליך לתוך ידה ראשון ראשון יכולה היא שתחזור בו עד שעה שיגמור זה או במנה וזה או במאיתם והלך זה לביתו וזה לביתו ואחר כך תבעו זה את זה וקידשו אם האיש תבע את האשה ייעשו דברי אשה ואם האשה תבע את האיש ייעשו דברי האיש וכן המוכר חפץ והיה מונה לתוך ידו (אין) יכול לחזור בו עד שיגמור זה אומ' במנה וזה אומ' במאיתם והלך זה לביתו וזה לביתו ואחר כך תבעו זה את זה אם הלוקח תבע את המוכר ייעשו דברי מוכר ואם המוכר תבע את הלוקח ייעשו דברי לוקח.

²⁸⁹ ראה תמונה בנספח ח'.

²⁹⁰ אניגרון- אויניגרון – olvoyapov = ציר דגים ויין.

²⁹¹ איקסגורין – אוקסיגרון – oxuyapov = ציר דגים וחומץ.

במשנה נאמר: "לא יסוד יין וחומץ אבל סך הוא את השמן". אומרת הגמרא שמי שסובל מכאב ראש, או שהתפתחו פצעים בראשו יכול למרוח את ראשו בשמן אבל לא ביין וחומץ כי לא מקובל שאנשים בריאים מורחים בהם את ראשם. אין ממיסים בשמים לתוך שמן של שביעית כי זה הפסד אוכלין. אבל מותר לקנות שמן ריחני בשביעית ללא חשש שנעשה משמן של שביעית.

ר' אימי סבר מימר: אפילו מן החשוד. אמר ליה ר' יוסי: לא אמרו אלא בשאינו יודע אם חשוד אם אינו חשוד, הא דבר ברי שהוא חשוד אסור.

ר' אימי סבר מלכתחילה שגם מותר שמן מבוסס מהחשוד שזה משמן של שביעית. אמר לו ר' אסי: שזה נאמר על מי שלא ידוע אם הוא חשוד או לא; אבל אם ברור שהוא חשוד אסור לקנות ממנו.

מהו לפטם יין שלשביעית? נישמענה מן הדא: ²⁹²"קל מהן שביעית שניתנה להדלקת הנר". הדא אמרה שהוא מותר. והתני אסור? אמר ר' אלעזר: דר' יהודה היא, דר' יהודה מתיר מפני שהוא משביחו.

* בכ"ל חסר כל הקטע 'נישמענה מן הדא: "קל מהן שביעית שניתנה להדלקת הנר". הדא אמרה שהוא מותר. והתני אסור? אמר ר' אלעזר: דר' יהודה היא, דר' יהודה מתיר מפני שהוא משביחו. קל ונוסף בד"ו.

שואלת הגמרא: האם מותר לבסם יין של שביעית? אומרת הגמרא שנלמד זאת ממה שנאמר במשנתנו: "קל מהן שביעית שניתנה להדלקת הנר". משמע מכך שמותר לבסם את היין. והרי בתוספתא ²⁹³ נאמר "אין עושין את היין אילנותית" משמע שאסור לבסמו? אמר ר' אלעזר: משנתנו המתירה לבסם את היין היא בשיטת ר' יהודה שהוא מתיר מפני שזה משביח את היין.

"קל מהן שביעית שניתנה להדלקת נר". ותרומה לא נתנה להדלקת הנר? * תרומה טמאה ניתנה להדלקת הנר, שביעית אפילו טהורה ניתנה להדלקת הנר.

* בכ"ל חסר המשפט 'ותרומה לא נתנה להדלקת הנר' ונוסף בד"ו.

במשנה נאמר: "קל מהן שביעית שניתנה להדלקת נר". תמחה הגמרא וכי שמן של תרומה לא ניתן להדליק בו נר? לא רק שמן של תרומה טמאה מותר להדליק נר בשביעית מותר להדליק אפילו בשמן של שביעית.

ר' חזקיה על מסחי, יהב* צלוחיתא לזו-סימא אודייתא. ** אמר ליה: אעלליה לי לאשונא. אמר ליה: לית אסור? אתא שאל לר' ירמיה. אמר ליה: אתא ואמר ליה: למדתנו, ותני כן, אין סכין שמן*** שלשביעית במרחץ, אבל סך הוא מבחוץ ונכנס. ולא שמן שריפה לא בבתי כסאות**** ולא בבתי מרחצאות***** מפני בזיון קדשים.

* בכ"ל חסרה המילה 'יהב' ונוספה בד"ו. ** בכ"ל 'אורייתא' ותוקן בד"ו ל'אודייתא'. *** בכ"ל 'לא' והושלם בד"ו ל'לאשונא'. אמר ליה: לית אסור? אתא שאל לר' ירמיה. אמר ליה: אתא ואמר ליה: למדתנו, ותני כן, אין סכין שמן.

**** בכ"ל 'כנסיות' וצ"ל 'כסאות' ***** בכ"ל 'מדרשות' וצ"ל 'מרחצאות'. ²⁹⁴

292 תרומות פ"א מ"א: אין נותנין דבילה וגרוגרות לתוך המוריים מפני שהוא מאבדן אבל נותנין את היין למוריים ואין מפטמין את השמן אבל עושים את היין יינומלים אין מבשלים יין של תרומה מפני שהוא ממעיטו רבי יהודה מתיר מפני שהוא משביחו:

293 תוספתא שביעית פ"ו ה"ח: אין עושין את היין אילנותית ואת השמן ערב ואם עשה את היין אילנותית ואת השמן ערב סך את השמן ואין סך יין וחומץ שהשמן דרכו לסיכה יין וחומץ אין דרכו לסיכה

294 ראה אהבת ציון וירושלים שהיה כתוב בראשי תיבות בב"כ ובב"מ והמפענים פיענחו שלא כהוגן.

מספרת הגמרא שר' חזקיה נכנס לבית המרחץ ונתן בידי הבלן זו-סימא אודייתא. צלוחית של שמן שביעית כדי שיסוך אותו. ואמר לו העלה לי אותו לחדר האדים. אמר לו הבלן: וכי אין הדבר אסור? בא ושאל את ר' ירמיה. אמר לו: בוא ואמור לבלן: למדתנו דבר חדש, וכך אמנם למדנו בברייתא שלא סכים את הגוף בשמן של שביעית במרחץ, אבל מותר לסוך את גופו קודם שנכנס לבית המרחץ. ועוד דבר נאמר שם בברייתא שלא ישתמש בשמן תרומה שנטמא לא בבתי כסא ולא בבתי מרחץ, מפני בזיון קדשים.

משנה ג'

אין מוכרין פירות שביעית לא במדה ולא במשקל ולא במנין, ולא תאנים במנין ולא ירק במשקל. בית שמאי אומרים: אף לא אגודות; ובית הלל אומרים: את שדרכו לאגוד אותו בבית אוגדין אותו בשוק, כגון הכרישין ונץ החלב:

הלכה ג'

למה? כדי שימכרו בזול. וישקלו בליטרא וימכרו בזול? אם אמר את כן אף הוא אינו נוהג בהן בקדושה. תני, ²⁹⁵פירות חוץ לארץ שנכנסו לארץ לא יהיו נמכרין לא במידה ולא במשקל ובמניין אלא כפירות הארץ. ואם היו ניכרין מותר. אמר ר' יוסי ביר' בון: אילין קורדקיא ²⁹⁶דסלקין ומזדבנין מן סוסיתא לטיבריא.

במשנה נאמר: "אין מוכרין פירות שביעית לא במדה ולא במשקל ולא במנין" שואלת הגמרא: מדוע? והתשובה היא כדי שימכרו בזול. שואלת הגמרא: ולמה שלא ישקול וימכור בזול? והתשובה היא: שאם תאמר כך הוא ינהג בפירות שביעית כבפירות חולין ולא ישמור על קדושתם. בתוספתא נאמר: שפירות המיובאים חוץ לארץ, מרגע שנכנסו לארץ לא ימכרו לא במידה ולא במשקל ולא במנין אלא כפירות הארץ. אבל אם ניכר שהם מיובאים, מותר. ר' יוסי ב"ר אבון הביא כדוגמא לכך שקליפות אלון השעם מובאים מסוסיתא שאינה חייבת בשביעית לטבריה וניכר שהם מיובאים.

ר' חזקיה בשם ר' אבא בר ממל: זה שהוא מודד* בכפישה ונסתיימה לו שנים ושלשה** פעמים אסור למוד בה. אמר ר' הושעיה: אסיר מימר עבד אצבעך.

*בכ"ל 'מוד' ותוקן ע"י הסופר לימודי. **בכ"ל 'שלושה' ותוקן בד"ו ל'ושלושה'.

ר' חזקיה אמר בשם ר' אבא בר ממל: מוכר שאמנם אינו שוקל אבל הוא משתמש בסל קבוע וברור לו אחרי מספר פעמים כמה מכיל הסל אסור לו למדוד גם בסל. אמר ר' הושעיה שגם אסור למוכר לומר לעוזרו השתמש באצבעותיך כדי לדעת כמה יחידות נתת לקונה.

טבח כהן שנתמנה לו בכור מהו מקטעתא קופדין ומזבנתה גוא שוקא? ר' ירמיה סבר מימר שרי מן הדא: "את שדרכו ליאגד בבית אוגדין אותו בשוק". אמר ר' מנא: ²⁹⁷כל גרמא היא אמרה דהוא אסור, שלא יהא כעושה סחורה בגופו.

295 תוספתא שביעית פ"ד ה"ח: פירות שביעית שבאו מחוצה לארץ לארץ אין מוכרין אותן לא במדה ולא במשקל ולא במניין אלא הרי הן כפירות הארץ.

296 קורקדיה - Quercus suber קורק = שעם

297 משנה בכורות פ"ה מ"א: כל פסולי המוקדשים נמכרין באיטליז ונשחטין באטליז ונשקלין בליטרא חוץ מן הבכור ומן המעשר שהנייתן לבעלים פסולי המוקדשין הנייתן להקדש ושוקלין מנה כנגד מנה בבכור:

במשנה נאמר: "בית שמאי אומרים: אף לא אגודות; ובית הלל אומרים: את שדרכו לאגוד אותו בבית אוגדין אותו בשוק". בהקשר לכך אומרת הגמרא שאם טבח שהוא כהן והזדמן לו בכור בהמה, האם מותר לחתוך את הבשר לחלקים ולמכור אותם בשוק? ר' ירמיה סבר לומר שמותר, על פי האמור במשנתנו: "את שדרכו ליאגד בבית אוגדין אותו בשוק". אמר ר' מנא: המשנה עצמה במסכת בכורות אומרת שזה אסור שלא יראה כסוחר בגופו של הבכור.

משנה ד'

האומר לפועל הילך איסור זה ולקוט לי ירק היום, שכרו מותר. לקט לי בו ירק היום, שכרו אסור. לקח מן הנחתום ככר בפונדיון, כשאלקוט ירקות שדה אביא לך, מותר. לקח ממנו סתם, לא ישלם מדמי שביעית, שאין פורעין חוב מדמי שביעית:

הלכה ד'

מה בין האומר: לקוט לי; ובין האומר: לקוט לי בו? ר' אבין בשם ר' יוסי בן חנינה: מהלכות שלעימעות היא. תמן תנינן: ²⁹⁸"לא יאמר אדם לחבירו: העל את הפירות האלה לירושלים לחלק. אלא אומר לו: העלם שנאכלם ונשתם בירושלם". מה בין האומר: לחלק; מה בין האומר: העלם שנאכל ונשתם בירושלם? ר' זעירא בשם ר' יונתן: מהלכות שלעימעות הוא.

במשנה נאמר: "האומר לפועל הילך איסור זה ולקוט לי ירק היום, שכרו מותר. לקט לי בו ירק היום, שכרו אסור". שואלת הגמרא: מה ההבדל בין מי שאומר: לקוט לי; ובין מי שאומר: לקוט לי בו? השיב על כך ר' אבין בשם ר' יוסי בן חנינה: שזו היא הלכה לא ברורה. במסכת מעשר שני למדנו: "לא יאמר אדם לחבירו: העל את הפירות האלה לירושלים לחלק. אלא אומר לו: העלם שנאכלם ונשתם בירושלם. שואלת הגמרא: מה ההבדל בין האומר: לחלק; לבין האומר: העלם שנאכל ונשתם בירושלם? השיב על כך ר' זעירא בשם ר' יונתן: שזו היא אחת מהלכות שאינן ברורות.

תמן תנינן: ²⁹⁹"שואל אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן, ובלבד שלא יאמר לו: הלויני". מה בין האומר: הלויני; מה בין האומר: השאילני? אמר ר' זעירא בשם ר' יונתן: מהלכות שלעימעות היא.

במשנה במסכת שבת נאמר: "שואל אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן, ובלבד שלא יאמר לו: הלויני". שואלת הגמרא: מה ההבדל בין האומר: הלויני; לבין האומר: השאילני? אמר ר' זעירא בשם ר' יונתן: שזו היא הלכה לא ברורה.

פיתן, ר' יעקב בר אחא בשם ר' יונתן: עוד מהלכות שלעימעות. אמר ר' יוסי: קשייתה קומי ר' יעקב בר אחא: מהו מהלכות שלעימעות הוא? כך אני אומר: במקום שפת ישראל מצויה בדין היה שתהא פת גוים אסורה, ועמעמו עליה

²⁹⁸ מעשר שני פ"ג מ"א: לא יאמר אדם לחבירו העל את הפירות האלו לירושלם לחלק אלא אומר לו העלם שנאכלם ונשתם בירושלם אבל נותנים זה לזה מתנת חנם:

²⁹⁹ שבת פכ"ג מ"א: שואל אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן ובלבד שלא יאמר לו הלויני וכן האשה מחברתה ככרות ואם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו ועושה עמו חשבון לאחר שבת וכן ערב פסח בירושלים שחל להיות בשבת מניח טליתו אצלו ונוטל את פסחו ועושה עמו חשבון לאחר יום טוב:

והתירוה. או * במקום שאין פת ישראל מצויה, בדין היה שתהא פת ** גוי מותרת. ועימעמו עליה ואסרוה.

*בכ"ל חסר כאן 'במקום שפת ישראל מצויה בדין היה שתהא פת גוים אסורה, ועימעמו עליה והתירוה. או' והושלם ע"ם המקבילה במסכת שבת. ** בכ"ל נוסף כאן 'יש' ונמחק ע"י הסופר.

גזרו שאין לאכול פת גויים. אמר על כך ר' יעקב בר אחא בשם ר' יונתן שזוהי גם הלכה לא ברורה. אמר ר' יוסי הקשיתי לפני ר' יעקב בר אחא מה המשמעות של הלכה לא ברורה? האם אנו אומרים שבמקום שיש פת של ישראל, צריך היה לאסור פת של גויים, ולא היה ברור להם והתירו את פיתם; או שהכוונה שכאשר לא משיגים פת של ישראל ראויה היה להתיר פת של גויים, ובכל זאת בגלל הספק אסרו את פיתם?

אמר ר' מנא: ויש עמעות לאיסור? ופת לא כתבשילי גוים היא? כך אנו אומרים: במקום שאין תבשילי ישראל* אינן מצויין שם, בדין הוא שיהו תבשילי גוים מותרין? ועימעמו עליהן ואסרום. אלא **כן היה. במקום שאין פת ישראל מצוייה בדין הוא שתהא פת גוים אסורה, ועימעמו עליה והתירוה מפני חיי נפש. רבנן דקיסרין בשם ר' יעקב בר אחא: כדברי מי שהוא מתיר ובלבד מן הפלטר. ולא עבדין כן.

*בכ"ל חסרה המילה 'ישראל' ונוספה ע"י הסופר. ** בכ"ל נוספה כאן בטעות המילה 'אמר' ונמחקה ע"י הסופר.

העיר על כך ר' מנא, וכי קיים מצב כזה שלא ברור שפת של גוי אסורה? וכי פת של גוי אינה ככל תבשיל של גוי? וכי כך אנחנו אומרים שכאשר לא מצויים תבשילים של ישראל מן הראוי להתיר תבשיל של גוים, אבל בפועל בגלל הספק אסרו אותם? אלא כך צריך לפרש: שגם כאשר לא מצויה פת של ישראל מן הראוי היה לאסור פת של גויים, אבל בגלל הספק שתקו ולא אסרו אותה והרי היא מותרת, וזאת מפני הצורך בקיום פיו שאינו אפשרי בלי פת לחם. חכמי קיסרי אמרו בשם ר' יעקב בר אחא שפת של גויים התירו בתנאי שהוא של מוכר פת ולא מתוצרת פרטית. מספרת הגמרא שלמעשה לא נהגו כך.

ר' שמעון בן לקיש אמר: במראה לו את הקולה, שאינו אלא כנותן לו שכר רגלו. ר' יוחנן אמר: אפילו לא הראה לו כמי שהראה לו. מתניתא פליגא על ריש לקיש, דתני, השוכר את הפועל להביא לו יין לחולה או* תפוח לחולה, אם הביא חייב ליתן לו, ואם לאו אינו חייב ליתן לו, אבל** אם אמר לו יין לחולה ממקום פלוני, תפוח לחולה ממקום פלוני, בין שהביא בין שלא הביא חייב ליתן לו, שכר רגליו הוא נותן לו. מה עבד לה ר' שמעון בן לקיש? פתר לה במראה לו.

*בכ"ל חסרה המילה 'או' ונופה בד"ו. ** בכ"ל חסר המשפט 'ואם לאו אינו חייב ליתן לו, אבל' ונוסף בד"ו.

במשנה נאמר: "האומר לפועל הילך איסר זה ולקוט לי ירק היום, שכרו מותר". ר' שמעון בן לקיש אמר שמדובר שמראה לו את הצמח, שמשלם רק שכר טרחה. ור' יוחנן אמר: אפילו לא הראה לו הרי זה כאילו שהראה לו. אומרת הגמרא שהברייתא חולקת על ריש לקיש. נאמר בה שאם אדם שכר פועל שילך להביא יין לחולה והביא את היין משלם לו שכרו ואם לא הביא, לא חייב לשלם לו. אבל אם אמר לו להביא יין לחולה מכתובת מסוימת, או תפוח לחולה מכתובת מסוימת, בין אם הביא ובין אם לא הביא כי לא היה שם, חייב לשלם לו דמי הליכתו, איך מסביר ר' שמעון בן לקיש את הברייתא? הוא מפרש שהראה לפועל היכן היין.

מתניתא פליגא על ר' יוחנן, דתני³⁰⁰, לא יאמר אדם לחבירו: הא לך דינר זה והבא לי לקט היום, הבא לי פאה היום. אלא אומר לו: בלקט שתביא לי היום, בפיאה שתביא לי היום. וכן את מוצא בבן לוי. והרי לא הראה לו? ואת אמרת כמי שהראה לו. מה עבד לה ר' יוחנן? קל הקילו בשביעית שהיא מדרבנן.

אומרת הגמרא שהתוספתא חולקת על ר' יוחנן. נאמר בה: לא יאמר אדם לחבירו: הא לך דינר זה והבא לי לקט היום, או הבא לי פאה היום. אלא אומר לו: הא לך דינר כתשלום מראש תמורת הלקט שתביא לי היום, או תמורת הפיאה שתביא לי היום. וכך גם אם רוצה לקבל מלוי את מעשרותיו צריך לומר לו קח דינר תמורת המעשרות שתביא לי היום. שואלת הגמרא: והרי לא הראה לו את הלקט והפאה וזה כאילו שכר אותו והראה לו אותם? איך מסביר זאת ר' יוחנן? קל הקילו בשביעית שהיא מדרבנן.

"לקח* מן הנחתום ככר בפונדיון, כשאלקוט ירקות השדה אביא לך, מותר". תני, ר' יודה ור' נחמיה אוסרין. מה נן קיימין? אי כההוא דאמר ליה: הילך הב לי דברי הכל אסור. הב לי ואנא יהיב לך דברי הכל מותר אלא כן אנן קיימין** בההוא דאמר: הב לי וברי לי אנא יהיב לך. ר' יודה ור' נחמיה אוסרין, שאין ירקות שדה מצויין***. וחכמים מתירין מפני שירקות שדה מצויין.

*בכ"ל 'לקט' ותוקן בד"ו ל'לקח'. **בכ"ל חסר כאן 'אי כההוא דאמר ליה: הילך הב לי דברי הכל אסור. הב לי ואנא יהיב לך דברי הכל מותר אלא כן אנן קיימין' *** בכ"ל נוסף כאן 'אף לא למבירין' ונמחק ע"י הסופר.

במשנה נאמר: "לקח מן הנחתום ככר בפונדיון, כשאלקוט ירקות השדה אביא לך, מותר". ובתוספתא נאמר שר' יהודה ור' נחמיה אוסרים. שואלת הגמרא: באיזה מצב מדובר? אם כמי שאמר לו: לך הבא לי, דברי הכל אסור. ואם אמר לו הבא לי ואני אתן לך דברי הכל מותר, אלא שמדובר במי שאמר: תן לי ואני בטוח שאני אתן לך. וזה ר' יודה ור' נחמיה אוסרין, מפני שאין ירקות שדה מצויים. ואילו חכמים מתירים כי הם סוברים שירקות שדה הם דבר מצוי.

משנה ה'

אין נותנין לא לבייר ולא לבלן ולא לספר ולא לספן, אבל נותן הוא לבייר לשתות ולכולן הוא נותן מתנת חנם:

הלכה ה'

תני, ר' יוסי אומר: אף לא למבייר. מחלפה שיטתיה דר' יוסי, תמן הוא אמר: ³⁰¹אין לוקחין הימנו מים ומלח, ר' יוסי אומר: לוקחין בהן מים ומלח*, והכא הוא אמר הכן.

*בכ"ל מוצוטטת תחילת התוספתא ללא דברי ר' יוסי וחסר ההמשך 'ר' יוסי אומר: לוקחין בהן מים ומלח'.

300 תוספתא שביעית פ"ו הכ"א: הלוקח מן הנחתום ככר בפונדיון שאלקוט ירקות שדה ואביא לך מותר ר' יהודה ור' נחמיה אוסרין חמשה שהיו מלקטין ירק לא יהא אחד מוכר לכולן אלא אחד מוכר שלו ושלחן.
301 תוספתא שביעית פ"ו הכ"ה: וכן בן לוי שהיתה בידו סלע של שביעית ומבקש ליקח בה חלוק הולך אצל חנוני ואומ' לו תן לי בזה פירות ונותן לו והלה אומ' לו הרי פירות האילן נתונין לך במתנה והוא אומ' לו הרי סלע זו נתונה לך במתנה פירות שביעית אין לוקחין בהן מים ומלח ר' יוסה או' לוקחין בהן מים ומלח פירות שביעית אין נותנין אותן לא לתוך המשרה ולא לתוך הכבוסה ר' יוס' אומ' נותנין אותן לתוך הכבוסה.

במשנה נאמר: "אין נותנין לא לבייר" כלומר שלא נותנים לחופר הבורות המוכר את המים, פירות שביעית בשכרו. ור' יוסי גורס שלא נותנים מים למבייר שהוא מספק המים לבתים, ולשיטתו הבייר שבמשנה הוא רק חופר הבורות. ואומרת על כך הגמרא שקיימת סתירה בשיטתו של ר' יוסי כי בתוספתא הוא אמר שנותנים להם מים ומלח ואילו בברייתא נאמר שר' יוסי גורס שלא נותנים למבייר מים ומלח.

אמר ר' יוסי: מה פליגין, בשתשמשו, אבל בשתייה אף ר' יוסי מודה. הוי מאן תנא "אבל נותן לבייר לשתות", ר' יוסי. אמר ר' יוסי: דברי הכל היא, כאן לאדם וכאן לבהמה.

השיב על כך ר' יוסי האמורא, שאין כאן סתירה, מה שאמר שלא נותנים למבייר מים ומלח זה תמורת מים שלא לצרכי שתיה, אבל מים לצרכי שתיה נותנים תמורתם פירות שביעית. שואלת הגמרא: מי הוא אם כן התנא של המשך המשנה בה נאמר "אבל נותן לבייר לשתות"? ומשיבה הגמרא שזה הוא ר' יוסי. ואילו ר' יוסי האמורא סובר שזו דעת כולם אלא שתמורת מים לאדם נותנים פירות שביעית, ותמורת מים לבהמה אמרו חכמים שלא נותנים להם מים ומלח.

תני,³⁰² מעיין שלבני העיר, הן ואחרים, קודמין הן לאחרים. אחרים ובהמתן, אחרים קודמין לבהמתן. כביסתן וחיי אחרים, כביסתן קודמת לחיי אחרים. אמר ר' יוחנן: מאן תנא: כביסה חיי נפש? ר' יוסי. דתני, אין נותנין מהן לא למשרה ולא לכביסה, ר' יוסי מתיר בכביסה.

השיטה הזו של ר' יוסי היא עיקבית שכן בתוספתא נאמר "אחרים וכבוסתן חיי אחרים הן קודמין לכבוסתן, ור' יוסי אומר: כבוסתן קודמת לחיי אחרים", כלומר שלדעתו יש עדיפות במתן מים לכביסת אנשי העיר קודם למתן מים לשתיה לזרים. ואמר על כך ר' יוחנן שמדברי ר' יוסי אנו רואים שכביסה ונקיון הם חיי נפש, משמע שבלעדיהם זה עינוי נפש. שכן בתוספתא נאמר שלמרות שלא נותנים מים ומלח בשביעית לתוך משרה של פשתן אבל ר' יוסי מתיר להשתמש בהם לכביסה.

מחלפה שיטתיה דר' יוסי. תמן הוא אמר: אין רחיצה חיי נפש; וכא הוא אמר: הכביסה חיי נפש. אמר ר' מנא: אדם מגלגל ברחיצה, ואין אדם מגלגל בכביסה.

טוענת הגמרא: אם כן קיימת סתירה בשיטתו של ר' יוסי, שבמשנה במסכת נדרים³⁰³ הוא אמר שרחיצה אינה חיי נפש ובתוספתא הוא אמר שכביסה היא חיי נפש. אמר ר' מנא אדם יכול לדחות את רחיצת גופו אך לא את כביסת בגדיו, שזיהום בגדיו גורם לפגיעה חמורה יותר מזיהום הגוף.

יהודה איש הוצי³⁰⁴ עבד טמיר במערתא תלתא יומין, בעי למיקם על הדין טעמא: מניין שחיי העיר הזאת קודמין לחיי עיר אחרת? אתא לגבי ר' יוסי בן חלפתא, אמר ליה: הן הויתה? אמר ליה? אמר ליה: עבדת טמיר במערתא תלתא יומין בעי למיקם על הדין טעמא: מניין שחיי העיר הזאת קודמין לחיי עיר אחרת? קרא לר'

302 תוספתא בבא מציעא פ"א הל"ג: מעיין של בני העיר הן ואחרים [הן] קודמין לאחרים אחרים ובהמתן חיי אחרים הן קודמין לבהמתן ר' יוסי או' בהמתן קודמת לחיי אחרים. הל"ד: בהמתן ובהמת אחרים בהמתן קודמת לבהמת אחרים. הל"ה: אחרים וכבוסתן חיי אחרים הן קודמין לכבוסתן ור' יוסי או' כבוסתן קודמת לחיי אחרים. הל"ו: כביסתן וכביסת אחרים כביסתן קודמת לכביסת אחרים. הל"ז: בהמת אחרים וכביסתן בהמת אחרים קודמת לכביסתן בית השלחין שלהן ובהמת אחרים בית השלחין שלהן קודמת לבהמת אחרים וכולן עולין לחשבון באחרונה.

303 נדרים פ' י"א מ"א: אילו נדרים שהוא מיפר: נדרים שיש בהן עינוי נפש: אם ארחת ואם לא ארחת, אם אתקשט ואם לא אתקשט. אמר רבי יוסה: אין אילו נדרי עינוי נפש.

304 הוצי' במקבילה הוצא – הכוונה כנראה להוצל שבבבל דרומית למחוזא.

אבורודימס בריה, אמר ליה: אגיב ההין טעמא: מניין שחיי העיר הזאת קודמין לחיי עיר אחרת? אמר ליה: ³⁰⁵ "תהיינה הערים האלה", תחיינה, "עיר ועיר" ואחר כך "ומגרשיה סביבותיה". אמר ליה: מאן גרם לך? דלא לפתה עם חבריך.

מספרת הגמרא שיהודה איש הוצא תלמידו של ר' יוסי התחבא במערה שלושה ימים כדי לעמוד על סיבת הדבר שחיי העיר הזאת קודמין לחיי עיר אחרת. גשבא לפני ר' יוסי בן חלפתא שאל אותו היכן היית? וסיפר לו: הייתי במערה שלושה ימים כדי לעמוד על סיבת הדבר שחיי העיר הזאת קודמין לחיי עיר אחרת. קרא ר' יוסי לר' אבורודימוס בנו ואמר לו: אמור לו את הסיבה לכך שחיי העיר הזאת קודמין לחיי עיר אחרת. אמר לו ר' אבורודימוס: כתוב "תְּהִלָּתָהּ הָעָרִים הָאֵלֶּה וּמִגְרָשֶׁיהָ סְבִיבֹתֶיהָ". קודם תהיה העיר ורק אחר כך מגרשיה סביבותיה. אמר לו ר' יוסי ליהודה תלמידו: מה גרם לך שלא ידעת, מפני שהתבודדת ולא למדת בחברותא עם חבריך.

משנה ו'

תאנים של שביעית אין קוצין אותה במוקצה, אבל קוצה הוא בחרבה. ואין דורכים ענבים בגת, אבל דורך הוא בעריבה. ואין עושין זיתים בבד ובקוטבי, אבל כותש ומכניס לבודידא:

הלכה ו'

כתוב, ³⁰⁶ "ואת ספיח קצירך לא תקצור", הא קצירה כנגד הקוצרים לא. אמר ר' לא: אם אינו עניין לספיחי איסור תניהו עניין לספיחי היתר. אמר ר' מנא: לכך נצרכה בשעלו מאליהן, שמא לא תאמר: הואיל ועלו מאליהן יהו מותרין, לפום כן צרך מימר: אסור.

במשנה נאמר: "תאנים של שביעית אין קוצין אותה במוקצה, אבל קוצה הוא בחרבה". ובמדרש ³⁰⁷ נאמר על הפסוק: "אֵת סְפִיחַ קִצְרֶךָ לֹא תִקְצֹר וְאֶת־עֲנָבֶיךָ לֹא תִבְצֹר" שלמרות שמדובר בספיחי שביעית אין לקצור אותם כדרך שקוצרים כל שנה. אמר ר' הילא: אם לא מדובר בספיחי איסור יש לומר שמדובר בספיחי היתר. אמר ר' מנא: לכך זה מכוון לספיחים שצמחו מעצמם, היינו חושבים שלכן יהיו מותרים, לכן נאמר שהם אסורים.

"את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור", מן השמור בארץ אין את בוצר, בוצר את מן המופקר. "לא תבצור", כדרך הבוצרים. מיכן אמרו: "תאנים שלשביעית אין קוצין אותן במוקצה אבל קוצה הוא בחרבה. אין דורכין ענבים בגת אבל דורך הוא בעריבה"

305 יהושע פרק כא פסוק מ: תְּהִלָּתָהּ הָעָרִים הָאֵלֶּה עִיר עִיר וּמִגְרָשֶׁיהָ סְבִיבֹתֶיהָ בְּן לְכָל־הָעָרִים הָאֵלֶּה:
306 ויקרא פרק כה פסוק ה: אֵת סְפִיחַ קִצְרֶךָ לֹא תִקְצֹר וְאֶת־עֲנָבֶיךָ לֹא תִבְצֹר שְׁבִעִתוֹ יְהִי לְאֹרֶץ:
307 ספרא בהר פרשה א תחילת פרק א (ג) את ספיח קצירך לא תקצור, מיכן סמכו חכמים על הספחים שיהו אסורים בשביעית, ואת ענבי נזירך לא תבצור, מן השמור בארץ אין אתה בוצר, אבל אתה בוצר מן (המבוזר) [המופקר], לא תבצור, לא תבצור כדרך הבוצרים, מיכן אמרו תאנים של שביעית אין קוצים אותה במוקצה, אבל קוצה אתה בחורבה, אין דורכים ענבים בגת אבל דורכים בעריבה, אין עושים זיתים בבד ובקוטבי, אבל כותש ומכניס לבדידה, ר' שמעון אומר אף טוחן הוא בבד ומכניס לבדידה.

עוד נאמר שם במדרש על הכתוב "אֵת סְפִיחַ קִצְיָךְ לֹא תִקְצֹר וְאֶת עֵנְבֵי נִזְיָךְ לֹא תִבְצֹר". שאין לבצור כרם שלא הופקר על יד בעליו, אבל מותר לבצור מן הפקר. ואין לבצור כהרגלו כל השנים, כך נאמר במשנה "תאנים של שביעית אין קוצין אותה במוקצה, אבל קוצה הוא בחרבה. ואין דורכים ענבים בגת, אבל דורך הוא בעריבה", כלומר לא קוצצים את התאנים במקצע כדרך שעושים כל השנים אלא בסכין. ולא דורכים ענבים בגת כבכל השנים אלא בעריכה של עץ.

"ואין עושין זתים בבד ובקוטבי", ורבותינו התירו לעשות בקוטבי. ר' יוחנן הורי לאילין דר' ינאי לטחון בריחים כר' שמעון, ולעשות בקוטבי כרבנן. ר' יוחנן הורי לאילין דבית ר' ינאי שלא יהו נוטלין שכר בדיהן יין אלא מעות, כר' יודה וכו' נחמיה הורי לון.

במשנה נאמר: "ואין עושין זתים בבד ובקוטבי, אבל כותש ומכניס לבודידא". ורבן גמליאל ובית דינו התירו לעשות לעשות בגת קטנה לזיתים, ובודידה היא גדולה יותר. ר' יוחנן הורה לאנשי ביתו של ר' ינאי לטחון בריחים כדברי ר' שמעון שאמר במדרש אף טוחן הוא בבד ומכניס לבדידה. ר' יוחנן הורה לאנשי ביתו של ר' ינאי שלא לקחת יין תמורת השימוש בבית הבד שלהם אלא כסף, שהורה להם כדברי ר' יהודה ור' נחמיה.

תני, ³⁰⁸ החמרין והכתפין וכל העושות שביעית שכרן* שביעית. אמר ר' זעירא: בפירות היתר היא מתניתא. מהו שכרן שביעית? שיהו נוטלין ממה שיהו עושין שכרן שביעית. ויהא דהורי ר' יוחנן לאילין דבית ר' ינאי שלא יהו נוטלין שכר בדיהן שמן אלא מעות, כר' יודה וכו' נחמיה הורי לון.
*בכ"ל ישבה' ותוקן בד"ו לשכרן.

בתוספתא נאמר שמובילי המשא על חמורים ועל הכתפיים וכל אלה שעושים עבודה בפירות שביעית, שכרן שביעית. אמר ר' זעירא: התוספתא מדברת בפירות היתר, ומה משמעות שכרן שביעית? שיהיו נוטלין פירות ממה שהם עושים כשכרן בשביעית. שואלת הגמרא ולמה לא תחול עליהם הוראתו של ר' יוחנן לאנשי ביתו של ר' ינאי שלא יהיו נוטלין שכר שימוש בבתי הבד שלהם שמן אלא מעות? אלא שהוא הורה להם בר' יהודה וכו' נחמיה.

ר' הילא: במכתפי פירות עבירה היא מתניתא. ומה היא שכרן שביעית? כיי דאמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן יין נסך קנס קנסוהו, וכא קנס קנסוהו.

ר' הילא אמר שמדובר לא בסתם סבלים אלא בסבלים: שנושאים על כתפיהם פירות עבירה. ומה הוא שכרן שביעית? כפי שאמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן שפועל שנשכר כדי לטפל ביין נסך שכרו אסור, כך גם כאן קנסו את מי שעובד בפירות שביעית.

משנה ז'

אין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה, שלא יביאנו לידי פסול. רבי שמעון מתיר. והאחרון אחרון נתפס בשביעית, והפירי לעצמו אסור:

הלכה ז'

308 תוספתא שביעית פ"ו הכ"ו: החמרין והגמלין והספנין שהיו עושין בשביעית שכרן משביעית

תמן תנינן: ³⁰⁹ "ובכולן הכהנים רשאים לשנות באכילתן ולאוכלן צלויין שלוקים ומבושלים וליתן לתוכן תבלי חולין ותבלי תרומה." * ר' מאיר אומר: לא יתן לתוכן, שלא יביא את התרומה לידי פסול". אתיא דיחידא דהכא כסתמא דתמן, ודיחידא דתמן כסתמא דהכא. ** אלא דסתמא דהכא ר' מאיר, דתמן ר' שמעון. ***

* בכ"ל נוסף כאן בטעות 'דברי ר' שמעון'. ** בכ"ל ודיחידא דהכא כסתמא דתמן וצ"ל 'דיחידא דתמן כסתמא דהכא. *** בכ"ל חסרות כאן המלים 'ר' שמעון'.

במשנה נאמר: "אין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה, שלא יביאנו לידי פסול. ר' שמעון מתיר". ובמשנה במסכת זבחים נאמר "ובכולן הכהנים רשאים לשנות באכילתן ולאוכלן צלויין שלוקים ומבושלים וליתן לתוכן תבלי חולין ותבלי תרומה. ר' מאיר אומר: לא יתן לתוכן, שלא יביא את התרומה לידי פסול". אומרת הגמרא שר' שמעון שהוא יחיד במשנתו, ומתיר לבשל ירק שביעית בשמן תרומה, הרי הוא כסתם המשנה במסכת זבחים שמותר לתת תבלי תרומה לתוך תבשיל שיש בו גם תבלי חולין. ור' מאיר שהוא היחיד במסכת זבחים, שאומר שלא יתן תבלי תרומה ותבלי חולין בתבשיל כדי שלא יפסל, הרי הוא כתנא קמא במשנתו שאומר שאין לבשל ירק של שביעית בשמן של תרומה. אלא שסתם המשנה בשביעית הוא ר' מאיר וסתם המשנה בזבחים הוא ר' שמעון.

ר' מאיר ור' שמעון הלכה כר' שמעון? אמר ר' יוסה: אשתאלית לאילין דבית ר' ינאי, אמרין: נהיגין הוינן מבשלין על יד על יד ואוכלין. מיי כדון? הלכה כר' מאיר דתמן היא רבנין דהכא.

שואלת הגמרא כאשר חולקים ר' מאיר ור' שמעון האם הלכה כר' שמעון? ³¹⁰ אמר ר' יוסה דבר זה שאלו לחכמי בית מדרשו של ר' ינאי והשיבו שלא נהגו לתבל בתבלי תרומה אלא היו מבשלים כמויות קטנות ואוכלים אותם כדי שלא לקלקל את התרומה. שואלת הגמרא עדיין כמי ההלכה? והתשובה היא שההלכה היא כר' מאיר בזבחים וכחכמים בשביעית.

"האחרון אחרון נתפס בשביעית והפירי עצמו אסור" הא כיצד? לקח בפירות שביעית בשר אילו ואילו מתבערין בשביעית. לקח בבשר דגים, יצא בשר נתפשו דגים. לקח בדגים שמן, יצאו דגים ונכנס שמן. האחרון אחרון נתפס בשביעית והפירי עצמו אסור.

במשנה נאמר: "האחרון אחרון נתפס בשביעית והפירי עצמו אסור". שואלת הגמרא: כיצד? והתשובה היא שאם קנה בשר ושילם בפירות שביעית, גם הפירות וגם הבשר מתבערים בשביעית. ואם אחר כך קנה דגים ושילם בבשר שקנה קודם, יצאה קדושת שביעית מהבשר ונתפשה בדגים. ואם אחר כך קנה שמן ושילם תמורתו באותם דגים, יצאה קדושת שביעית מהדגים ונכנסה בשמן. זו המשמעות של האחרון אחרון נתפס בשביעית. והפירי הראשון ששילם בו עבור הבשר, אסור.

בעו מיניה מר' יוחנן: שביעית מהו שתצא דרך חילול? אמר ליה: ולמה לא? אמר ר' אלעזר: אין שביעית יוצא דרך חילול אלא דרך מכירה? מתניתא מסייעא לדין

309 זבחים פ"י מ"ז: ובכולם הכהנים רשאים לשנות באכילתן לאכלן צלויים שלוקים ומבושלים ולתת לתוכן תבלי חולין ותבלי תרומה דברי רבי שמעון רבי מאיר אומר לא יתן לתוכן תבלי תרומה שלא יביא את התרומה לידי פסול: 310 הכרחי לומר כך שאחרת היה לפנינו שתי סתמות סותרות ולא ניתן היה לקבוע הלכה כסתם בשניהם. לכן בצדק סמן העורך של מהדורת האקדמיה {דברי ר' שמעון} כהעתקה מהמשנה שלא היתה לפני האמוראים. יתכן שהסוגיה היתה במקורה בזבחים וכשהעבירה לשביעית בקשו להפוך את הכא לתמן ואת תמן להכא ולמעשה הפכו חלק בלבד וחלק נשאר כבמקור בזבחים.

ומתניתא מסייעא לדין. מתניתא מסייעא לר' יוחנן: כל מי שיש לו מעות מדמי שביעית והוא רוצה לחללן על עיסתו מחללן.

שאלו את ר' יוחנן: האם מותר לחלל כסף של שביעית בפירות? אמר לשואל: ולמה לא? אמר על כך ר' אלעזר: וכי אין כסף של שביעית יוצא לחולין רק דרך מכירה? אומרת הגמרא שיש ברייתא שמסייעת לר' יוחנן ויש ברייתא שמסייעת לר' אלעזר. בברייתא המסייעת לר' יוחנן נאמר: כל מי שיש לו מעות מדמי שביעית והוא רוצה לחללן על עיסתו יכול לחללן.

מתניתא מסייעא לר' לעזר: מי שיש לו סלע מדמי שביעית והוא רוצה ליקח לו חלוק, הולך אצל החנווני הרגיל אצלו* ואומר: תן לי בזו פירות, והוא נותן לו. והוא אומר לו: הרי פירות האילו נתונים לך במתנה. והחנווני אומר לו: הרי סלע זו נתונה לך במתנה. וחוזר ולוקח לו חלוק.

*בכ"ל חסרות המלים 'הרגיל אצלו' ונוספו בד"ו.

בברייתא המסייעת לר' אלעזר נאמר: מי שיש לו סלע מדמי שביעית והוא רוצה לקנות לעצמו חלוק, הולך לחנווני שמכיר אותו ואומר לו: תן לי בסלע זה פירות, והוא נותן לחנווני את הסלע. ואומר הקונה לחנווני: הרי פירות האלה נתונים לך במתנה. והחנווני אומר לו: הרי הסלע הזה נתון לך במתנה ועכשיו זהו סלע של חולין ומשלם בו תמורת החלוק.

ר' יוחנן שתי חמרא ויהב פריטוי. עד כדון ר' יוחנן דהוא מתייהמן, הא שאר כל אדם דלא מתיינמנון? ר' יעקב בר אחא בשם ר' אבינא מחוי לה כהדא ונסיב בהדא. ** ר' חזקיה הוה אמר ליה: הב לי קומי. ** מן גוא דו אמר ליה: הב לי קמיי כמאן דלא יהב ליה מדמי שביעית.

*בכ"ל חסרות המלים 'ונסיב בהדא' ונוספו בד"ו. ** בכ"ל 'קומי' וצ"ל 'קומי'.

מספרת הגמרא שר' יוחנן היה מבקש יין ושותה אותו ורק אחר כך נתן את הכסף לחנווני מבלי שתפסה בכסף קדושת שביעית. אומרת הגמרא שזה דבר שר' יוחנן יכול היה לעשות כי החנווני מכיר אותו שהוא אדם מהימן ולכן נתן לו מראש את היין, מה יעשו שאר בני אדם שלא מוכרים כמהימנים? ר' יעקב בר אחא בשם ר' אבינא היה מראה לחנווני את הכסף שבידו ולוקח ביד השניה את היין ואחרי ששתה נתן את הכסף לחנווני. ר' חזקיה היה אומר לחנווני: הנח לפני את היין, וכתוצאה מכך שאמר לו: הנח את היין לפני הרי הוא כמי שלא שילם מדמי שביעית.

משנה ח'

אין לוקחים עבדים וקרקעות ובהמה טמאה מדמי שביעית, ואם לקח יאכל כנגדן. אין מביאין קיני זבין וקיני זבות קיני יולדות מדמי שביעית, ואם הביא יאכל כנגדן. אין סכין כלים בשמן של שביעית, ואם סך יאכל כנגדן.

אמר ר' יוסי זאת אומרת שאסור ליקח אשה מדמי שביעית דלכן מה בין הקונה אשה מה בין הקונה שפחה?

אמר ר' יוסי מכאן ניתן ללמוד שאסור לקחת אשה בדמי שביעית, שאם לא כך מה ההבדל בין הקונה אשה לבין הקונה שפחה?

תני³¹¹ שמן של שביעית אין חוסמין בו תנור וכיריים ולא סכין בו מנעלים וסנדליו ולא יסוך אדם את רגלו והוא בתוך מנעלו והוא בתוך סנדלו אבל סך הוא את רגלו ונותנו לתוך מנעלו ולתוך* סנדלו וסך שמן ומתעגל על גבי קטבלא ואינו חושש לא יתננה לא על גבי טבלה של שיש להתעגל בה רבן שמעון בן גמליאל מתיר.

*בכ"ל חסרות המלי מנעלו ובתוך ונוספו בד"ו.

בתוספתא נאמר: שמן של שביעית אין חוסמין בו תנור וכיריים חדשים כדי לחזקם, ולא סכים בו מנעלים וסנדלים. ולא יסוך אדם את רגלו כשהיא בתוך נעלו או בתוך סנדלו, אבל מותר לסוך את רגלו ואחר כך להכניסה לתוך נעלו או לתוך סנדלו. וגם מותר לסוך את גופו בשמן שביעית ולשכב על לוח של עור ואינו חושש שבכך הוא משמן את העור בשמן של שביעית. אבל לא ישפוך שמן שביעית על לוח שיש לשכב עליו ולהימרח. ורבן שמעון בן גמליאל מתיר.

משנה ט'

עור שסכו בשמן של שביעית ר' אליעזר אומר: ידלק; וחכמים אומרים: יאכל כנגדן. אמרו לפני ר' עקיבה: אומר היה ר' אליעזר: עור שסכו בשמן של שביעית ידלק. אמר להם: שתוקו, לא אומר לכם מה ר' אליעזר אומר בו.

הלכה ט'

*"עור שסכו בשמן" מה אמר בו ר' ליעזר? אמר ר' יוסי עצמותיו של אותו האיש ישרפו. ר' חזקיה בשם ר' אחא אמר: מותר.

*בכ"ל נוספו פה הקטעים הבאים ונמחקו ע"י המגיה בונציה: "עור שסכו בשמן של שביעית ר"א אומר ידלק וחכ"א יאכל כנגדן אמרו לפני ר' עקיבה אומר היה ר"א עור שסכו בשמן של שביעית ידלק אמר להם שתוקו לא אמר לכם מה ר"א אומר בו" אמר רבי יוסי זאת אומרת שאסור ליקח בתו של עם הארץ רבי חזקיה בשם רבי אחא מתיר היה ר"א חמיצן של כותים לאחר הפסח מיד'. **בכ"ל חסר המשפט 'עור שסכו בשמן' ונוסף בד"ו.

במשנה נאמר: "אמרו לפני ר' עקיבה: אומר היה ר' אליעזר: עור שסכו בשמן של שביעית ידלק. אמר להם: שתוקו, לא אומר לכם מה ר' אליעזר אומר בו". שואלת הגמרא מה בכל זאת אמר ר' אליעזר לגבי "עור שסכו בשמן של שביעית"? אמר ר' יוסי: ר' אליעזר אמר שאותו אדם שזלזל בפירות שביעית שעצמותיו ישרפו. ואילו ר' חזקיה אמר בשם ר' אחא שר' אליעזר אמר שמותר לסוך בשמן של שביעית.

משנה י'

ועוד אמרו לפניו: אומר היה ר' אליעזר: האוכל פת כותי כאוכל בשר חזיר. אמר להם: שתוקו. לא אמר לכם מה ר' אליעזר אומר בו.

הלכה י'

311 תוספתא שביעית פ"ו ה"י: שמן של שביעית אין חוסמין בו תנור וכירים ואין סכין בו מנעל וסנדל. ה"א: לא יסוך את רגלו שמן והוא בתוך מנעל ובתוך סנדל אבל סך את רגלו ונותנה למנעל סך את רגלו ונותנה לסנדל. ה"ב: סך אדם עצמו שמן של שביעית ומתעגל על גבי קטבלא חדשה ואינו חושש.

"ויעוד אמרו לפניו" * אמר ר' יוסי: זאת אומרת שאסור ליקח בתו שלעם הארץ. ר' חזקיה בשם ר' אחא: מתיר היה ר' אליעזר חמיצן שלכותים לאחר הפסח מיד.

*בכ"ל נוסף כאן 'אומר היה ר' אליעזר האוכל פת כותי עאכול בשר חזיר. אמר להן שתוקו לא אמר לכם מה שר' אליעזר אמר בו' ונמחק ע"י המגיה בונציה.

במשנה נאמר: "ויעוד אמרו לפניו: אומר היה ר' אליעזר: האוכל פת כותי כאוכל בשר חזיר". אמר על כך ר' יוסי: זאת אומרת שאסור לשאת לאשה בת של עם הארץ כי היא לא תזהר בדיני תרומה ומעשרות. ר' חזקיה אמר בשם ר' אחא שר' אליעזר היה מתיר לקחת חמץ של כותים מידם מיד לאחר הפסח.

משנה יא'

מרחץ שהוסקו בתבן ובקש של שביעית, מותר לרחוץ בה. אם מתחשב הוא לא ירחץ בו:

הלכה יא'

הדא דתימר, באילין דומסיא, ברם באילין פריבטה אסור.

במשנה נאמר: "מרחץ שהוסקו בתבן ובקש של שביעית, מותר לרחוץ בה". אומרת הגמרא שזה אמור במרחץ ציבורי, אבל במרחץ פרטי אסור.

"אם מתחשב הוא הרי זה לא ירחוץ". ואם היה אדם שלצורה הרי זה לא ירחוץ. כהדא ר' יהושע בן לוי אזל מן לוד לבית-גברין בגין מיסחי. ר' שמעון בן לקיש הוה בבוצרה, חמתון מזלפין להדא אפורדיטי. אמר לון: לית אסיר? אתא שאל לר' יוחנן, אמר ליה ר' יוחנן בשם ר' שמעון בן יהוצדק: אין דבר שלרבים אסור.

במשנה נאמר: "אם מתחשב הוא הרי זה לא ירחוץ". מוסיפה הגמרא שגם אם היה אדם בעל הופעה של אדם חשוב גם כן לא ירחץ שם. כפי המעשה שהיה שר' יהושע בן לוי הלך מלוד לבית-גברין כדי לרחוץ שם. ר' שמעון בן לקיש היה בבוצרה, ראה שהם מזלפים מים בבית המרחץ מתוך הפה של פסלה של אפורדיטי. אמר להם: וכי אין הדבר אסור? כשחזר שאל את ר' יוחנן, אמר לו ר' יוחנן בשם ר' שמעון בן יהוצדק: אין דבר במקום ציבורי של גוים מונע מישראל לרחוץ שם.

הדרן עלך פרק כלל גדול אמרו

פרק ט'

משנה א'

הפיגם והירבוזין השוטים והחללוגית כוסבר שבהרים והכרפס שבנהרות והגרגר של אפר פטורין מן המעשרות, ונלקחין מכל אדם בשביעית, שאין כיוצא בהם נשמר. רבי יהודה אומר: ספיחי חרדל מותרין שלא נחשדו עליהם עוברי עבירה. ר' שמעון אומר: כל הספיחים מותרין חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהם בירקות שדה. וחכמים אומרים: כל הספיחין אסורין:

"הפיגין והריבזין" כול'. אמר ר' חגי: סירוגין וחלגלוגות³¹² ומי גדול בחכמה ובשנים אצרכת לחברייא. אמרין: ניסק ונשאל לאילין דבית רבי. סלקון מישאל ויצאת שפחה משלבת רבי ואמרה להן: הכניסו לשנים. אמרין: ייעול פלן קדמא ייעול פלן קדמאי. שורין עללין קטעין קטעין, אמרה להן: מפני מה אתם נכנסין סירוגין סירוגין? חד רבי הוה טעין פרפחוניה בגולתיה ונפלון מיניה. אמרה ליה: רבי רבי, נתפזרו חלוגלוגותיך.

במשנה נאמר: "הפיגין והריבזין השוטים והחלגלוגית כוסבר שבהרים והכרפס שבנהרות והגרגר של אפר פטורין מן המעשרות" אגב הזכרת הירבזין והחלגלוגית מצטטת הגמרא מעשה שהיה. אמר ר' חגי שלושה דברים היו קשים לחכמים: פירוש המלים סירוגין וחלוגלוגות ולמי צריך לתת זכות קדימה למי שחכם יותר מחברו או למי שמבוגר מחבירו. אמרו נלך ונשאל בבית רבי יהודה הנשיא. נכנסו לשם כדי לשאול ויצאה שפחה מבית רבי ואמרה להם: הכנסו שנים. ואמרו: יכנס פלוני קודם, יכנס פלוני קודם. התחילו נכנסים אחד אחד. אמרה להם למה אתם נכנסים אחד אחד? לאחד מהם היו ביד חלוגלוגות ונפלו מידו, אמרה לו: רבי רבי, נתפזרו חלוגלוגיך.

מהו כרפס שבנהרות? ר' יוסי בר חנינה אמר: פיטרוסילינון.³¹³ ולמה לא תנינן הסיאה והאזוב והקורנית עמהון? שלא תאמר: אילו נשמרין בחצר וחייבין, ואילו נשמרין בחצר ופטורין. אלא אילו ואילו אם היו נשמרין בחצר חייבין, אילו נשמרים בגינה ופטורין * ואילו נשמרין בגינה ופטורין. אלא אילו ואילו אם נשמרין בגינה פטורין. ולמה לא תנינן אלא אילין? הוא שלא תאמר: הואיל ורוב המינן הללו נזרעין ובאין מן האסור יהו אסורין, לפום כן צרך מימר: מותרין.

* בכ"ל חסרה המילה 'פטורין'.

במשנה נאמר: "והכרפס שבנהרות והגרגר של אפר פטורין מן המעשרות, ונלקחין מכל אדם בשביעית, שאין כיוצא בהם נשמר". שואלת הגמרא מהו הכרפס שבנהרות? ר' יוסי בר חנינה השיב שזהו פיטרוסילינון. שואלת הגמרא ולמה לא הוזכרו גם הסיאה והאזוב והקורנית במשנה? שלא תאמר: אילו נשמרין בחצר וחייבין, ואילו נשמרין בחצר ופטורין. אלא אילו ואילו אם היו נשמרין בחצר חייבין, אילו נשמרים בגינה ופטורין ואילו נשמרין בגינה ופטורין. אלא אילו ואילו אם נשמרין בגינה פטורין. ולמה המשנה מנתה רק את המינים הללו? שלא תאמר: הואיל ורוב המינן הללו נזרעין ובאין מן האסור יהו אסורין, לכן צריך היה לומר שהם מותרים.

מהו שיהו אסורין משום ספיחין? נישמעניה מן הדא: "ר' יהודה אומר: ספיחי חרדל מותרין שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה". לא אמרו אלא שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה, ואלו הואיל ולא נחשדו עליהן עוברי עבירה* יהו מותרין.

"חלוגלוגות" הרגלה ובארמית פרפח'נה

*בכ"ל חסר הקטע 'לא אמרו אלא שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה, ואלו הואיל ולא נחשדו עליהן עוברי עבירה' והושלם בד"ו.

שואלת הגמרא האם חל על המינים הללו דין ספיחים? והגמרא משיבה שנלמד זאת מהאמור במשנתנו: "ר' יהודה אומר: ספיחי חרדל מותרין שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה". המשנה לא מנתה אלא את אלו שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה, והואיל ולא נחשדו עליהן עוברי עבירה לכן הם מותרים.

עד כדון זרעו, ירקו? *איפשר מימר: זרעו מותר, ירקו לא כל שכן? ר' שמעון בן לקיש הוה בחיקוק. חמתון מגלגלין בהדין חרדלא. נפל מיניה והוא לא נסב ליה. אמר: מאן דמייתי לי חרדלא? *אנא מורי כר' יודה. ***

*בכ"ל ירקו זרעו וצ"ל 'זרעו ירקו' כמו בכ"ר. **בכ"ל 'חדדלה' ותוקן ע"י הסופר ל'חרדלה'. *** בכ"ל 'יונה' ותוקן בד"ו ל'יהודה'.

אומרת הגמרא: מה שהתיר ר' יהודה זה את הזרעים, האם אפשר לומר שאם הזרעים מותרים הירק כל שכן שמותר? מספרת הגמרא שר' שמעון בן לקיש היה בחיקוק, וראה שהם מלקטים צמחי חרדל. נפלו מידיהם ולא הרימו אותם. אמר: מי שיביא לי חרדל אני הורה כר' יודה.

אמר ר' בא בר זבדא: הורי ר' חוניא דמן חוורן בבית חוורן כהדא דר' יודה. נולדה ביום טוב תיאכל בשבת, בשבת תיאכל ביום טוב. ר' יודה אמר משם ר' ליעזר: היא המחלוקת: בית שמי אומרים: תיאכל; ובית הלל אומרים: לא תיאכל. *עאל ר' יוחנן ודרש כרבנין דהכא וכרבנין דתמן.

*בכ"ל חסר הקטע 'נולדה ביום טוב תיאכל בשבת, בשבת תיאכל ביום טוב. ר' יודה אמר משם ר' ליעזר: היא המחלוקת: בית שמי אומרים: תיאכל; ובית הלל אומרים: לא תיאכל' והושלם ע"פ המקבילה.

ר' אבא בר זבדא אמר שר' חוניא מבית חוורן הורה בבית חוורן בשני עניינים כר' יהודה: בספיחי חרדל שגדלו בשביעית שהם מותרים;³¹⁴ ובביצה שנולדה ביום טוב שהואיל וקיימת מחלוקת בין בית שמאי לבית הלל הלכה כבית הלל. בא ר' יוחנן ודרש לאנשי ציפורי כחכמים גם לגבי ספיחי חרדל שאסורים בשביעית, וגם לגבי ביצה שנולדה ביום טוב שמותר לאכלה בשבת, כדעת חכמים בניגוד לדעתו של ר' יהודה, כחכמי ארץ ישראל וכחכמי בבל.

ר' אבא בר זמינא בשם ר' יצחק: מן קומוי אילין תרתין מילינא נחת ליה ר' יוחנן מציפורין לטיבריא. אמר: מה אתיתון לי הדין דיינא סבא. דאי אנא* שרו והוא אסר, אנא* אסר והוא שרי. אמר ר' ווא: אתא עובדא קומי ר' יסא ובעא מיעבד כר' יוחנן. כד שמע דרב ור' חנינא מתפלגין שרע מינה.

*בכ"ל חסרות המלים 'דאי אנא' ונוספו בד"ו. **בכ"ל חסרה המילה 'אנא' ונוספה בד"ו.

ר' אבא בר זמינא סיפר בשם ר' יצחק שבשל שני דברים ירד ר' יוחנן מציפורי לטבריה: אמר: מה הבאתם לי את אותו דיין זקן. שאם אני מתיר הוא אוסר, ואם אני אוסר הוא מתיר. אמר ר' ווא: הובא מקרה לפני ר' אסי ורצה לפסוק כר' יוחנן, כאשר שמע שרב ור' חנינא חולקים עליו, הסתלק מהעניין.

314 שביעית פ"ט מ"א: הפיגם והירבוזין השוטים והחללוגית כוסבר שבהרים והכרפס שבנהרות והגרגר של אפר פטורין מן המעשרות ונלקחין מכל אדם בשביעית שאין כיוצא בהם נשמר רבי יהודה אומר ספיחי חרדל מותרין שלא נחשדו עליהם עוברי עבירה ר' שמעון אומר כל הספיחים מותרין חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהם בירקות שדה וחכ"א כל הספיחים אסורין:

דאיתפלגון, שירי פתילה שירי מדורה שירי שמן שכבו בשבת מהו להדליק ביום טוב? רב ור' חנינה** תריהון אמרין : אסור. ור' יוחנן*** אמר : מותר.

* בכי"ל נוסף כאן בטעות י' ו' ונמחק ע"י הסופר. ** בכי"ל יוחנן ותוקן ע"י הסופר ל'חנינה'. *** בכי"ל 'חנינה' ותוקן ע"י הסופר ל'יוחנן'.

שכן במסכת ביצה³¹⁵ נחלקו רב ור' חנינה מצד אחד ור' יוחנן מצד שני, לגבי השאלה אם מותר להדליק ביום טוב שארית פתילה או שמן שדלקו בשבת וכבו, שרב ור' חנינה אוסרים ור' יוחנן מתיר.

אמר ר' יודן קומי ר' מנא : מפכא לה פתילה* גבי ביצה? אמר ליה : מן מה דאנן חמיי רבנין מדמיי לה, הדא אמרה היא הדא היא הדא.

* בכי"ל חסרה כאן המילה 'פתילה'.

אמר ר' יודן לפני ר' מנא מדוע להשוות את דין הפתילה לדין הביצה? השיב לו שמתוך שאנו רואים שמחלוקתם של ר' חנינה ור' יוחנן היא זהה בשני העניינים, משמע שאותו דין לשניהם – לפתילה ולביצה.

משום ארבעה זקנים אמרו : כל הנאכל עירובו בראשון הרי הוא כבני עירו בשיני*. רב הונא בשם רב : הלכה כארבעה זקנים.

* בכי"ל 'בראשון' ותוקן ע"י הסופר ל'בשיני'.

אומרת הגמרא שבשם ארבעה זקנים אמרו שכל מי שאכל את העירוב ביום הראשון שוב אין לו עירוב ליום השני, והוא כבני עירו, ולא יוכל לצאת מחוץ לתחום שבת. ועל כך אמר רב שהלכה כארבעה הזקנים.

רב חסדא בעי : מחלפה שיטתיה דרב. תמן הוא עבד לה שתי קדושות, וכא הוא עבד לה קדושה אחת. דאיתפלגון, שירי פתילה שירי מדורה שירי שמן שכבו בשבת מהו להדליק ביום טוב? רב ור' חנינה תריהון אמרין : אסור. ור' יוחנן אמר : מותר.

תמה רב חסדא על רב ששינה דעתו, שלגבי העירוב הוא עשה את שני הימים כשתי קדושות, ולכן פסק שלאחר שאכל את העירוב אין לו עירוב ליום השני; ואילו לגבי הפתילה הוא עשה את שני הימים כקדושה אחת, ולכן פסק שאסור להדליק ביום טוב, את הפתילה שכבתה בשבת. רב ור' חנינה שניהם אומרים שאסור, ור' יוחנן אמר שמותר.

אמר ר' מנא קומי ר' יודן : מה אפכה לה פתילה גבי ביצה? אמר ליה : מן מה דאנן חמיי רבנין מדמיי לה, הדא אמרה היא הדא היא הדא.

החזרה נובעת מכך שהסוגיה עד כה היא הסוגיה שבביצה. ובעירובין שואל ר' מנא את ר' יודן מה שכבר שאל אותו במסכת קודם, והוא משיב לו את אותה התשובה. כי כך דרכו של הירושלמי להביא בכל ענין את כל מה שנאמר בו במקום אחר.

"שאין כיוצא בהן בירקות השדה". ומפני שאין כיוצא בהן בירקות השדה יהו אסורין? ר' חמא בר עוקבא בשם ר' יוסי בר חנינא : מפני שדרכן לגדל אמהות. ומפני שדרכן לגדל אמהות יהו אסורין? אמר ר' * שמואל בר רב יצחק : כל הירק את

315 ביצה פ"א ה"א דף ס' ע"א.

יכול לעמוד עליו אם חדש הוא אם ישן הוא, ברם הכא שלא ילך ויביא מן האיסור ויאמר מן האמהות הבאתי.

*בכ"ל נשמט הקטע 'יוסי בר חנינא: מפני שדרך לגדל אמהות. ומפני שדרך לגדל אמהות יהו אסורין? אמר ר' והושלם בד"ו.

במשנה נאמר: "ר' שמעון אומר: כל הספיחים מותרין חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהם בירקות שדה. וחכמים אומרים: כל הספיחים אסורין". על כך שואלת הגמרא וכי מפני שאין גידול בר הדומה לו לכן לדעת ר' שמעון יהיו אסורים? השיב על כך ר' חמא בר עוקבא בשם ר' יוסי בר חנינא שהסיבה היא מפני שדרך להשאירם בארץ כדי שיגדלו זרעים. תמחה הגמרא וכי מפני שמשאירים בארץ לגדל זרעים יהיו אסורים? אמר ר' שמואל בר רב יצחק: בכל הירקות האחרים אפשר להבחין בין חדש שגדל בשביעית לבין ישן שגדל השנה השנית, אבל בעלי הכרוב שנבטו בשביעית הוא יכול להביא מגידולי השביעית שאסורים ולומר שהביא ממה שנשאר בקרקע.

אין מחייבין אותו לעקור את הלוף בשביעית, אבל מניחו כמות שהוא. אם צימח מוצאי שביעית מותר. אין מחייבין אותו לשרש הקינרים בשביעית, אבל משקף בעלים. אם צמחו מוצאי שביעית מותר.* ולא נמצא מאבד אוכלי בהמה? מאיליהן הן אבידין.

*בכ"ל נשמטה השורה 'אין מחייבין אותו לשרש הקינרים בשביעית, אבל משקף בעלים. אם צמחו מוצאי שביעית מותר' והושלמה בד"ו.

אומרת הגמרא שלא מחייבים אותו לעקור את פקעת הלוף מהאדמה בשביעית, אלא משאיר את עליו לגדול כרגיל, ואם צמחו עלים חדשים במוצאי שביעית הרי הם מותרים. כמו כן לא מחייבים אותו לעקור את שורשי הקינרים בשביעית, אבל צריך לדרוך את העלים שלו, ואם צמחו עלים חדשים במוצאי השביעית הרי הם מותרים. על כך שואלת הגמרא וכי בכך שהוא רומס את עלי הקינרס אינו מאבד מאכל של בהמה? והתשובה היא שממילא הם נובלים וכל עוד הם ירוקים יכולה הבהמה לאכול אותם.

ר' שמעון בן יוחי הוה עבד* בשמיטתא וחמא חד מלקט שביעית. אמר ליה: ולית אסור? ולא ספיחין אינון? אמר ליה: * ולא אתה הוא מתירן? אמר ליה: ואין חבירי חלוקין עלי? קרא עליו: ³¹⁶"ופורץ גדר ישכנו נחש", וכן הוות ליה.

*בכ"ל 'עבד' וצ"ל 'עבר'.

מספרת הגמרא שר' שמעון בן יוחי עבר בשנת השמיטה וראה אדם מלקט פירות שביעית. אמר לו ר' שמעון וכי אין הדבר אסור? וכי אין אלו ספיחים? אמר לו אותו אדם שזיהה אותו: וכי לא אתה הוא שמתיר ספיחים? השיב לו ר' שמעון: וכי חבירי אינם חולקים עלי? וקרא על אותו אדם "ופורץ גדר ישכנו נחש", ואכן זה מה שקרה לאותו אדם.

ר' שמעון בן יוחי עבד* טמיר במערתא תלת-עשר שנין במערת חרובין דתרומה עד שהעלה גופו חלודה. לסוף תלת-עשר שנין אמר: לינה נפק** חמי מה קלא עלמא? נפק ויתב ליה על פומא דמערתא. חמא חד צייד צייד ציפרין פרס מצודתיה. שמע ברת קלא אמרה: דימוס. ואישתיזבת. אמר: ציפור מבלעדי שמיא לא יבדא, כל שכן בר נשא. כד חמא דשדכן מיליאי אמר: ניחות ניחמי בהדין דימוסין דטבריא. אמר:

316 קהלת פרק י פסוק ח: חָפַר גִּזְמָן בּוֹ יָפֹל וּפְרָץ גְּדֵר יִשְׁכְּנוּ נָחָשׁ:

צריכין אנו לעשות*** תקנה כמו שעשו אבותינו הראשונים.³¹⁷ ויחן את פני העיר", שהיו עושין איטליסין ומוכרין בשוק.

*בכ"ל 'עבר' וצ"ל 'עבד'. **בכ"ל חסרה המילה 'נפק' והושלמה ע"י הסופר. ***בכ"ל 'עשות' ותוקן בד"ו ל'לעשות'.

מספרת הגמרא שר' שמעון בן יוחי התחבא במערת חרובים שלוש-עשרה שנה, עד שעורר נעשה כחלודה. לאחר שלוש-עשרה שנה אמר: וכי אין אני יוצא לראות מה קורה בעולם? יצא וישב על פתח המערה. ראה צייד צד ציפרים על ידי פריסת מצודה. שמע בת קול שאמרה: דימוס, כלומר חופשית, וניצלה הציפור מהמצודה. אמר ר' שמעון: ציפור מבלעדי שמים אין לה קיום כל שכן בני אדם. כאשר ראה שבטלו הגזירות אמר: אצא לראות ולרחוץ במרחצאות טבריה. לאחר שנתרפא עורו מהרחצה אמר: צריך אני לעשות תיקון לצרכי העיר כמו שעשו אבותינו הראשונים. כפי שנאמר אצל יעקב "וַיַּחֲנוּ אֶת־פָּנֵי הָעִיר" שעשה עמהם חסד שיעשו חנויות וימכרו בשוק.

אמר: נדכי טבריא. והוה נסב תורמוסין ומקצץ ומקליק. וכל הן דהוה מיתא הוה טייף וסלק ליה מן לעיל. חמתיה חד כותי אמר: לי נא אזל מפלי בהדין* סבא דיודאי. נסב חד מית אזל ואטמריה הן דדכי. אתא לגביה ר' שמעון בן יוחי, אמר ליה: לא דכית אתר פלן? איתא ואנא מפיק לך מיתא מן תמן. צפה ר' שמעון בן יוחי ברוח הקודש שנתנו שם. ואמר: גוזר אני עליך העליונים שירדו ועל התחתונים שיעלו, וכן הוית ליה. מי עבר* קומי מוגדלא שמע קליה דספרא אמר: הא בר יוחי מדכי טבריא. אמר ליה: יבא עלי אם לא שמעתי שטיבריא עתידה להיטהר. אפילו כן לא הימנין היית. מיד נעשה גל שלעצמות.

אמר ר' שמעון: אטהר את טבריה שנבנתה על ידי הורדוס על גבי קברים. מה עשה לקח תורמוסין וקצץ אותם והוציא את הגרעינים ופיזר אותם בכל אזור טבריה, ובכל מהם שהיה שם מת היה צף ועולה מעל פני הקרקע וסילק אותו משם. ראה אותו כותי אחד מה שהוא עושה, אמר: האלך ואלעג לחכם היהודי? לקח מת אחד והטמינו במקום שר' שמעון כבר טיהר ובא לפני ר' שמעון בן יוחי, ושאל אותו: וכי לא טיהרת מקום פלוני? בוא ואראה לך שאני מוצא שם מת. צפה ר' שמעון בן יוחי ברוח הקודש שאותו כותי הוא ששם שם את המת, ואמר: גוזר אני עליך העליונים שירדו ועל התחתונים שיעלו, וזה מה שקרה לו שהכותי מת והמת עלה. עוד מספרת הגמרא שכאשר ר' שמעון עבר ליד מגדל שמע את קולו של מורה מקרא שאמר הנה בר יוחי שטהר את טבריה. אמר לו ר' שמעון נשבע אני אם לא שמעתי שטבריה עתידה להיטהר. למרות זאת לא הצטרפת אלינו לשיקומה של טבריה. מיד נעשה אותו מורה למקרא גל של עצמות.

משנה ב'

שלוש ארצות לביעור: יהודה ועבר הירדן והגליל. ושלוש ארצות לכל אחת ואחת. גליל העליון וגליל התחתון והעמק, מכפר חנניא ולמעלן כל שאינו מגדל שקמין גליל העליון, מכפר חנניא ולמטן כל שהוא מגדל שקמין גליל התחתון. ותחום טבריא העמק, וביהודה ההר והשפלה והעמק, ושפלת לוד כשפלת הדרום. וההר שלה כהר המלך. מבית חורון עד הים מדינה אחת. ולמה אמרו שלוש ארצות? שיהו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה.

317 בראשית פרק לג פסוק יח: וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֹם עִיר שְׁלָם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבָאָהּ מִפְּנֵי אֲרָם וַיַּחֲנוּ אֶת־פָּנֵי הָעִיר:

³¹⁸ "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך" כול'. כל זמן שחיה אוכלת מן השדה הבהמה אוכלת מן הבית, כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית. ר' חמא בר עוקבא בשם ר' יוסי בר ר' חנינא: שיערו לומר: אין החיה שבהר גדילה בעמק ולא גדילה חיה שבעמק בהר.

במשנה נאמר: "שלוש ארצות לביעור: יהודה ועבר הירדן והגליל". ובתורה כתוב "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל־תבואתה לאכל". אומרת על כך הגמרא כל זמן שיש לחיה אוכל בשדה אתה מאכיל את בהמתך שבבית, וכאשר נגמר האוכל בשדה עליך לבער גם את מה ששמרת לבהמתך בבית. אמר ר' חמא בר עוקבא בשם ר' יוסי בר ר' חנינא: מדוע חילקו חכמים את הארץ לשלוש ארצות? מפני שהעריכו שחית ההר אינה גדילה בעמק, וחית העמק אינה גדילה בהר.

דיקליטיאנוס אעיק לבני פנייס. אמרין ליה: אגן אזלון. אמר ליה סופיסטה: לא אזלין לון, ואין אזלון לון* חזרון לון. ואי בעית מיבדקה אייתי טביין ושלחון לארעא דרחיקא ובסוף אינון חזרון לאתריהון. עבד כן, אייתי טביין וחפי קרנתהון בכסף ושלחון לאפריקי. ובסוף תלת-עשרה שנין חזרון לאתריהון.

*בכ"ל 'לוי' ותוקן בד"ו ל'לון'

דיקליטיאנוס קיסר אעיק על תושבי פנייס במסים גבוהים. אמרו לו שהם עוזבים את המקום. אמר לו יועצו סופיסטה שאין בכוונתם לעזוב את המקום, ואם יעזבו אותו הם יחזרו. ואם אתה רוצה לבדוק את הדבר הבא צבאים ושלח אותם לארץ רחוקה ותווכח שבסוף הם חוזרים למקומם. הביא צבאים וחיפה את קרניהם בכסף לצורך זהוים ושלח אותם לאפריקה ולאחר שלוש-עשרה שנה חזרו למקומם.

תני, ³¹⁹ רבן שמעון בן גמליאל אומר: סימן להרים מילין, ³²⁰ לעמקים תמרים, לנחלים קנים, לשפילה שקמים, ואף על פי שאין ראיה לדבר זיכר לדבר ³²¹ "ואת הארזים ³²² נתן כשקמים אשר בשפלה לרוב". אית דבעי מימר: למידת הדין איתמר, ואית דבעי מימר: לעגלה ערופה איתמר.

בתוספתא אמר רבן שמעון בן גמליאל שמה שמסמן את חלוקת המשנה של הארצות הוא סוג הצומח בו. והוא מפרט סימן להרים שגדלים בו עצי אלון התולע, סימן לעמקים שגדלים שם תמרים, סימן לנחל איתן שגדלים שם קנים, סימן לשפלה שגדלים שם שקמים, ולמרות שאין לדבריו ראיה, יש לכך זכר שכתוב "וְאֵת הָאֲרָזִים נָתַן כְּשִׁקְמִים אֲשֶׁר בַּשְּׁפֵלָה לְרֹב". יש שרצו לפרש את דברי רבן שמעון בן גמליאל כמתייחסים לעניין מכירת קרקע לאיזה תנאי אקלים היא שייכת. ויש שרצו לפרש שדבריו מכוונים לעניין עגלה ערופה, שאם גדלים בנחל קנים סימן שזה נחל איתן שאמרה התורה שבו עורפים את העגלה.

318 ויקרא פרק כה (ז): וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחֲיָה אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ תִּהְיֶה כְּלִי־תְבוּאָתָה לְאָכֹל.
319 תוספתא שביעית פ"ז ה"א: אי זהו עומק שבגליל כגון גנוסר וחברותיה ר' שמעון בן לעזר או' אי זהו הר שבעבר הירדן כגון חרים וכגבור גדוד וחברותיה שפלה שלה חשבון וכל עריה שבמישור דיבון ובמות בעל ובית בעל מעון עומק שלה כגון בית נמרה [רמתא] וחברותיה רבן שמעון בן גמליאל או' סימן להרים מילין סימן לעמקים דקלים סימן לנחלים קנים סימן לשפלים שקמים אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר ואת הארזים נתן כשקמים אשר בשפלה לרוב.
320 ראה ציור בנספח ח'
321 דברי הימים ב פרק א פסוק טו: וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב בִּירוּשָׁלַם כְּאֶבְנִים וְאֵת הָאֲרָזִים נָתַן כְּשִׁקְמִים אֲשֶׁר־בַּשְּׁפֵלָה לְרֹב;
322 ראה ציור בנספח ח'

אי-זהו עמק בגליל? כגון בקעת גניסר וחברותיה, וכן כיוצא בהן. אי-זהו הר שביהודה? זה הר-המלך. ושפלתו, זו שפלת דרום. ועמק שלו, מעין-גדי עד יריחו. אי-זהו הר שבעבר הירדן? תני, ר' שמעון בן אלעזר אומר: כגון הרי מכוור וגדור וכן כיוצא בהן. ושפלתו, חשבון וכל עריה אשר במישור דיבון ובמות-בעל ובית-בעל מעון וכן כיוצא בהן. ועמק שלו בית הרן ובית נמרה וכן כיוצא בהן.*³²³ "ובעמק בית-הרן** ובית-נמרה וסוכות וצפון. יתר ממלכת סיחון"³²⁴ "מלך האמורי אשר מלך בחשבון".

**בכ"ל נשמטה השורה 'ושפלתו, חשבון וכל עריה אשר במישור דיבון ובמות-בעל ובית-בעל מעון וכן כיוצא בהן. ועמק שלו בית הרן ובית נמרה וכן כיוצא בהן' והושלם בד"ו. **בכ"ל "הרם" ותוקן בד"ו ל'הרן'.

עכשיו מתארת הגמרא את מה שנאמר שהם אזורי המשנה. אי-זהו עמק בגליל? כגון בקעת גניסר וסביבתה, וכן כל שקע הירדן. אי-זהו הר שביהודה? זה הר-המלך. ושפלת יהודה היא שפלת הדרום. והשטחים הנמוכים שבתחומו, מעין-גדי ועד יריחו. אי-זהו הר שבעבר הירדן? בברייתא אמר ר' שמעון בן אלעזר: כגון הרי מכוור וגדור כולל הגלעד ושפלתו, חשבון וכל העירות אשר במישור דיבון, ובמות-בעל ובית-בעל מעון. ובקעת הירדן המזרחית, ובית הרן ובית נמרה. "ובעמק בית-הרן** ובית-נמרה וסוכות וצפון. יתר המקומות שהיו תחת ממלכת סיחון" "מלך האמורי אשר מלך בחשבון".

³²⁵"בית-הרם" בית-רמתה. "בית-נמרה" בית-נמרין. "סוכות" דרעלה. "צפון" עמתו. שפלה שבהר כהר, שבשפלה כשפלה.* מן מה דתנא ³²⁶הר והרם, עמק ועמקו, שפל ושפלתו, הדא אמרה שפלה שבהר כהר, והר שבשפלה כשפלה.** אמר ר' יוסי: מתניתא אמרה כן: "וההר שלה כהר-המלך".

*בכ"ל 'בשפלה' וצ"ל 'כשפלה'. ** בכ"ל נשמטה השורה 'מן מה דתנא הר והרם, עמק ועמקו, שפל ושפלתו, הדא אמרה שפלה שבהר כהר, והר שבשפלה כשפלה' והושלמה בד"ו.

הגמרא מצטטת את שמות המקומות כפי שהוזכרו בספר יהושע ומציינת את שמם הנוכחי. "בית-הרם" היא בית-רמתה. "בית-נמרה" היא בית-נמרין. "סוכות" היא דרעלה. "צפון" היא עמתו. שפלה שבהר דינה כהר, ואילו שפלה שבשפלה דינה כשפלה. אומרת הגמרא שממה שנאמר בתוספתא, משמע שדין שפלה שבהר כדין ההר, ודין ההר שבשפלה כדין השפלה. אמר על כך ר' יוסי שכך משתמע גם מלשון משנתנו: "וההר שלה כהר-המלך".

"מבית חורון ועד ים מדינה אחת".* פרא-כורין.³²⁷ אמר ר' יוחנן: עוד היא יש בה הר ושפלה ועמק. מבית-חורון ועד אמאוס הר, מאמאוס ועד לוד שפלה, מלוד ועד הים עמק. ניתני ארבע? מעורבות** הן. תני, אין בסוריא שלש ארצות.

*בכ"ל חסרה המילה 'אחת' ונוספה בד"ו. ** בכ"ל 'מעוכות' וצ"ל 'מעורבות'.

323 יהושע פרק יג (כז) וּבְעֶמֶק בֵּית הָרֶם וּבֵית נֶמְרָה וְסֻכּוֹת וְצָפוֹן יֵתֵר מִמְּלָכּוֹת סִיחֹן מֶלֶךְ הַשְּׁבֹטִים הַיִּזְרְעֵלִים עַד־קֶצֶה יָם־פְּתָח עֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָהּ:

324 יהושע פרק יג (י) וְכָל עָרֵי סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר מֶלֶךְ בְּהַשְּׁבֹטִים עַד־גְּבֹל בְּנֵי עַמּוֹן:

325 יהושע פרק יג (כז) וּבְעֶמֶק בֵּית הָרֶם וּבֵית נֶמְרָה וְסֻכּוֹת וְצָפוֹן יֵתֵר מִמְּלָכּוֹת סִיחֹן מֶלֶךְ הַשְּׁבֹטִים הַיִּזְרְעֵלִים עַד־קֶצֶה יָם־פְּתָח עֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָהּ:

326 תוספתא שביעית פ"ז ה"י: שלש ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן והגליל שלשתן של שלש למה הוזכרו ההר העמק והשפלה לפי שאין אוכלין מי בהר על שבעמק ולא מי שבעמק על שבהר אלא הר והר עומק ועומקו שפלה ושפלתו ובסוריא לא אמרו שלש ארצות אלא אוכלין מן הראשון שבה עד שיכלה האחרון שבה ר' שמעון אומ' לא אמרו שלש ארצות אלא ביהודה ושאר כל ארצות אוכלין והולכין עד שיכלה מבית אל ומיגורדה של קיסריון אי זהו הר שלה זה הר המלך שפלה שלה זה שפילוט לוד עומק שלה מעין גדי ועד יריחו.

327 פרא-קורין = περιχόρον = מחוז

במשנה נאמר: "מבית חורון ועד ים מדינה אחת". והגמרא מפרשת שהיא מחוז אחד. אמר ר' יוחנן: במחוז הזה יש בו הר ושפלה ועמק, מבית-חורון ועד אמאוס הר, מאמאוס ועד לוד שפלה, מלוד ועד הים עמק אבל לעניין ביעור דינם כתחום אחד. טוענת הגמרא שאם כך היתה המשנה צריכה לומר ארבע ארצות לשביעית? אלא שהן מעורבות בשאר הרי יהודה ושפלתה. בתוספתא נאמר שבסוריא אין שלוש ארצות אלא כולה יחידה אחת לעניין הביעור.

משנה ג'

ר' שמעון אומר: לא אמרו שלש ארצות אלא ביהודה, ושאר כל הארצות כהר המלך. וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים:

הלכה ג'

איתא חמי, אילין עמק שביהודה אינו אוכל עד הר יהודה, ועמק שבגליל אוכל עד הר יהודה?

במשנה נאמר: "ר' שמעון אומר: לא אמרו שלש ארצות אלא ביהודה". אומרת הגמרא: בוא וראה לדברי ר' שמעון עמק שביהודה אוכלים ממנו עד שיכלו הפירות בהר שביהודה ואילו בעמק שבגליל אוכלים עד שיכלו הפירות בהר שביהודה? והגמרא אינה משיבה על כך.

"כל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים". תני, ³²⁸אף לחרובים. תני, ³²⁹אוכלין על התמרים עד שיכלו מיריחו, ועל הזיתים עד שיכלו ממרון ומגוש חלב.

במשנה נאמר: "כל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים". ובתוספתא הוסיפו שגם לחרובים. בתוספתא נאמר שאוכלים מהתמרים כל עוד שיש תמרים ביריחו. ואוכלים מהזיתים כל עוד שיש זיתים במירון ובגוש חלב.

משנה ד'

אוכלין על המופקר אבל לא על השמור. רבי יוסי אומר: אף על השמור.

מתניתא דר' שמעון כתוב ³³⁰"מן השדה תאכלו את תבואתה". כל זמן שאת אוכל מן השדה את אוכל מן הבית. כלה מן השדה כלה מן הבית. מה טעמא דר' שמעון? את הוא שגרמת לך שלא לוכל.

328 תוספתא שביעית פ"ז ה"ז: ר' שמעון בן אלעזר [אומר] כולן כחרובין אוכלין עליהן עד שתדיר רביעה שניה אוכלין על הירק של השלחין לפי שאינו כלה שורשי קולסי כרוב שיבשו אסורין בהנייה ר' שמעון או' שורשי קולסי כרוב אף על פי שיבשו אוכלין עליהן כיוצא בו מגביב ויביש צריך לבער

329 תוספתא שביעית פ"ז ה"ט: אין אוכלין על הרפיחין שבעכו ר' יוסי או' אוכלין על הרפיחין שבעכו (אוכלין על הרפיחין) ועל הדיפרא אבל לא על סיפוניות ר' יהודה אומ' אף על סיפוניות ר' יוסי [אומ'] דיפרא שביכרה עד שלא יכלה הקיץ אוכלין עליה אוכלין בענבים עד שיכלו דליות שבאכל אם יש אפילות מהן אוכלין עליהן ושאר ארצות אחת לזיתים ולתמרים אוכלין בזתים עד שיכלה אחרון [שבתקוע] ר' ליעזר בן יעקב או' אף של גוש חלב כדי שיהא עני יוצא ולא יהא מביא רובע בין מראשו בין מתחתיו אוכלין בתמרים עד שיכלה אחרון שבצוער

330 ויקרא פרק כה פסוק יב: קי יובל הוא קדש תהיה לכם מן השדה תאכלו את תבואתה:

במשנה נאמר: "אוכלין על המופקר אבל לא על השמור". אומרת על כך הגמרא שאלו הם דברי ר' שמעון. שכתוב "מִרְהַשְׁדָּה תֹאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ", שכל זמן שיש בשדה גישה חופשית לחיות לאכול, אפשר לאכול מהשמור בבית. ואם נגמר בשדה צריך לבער את מה שבבית. מה טעמו של ר' שמעון שאסור לאכול בבית מה ששמור בחוץ? כי אתה הוא זה שגרם לכך מפני ששימרת את מה שגדל בחוץ.

משנה ה'

אוכלין על הטפחין ועל הדיפרא אבל לא על הסיתווניות. רבי יהודה מתיר, כל זמן שביכרו עד שיכלה הקיץ:

הלכה ד'

מתניתא דר' יוסי. דתני, אין אוכלין על הטפחין שבעכו. ר' יוסי אמר: אוכלין על הטפחין שבעכו.*

*בכ"ל חסר הקטע 'ר' יוסי אמר: אוכלין על הטפחין שבעכו' והושלם בד"ו.

במשנה נאמר: "אוכלין על הטפחין" כלומר שאוכלים כל עוד יש בעציצים, שכן למדנו בתוספתא שקיימת מחלוקת בין תנא קמא לר' יוסי. תנא קמא סובר שלא אוכלים גם אם יש בעציצים שבעכו. ור' יוסי סובר שאוכלים כל עוד יש בעציצים שבעכו.

אמר ר' יוסי: הוינן סברין מימר: מפליגין ר' יוסי ורבנן, בסיתווניות, הא בדפרין לא. אשכח תני, ר' יודה מתיר בדפרים, והם שביכרו עד שלא יכלה הקיץ.

במשנה נאמר: "אוכלין על הטפחין ועל הדיפרא אבל לא על הסיתווניות". אמר ר' יוסי האמורא: מלכתחילה סברנו לומר שתנא קמא, דהיינו ר' יוסי וחכמים חולקים לגבי תאנים שמבשילות בסתיו, אבל בתאני דיפרא היינו חושבים שאינם חולקים. אלא שמצאנו ברייתא בה אמר ר' יהודה שתאנים מסוג דיפרא שהבשילו לפני סוף הקיץ הם מותרים.

משנה ו'

הכובש שלושה כבשים בחבית אחת, ר' אליעזר אומר: אוכלין על הראשון; ור' יהושע אומר: אף על האחרון. רבן גמליאל אומר: כל שכלה מינו בשדה יבער מינו מן הבית. ר' שמעון אומר: כל ירק אחת לביעור אוכלין ברוגילא עד שיכלו סגירות מבקעת בית נטופה:

הלכה ו'

מה טעמא דר' ליעזר? הראשון נותן טעם באחרון. מה טעמא דר' יהושע? האחרון נותן טעם בראשון. וקשיא על דר' יהושע, אין הראשון נותן טעם באחרון?

במשנה נאמר: "הכובש שלושה כבשים בחבית אחת, ר' אליעזר אומר: אוכלין על הראשון; ור' יהושע אומר: אף על האחרון". שואלת הגמרא מה הסברו של ר' אליעזר? והתשובה היא שהירק הכבוש הראשון שכבר איננו בשדה הוסיף את טעמו לירק האחרון שבחביתו. מה טעמו של ר' יהושע? שגם הירק האחרון נתן את טעמו בירק הראשון שכלה

מהשדה. טוענת הגמרא שדברי ר' יהושע אינם סבירים, וכי אין הירק הראשון נותן טעם באחרון?

"רבן גמליאל אומר: כל שכלה* מינו מן השדה יבער מינו מן הבית"*** תני, והלכה כדבריו.

*בכ"ל 'שכל' ותוקן בד"ו 'לשכלה'. **בכ"ל 'החבית' ותוקן בד"ו 'להבית'.

במשנה נאמר: "רבן גמליאל אומר: כל שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן הבית" ובברייתא נאמר שהלכה כדבריו.

חזקיה אומר: מכיון שהתחיל באוצר כמבוער הוא. אתא עובדא קומי ר' יסא והורי כחזקיה. אמר: לא דאנא סבר כוותיה, אלא מן מה דאנן חמיין רבנין* עבדין עובדא כוותיה.

*בכ"ל חסרה המילה 'רבנין' ונוספה בד"ו.

חזקיה אמר שכאשר הגיע זמן הביעור, ויש לאדם אוצר של פירות די בכך שהוא מוציא חלק מהם לרשות הרבים ומכריז שגם אלו שבאוצר הם הפקר הרי הפירות הם כמבוערים. בעיה דומה הובאה לפני ר' אסי והורה לנהוג כחזקיה. אמר: לא שאני סובר כמוהו, אלא ממה שאנו רואים שהחכמים נוהגים כמותו.

ר' יצחק בר רדיפה הוה ליה עובדא. אתא שאל לר' ירמיה. אמר ליה: מה אריוותא קמיך ואת שאל לתעלייא? אתא שאל לר' יאשיה. אמר ליה: חמי לך תלתא רחמין ואבקרה קומיהון.

לר' יצחק בר רדיפה היה אוצר של פירות והגיע זמן הביעור. בא ושאל את ר' ירמיה מה הוא יכול לעשות כדי לא להפסיד את כל האוצר. השיב לו ר' ירמיה הרי אריה לפניך ואתה שואל לשועל? בא ושאל את ר' יאשיה. והשיב לו: מצא לך שלושה ידידים והפקר בפניהם את אוצרך.

קפודקאי דציפורין שאלין לר' אימי: בגין דלית לאילין עמא רחם ולא שאל שלם איך צורכה מיעבד? אמר לון: כד תחמון רגלא צלילא תהוון מפקין לה לשוקא ומבקרין ליה וחזרין וזכיין ביה.

*בכ"ל 'מפל' ותוקן ע"י הסופר ל'מפלג'.

יוצאי קפודקיה שבציפורי שאלו את ר' אימי: היות ואין לנו ידידים בציפורי ולא דורש בשלומנו, מה נעשה כדי לזכות בעצמנו בפירות הטעונות ביעור שנוציא להפקיר כדי שישבו לידינו? אמר להם: כאשר תראו שכלתה רגל מהשוק ואין אנשים בחוץ תוציאו את פירותיכם לשוק ותפקירו אותם ותחזרו ותזכו בהם.

ר' חגי מפלג לה צלוחיין צלוחיין. ר' אליעזר מפלג* ליה צלוחיין צלוחיין.

ר' חגי היה מחלק את היין לצלוחיות קטנות כדי שאם מישהו יזכה בהם כשיוציא אותם להפקר, לא יזכה אלא במעט. גם ר' אליעזר היה מחלק אותם בצלוחיות קטנות.

ר' חזקיה סלק גבי ר' ירמיה, אמר ליה: זכיתי בהן אוצרה. אמר ליה: צור לי אילין פריטייא גביך. אמר ליה: הרי מקומן מושכר לי. אמר ליה: לא כן אפקרתך? חזר וזכיתיה בה.

ר' חזקיה בא אל ר' ירמיה ואמר לו: זכיתי באוצר הפירות. והוסיף ואמר לר' חזקיה: שמור לי את הכסף הזה אצלך. אמר לו ר' ירמיה: בכסף הזה שכרתי את מקום אוצר הפירות. אמר לו ר' חזקיה: האם לא הוצאת את הפירות מרשותך? חזור וזכה בהם.

משנה ז'

המלקט עשבים לחים עד שיבש המתוק, והמגבב ביבש עד שתד רביעה שנייה, עלי קנים ועלי גפנים עד שישרו מאביהן, והמגבב יבש עד שתד רביעה שנייה, ור' עקיבה אומר: בכולן עד שתד רביעה שנייה.

הלכה ה'

ר' אבין בשם ר' יוחנן: לית כאן עלי קנים אלא עלי גפנים. עלי קנים אין להם ביעור. ותני כן,³³¹ עלי קנים ועלי האוג ועלי חרובין אין להן ביעור, מפני שאין מינן כלה.

במשנה נאמר: "המלקט עשבים לחים עד שיבש המתוק, והמגבב ביבש עד שתד רביעה שנייה, עלי קנים ועלי גפנים עד שישרו מאביהן" כל זה מותר עד שירד הגשם פעם שניה בסתיו. העיר ר' אבין בשם ר' יוחנן על דברי המשנה ואמר שיש למחוק את עלי הקנים כי הם נשארים תמיד ירוקים ואין להם ביעור ויש להתחס רק לעלי הגפנים. וכך נאמר בתוספתא שעלי קנים ועלי האוג ועלי חרובים אין להן ביעור, מפני שאין מינן כלה.

משנה ח'

כיוצא בו המשכיר בית לחבירו עד הגשמים, עד שתד רביעה שנייה. המודר הנייה מחבירו עד הגשמים, עד שתד רביעה שנייה. עד אימתי נכנסים עניים לפרדיסות? עד שתד רביעה שנייה. עד אימתי נהנים ושורפים בקש ובתבן של שביעית? עד שתד רביעה שנייה:

הלכה ז'

ר' זעירא בעי: אמר: עד הגשם, עד שירד הגשם אחד? תמן תנינן: ³³² "האומר: הרי עלי עצים, לא יפחות משני גזירי עצים". ר' יוסי ביר' בון אמר: ר' בא בר ממל בעי: אמר: הרי עלי עץ, מביא גיזר אחד? אמר: ר' ליעזר: מתניתא אמרה כן, שזה קרבן בפני עצמו וזה קרבן בפני עצמו. דתנינן: ³³³ "ושנים בידם שני גזירי עצים".

במשנה נאמר "המשכיר בית לחבירו עד הגשמים, עד שתד רביעה שנייה. המודר הנייה מחבירו עד הגשמים, עד שתד רביעה שנייה". שאל ר' זעירא: אם אמר בלשון יחיד 'עד

331 תוספתא שביעית פ"ה ה"ב: העיד ר' יהודה בן ישעיה הבשם לפני ר' עקיבה משם ר' טרפון שיש לקטף שביעית עלה זתים ועלי קנים ועלי חרובין אין להן ביעור לפי שאין כלין.

332 שקלים פ"ו מ"ו: האומר הרי עלי עצים לא יפחות משני גזירין לבונה לא יפחות מקומץ זהב לא יפחות מדינר זהב ששה לנדבה נדבה מה היו עושין בה לוקחין בה עולות הבשר לשם והעורות לכהנים זה מדרש דרש יהודיע כהן גדול (ויקרא ה') אשם הוא אשום אשם לה' זה הכלל כל שהוא בא משום חטא ומשום אשמה ילקח בו עולות הבשר לשם והעורות לכהנים נמצאו שני כתובים קיימים אשם לה' ואשם לכהנים ואומר (מלכים ב' י"ב) כסף אשם וכסף חטאות לא יובא בית ה' לכהנים יהיו:

333 יומא פ"ב מ"ה: תמיד קרב בתשעה בעשרה באחד עשר בשנים עשר לא פחות ולא יותר כיצד עצמו בתשעה בחג ביד אחד צלוחית של מים הרי כאן עשרה בין הערבים באחד עשר הוא עצמו בתשעה ושנים בידם שני גזירי עצים ובשבת באחד עשר הוא עצמו בתשעה ושנים בידם שני בזיכי לבונה של לחם הפנים ובשבת שבתוך החג ביד אחד צלוחית של מים:

הגשם' האם אסור לו להנות מהדבר עד שירד הגשם הראשון? כשם שנאמר במשנה במסכת שקלים "האומר: הרי עלי עצים, לא יפחות משני גזירים" אמר ר' יוסי ב"ר בון שעל כך שאל ר' אבא בר ממל, מה הדין אם אדם אמר בלשון יחיד 'הרי עלי עץ', האם יכול להביא עץ אחד ובכך לקיים את נדרו? השיב על כך ר' אלעזר, שכל עץ הוא קרבן בפני עצמו, שכך נאמר במשנה במסכת יומא, ששני כוהנים מביאים שני גזרי עצים, משמע שעץ אחד הוא גם כן קרבן בפני עצמו, אבל גם גשם אחד נחשב?

תני, ³³⁴ ר' יוסי אומר: כל* דבר שתלוי ברביעה עד שתד רביעה שנייה, ושאין תלוי ברביעה עד **שיגיע זמנה שלרביעה. תני, ³³⁵ רבן שמעון בן גמליאל אומר: שבעת ימים שירדו בהן גשמים ולא פסקי יש בהן כדי רביעה שנייה. תני ר' חייה בשם רבן שמעון בן גמליאל, ולמה נקרא שמה רביעה? שרובעת את הארץ.

*בכ"ל 'כלת' ותוקן ע"י המגיה ל'כל. ** בכ"ל נוספה כאן המילה 'כן' ונמחקה ע"י המגיה.

בתוספתא אמר ר' יוסי שכל זמן שנקבע שהוא תלוי בגשמים, הזמן הגיע רק לאחר שירדה מערכת שניה של גשמים. וכל זמן שאינו תלוי בגשמים ונקבע זמנו עד הגשמים, הזמן הקובע הוא זמן ירידת המערכת השניה של גשמים גם אם לא ירדה בפועל. רבן שמעון בן גמליאל אמר בתוספתא שאם ירדו גשמים משך שבעה ימים רצופים ללא הפסקה הרי זה נחשב לשתי מערכות גשמים. ובברייתא של ר' חייה נאמר בשמו: למה נקרא שמה רביעה? שרובעת את הארץ, כזכר שרובע את הנקבה.

אמר ר' חנניה: מכיון שתסרח מה שבשדה הותר מה שבבית. ³³⁶תני ר' הושעיה, אפילו לאחר שלש שנים אסור עד שיסרח. תבן שלשביעית אין שורין אותו בטיט. שריין* בטיט בטל והוא שגבלו. תבן שלשביעית אין נותנין אותו בכר, נתנו בכר בטל והוא שישן עליו.

*בכ"ל 'שדיין' וצ"ל 'שריין'.

במשנה נאמר: "עד אימתי נהנים ושורפים בקש ובתבן של שביעית? עד שתד רביעה שנייה". ועל כך אמר ר' חנניה שמכיון שאחרי הרביעה השניה יסרח התבן שבשדה הותר להשתמש גם בתבן שבבית. בתוספתא אמר ר' הושעיה, אפילו לאחר שלש שנים אסור להשתמש בתבן של שביעית עד שיסרח. עוד נאמר בתוספתא שתבן של שביעית לא משרים אותו בטיט. אם השרה אותו בטיט ולש אותו הרי הוא בטל. תבן של שביעית אין נותנין אותו בכר ששוכבים עליו, ואם שם אותו בכר וישן עליו הרי הוא בטל.

334 תוספתא תענית פ"א ה"ד: אי זו היא רביעה שנייה משתגיע זמנה של רביעה דברי ר' מאיר וחכמים אומ' משתד רביעה שנייה ר' יוסה אומ' כל התלוי ברביעה משתגיע זמנה של רביעה וכל שאין תלוי ברביעה משתד רביעה שניה רבן שמעון בן גמליאל אומ' גשמים שירדו שבעה ימים זה אחר זה ולא פסקו יש בהן כדי רביעה שניה כמה גשמים יורדין ויהא בהן כדי רביעה מלא כלי של שלשה טפחים דברי ר' מאיר ר' יהודה או' ראשונה טפה שניה טפחיים ורביעה שלש' טפחים אמ' ר' שמעון בן לעזר אין לך כל טפה וטפה שיורד מלמעלה שאין הארץ פולטת כנגדו טפחים וכן הוא אומ' תהום אל תהום קורא וגו' למה נקרא רביעה שרובעת את הארץ.

335 תוספתא שביעית פ"ז ה"ח: מאימתי פורשין משבילין שבשדות עד שתד רביעה שנייה אמ' ר' יוסי במי דברים אמורים בזמן שהשנים כתקנן עכשיו שנתקנסו שנים אפי' לא ירד אלא גשם אחד בלבד צריך להלך רבן שמעון בן גמליאל או' גשמים שירדו שבעת ימים זה אחר זה ולא פסקו יש בהן כדי רביעה שנייה.

336 תוספתא שביעית פ"ה ה"ח: תבן של שביעית אין נותנין אותו לא לתוך הכר ולא לתוך הטיט אם נתנוהו אחרים הרי הוא כמבורר.

תבן שלשביעית מהו שיהא אסור משום ספיחין? * ר' לוי צנבריא³³⁷ שאל לר' בא בר זבדא ושרא. אמר ר' זעירא: ואנא דלא סמכית עלי אשתאלת לאילין דבית כרסנא ואמרין: נהגין הוינא כנשין תבן מן ערובת שמיטתא, וכד מחסרין מייתי מן שוריא.

* בכי"ל חסרות המילים 'משום ספיחין' ונוספו בד"ו.

שואלת הגמרא: תבן של שביעית האם הוא אסור משום ספיחים? ר' לוי מצנברי שאל את ר' אבא בר זבדא והתיר להשתמש בו. אמר ר' זעירא אני שאינני סומך על עצמי שאלתי על כך לאנשי בית כרסנא והם אמרו לו שהם נהגו לאסוף תבן בערב שנת השמיטה, ואם היה חסר להם היו מביאים ממה שגדל על חומות הבתים.

אמר ר' ירמיה: מתניתא אמרה שהוא מותר. דתני, ³³⁸הצבועין והפטמון לוקחין מורסן מכל מקום ואינן חוששין. סבר ר' ירמיה מימור: אפילו מן החשוד. אמר ליה ר' יוסי: לא אמרו אלא בשאינו יודע אם חשוד הוא * אם אינו חשוד, הא דבר ברי שהוא חשוד אסור.

* בכי"ל נוספו כאן המלים 'סבור מימר' ונמחקו ע"י המגיה בונציה.

אמר ר' ירמיה: בתוספתא נאמר שמותר להשתמש בתבן של שביעית. שנאמר שם: הצבעים ומפטמי הבהמות לוקחים קליפות של תבואה מכל מקום ואינם חוששים. סבר ר' ירמיה לומר שלוקחים מורסן אפילו מן החשוד. אמר לו ר' יוסי: לא אמרו שלוקחים מורסן רק אם אינו יודע אם אותו אדם שממנו הוא לוקח הוא חשוד או אינו חשוד, אבל אם ברור שהוא חשוד אסור לקחת ממנו.

אמר ר' שמי: מתניתא אמרה שהוא אסור. דתנינן תמן ³³⁹"ובשביעית ובכלאי הכרם והקדש אם יש בזרע ובעץ כדי ליתן טעם". לא נמצא מאבד אוכלי בהמה? תיפתר באוכלי בהמה לאדם. אמר ר' מנא: תיפתר בקדושת שביעית בביעור, ולית את שמע מינה כלום.

אמר ר' שמי: המשנה במסכת תרומות אומרת שהוא אסור. שכך נאמר שם: תלתן שנפל לתוך בור של יין ... ובשביעית ובכלאי הכרם והקדש אם יש בזרע ובעץ כדי ליתן טעם, אז הוא אסור. שואלת הגמרא וכי בדרך זו אינו מאבד מאכלי בהמה? אלא שמדובר באוכל בהמה שמותר להשתמש בו למאכל אדם. לר' מנא הסבר אחר שמדובר בקדושת שביעית שחלה על התלתן שאם נפל לבור היין, תלוי הדבר אם הוא הוסיף טעם ליין. והשאלה היא לגבי הביעור, ולא ניתן ללמוד מכאן דבר.

משנה ט'

מי שהיו לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור, מחלק מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד, והעניים אוכלין אחר הביעור, אבל לא העשירים, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור.

337 צנבריא נמצאת דרומית לטבריה על חוף הכנרת.

338 תוספתא שביעית פ"ה ה"ח: הצבועין והפטמין לוקחין מורסן מכל מקום ואין נמנעין נבילה ואין מוכרין אותה מחרוזות מחרוזות אבל מוכרין אותה איברין איברין על גבי מטות.

339 תרומות פ"י מ"ה: תלתן שנפלה לתוך הבור של יין בתרומה ובמעשר שני אם יש בזרע כדי ליתן טעם אבל לא בעץ בשביעית ובכלאי הכרם והקדש אם יש בזרע ובעץ כדי ליתן טעם:

מה טעמא דר' יודה? ³⁴⁰ "ואכלו אביוני עמך ויתרם". מה טעמא דר' יוסי? "ואכלו אביוני עמך ויתרם". תני, ³⁴¹ ר' שמעון אומר: עשירין אוכלין מן האוצר אחר הביעור. מה טעמא* דר' שמעון? "ואכלו אביוני עמך עד יתרם".

*בכ"ל חסרה המילה 'טעמא' ונוספה בד"ו.

במשנה נאמר: "והעניים אוכלין אחר הביעור, אבל לא העשירים, דברי ר' יהודה" שואלת הגמרא: מה הטעם של ר' יודה? שכתוב: "וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ". מה הטעם של ר' יוסי? שכתוב: "וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ וְיִתְּרִם", כלומר גם יתר בני האדם כולל העשירים. בתוספתא הובאה גם דעתו של ר' שמעון שאמר שעשירים אוכלים מהאוצר שאסף בית הדין וממנו מחלקים לאחר זמן הביעור. מה טעמו של ר' שמעון? שכתוב "וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ" עד כל היתר כולל העשירים.

משנה י'

מי שהיו לו פירות שביעית שנפלו לו בירושה או שנתנו לו מתנה, רבי ליעזר אומר: ינתנו לאוכליהן; וחכמים אומרים: אין החוטא נשכר, אלא ימכרו לאוכליהן ודמיהן יתחלקו לכל אדם. האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה, חייב מיתה:

הלכה ט

ר' שמעון בן לקיש אמר: בפירות עבירה היא מתניתא. והתני, המוצא פירות עבירה אסור ליגע בה? שנייה היא מציאה שנייה היא שנפלו לו על כרחו.

במשנה נאמר: "מי שהיו לו פירות שביעית שנפלו לו בירושה או שנתנו לו מתנה, רבי ליעזר אומר: ינתנו לאוכליהן; וחכמים אומרים: אין החוטא נשכר, אלא ימכרו לאוכליהן ודמיהן יתחלקו לכל אדם". אמר על כך ר' שמעון בן לקיש שמדובר בפירות שביעית. ועל כך שואלת הגמרא הרי בברייתא נאמר שמי שמוצא פירות שביעית אסור לגעת בהם? אלא שיש הבדל בין מציאה לבין פירות שנפלו לו בירושה בעל כרחו.

ר' יוחנן אמר: בפירות היתר היא מתניתא. * בהדא** תנינן: "ר' ליעזר אומר: ינתנו לאוכלי?" ר' ליעזר דהוא שמותי. דתנינן: ³⁴² אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא

340 שמות פרק כג פסוק יא: וְהַשְׁבִּיעֵת תִּשְׁמַטְנָה וְנִטְשָׁתָה וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ וְיִתְּרִם תֹּאכַל חֵיט הַשְׂדֵּה כְּוִמְעָשָׁה לְכַרְמֶךָ לְזִיתֶךָ:
341 תוספתא שביעית פ"ח ה"א: בראשונה היו שלוחי בית דין יושבין על פתחי עיירות כל מי שמביא פירות בתוך ידו נוטלין אותן ממנו ונותן לו מהן מזון שלש סעודו' והשאר מכניסין אותו לאוצר שבעיר הגיע זמן תאנים שלוחי בית דין שוכרין פועלין עוֹדְרִין אותן ועוֹשִׂין אותן דבילה וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר הגיע זמן ענבים שלוחי בית דין שוכרין פועלין בוצרין אותן ודורכין אותן בגת וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר הגיע זמן זתים שלוחי בית דין שוכרין פועלין ומוסקין אותן ועוטנין אותן בית הבד וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר ומחלקין מהן ערבי שבתות כל אחד ואחד לפי ביתו הגיע שעת הביעור עניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומ' אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור ר' שמעון אומ' עשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור
342 עדויות פ"ה מ"א: רבי יהודה אומר ששה דברים מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל דם נבלות בית שמאי מטהרין ובית הלל מטמאין ביצת הנבלה אם יש כיוצא בה נמכרת בשוק מותרת ואם לאו אסורה כדברי בית שמאי בית הלל אוסרין ומודים בביצת טרפה שהיא אסורה מפני שגדילה באיסור דם נכרית ודם טהרה של מצורעת בית שמאי מטהרין ובית הלל אוסרים כרוקה וכמימי רגליה אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה כדברי בית שמאי ובית הלל אוסרים אין אוכלים אלא בטובה החמת בית שמאי אומרים צרורה עומדת ובית הלל אומרים אף על פי שאינה צרורה:

בטובה כדברי בית שמי. בהדא** רבנין מתיבין ליה שאין החוטא נשכר? בשיטתו השיבוהו: בשיטתך שאת אומר: ינתנו לאוכליהן, שאין חוטא נשכר.

*בכ"ל נוסף כאן 'אם בפירות שביעית יתר היא מתניתא' ונמחק ע"י המגיה בונציה. **בכ"ל פעמיים 'כהדא' וצ"ל 'בהדא'.³⁴³

ר' יוחנן אמר שמדובר בפירות היתר כגון פירות האילן שהופקרו. תמהה הגמרא האם על זה אמר ר' אליעזר שינתנו לעניים? ולמה שלא יאכל אותם האדם בעצמו? אלא שר' אליעזר סובר בבית שמאי. שאמרו שאוכלים פירות שביעית שלוקטו שלא בטובת בעליהם ששימרו אותם והוא ליקט אותם משם. תמהה הגמרא וכי על זה מקשים חכמים לר' אליעזר, למה יהיה החוטא נשכר? אלא שחכמים השיבו לר' אליעזר בשיטתו. שהוא אומר שהפירות ינתנו לעניים כי אין החוטא נשכר.

אמר ר' ביבי: הורי ר' יסא באילין קונדסאי שילכו מעותיהן לים-המלח. ר' מנא שאל לר' חזקיה: מהו מייבלא בפוניין לאשקלון? אמר ליה: אסור. ר' חזקיה הוה קאים בשוקא דקיסרין, חמא חד טעין עלל מן איסורא. הפך אפוי דלא מיחמיניה תני פרק*. כל כך למה? כדי שיעשה מקומו הוכיח. שמע ר' יעקב בר אחא ואמר: אמה דהן ילדת בר.

*בכ"ל 'כרק' ותוקן ע"י הסופר ל'פרק'.

אמר ר' ביבי: הורה ר' אסי בקינרסין שנלקטו באיסור מספיחי שביעית ונמכרו, שהכסף שקיבל תמורתם ילך לים המלח. ר' מנא שאל את ר' חזקיה האם מותר להוביל כפניות מהארץ לאשקלון שדינה כחוץ לארץ? אמר לו שאסור. מספרת הגמרא שר' חזקיה היה בשוק של קיסרין שדינה כחוץ לארץ, וראה אדם שהביא תבואה ממקום אסור, והעלים את עיניו כשהוא פרק את את התבואה בשוק. שואלת הגמרא למה עשה זאת? והתשובה היא כדי להוכיח שהתבואה מתוצרת מקומית. שמע ר' יעקב בר אחא ואמר: אשרי יולדתו שלא החמיר עם אותו אדם.

ר' יהושע בן לוי הוה מפקד לתלמידה: לא תיזבון לי ירק אלא מן גינתא דסיסרא. קם עימיה זכור לטוב, אמר ליה: איזיל אמור לרבך: לית הדא גינתא דסיסרא, דיהודאי הוות וקטלה ונסבה מיניה. אין בעיתה מחמרא על נפשך, אשתווי לחברך.

ר' יהושע בן לוי הורה לתלמידו שלא יקנה לו ירק אלא מגינתו של סיסרא. פגש אליהו הנביא את אותו התלמיד ואמר לו: לך אמור לרבך: אין זו גינתו של סיסרא, אלא היתה שייכת ליהודי והרגו ולקח אותה ממנו. אם אתה רוצה להחמיר על עצמך, לך אמור זאת לרבך.

חד בר נש הוה חשיד על שמיטתא. אמר לאיתתיה: אפקין חלתה. אמרה ליה: ההוא גברא חשיד על שמיטתה ואת אמר: אפקון חלה? אמר לה: חלה מדבר תורה, שביעית מדרבן גמליאל וחביריו*.

*בכ"ל 'וחביריו' ותוקן ע"י הסופר לוחביריו.

במשנה נאמר: "האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה, חייב מיתה". בהקשר לכך מספרת הגמרא שאדם אחד היה חשוד על השמיטה. אמר לאשתו: הפרישי חלה. אמרה

³⁴³ ראה מה שכת מו"ר ש. נאה במאמרו תלמוד ירושלמי במהדורת האקדמיה ללשון העברית, תרביץ שנה ע"א תשס"ב בעמ' 585.

לו: אתה חשוד על השמיטה ואתה אומר לי: הפרישי חלה? אמר לה: חלה היא מדבר תורה, ואילו שביעית בזמן הזה היא מתקנת דרבן גמליאל וחביריו.

הדרן עלך פרק הפיגין והריבזין

פרק י

משנה א'

השביעית משמטת את המלוה בשטר ושלא בשטר. הקפת החנות אינו משמטת, אם עשאה מלוה הרי זו משמטת. רבי יהודה אומר: הראשון ראשון משמט. שכר שכיר אינו משמט, ואם עשאו מלוה הרי זו משמט. רבי יוסי אומר: כל מלאכה שהיא פוסקת בשביעית משמטת, אינה פוסקת בשביעית אינה משמטת.

הלכה א'

"השביעית משמטת" כול'. נחא שלא בשטר, בשטר? ויעשה כמלוה על המשכון ולא יהא משמט? אמר ר' יוחנן: תיפתר בשטר שאין בו אחריות נכסים וכו' מאיר.³⁴⁴ אתא עובדא קומי ר' יוחנן בשטר שאין בו אחריות נכסים והורי משמט. אמר: מפני שאנו למידין מן ההלכה אנו עושין מעשה.*

*בכ"ל חסרה המילה 'מעשה' ונוספה ע"פ כ"ר.

במשנה נאמר: "השביעית משמטת את המלוה בשטר ושלא בשטר". ועל כך תמהה הגמרא, מובן למה היא משמטת הלואה שלא בשטר, אבל למה היא משמטת הלואה בשטר? למה שזה לא יעשה כהלואה שנכסי הלווה שועבדו לו? וזה כמלווה תמורת משכון ולא ישמט? אמר ר' יוחנן שמדובר בשטר שאין בו שיעבוד נכסי הלווה וכו' מאיר שסובר ששטר שאין בו שיעבוד נכסים, אינו משעבד את נכסי הלווה. מקרה שהובא לפני ר' יוחנן בשטר שאין בו שיעבוד נכסים והורה שמשמט. אמר ר' יוחנן: מדוע הוריתי לחומרה מפני שמה שאמרתי ששטר שאין בו אחריות נכסים משמט, היה מסברה אבל כשפסקתי למעשה פסקתי לחומרה שישמט.

אמר ר' ירמיה: בשאין לו קרקע, הא יש לו קרקע אינו משמט. אמר ר' יוסי: אפילו יש לו קרקע משמט. אתיא דר' יוסי כדרב, דאמר ר' בא בשם רב: ייחד לו קרקע משמט. לא אמרו אלא ייחד לו, הא לא ייחד לו אינו משמט.

אמר ר' ירמיה: מה שנאמר במשנה שהשביעית משמטת גם מלוה בשטר זה כאשר אין לו קרקע, אבל אם יש לו קרקע אינו משמט. חולק עליו ר' יוסי ואומר שאפילו יש לו קרקע משמט. אומרת הגמרא שדברי ר' יוסי הם כשיטת רב, שאמר ר' אבא בשם רב שגם אם ייחד לו קרקע מסוימת, משמט. אבל אם לא שיעבד לו קרקע מסוימת אינו משמט ככתובת אשה.

המשעבד שדה לאשתו והלך ומכרה, אם רצתה לגבות ממנו משאר נכסים גובה. אמר ר' הילא: הורי ר' לעזר כהן תנייא. חבריא בעיין: לא תגבה אלא מנכסין

344 בבא מציעא פ"א מ"ו: מצא שטרי חוב אם יש בהן אחריות נכסים לא יחזיר שבית דין נפרעין מהן אין בהם אחריות נכסים יחזיר שאין בית דין נפרעין מהן דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בין כך ובין כך לא יחזיר מפני שבית דין נפרעין מהן:

משועבדין? אמר לון ר' יוסי: בני חורין לפניך ואת אמרת משועבדין? * מתניתא בשלא אמר לה: ** לא יהא לך פירעון אלא מזה, אבל אם אמר לה: לא יהא לך פירעון אלא מזה, אינו גובה אלא ממנה.

*בכ"ל נשמטה השורה 'אמר לון ר' יוסי: בני חורין לפניך ואת אמרת משועבדין'. והושלמה בד"ן. **בכ"ל חסרה המילה 'לה' והושלמה ע"י הסופר.

שכן בתוספתא נאמר: ³⁴⁵אדם ששעבד קרקע יחודית לכיסוי כתובת אשה או הלואה שלקח מלוה, אם מכר את אותה הקרקע לזר יש למכירה תוקף ואם רצתה לגבות את כתובתה משאר נכסים גובה. אמר ר' הילא: הורה ר' אלעזר כאמור בתוספתא. חכמי בית המדרש שאלו: אולי אינה יכולה לגבות את כתובתה אלא מנכסים המשועבדים לכתובה? השיב להם ר' יוסי: הרי לפניך נכסים בני חורין ולמה לה לגבות כתובתה מנכסים משועבדים? אומרת הגמרא שהתוספתא מדברת כשלא אמר לה שתוכל לגבות את כתובתה רק מנכס זה; אבל אם אמר לה שלא תפרע את כתובתה אלא רק מנכס זה, ואם בעלה מכר את נכס הזה היא מוציאה אותו מיד הקונה.

המשעבד שדה לחבירו והלך ומכרה, ר' אחא אמר: מכורה לשעה. ר' יוסי אמר: אינה מכורה לשעה. חייליה דר' יוסי מן הדא: שור מצוי הוא להבריח, שדה אינו מצוי להבריחה. הגע עצמך שהיתה מכורה לבעל זרוע? אמר ר' יודן אבוי דר' מתנייה: מצוין הן בעלי זרוע ליפול.

בדומה לכך מי ששיעבד שדה לחבירו תמורת הלואה שקיבל ממנו ואחר כך הלך ומכר את השדה, ר' אחא אמר שהיא מכורה זמנית. ור' יוסי אמר שאינה מכורה לשעה. אומרת הגמרא שר' יוסי נתמך על ידי הברייתא בה נאמר: שור שנגח שור ורוצים לגבות ממנו את הנזק קורה שבעל השור מברח אותו שלא ימצאו אותו. אבל שדה לא ניתן להעלים כדי שלא יגבו ממנה את החוב. טוענת הגמרא, תאר לעצמך שבעל השדה מכר אותה לאדם אלים וכי ניתן יהיה להוציאה ממנו? אמר ר' יודן אבוי של ר' מתנייה: גם אנשים אלימים סופם ליפול.

תני, הכותב שדה אפותיקי לאשה בכתובתה ולבעל חוב בחובו, מכרה, הרי זו מכורה והלוקח יחוש לעצמו. מתניתא בשאמר לה: יהא לך פירעון מזו. מה פליגין?

345 תוספתא כתובות פ"ב ה"ג: כתובת אשה בזיבורית דברי ר' ר' יהודה אומ' משם ר' שמעון מפני מה אמרו כתובת אשה בזיבורית יתר ממה שהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא ועוד בוששה של אשה יתר מן האיש אם כן לא תהא לה כתובה אלא שהאשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה והאיש אינו מוציא אלא לרצונה אין שם אלא עידית כולן גובין מן העידית בינונית כולן גובין מן הבינונית זבורית כולן גובין מן הזיבורית עידית ובינונית הנזקין שמין להן בעד' בעל חוב וכתובת אשה בבינונית עידית וזיבורית הנזקין שמין להן בעדית בעל חוב וכתובת אשה בזיבורית בינונית וזיבורית הנזקין ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזיבורית **מכרן לאחד או לשלשה כאחד ונכנסו תחת הבעלים** הנזקין שמין להן בעדית בעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזיבורית מכרן לשלשה זה אחר זה אפי' נזקין מזיבורית וכתובת אשה מן העידית גובין מן האחרון אין להן גובין משלפניו אין להן גובין משלפני פניו רבן שמעון בן גמליאל או' העושה שדהו הפותיקי לכתובת כלתו ידה על העליונה רוצה גובה ממנו רוצה גובה משאר נכסים אלמנה שאמרה אי איפשי לזוז מבית בעלי אין היורשין יכולין לעכב על ידה שכן הוא כבודו של בעלה אמרה אי איפשי לזוז מבית אבה יכולין היורשין לעכב על ידה שכן היא ברכת הבית מרובה כל זמן שהיא בבית אביה גובה כתובתה לעולם וכל זמן שהיא בבית בעלה גובה כתובתה עד עשרים וחמש שנה שיש בעשרים וחמש שנים שתעשה טובה כנגד כתובתה דברי ר' מאיר שאמ' משם רבן שמעון בן גמליאל ר' ישמעאל אומ' שלשים שנה וחכמים אומ' כל זמן שהיא בבית בעלה גובה כתובתה לעולם וכל זמן שהיא בבית אביה משכרת כתובתה עד עשרים וחמש שנים כשם שהיא משכרת כתובתה עד עשרים וחמש שנים כך יורשיה הבאין ברשותה משכירין כתובתה עד עשרים וחמש שנים ובעלי חוב גובין לעולם אף על פי שאין משכירין

בשאר לא: לא יהא לך פירעון אלא מזו. רב אמר: פגמה לא זקפה, זקפה אף על פי שלא פגמה. תני ר' חייה: ³⁴⁶עד שתפגום ותזקוף.

בברייתא נאמר שאדם ששעבד קרקע יחודית לכיסוי כתובת אשה או הלואה שלקח מלווה, אם מכר את אותה הקרקע לזר יש למכירה תוקף, אלא שהקונה צריך לחשוש שאם ימות הבעל תבוא האשה לתבוע ממנו את הקרקע המשועבדת לכתובתה, והלווה יבוא לתבוע את הקרקע לפרעון חובו. אומרת הגמרא שבברייתא מדובר באדם שאמר לאשתו שתוכל לגבות את כתובתה רק משדה זה. ועל כך אמר ר' יוסי שהשדה מכורה לשעה. במה חולקים ר' יוסי ור' אחא? במקרה שאמר לה שלא תוכל לפרוע את כתובתה אלא רק מהשדה הזה. רב אמר: אם האשה פגמה בשלמות כתובתה כי גבתה חלק ממנה, ולא זקפה את יתר דמי כתובתה כחוב, אותו דין אם תבעה את כתובתה למרות שלא קיבלה חלק ממנה. לדברי ר' חייה: השביעית אינה משמטת את דמי כתובתה אלא אם כן גבתה חלק ממנה וזקפה את היתר כחוב.

ומפני שהוא מקיף לו פעם שנייה נעשית ראשונה מלווה? אמר ר' לעזר: דר' יודה היא. וראוי לתבועו בראש השנה? ר' בא בשם ר' זעירא: בממון שהוא ראוי להאמינו. ומכיון שהוא ראוי לתבועו כמי שהוא ראוי ליתן לו מעות. וכאן הואיל והוא ראוי ליתן לו מעות ולא נתן נעשית ראשונה מלווה.

במשנה נאמר: "רבי יהודה אומר: הראשון ראשון משמט". כלומר, אם אדם קנה בהקפה פעם אחר פעם ולא פרע את חובו לפני שהסתיימה שנת השמיטה, הרי החובות הקודמים הפכו להלוואה והשמיטה משמטת אותם ואת החוב האחרון אין השמיטה משמטת לדעת ר' יהודה. תמחה הגמרא האם מפני שהמוכר נתן לו בהקפה שנייה, נעשתה הראשונה מלווה? אמר ר' לעזר: שמשנה ב' להלן בה נאמר "השוחט את הפרה וחילקה בראש השנה, אם היה החודש מעובר משמיט ואם לאו אינה משמיט", זו היא דעת ר' יהודה. תמחה הגמרא וכי הוא יכול לתבוע את חובו בראש השנה? השיב על כך ר' אבא בשם ר' זעירא שמדובר במצב שהמוכר יכול להאמין לקונה שישלם לו את חובו, ומכיון שהוא יכול לתבוע אותו נעשה הקונה כמי שהוא ראוי לשלם לו, אלא שבגלל שזה ראש השנה אינו משלם לו. ומה שנאמר במשנתנו שהחוב הראשון נעשה למלווה ומשמט, זה כאשר הוא יכול לשלם לו כסף ולא שילם.

ר' יוחנן אמר: בגין חרישה. ר' שמעון בן לקיש אמר: בגין בניין. על דעתיה דר' יוחנן כל מלאכה שהיא פוסקת בשביעית. על דעתיה דר' שמעון בן לקיש כל מלאכה שהיא פוסקת מאיליה. מה? ר' יוסי כר' יודה? דר' יוסי* אמר: "כל מלאכה שהיא פוסקת בשביעית משמטת, ושאינה פוסקת בשביעית אינה משמטת". ולא ר' יוסי כר' יודה, אף על גב דר' יודה אמר: ³⁴⁷"אין דרך השולחני להיות נותן איסור עד שיטול דינר", מודי הוא בשכר שכיר שאינו אלא בסוף.

במשנה נאמר: "ר' יוסי אומר: כל מלאכה שהיא פוסקת בשביעית משמטת, אינה פוסקת בשביעית אינה משמטת". ר' יוחנן אמר: כגון חרישה שאסורה בשביעית ומשמטת את שכרה. ר' שמעון בן לקיש אמר: כגון עבודת בנין שנפסקה בשביעית משמטת את שכרה.

346 תוספתא שביעית פ"ה ה"ד: כתובת אשה פגמה וזקפה הרי זו משמטת פגמה ולא זקפה זקפה ולא פגמה הרי זו אינה משמטת

³⁴⁷ שבועות פ"ז מ"ו: אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתו באונפלי ישבע בעל הבית נתן לו את הדינר אמר לו תן לי את הפירות אמר לו נתתים לך והולכתן לתוך ביתך ישבע חנוני רבי יהודה אומר כל שהפירות בידו ידו על העליונה אמר לשולחני תן לי בדינר מעות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתו באונפלי ישבע בעל הבית נתן לו את הדינר אמר לו תן לי את המעות אמר לו נתתים לך והשלכתם לתוך כיסך ישבע שולחני רבי יהודה אומר אין דרך שולחני ליתן איסור עד שיטול דינרו:

לדעת ר' יוחנן כל מלאכה שהיא אסורה בשביעית. ולדעת דר' שמעון בן לקיש כל מלאכה שהיא נפסקת מעצמה. על כך תמחה הגמרא האם ר' יוסי סובר כר' יהודה? שר' יוסי אמר: "כל מלאכה שהיא פוסקת בשביעית משמטת, ושאינה פוסקת בשביעית אינה משמטת". אלא אומרת הגמרא שר' יוסי אינו סובר כר' יהודה, למרות שר' יהודה אמר: "אין דרך השולחני להיות נותן איסור עד שיטול דינר" כי אינו סומך על הקונה, אבל הוא מודה בשכר שכיר שאינו משתלם אלא בסוף העבודה ולכן אינו משמט.

משנה ב'

השוחט את הפרה וחילקה בראש השנה, אם היה החודש מעובר משמיט ואם לאו אינה משמיט. האונס והמפתה והמוציא שם רע וכל מעשה בית דין אינן משמיטין. המלוה על המשכון והמוסר שטרותיו לבית דין אין משמיטין:

רבי אומר: ניסן לא נתעבר מימיו. והא תנינן: "אם בא חודש בזמנו"? אם בא, לא בא. רב אמר: תשרי לא נתעבר מימיו. והא תנינן: "אם היה חודש מעובר"? אם היה, לא היה.

במשנה נאמר: "השוחט את הפרה וחילקה בראש השנה, אם היה החודש מעובר משמיט ואם לאו אינה משמיט". על כך אמר רבי שראש חודש ניסן מעולם לא היה ביום שלושים ואחת לאדר. שואלת הגמרא והרי למדנו במסכת שקלים שאם ראש חודש ניסן היה ביום שלושים מקטירים את הקטורת בראש חודש מהתרומה של השנה החדשה, ואם מתברר שראש חודש ניסן חל ביום שלושים ואחת מקטירים ביום השלושים מקטורת שנקנתה מהתרומה הישנה, משמע שיכול להיות שחודש ניסן יהיה ביום שלושים ואחת. משיבה הגמרא שנאמר שם במשנה "אם בא" אבל למעשה מעולם לא בא ביום שלושים ואחת. רב אמר שגם ראש השנה מעולם לא היה ביום שלושים ואחת לחודש אלול. שואלת הגמרא הרי למדנו בפרק ז' לעיל שאם הקצב מכר ביום שלושים באלול של שנת השמיטה בשר בהקפה, כי חשב שזה ראש השנה ואינו יכול לגבות תשלום, והתברר אחר כך שראש השנה היה ביום שלושים ואחת באלול הרי שהשמיטה שמטה את החוב של מחיר הבשר. משמע שאפשר שראש השנה יהיה ביום שלושים ואחת באלול. משיבה הגמרא שבמשנה נאמר "אם היה החודש מעובר" אבל למעשה מעולם לא היה אלול מעובר.

וכשקידשו את השנה באושא ביום הראשון עמד ר' ישמעאל בנו שלר' יוחנן בן ברוקה אמר* כדברי ר' יוחנן בן נורי. אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היינו נוהגין כן ביבנה. ביום השיני עבר ר' חנניה בנו שלר' יוסי הגלילי, אמר כדברי ר' עקיבה. אמר רבן שמעון בן גמליאל: כן היינו נוהגין ביבנה.^{348 349}

*בכ"ל 'אם' ותוקן בד"ו ל'אמר'.

הגמרא מצטטת את התוספתא כדי להביא ראיה לסתור את דברי רב שמעולם לא היה ראש השנה ביום שלושים ואחת, ממה שמסופר על ראש השנה באושא מקום מושב בית

³⁴⁸ ראש השנה פ"ד מ"ה: סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עמהן ואינו תוקע קדושת היום ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותוקע ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים דברי רבי יוחנן בן נורי אמר ליה רבי עקיבא אם אינו תוקע למלכיות למה הוא מזכיר אלא אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותוקע ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים:

³⁴⁹ תוספתא ראש השנה פ"ב ה"א: וכשקידשו את השנה באושא ביום הראשון עבר ר' יוחנן בן ברוקה ואמר כדברי ר' יוחנן בן נורי אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היינו נוהגין כן ביבנה ביום השני עבר ר' חנינא בנו של ר' יוסה הגלילי ואמר כדברי ר' עקיבא ואמר רבן שמעון בן גמליאל כך היינו נוהגין ביבנה.

הדין שקדש את חודש תשרי ביום שלושים ואחת שהרי קיימו שם יום שני של ראש השנה, ואילו היו מקדשים את ראש השנה ביום שלושים לא היו מקיימים את תפילות ראש השנה ביום שלושים ואחת. ביום שלושים עבר לפני התיבה ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה והתפלל "קדושת השם וכולל מלכיות עמהן ואינו תוקע, קדושת היום ותוקע, זכרונות ותוקע, שופרות ותוקע". הגיב על כך רבן שמעון בן גמליאל ואמר שכך לא נהגו ביבנה. ביום השני התפלל ר' חנניה בנו של ר' יוסי הגלילי ואמר כדברי ר' עקיבה "וכלל מלכיות עם קדושת היום ותוקע, זכרונות ותוקע, שופרות ותוקע". הגיב על כך רבן שמעון בן גמליאל ואמר שכך נהגו ביבנה.

והתני, קידשוהו בראשון ובשיני? ר' זעירא בשם רב חסדא: אותה שנה נתקלקלה. מה בין הראשון ומה בין השיני? ר' בא בשם רב: שנה ראשונה ושנה שנייה. והתני יום הראשון, ויום השיני?

אומרת הגמרא והרי למדנו שקדשו את חודש תשרי גם ביום הראשון וגם ביום השני, משמע גם מכך שראש חודש תשרי היה ביום ל"א באלול. תרץ ר' זעירא בשם רב חסדא שזה היה קלקול – טעות בחשבון ולא צריך היה לעשות כך. שואלת הגמרא מה פרוש "ביום הראשון ... ביום השני" במה שסופר על אושא? מפרש ר' אבא בשם רב שהכוונה בשנה ראשונה התפלל ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה, ובשנה השנייה התפלל ר' חנניה בנו של ר' יוסי הגלילי, ולא היו שני ימי ראש השנה וזה מסביר את דברי רב שלעולם לא יהיה אלול חודש מעובר. טוענת הגמרא הרי לא נאמר "בראשון ובשיני" שאפשר לפרש כרב חסדא שמדובר בשנה השנייה אלא נאמר "ביום הראשון" ו"ביום השני".

קידשוהו קודם לזמנו או אחר עיבורו יום אחד יכול יהיה מעובר? תלמוד לומר³⁵⁰ "אותם". "אתם" * "אלה הם מועדי" לפני זמנו אין אלה מועדי. לפני זמנו* עשרים ותשעה יום, לאחר עיבורו שלשים ושנים יום.

*בכ"ל 'אותם' ותוקן ע"י המגיה בונציה ל'אתם'. **בכ"ל נשמט הקטע 'אין אלה מועדי. לפני זמנו' והושלם בד"ו.

אם קידשו את החודש ביום כ"ט לחודש או ביום ל"ב בחודש יכולנו לחשוב שהחודש יהיה מקודש על ידי כך ואינו צריך לקדשו ביום שלושים לחודש, לכן נאמר "אתם" כתיב חסר כלומר כאשר אתם מקדשים את החודש הרי זה מועדו. אין זה מועדו לפני זמנו דהיינו בכ"ט לחודש ואין זה זמנו לאחר עיבורו דהיינו בל"ב בחודש.

ומניין שמעברין את השנה על הגליות שיצאו ועדיין לא הגיעו? תלמוד לומר "בני ישראל מועדי", עשה את המועדות שיעשו אותן כל ישראל. אמר* ר' שמואל בר נחמן: והן שהגיעו לנהר פרת.

שואלת הגמרא ומניין שמעברים את השנה גם כדי שהעולים לרגל מבבל יוכלו להגיע לעשות את הפסח בירושלים אם טרם הגיעו ארצה וחודש אדר עומד להסתיים? משיבה הגמרא שלומדים זאת גם כן מהפסוק "דָּבַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר-תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדֵי", שצריך שהמועד יהיה כזה שכל ישראל יוכלו לחגוג אותו. הוסיף ר' שמואל בר נחמן שמעברים את השנה רק בתנאי שהעולים הגיעו לנהר פרת מהמזרח הרחוק, כי מי שלא הגיע לנהר פרת עד סוף חודש אדר לא יוכל ממילא להגיע לירושלים עד הפסח.

ר' יעקב בר אחא ר' אימי בשם ר' יודה בר פזי: קידשוהו ואחר כך נמצאו העדים זוממין הרי זו מקודש. קם ר' יוסה עם ר' יודה בן פזי, אמר ליה: את שמע מן אבוב

³⁵⁰ ויקרא פרק כג פסוק ב: דָּבַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר-תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדֵי:

הדא מילתא? אמר ליה: כן. ר' אבא אמר בשם ר' יוחנן: אין מדקדקין בעידי החודש.

*בכ"ל חסרה המילה 'אמר' ונוספה בד"ו.

ר' יעקב בר אחא אמר מפי ר' אימי בשם ר' יהודה בר פזי שאם בית הדין קידש את החודש על פי עדים, ואחר כך באו עדים אחרים ואמרו שבזמן מולד הלבנה היו העדים הראשונים איתם במקום שלא יכלו לראות את המולד ולכן עדותם היא עדות מוזמת, למרות זאת אמר ר' יהודה בן פזי שהחודש מקודש. פגש ר' יוסה את ר' יהודה בר פזי ושאל אותו האם שמעת דבר זה מאביך, דהיינו מר' שמעון בן פזי? השיב לו ר' יהודה בן פזי שכך אמר אביו בשם ר' יוחנן: אין מקפידים עד כדי כך בעדות החודש.

אמר ר' לעזר: דר' יודה היא. וראוי לתובעו בראש השנה? ר' בא בר ממל עמרם רב מתנה בשם רב: המלוה את חברו על מנת שלא לתובעו שביעית משמטתו. והתני, "השוחרט את הפרה וחילקה בראש השנה" ואמר ר' לעזר: דר' יודה היא. וראוי הוא לתובעו בראש השנה? כיי דאמר ר' בא בשם ר' זעירא: מכיון שהוא ראוי לתובעו כמי שהוא ראוי להאמינו. ומכיון שהוא ראוי להאמינו כמי שהוא ראוי ליתן לו מעות. וכאן הואיל והוא ראוי ליתן לו ולא נתן נעשית ראשונה מלוה.

במשנה נאמר: "השוחרט את הפרה וחילקה בראש השנה, אם היה החודש מעובר משמיט ואם לאו אינה משמיט". אמר על כך ר' אלעזר שמשנתנו היא של ר' יהודה. והגמרא תמחה וכי יכול הקצב לתבוע חוב בראש השנה? ר' בא בר ממל אמר מפי עמרם מפי רב מתנה בשם רב: המלוה את חברו על מנת שלא לתובעו שביעית משמטתו. והרי במשנתנו נאמר: "השוחרט את הפרה וחילקה בראש השנה" ואמר על כך ר' אלעזר שמשנתנו היא כר' יהודה, וראוי הוא לתובעו בראש השנה? כפי שאמר ר' אבא בשם ר' זעירא: מכיון שהוא ראוי לתבוע הוא מאמין לו ונותן לו את הבשר בחג מבלי לשקול אותו ומבלי לנקוב במחירו. ומכיון שהוא יכול לתבוע אותו הרי זה כמי ששילם לו עבור הבשר. ההמשך שייך להלכה א' והוא כאן אגב גררא.

ר' יוסי ביר' בון בשם רב: המלוה את חברו על מנת שלא תשמיטנו שביעית* אין** השביעית משמטתו. והתנינן: ³⁵¹ "בין נותנין מכאן ועד שלושים יום ובין נותנים מכאן ועד עשר שנים?" ויש עשר שנים בלא שמיטה?

*בכ"ל 'שמיטה' ותוקן בד"ו ל'שביעית'. **בכ"ל 'אין' ונמחק בטעות.

ר' יוסי ב"ר אבון אמר בשם רב שהמלוה את חברו על מנת שלא תשמיטנו שביעית, אין השביעית משמטת את חובו. תמחה הגמרא והרי למדנו במשנה במסכת מכות: "בין נותנין מכאן ועד שלושים יום ובין נותנים מכאן ועד עשר שנים?" וכי יש מצב שבו יעברו עשר שנים בלא שמיטה?

אמר ר' הונא: אתפלגון רב נחמן בר יעקב ורב ששת. חד אמר: במלוה על המשכון; וחרנא אמר: בכותב לו פרוזבול. תני, שלשים יום לא איתי. מהו שלשים יום לא איתי? שמואל אמר: במלוה את חברו סתם, שאינו* רשאי לתובעו עד שלשים יום.

³⁵¹ משנה מכות פ"א מ"א: [*] כיצד העדים נעשים זוממין מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה אין אומרים יעשה זה בן גרושה או בן חלוצה תחתיו אלא לוקה ארבעים מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב לגלות אין אומרים יגלה זה תחתיו אלא לוקה ארבעים מעידין אנו באיש פלוני שגירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה והלא בין היום ובין למחר סופו ליתן לה כתובתה אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם נתאלמנה או נתגרשה ואם מתה יירשנה בעלה מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב לחברו אלף זוז על מנת ליתנו לו מכאן ועד שלשים יום והוא אומר מכאן ועד עשר שנים אומדין כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידו אלף זוז בין נותנין מכאן ועד שלשים יום בין נותנין מכאן ועד עשר שנים:

*בכ"ל יש אינו ותוקן בד"ו ל"שאינו.

אמר ר' הונא: נחלקו בדבר רב נחמן בר יעקב ורב ששת. אחד אמר שמדובר במלוה תמורת משכון; והאחר אמר שמדובר שכתב לו פרוזבול. בברייתא נאמר: שלשים יום לא איתי. שואלת הגמרא למה הכוונה במימרה שלשים יום לא איתי? שמואל אמר שמדובר במי שהלווה לחברו מבלי לקבוע מועד להחזיר ההלוואה, שבמקרה כזה אינו רשאי לתובעו עד שיעברו שלשים יום.

עאל רב יהודה ואמר טעמא: ³⁵²"קרבה שנת השבע שנת השמיטה", לא היא "שנת שבע" ולא היא "שנת השמיטה"? מה* תלמוד לומר "קרבה שנת השבע שנת השמיטה"? שלא תאמר כל שלושים יום אינו רשאי לתובעו, לאחר שלושים יום בהשטת כספים והוא ולא יגיבנו? לפום כן צריך מימר "קרבה שנת השבע שנת השמיטה". לא כן אמר ר' בא בר ממל עמרם רב מתנה בשם רב: המלוה את חברו על מנת שלא לתובעו השביעית משמטתו?

*בכ"ל חסרה המילה 'מה' ונופה בד"ו.

נכנס רב יהודה ואמר את הטעם לדברי שמואל, שכתוב: "קרבה שנת השבע שנת השמיטה", תמיהה הגמרא מדוע כפל הלשון וכי "שנת השבע" אינה "שנת השמיטה"? אלא למה כתוב "קרבה שנת השבע שנת השמיטה"? שלא תאמר כל שלושים יום אינו רשאי לתובעו לכן לא תלווה לו בתוך שלושים יום, כי לאחר שלושים יום ישמט החוב והוא לא יגבה אותו; לכן היתה התורה צריכה לכתוב "קרבה שנת השבע שנת השמיטה". וכי לא כך אמר ר' אבא בר ממל מפי עמרם מפי רב מתנה בשם רב שהמלוה את חברו על מנת שלא לתובעו, בכל זאת השביעית משמטת את החוב?

אשכח תני ר' ישמעאל: "קרבה שנת השבע שנת השמיטה" לא היא "שנת השבע" "שנת השמיטה"? ומה תלמוד לומר "קרבה שנת השבע שנת השמיטה"? שלא תאמר: כל שש שנים שדהו לפניו כרמו לפניו, ולאחר שש שנים בהשטת כספים הוא ולא יגיבנו? לפום כן צריך מימר: "קרבה שנת השבע שנת השמיטה".

ישנה גם ברייתא של ר' ישמעאל בה נאמר על הכתוב: "קרבה שנת השבע שנת השמיטה", וכי "שנת השבע" אינה "שנת השמיטה"? ולמה נאמר "קרבה שנת השבע שנת השמיטה"? שלא תאמר: שבכל שש השנים שדהו של הלווה לפניו וכרמו לפניו, ואני יכול לגבות מהם את חובי, ולאחר שש שנים בשנת השמיטה ישמט החוב ולא אוכל לגבותו; לכן היתה התורה צריכה לומר: "קרבה שנת השבע שנת השמיטה".

"האונס והמפתה והמוציא שם רע". רב יהודה אמר רב: דר' מאיר היא, דר' מאיר אמר: במלוה הדבר תלוי.

במשנה נאמר: "האונס והמפתה והמוציא שם רע ... וכל מעשה בית דין אינן משמיטין" אמר על כך רב יהודה בשם אמר רב: שמשנתנו היא כר' מאיר, שר' מאיר אמר: שדינן כמלווה שכל זמן שבית הדין לא פסק לחייבם אינו עובר על 'לא יגושי' ולכן אינו משמט.

"וכל מעשה בית דין". אילו גיזרי דינין. פשיטא דא מילתא. מלוה שהיא נעשית כפרנית אינה משמטת. כפרנית שהיא נעשית מלוה משמטת. ר' ירמיה בעי: אם

³⁵² דברים פרק טו פסוק ט: הַשְׁמִיטָה לָךְ פְּנִיָּהּ דָּבָר עִם־לִבְךָ בְּלֹעַל לֹא־מִרְיָהּ קִרְבָּה שְׁנַת־הַשְּׁבַע שְׁנַת־הַשְּׁמִיטָה וְרֵצָה עֵינֶיךָ בְּאֲחִירָהּ הָאֲבִיוֹן וְלֹא תִתֵּן לּוֹ וְקָרָא עֲלֵיד אֱלִיה' וְהָיָה בְּךָ חֶסֶד:

למידת הדין כן לא צורכה דלא מלוה שהיא נעשית מלוה, כפרנית שהיא נעשית * מלוה גובה בבינונית.

*בכ"ל נשמטה השורה 'מלוה, כפרנית שהיא נעשית' והושלמה ע"פ המקבילה.

במשנה נאמר: "וכל מעשה בית דין אינו משמיטין". מפרשת הגמרא שהכוונה לפסקי דין שהופכים את החוב כאילו הוא גבוי ולכן אין השמיטה משמטת אותם. טוענת הגמרא הרי זה דבר ברור. אומרת הגמרא: מלוה שהלווה כופר בו אינו משמט. חוב שהלווה כפר בו והוכח בשביעית שהוא חייב את החוב, נעשה החוב כמלווה שהשמיטה משמטת. ר' ירמיה שאל: מה דינו של מלווה כזה בשנה רגילה? אומרת הגמרא שהשאלה נצרכה רק אם היה זה מלווה שהלווה כפר בו, אבל מלווה שכפר בו והוכח שהוא חייב הרי הוא נעשה כמלווה והמלווה גובה אות מקרקע בינונית של הלווה.

"המלווה על המשכון" שמואל אמר: אפילו על המחט.³⁵³ "ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידיך", פרט למה שיש לאחיך תחת ידיך.

במשנה נאמר: "המלווה על המשכון והמוסר שטרותיו לבית דין אין משמיטין" אמר על כך שמואל שהמשכון יכול להיות אפילו מחט. שכתוב "וְאֶשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת־אֲחִיךָ תִּשְׁמַט יָדְךָ", פרט למשכון שיש לאחיך ונמצא ברשותך.

"ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידיך" ולא המוסר שטרותיו לבית דין. מיכן סמכו לפרוזבול שהוא מן התורה. ופרוזבול דבר תורה? כשהתקין הלל סמכוהו לדבר תורה.

כתוב "וְאֶשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת־אֲחִיךָ תִּשְׁמַט יָדְךָ" ואין השמיטה משמטת שטרות שמסר המלווה לבית הדין. ומכאן המקור לפרוזבול בתורה. תמחה הגמרא וכי ופרוזבול הוא דבר תורה? אלא שכאשר התקין הלל דין פרוזבול הסמיד אותו לדבר תורה זה.

משנה ג'

פרוזבול אינו משמט. זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן כשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה, ועוברין על מה שכתוב בתורה שנאמר:³⁵⁴ "השומר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמור" וגו', התקין הלל הזקן פרוזבול.

הלכה ג'

אמר ר' חונה: קשייתה קומי ר' יעקב בר אחא: * כמאן דאמר: מעשרות מדבריהם; ** ברם כמאן דאמר: *** מעשרות מדבר תורה. והלל מתקין על דבר תורה? אמר ר' יוסי: וכי משעה שגלו ישראל לבבל לא נפטרו מן המצות התלויות בארץ? והשמט כספים נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ דבר תורה.

*בכ"ל נוסף כאן המשפט 'תמן דאמרינן מעשרות מדבריהן' ונמחק ע"י המגיה בונציה. ** בד"ו נוסף כאן פירוש: מה שתיקן הלל פרוזבול ברם כמאן דאמר. *** בכ"ל חסר הקטע מעשרות מדבריהם. ברם כמאן דאמר' ונוסף ע"פ כ"ר..

³⁵³ דברים פרק טו פסוק ג: אֶת־הַנֶּכְרִי תִגְשׁ וְאֶשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת־אֲחִיךָ תִּשְׁמַט יָדְךָ:
³⁵⁴ דברים פרק טו פסוק ט: הַשֹּׁמֵר לְךָ פְּנֵי־יְהוָה דָּבָר עִם־לִבְּךָ בְּלִיעַל לֵאמֹר קִרְבָּה שְׁנַת־הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינֶיךָ בְּאֲחִיךָ הָאֲבִיּוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ אֵלֶיךָ וְהָיָה בְּךָ חָטָא:

במשנה נאמר: "התקין הלל הזקן פרוזבול". מספר ר' חונה שהוא שאל את ר' יעקב בר אחא, תקנת הלל מובנת לדעת מי שסובר שמעשרות בזמן הזה הם מדברי חכמים; אבל לדעת מי שסובר שמעשרות בזמן הזה הם מדין תורה, וכי הלל יכול להתקין תקנה שעוקרת דבר מהתורה? העיר על כך ר' יוסי וכי מאז שגלו לבבל לא נפטרו ממצוות התלויות בארץ? והרי שמיטת כספים אינה תלויה בקדושת הארץ ולכן היא נוהגת לא רק בארץ ישראל אלא גם בחוץ לארץ, אם כן אין בכך הסבר לתקנתו של הלל.

חזר ר' יוסי ואמר: ³⁵⁵"זה דבר השמיטה שמוט", בשעה שהשמיטה* נוהגת דבר תורה, השמט כספים נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ, דבר תורה. ובשעה שהשמיטה נוהגת מדבריהן, השמט כספים נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ** מדבריהן.

*בכ"ל י' שה שמיטה' ותוקן בד"ו ל'שהשמיטה'. ** בכ"ל נשמט הקטע 'דבר תורה. ובשעה שהשמיטה נוהגת מדבריהן, השמט כספים נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ' ונוסף בד"ו.

לכן הציע ר' יוסי הסבר אחר: כתוב בתורה "וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שְׁמוּט כְּלִפְעַל מִשָּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יִשָּׂה בְּרַעְיָהּ", בזמן שדין שמיטה בארץ מדין תורה, שמיטת כספים נוהגת גם בארץ וגם בחוצה לארץ מדין תורה; ובזמן שהשמיטה נוהגת בארץ רק מדברי חכמים גם שמיטת כספים נוהגת בין בארץ ובין בחוצה לארץ רק מתקנת חכמים, ועל תקנת חכמים יכול הלל להתקין פרוזבול כדי שלא ימנעו מלהלוות כסף לנזקקים כאשר מתקרת שנת השמיטה.

תמן אמרין: אפילו כמאן דאמר: מעשרות דבר תורה, מודה בשמיטה שהיא מדבריהן. דתני, "וזה דבר השמיטה שמוט", רבי אומר: שני שמיטין, הללו* שמיטה ויובל. בשעה שהיובל נוהג שמיטה נוהגת דבר תורה; פסקו היובילות שמיטה נוהגת מדבריהן.

בבבא אמרו שהרי אפילו מי שסובר שהפרשת מעשרות בזמן הזה זה מדין תורה, מודה ששמיטה בזמן הזה היא מדברי חכמים, ששכן דייק רבי מהכתוב "וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שְׁמוּט כְּלִפְעַל מִשָּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יִשָּׂה בְּרַעְיָהּ", מכפל המלים "הַשְּׁמִטָּה שְׁמוּט" דייק רבי שיש שתי שמיטות שמיטה בשנה שביעית ויובל בשנת החמישים, והתורה הסמיכה אותם ללמדנו שכאשר היובל נוהג גם השמיטה נוהגת מדין תורה, ומאז שפסקו למנות את היובלות השמיטה נוהגת מתקנת חכמים.

אימתי פסקו היובלות? ³⁵⁶"יושביה", בזמן שיושביה עליה, לא בזמן שגלו מתוכה. היו עליה אבל היו מעורבבין שבט יהודה בבנימין ושבט בנימין ביהודה יכול יהו היובילות נוהגין? תלמוד לומר "יושביה" "לכל יושביה". נמצאת אומר: כיון שגלו שבט ראובן וגד וחצי שבט המנשה בטלו היובילות.

*בכ"ל י' ולא היו' וצ"ל 'אבל היו' כמו במקבילה בשביעית.

ומתי פסקו למנות את היובלות? כתוב בתורה "וְקִדְשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וְקִרְאתֶם דְּרוֹר בְּאַרְץ לְכָל־יִשְׂרָאֵל יוֹבֵל הוּא תִּהְיֶה לָכֶם" שרק כאשר כל יושביה עליה מונים את היובלות. גם כשהיו עליה והתערבבו השבטים ביניהם ולא ניתן עוד להבחין בין איש

355 דברים פרק טו פסוק ב: וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שְׁמוּט כְּלִפְעַל מִשָּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יִשָּׂה בְּרַעְיָהּ לֹא־יִגֹּשׁ אֶת־רַעְיָהּ וְאֶת־אִחִיו כִּי־קָרָא שְׁמִטָּה לָהּ.

³⁵⁶ ויקרא פרק כה פסוק י: וְקִדְשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וְקִרְאתֶם דְּרוֹר בְּאַרְץ לְכָל־יִשְׂרָאֵל יוֹבֵל הוּא תִּהְיֶה לָכֶם וְשָׁבְתֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תֵּשְׁבוּ:

יהודה לאיש בנימין וכי נהג היובל? לכן לא כתוב "לְשָׁבִיחַ" אלא "כְּלִישָׁבִיחַ", ללמדנו שמכיון שגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה בטלו היובלות.

משנה ד'

זהו גופו של פרוזבול: מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני, הדיינים שבמקום פלוני, שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה. והדיינים חותמין למטן, או העדים:

הלכה ד'

ר' חזקיה בשם ר' ירמיה: ואפילו נתונין ברומי. ר' בא בשם רבנן דתמן: שלושה שדנו ומת אחד מהן, חותמין בשנים ואמרין: אף על פי שחתמנו בשנים דננו בשלשה. אמר ר' חגי: מתניתא אמרה כן "והדיינים חותמין מלמטה או העדים".

אמר ר' חזקיה בשם ר' ירמיה שאפילו אם שטרות החוב נמצאים ברומי, אין המלוה חייב להציגם בפני הדיינים. ר' אבא אמר בשם חכמי בבל, שאם שלושה דנו בפניו של המלוה ומת אחד הדיינים, חותמים השנים ואומרים: אף על פי שחתמנו רק שנים דננו בשלשה. אמר ר' חגי: ניתן ללמוד זאת ממשנתנו שדי בחתימת שנים שנאמר בה "והדיינים חותמין מלמטה או העדים".

ולמידין מידת הדין מפרוזבול? אשכח תני, הוא מידת הדין למד מפרוזבול. אין לו קרקע ולחייבין לו קרקע, כותבין לו פרוזבול. היך עבידא? ראובן חייב לשמעון ולוי חייב לראובן. ראובן אין לו קרקע ולוי יש לו קרקע. כותבין לשמעון על נכסיו שללוי.

שואלת הגמרא האם ניתן ללמוד מכך גם על שאר דיני ממונות? אומרת הגמרא שיש ברייתא האומרת שאכן ניתן ללמוד מפרוזבול על שאר דיני ממונות. במשנה ו' להלן נאמר: "אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע אם אין לו מזכהו בתוך שדהו כל שהוא". אם אין לו קרקע ולחייבין לו יש קרקע, כותבין לו פרוזבול על הקרקע של הלווה. שואלת הגמרא באיזה מצב מדובר? והתשובה היא: אם ראובן חייב לשמעון ולוי חייב לראובן, ולראובן אין קרקע וללוי יש קרקע, כותבין לשמעון על נכסיו של לוי.

משנה ה'

פרוזבול המוקדם כשר, והמאוחר פסול. שטרי חוב המוקדמין פסולים, והמאוחרין כשרין. אחד לזה מחמשה, כותבין פרוזבול לכל אחד ואחד. חמשה לווין מן אחד, אינו כותב אלא פרוזבול אחד לכולן.

הלכה ה'

"פרוזבול המוקדם כשר", מפני שהוא מורע כוחו; "והמאוחר פסול", מפני שמייפה כוחו. "שטרי חוב המוקדמין פסולים", מפני שמייפה כחן. * "והמאוחרין כשרין", מפני שהוא מירע כוחן. מי מודיע? ** שמעון בר בא בשם ר' יוחנן: החתומין בשטר. לא כן אמר ר' שמעון בן לקיש: עשו דברי החתומין כמי שנחקרה עידותן בבית דין?

*בכ"ל חסר המשפט "שטרי חוב המוקדם פסולין", מפני שמייפה כחן והושלם בד"ו. **בכ"ל 'מידע' וצ"ל 357
ימודיע.

במשנה נאמר: "פרוזבול המוקדם כשר, והמאוחר פסול. שטרי חוב המוקדמין פסולין, והמאוחרין כשרין". מפרשת הגמרא למה "פרוזבול המוקדם כשר", מפני שהוא מחליש את כוח התביעה של המלווה; "והמאוחר פסול", מפני שהוא נותן למלווה אפשרות לגבות מה שלא מגיע לו. "שטרי חוב המוקדמין פסולין", מפני שהמלווה משפר את יכולתו לגבות מעבר לזמן המגיע לו. "והמאוחרין כשרין", מפני שהוא מפחית מהזמן שהמלווה יכול לגבות את השטר. מי מודיע שקיים פער זמנים בין תאריך השטר לבין התאריך בו ניתנה ההלוואה למעשה? השיב על כך שמעון בר אבא בשם ר' יוחנן שהעדים החתומים על השטר. וכי לא כך אמר ר' שמעון בן לקיש: עשו את דברי העדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עידותם בבית דין?

תמן * כשאמרו: לא חתמנו כל עיקר, ברם הכא אמרי: על זה חתמנו ולא חתמנו על זה. ר' יוחנן אמר: פסולין ממש. ר' שמעון בן לקיש אמר: אינו מונה אלא משעת הכתב. והתני. פרוזבול בין מוקדם בין מואחר כשר ואינו מונה אלא משעת הכתב? אם אומר את כן בשטרות, מה בין פרוזבול מה בין שטר?

אותם העדים כשאמרו: לא חתמנו כל עיקר, אבל כאן הם אומרים: על זה חתמנו ולא חתמנו על זה. ר' יוחנן אמר: שטר שהוקדם בו התאריך על ידי המלווה נפסל לעולם. ר' שמעון בן לקיש אמר: שאינו מונה את תאריך השטר אלא משעה שנכתב. טוענת הגמרא והרי בברייתא למדנו שפרוזבול בין מוקדם בין מאוחר כשר, ואינו מונה אלא משעת שנכתב? אומרת הגמרא שאם תאמר אותו דבר גם בשטרות, כי אז מה ההבדל בין פרוזבול מה בין שטר?

³⁵⁸שטר שזמנו כתוב בשבת* או בעשרה בתשרי, ר' יודה מכשיר ור' יוסי פוסל. אמר ליה ר' יודה: מעשה בא לפניך בציפורי והכשרתה. אמר לו: אני לא הכשרתי, ואם הכשרתי הכשרתי.

*בכ"ל 'בשתי' ותוקן בד"ו הסופר ל'בשבת'.

בתוספתא נאמר: "שטר שזמנו כתוב בשבת* או בעשרה בתשרי, ר' יודה מכשיר ור' יוסי פוסל". אמר לו ר' יודה: הרי מעשה כזה בא לפניך בציפורי והכשרתה אותו? אמר לו ר' יוסי: אני לא הכשרתי, ואם הכשרתי הכשרתי.

הוון בעיי מימר. מאן דאמר. פסול. משום מואחר. ומאן דאמר. כשר. משום מוקדם. אלא מאן דאמר. פסול. משום זיוף.

*בכ"ל 'ומאן' ותוקן בד"ו ל'אלא מאן'.

רצו חכמים לפרש את המחלוקת שר' יהודה מכשיר שטר שנכתב בשבת מפני שאחר לחתום עליו. ור' יוסי מכשיר מפני שככל הנראה הקדים לחתום עליו לפני השבת. אלא שאין זה ההסבר הנכון אלא מי שאמר שהשטר פסול משום שהוא סבור שהשטר זויף.

³⁵⁷ רמב"ן, בבא מציעא דף ע"א.

³⁵⁸ תוספתא מכות פ"א ה"ג: שטר שזמנו בשבת או בעשרה בתשרי ר' יהודה מכשיר ור' יוסי פוסל אמ' לו ר' יהודה מעשה בא לפניך בציפורי והכשרתה א' לו ר' יוסי אני לא הכשרתי ואם הכשרתי הכשרתי:

אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע. אם אין לו, מזכהו בתוך שדהו כל שהוא. היתה לו שדה ממושכנת בעיר, כותבין עליה פרוזבול. רבי חוצפית אומר: כותבין לאדם על נכסי אשתו וליתומים על נכסי אפטרופין.

הלכה ו'

רב אמר: והוא שיהא קרקע למלוה וללוה. ור' יוחנן אמר: למלוה אף על פי שאין ללוה, ללוה אף על פי שאין למלוה. אין לו קרקע ולחייבין קרקע, כותבין לו פרוזבול.

במשנה נאמר: "אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע". רב אמר שזה בתנאי שיש קרקע למלוה וללוה. ור' יוחנן אמר שזה בתנאי שיש קרקע למלוה, אף על פי שאין ללוה, או שיש קרקע ללוה אף על פי שאין למלוה. אם למלוה אין קרקע ולחייבין לו יש קרקע, כותבין לו פרוזבול.

ר' בא בשם רב: מי שאין לו אלא קלח אחד בתוך שדהו כותבין לו פרוזבול. והתני, השותפין והאריסין והאפטרופין אין להם פרוזבול? אמרין: תמן כל קלח שלשותפות הוא, ברם הכא הוא שלו.

ר' אבא אמר בשם רב: מי שאין לו אלא חלקת שדה קטנה לגדל בה קלח אחד, כותבין לו פרוזבול. תמחה הגמרא, הרי בברייתא נאמר שהשותפים והאריסים והאפטרופסים למרות שיש להם לפחות חלק קטן בשטח אין להם פרוזבול ואיך אמר רב שאם יש לו קלח אחד כותבים לו פרוזבול? והתשובה היא שמה שנאמר בברייתא זה מצב שכל קלח הוא של שותפות, ואילו כאן מדובר שהקלח הוא רק שלו.

מהו לכתוב לאפטרופין על ניכסי יתומין? נישמענה מן הדא: "כותבין לאיש על ניכסי אשתו". מהו לכתוב לאשה על ניכסי בעלה? נישמענה מן הדא: ³⁵⁹"וכן ליתומין על ניכסי אפטרופין".

שואלת הגמרא האם אפשר לכתוב פרוזבול לאפטרופסים על ניכסי יתומין? משיבה הגמרא שנלמד זאת מדברי ר' חוצפית במשנתנו ש"כותבין לאיש על ניכסי אשתו". שואלת הגמרא האם אפשר גם לכתוב פרוזבול לאשה על ניכסי בעלה? משיבה הגמרא שגם על כך אמר ר' חוצפית במשנתנו: "וכן ליתומין על ניכסי אפטרופין", והזיקה בין האשה לבעלה היא כמו הזיקה שבין יתומים לאפטרופוס.

כוורת דבורים, רבי אליעזר אומר: הרי היא כקרקע וכותבין עליה פרוזבול, ואינה מקבלת טומאה במקומה, והרודה ממנה בשבת חייב. וחכמים אומרים: אינה כקרקע ואין כותבין עליה פרוזבול ומקבלת טומאה במקומה והרודה ממנה בשבת

³⁵⁹ תוספתא שביעית פ"ח ה"י: עציץ נקוב כותבין עליו פרוזבול ושאינו נקוב אין כותבין עליו פרוזבול ר' שמעון אומר אף שאינו נקוב כותבין עליו פרוזבול ר' חוצפית אומר כותבין לאשה על נכסי בעלה אימתי כותבין פרוזבול ערב ראש השנה של שביעית כתבו ערב ראש השנה של מוצאי שביעית אף על פי שחוזר וקורעו לאחר מכן גובה עליו והולך אפי' לזמן מרובה רבן שמעון בן גמליאל אומר כל מלוה שלאחר פרוזבול הרי זה אין משמיט.

פטור. המחזיר חוב בשביעית אומר לו: משמט אני. אם אמר לו אף על פי כן, יקבל ממנו, שנאמר ³⁶⁰ "וזה דבר השמיטה".

הלכה ז'

ר' אבהו בשם ר' שמעון בן לקיש. טעמא דר' ליעזר? ³⁶¹ "ויבא העם אל היער והנה הלך דבש". מה את שמע מינה? אמר ר' מנא: חורשא מפיק דבש. ואילו אמר "ויטבול אותה ביערת הדבש" יאות. ר' יוסי ביר' בון בשם ר' שמעון בן לקיש אמר: שמעה* יתה** כן: ³⁶² "ויטבול אותה ביערת הדבש".

*בכ"ל ישמועה ותוקן בד"ו לישמועה. ** בכ"ל חסרה המילה 'יתה' ונוספה בד"ו.

במשנה נאמר: "כוורת דבורים, רבי אליעזר אומר: הרי היא כקרקע וכותבין עליה פרוזבול, ואינה מקבלת טומאה במקומה, והרודה ממנה בשבת חייב". אמר ר' אבהו בשם ר' שמעון בן לקיש. מה הטעם של ר' אליעזר? שכתוב "וַיָּבֹא הָעָם אֶל-הַיָּעַר וְהָיָה הַלֵּךְ דָּבָשׁ". מה משתמע מכך? אמר ר' מנא: שהיער הוא שמפיק את הדבש, ולכן דינו כשדה המניב יכול. ואילו היה ר' שמעון בן לקיש רוצה ללמוד מהפסוק הבא בו נאמר "וַיִּטְבֹּל אוֹתָהּ בַּיַּעַר הַדָּבָשׁ" היתה זו ראייה טובה יותר. ר' יוסי ב"ר אבון אמר שכך שמע אותה בשם ר' שמעון בן לקיש שלמד מהפסוק: "וַיִּטְבֹּל אוֹתָהּ בַּיַּעַר הַדָּבָשׁ".

מה נן קיימין? אם במחוברת לקרקע, כל עמא מודיי שהיא כקרקע. אם בנתונה על גבי שתי יתידות, כל עמא מודיי שאינה* כקרקע. אלא כי נן קיימין, במונחת על גבי קרקע. ואתייהא כיי דאמר ר' זעירא בשם ר' ירמיה: כותבין פרוזבול על מקומו שלתנור ועל מקומה שלכירה. ר' חייא בר אדא אמר: אף על מקומו שלנר.

*בכ"ל ישאינו וצ"ל ישאינה.

שואלת הגמרא: באיזה מצב מדובר? אם הכוורת מחוברת לקרקע, גם ר' אליעזר וגם חכמים מודים שהיא כקרקע. אם הכוורת נתונה על גבי שתי יתידות, שניהם מודים שאינה כקרקע. אלא שמדובר שהכוורת מונחת על גבי קרקע. וזה כפי שאמר ר' זעירא בשם ר' ירמיה: כותבין פרוזבול על מקומו של תנור ועל מקומה של כירה שהם מחוברים לקרקע שהושאלה למטרה זו. ר' חייא בר אדא אמר: שכותבים פרוזבול גם על מקומו של נר אף על פי שהוא כלי שמיטלטל.

אף בפת כן? מחלוקת ר' ליעזר וחכמים. דבש גידולי כוורת. פת אינה גידולי תנור.

במשנה נאמר: "כוורת דבורים ... ר' אליעזר אומר ... והרודה ממנה בשבת חייב. וחכמים אומרים: ... והרודה ממנה בשבת פטור". על כך שואלת הגמרא: האם כשם שר' אליעזר וחכמים נחלקו לגבי רדית הדבש, כך הם גם נחלקו לגבי רדית הפת? טוענת הגמרא שאין זה דומה כי הפת אינה גידולי תנור ואילו הדבש הוא גידול הכוורת.

³⁶⁰ דברים פרק טו (ב) וַיִּהְיֶה דָּבָר הַשְּׁמִיטָה שְׁמוֹט כָּל-בַּעַל מִשְׁחָה יָדוֹ אֲשֶׁר יִשָּׂה בְרַעְיוֹ לֹא-יִגֹּשׁ אֶת-רַעְיוֹ וְאֶת-אֶחָיו כִּי-קָרָא שְׁמִטָּה לָּהּ.

³⁶¹ שמואל א פרק יד פסוק כו: וַיָּבֹא הָעָם אֶל-הַיָּעַר וְהָיָה הַלֵּךְ דָּבָשׁ וְאִין-מִשְׁחָה יָדוֹ אֶל-פִּי כִּי-יָרָא הָעָם אֶת-הַשְּׂבָעָה:

³⁶² שמואל א פרק יד פסוק כז: וַיִּוָּנֶה לֹא-שָׁמַע בְּהַשְׁבִּיעַ אֲבִיר אֶת-הָעָם וַיִּשְׁלַח אֶת-קָצֵה הַמִּשְׁחָה אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַיִּטְבֹּל אוֹתָהּ בַּיַּעַר הַדָּבָשׁ וַיִּשָּׁב יָדוֹ אֶל-פִּי וּתְרַאנָה וּתְאָרְנָה עֵינָיו:

כיוצא בו, רוצח שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו, יאמר להם: רוצח אני. אמרו לו אף על פי כן יקבל מהן, שנאמר וזה דבר הרוצח:

"המחזיר חוב בשביעית ואומר לו. משמיט אני". * **רב הונא אמר: בשפה רפה. והימין פשוטה לקבל.

*בכ"ל חסר המשפט 'ואומר לו. משמיט אני' ונוסף בד"ו. בכ"ל נוסף כאן בטעות 'רוח חכמים נוחה הימנו'. ובהמשך נוסף שם 'הלווה מן הגר שנתגייירו בניו עמולא יחזיר לבניו, ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו. כל המטלטלין נקנין במשכה, וכל המקיים את דבריו רוח חכמים נוחה הימנו' ונמחק הכל על ידי המגיה בונציה.

במשנה נאמר: "רוצח שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו, יאמר להם: רוצח אני. אמרו לו אף על פי כן יקבל מהן". ועל זה נאמר שם בתוספתא ³⁶³, אם רצו אנשי עיר המקלט לכבד את הרוצח, אם נותנים לו כבוד הראוי למי שבקיא בשתי מסכתות ואינו ראוי לכך, יאמר להם אני בקיא במסכת אחת. אמר על כך רב הונא שיאמר זאת בדרך צנועה. ³⁶⁴ וכאן אם רוצה הלווה להחזיר את החוב למלווה, והמלווה אומר שהוא משמט את החוב, על כך אמר רב הונא גם כאן שיאמר זאת בדרך צנועה ויושיט ידו לקבל את חובו.

הלכה ח'

אמר ר' יוסי: הדא אמרה, בר נש דתני חדא מיכלא והוא אזל לאתר ואינון מוקרין ליה בגין תרתי, צריך מימר לון: אנא חדא מיכלא אנא חכם:

גם קטע זה לקוח ממסכת מכות, וכאן אמר ר' יוסי שאדם שלמד מסכת אחת והלך למקום אחר ושם מכבדים אותו כמי שלמד שתי מסכתות צריך לומר להם: אני בקיא רק במסכת אחת.

המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו. הלווה מן הגר שנתגייירו בניו עמו לא יחזיר לבניו, ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו. כל המטלטלין נקנין במשיכה, וכל המקיים דברי חכמים, רוח חכמים נוחה הימנו:

הלכה ט'

ר' לעזר אמר: ובלבד לבניו. ר' יוסי בעי: מהו ובלבד לבניו? אם יש לו בנים יחזיר לבניו, אם אין לו בנים יחזיר לבנתיו. שלא תאמר: הואיל ואין ירושת הגר דבר תורה יחזיר לבניו.

³⁶³ תוספתא פ"ג ה"ח: רוצח שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני ולא יאמר את הדבר וישנה שני' וזה דבר הרוצח אין לך אלא דבר הראשון ההורג באותה העיר גולה משכונה לשכונה וכן לוי גולה מעיר לעיר ור' אומ' אומ' אני שתהא מחיצת העיר כעיר שלשה עיירות הללו אין בונין אותן לא כרכים גדולים ולא טירים קטנים אלא עיירות בינונית אין בונין אותן אלא במקום שיש מים אין להם מים מביאין אותן אלא במקום שיש אוכלסין נתמעטו אוכלסין מביאין אחרים ומושיבין תחתיהם נתמעטו דיוריהם מוסיפין עליהם כהנים ליום וישראל:

³⁶⁴ הרי"ג אפשטין חולק על פירושו של ר' יהושע אבן שועב וסובר שמיכלא משמעותו ברייתא אחת או קובץ אחד (מחקרים חלק ב' עמ' 183)

במשנה נאמר: "הלוח מן הגר שנתגיירו בניו עמו לא יחזיר לבניו, ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו". אמר על כך ר' אלעזר: שרוח חכמים נוחה רק אם יחזיר לבניו את החוב אבל לא לאחר. ר' יוסי שאל: למה הכוונה ובלבד לבניו? אם יש לו בנים יחזיר לבניו, והאם גר שאין לו בנים יחזיר לבנתיו? שיכולנו לחשוב שהואיל וירושת הגר אינה דבר תורה שיחזיר לבנותיו, לכן אמרה המשנה שיחזיר לבניו.

כיוצא בו מי שמת סוף משפחתו ואין לו יורש אלא אמו, לא יחזיר; ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו.³⁶⁵ הגוזל שעשה תשובה וביקש להחזיר את הגזילה, המקבל הימנו אין רוח חכמים נוחה הימנו.

כיוצא בו מי שמת והוא האחרון מבני משפחתו ואין לו יורש אלא אמו, לא יחזיר חוב בשביעית, ואם החזיר רוח חכמים נוחה ממנו. אבל הגוזל שעשה תשובה וביקש להחזיר את הגזילה, אין לקבל ממנו את הגזילה כדי לא להכביד עליו לחזור בתשובה, והמקבל ממנו אין רוח חכמים נוחה ממנו.

ר' חייא בשם ר' יוחנן אמר: הנושא והנותן בדברים זמניין דאת אמר: אין רוח חכמים נוחה הימנו. וזימנין דאת* אמר: אין מוסרין אותו אלא**³⁶⁶ למי שפרע.³⁶⁷ זעירא ר' אבהו בשם ר' יוחנן: הנותן עירבון טבעת לחבירו וביקש לחזור בו חוזר ואינו מקבל מי שפרע*** ר' זעירא בעא קומי ר' אבהו: זהוב? אמר ליה: טבעת. אמר ליה:**** מה בין זהוב ומה בין טבעת אמר ליה:**** זהוב דרכו להשתנות טבעת בעינא היא.

*בכ"ל 'דאמי' ותוקן בד"ו ל'דאת'. ** בכ"ל חסרה המילה 'אלא' ונוספה בד"ו. *** בכ"ל חסר כאן 'ואינו מקבל מי שפרע' ונוסף ע"פ הרמב"ן. **** בכ"ל חסרות המלים 'אמר ליה' פעמיים, ונוספו ע"פ הרמב"ן.

ר' חייא בר אבא אמר בשם ר' יוחנן שמי שניהל משא ומתן לעשות עסקה מסוימת, לפעמים אנחנו אומרים שאין רוח חכמים נוחה ממנו ולפעמים אנחנו אומרים שבית הדין מאיימים עליו שדינו יהיה כדור המבול וכדור הפלגה. ר' זעירא מסר מפי ר' אבהו בשם ר' יוחנן שמי שנותן כעירבון טבעת לחבירו, וביקש להתחרט, יכול לחזור בו ואינו מקבל מי שפרע. ר' זעירא שאל את ר' אבהו אם נתן לו כעירבון במקום טבעת דינר זהב, האם יכול להתחרט? השיב לו ר' אבהו שרק לגבי טבעת הוא יכול להתחרט. שאל אותו ר' זעירא מה ההבדל בין דינר זהב לבין טבעת? השיב לו ר' אבהו שערך הדינר עשוי להשתנות ואילו ערך הטבעת הוא קבוע.

ר' יעקב בר זבדי ר' אבהו בשם ר' יוחנן: אמר ליתן מתנה לחבירו וביקש לחזור בו חוזר בו. קם ר' יוסי עם ר' יעקב בר זבדי אמר ליה: ההן לאו צדק, והין צדק? אמר: בשעה שאמר הין שלצדק היה. רב פליג. דרב אמר: כד אנא אמר לבני ביתי ליתן מתנה לבר נש לי נה חזר בי.

³⁶⁵ תוספתא שביעית פ"ח ה"א: הגוזלן ושהלוה מעותיו בריבית ושעשו תשובה והחזירו גזילתן כל המקבל מהן אין רוח חכמים נוחה הימנו

³⁶⁶ בבא מציעא פ"ד מ"ב: כיצד משך הימנו פירות ולא נתן לו מעות אינו יכול לחזור בו נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור בו אבל אמרו מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדבורו רבי שמעון אומר כל שהכסף בידו ידו על העליונה: תוספתא בבא מציעא פ"ג ה"ד: הסימון קונה את המטבע כללו של דבר כל שנקנה קונה טלית קונה דינר זהב רבי שמעון אומר אף כשאמרו טלית קונה דינר זהב בכל מקום כך הלכה אבל מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדבורו והנושא והנותן בדברים אין לו עליו אונאה אבל אמרו חכמים כל המבטל את דבריו אין רוח חכמים נוחה הימנו.

³⁶⁷ חידושי הרמב"ן מסכת בבא מציעא דף מח ע"ב: ר' זעירא אמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן הנותן ערבון טבעת לחבירו ורוצה לחזור בו חוזר ואינו מקבל מי שפרע ר' זעירא בעי קומי ר' אבהו זהוב א"ל טבעת א"ל מה בין זהוב לטבעת א"ל זהוב דרכו להשתנות טבעת בעינא הוא.

ר' יעקב בר זבדי מסר מפי ר' אבהו בשם ר' יוחנן שאם אדם אמר שיתן מתנה לחבירו וביקש להתחרט, הוא רשאי להתחרט. עמד ר' יוסי עם ר' יעקב בר זבדי ואמר לו: הרי כתוב ³⁶⁸ "אִיפֹת צֶדֶק וְהָיוּ צֶדֶק יְהִי לָכֶם" שההן שלך יהיה צדק ואם הוא מתחרט האם זה הן צדק? השיב לו ר' יעקב בר זבדי שבשעה שאמר שיתן לו התכוון באמת שההן שלו יהיה שלצדק אלא שהמציאות השתנתה ולכן נאלץ להתחרט. רב חולק על כך כי רב אמר: כאשר אני אומר לבני ביתי לתת מתנה לאדם אינני חוזר בי.

מתניתא פליגא על רב. ³⁶⁹ אימתי אמרו: ³⁷⁰ "המטלטלין נקנין במשיכה"? ברשות הרבים או בחצר שאינה שלשניהן, ברשות הלוקח כיון שקיבל עליו, ברשות המוכר לא קנה עד שיגביה או עד שימשוך ויוצא את כל מרשות* הבעלים. ברשות זה שהיו מופקדין אצלו לא קנה עד שיזכינו בהן או עד שישכיר לו את מקומן. מה עבד לה רב? כאן כשהעמידו עמו** כאן בשלא העמידו עמו. רב פליג, דרב אמר: כד אנא אמר לבני ביתי ליתן מתנה לבר נש לי נה חזר בי.

*בכ"ל 'רשות' ותוקן ד"ו לי מרשות. **בכ"ל 'אמו' ותוקן ע"י הסופר ל'אמו'.

אומרת הגמרא שהתוספתא חולקת על רב, נאמר בה: מתי אמרה המשנה ש"המטלטלין נקנין במשיכה"? זה אמור או כשהקנין נעשה ברשות הרבים או בחצר שאינה לא של המוכר ולא של הקונה, אבל אם הקנין נעשה ברשותו של הקונה כיון שקיבל עליו לקנות – קנה. אבל אם הקנין נעשה ברשותו של המוכר לא קנה הקונה אלא אם כן הגביה את החפץ או שמשך אותו והוציאו מתחום רשותו של המוכר. אם החפץ היה ברשותו של שומר שבידו הוא הופקד, לא קנה הלוקח, עד שיזכהו המוכר או עד שהשומר ישכיר לקונה את מקומו. איך מסביר זאת רב הרי אנחנו רואים שיכול לחזור בו אחרי שצווה לבני ביתו שיעבירו מתנה לאחר? משיבה הגמרא שמתי רב סובר שאין להתחרט, כאשר ההבטחה נעשתה בנוכחות המקבל ובני ביתו של רב; אבל אם ההבטחה לתת את המתנה נעשתה שלא בנוכחות המקבל וגם לא בנוכחות בני ביתו כי אז יכול הוא להתחרט. לפי גירסה אחרת רב חולק על התוספתא וסובר שכאשר הוא אומר לבני ביתו לתת מתנה לאחר אינו חוזר בו.

תדע לך: חד בר נש אפקיד עירבון על *מילחא ויקרת. אתא לגבי רב, אמר ליה. או יתן לו כל עירבונו או ימסור לו למי שפרע. מחלפא שיטתיה דרב, תמן הוא אמר: כד אנא אמר לבני ביתי ליתן מתנה לבר נש לינה חזר בי, וכא הוא אמר הכין? תמן למידת הדין** הוא, ומה דרב נהיג למידת חסידות***.

*בכ"ל נוספה כאן המילה 'תיבנה' ונמחקה ע"י הסופר. ** בכ"ל חסר המילה 'הדין' ונוספה בד"ו. *** בכ"ל 'הדין' ותוקן בד"ו ל'חסידות'.

אומרת הגמרא: תדע לך שאכן כך סובר רב. שכן היה מעשה שאדם אחד הפקיד כעירבון כמות של מלח, והמלח התיקר. הובא הדבר לדין לפני רב ופסק שאם שיתן לו את כל ערך עירבונו או שימסור אותו לבית דין שיכריזו עליו כדן מי שפרע. טוענת הגמרא אם כך

³⁶⁸ ויקרא פרק יט (לו) מֵאֲנִי צֶדֶק אֲבִי־צֶדֶק אִיפֹת צֶדֶק וְהָיוּ צֶדֶק יְהִי לָכֶם אֵלֵי ה'אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ³⁶⁹ תוספתא בבא בתרא פ"ה ה"ב: אימתי אמרו מטלטלין נקנין במשיכה ברשות הרבים או בחצר שאינה של שניהם. ברשות הלוקח כיון שקיבל עליו הרי זה קנה. ברשות המוכר עד שיגביה או עד שיוציא מרשות הבעלים. ברשות זה המופקד אצלו עד שיקבל עליו או עד שישכיר לו את מקומו. עד שלא נתמלא המידה נשברה המדה נשברה למוכר משנתמלאת המדה נשברה ללוקח ר' יהודה או' אם היה סירסור ביניהן נשברה חבית נשברה לסירסור מודים חכמים לר' יהוד' בזמן שהצלוחית ביד התינוק וחנוני מערה לתוכה שמן ונפלה ונשברה שחייב על השמן ופטור על הצלוחית [ואם הטה צלוחית ושברה חייב אף על הצלוחית] ור' יהודה פוטר שעל מנת כן שלח בנו אצל חנוני על מנת שיאבד את האיסר וישבר את הצלוחית ³⁷⁰ שביעית פ"י מ"ט: המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה ממנו הלוח מן הגר שנתגייירו בניו עמו לא יחזיר לבניו ואם החזיר רוח חכמים נוחה ממנו כל המטלטלין נקנין במשיכה וכל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה ממנו:

קיימת סתירה בשיטת רב. לבני ביתו הוא אמר שכאשר הוא מבטיח לתת מתנה אינו חוזר בו ואילו כאן הוא מאפשר למוכר למכור מלח רק בערך הפקדון. משיבה הגמרא שבענין הפיקדון רב פסק בהתאם לדין, ומה שאמר לבני ביתו שלא להתחרט על מתנה שהבטיח זו מידת חסידות.

הדרן עלך פרק שביעית משמטת וסליקא עלה מסכת שביעית.

הדרן עלך מסכת שביעית והדרן עלן. דעתן עלך מסכת שביעית ודעתך עלן. לא נתנשי מנך מסכת שביעית ולא תתנשי מנן, לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי.

הערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיות עמך בית ישראל, ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל, כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה. מאויבי תחכמני מצוותיך כי לעולם היא לי. יהי לבי תמים בחוקיך למען לא אבוש. לעולם לא אשכח פקודך כי בם חייתי. ברוך אתה ה' למדני חוקיך. אמן אמן סלה ועד.

מודה אני לפניך שנתת חלקי מיושבי בית המדרש ובתי כנסיות ולא נתת חלקי בבתי תיאטראות ובבתי קרקסאות. שאני עמל והן עמלים, אני שוקד והם שוקדים, אני עמל לירש גן עדן, והן עמלים לבאר שחת שנאמר: "כִּי לֹא תַעֲזֹב נַפְשִׁי לְשָׂאוֹל לֹא תִתֶּן חֶסֶדְךָ לְרָאוֹת שְׁחַת" (תהילים ט"ז ו) יהי רצון מלפניך ה' אלהי, כשם שעזרתני לסיים מסכת שביעית כך תעזרני להתחיל מסכתות אחרות וספרים אחרים ולסיימם. ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה. וזכות כל התנאים והאמוראים הנזכרים במסכת שביעית, תעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפי זרעי וזרע זרעי עד עולם. ויקיים בי "בהתהלך תנחה אותך, בשכבך תשמור עליך, והקיצות היא תשיחך. כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים. אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד. ה' עוז לעמו יתן, ה' יברך את עמו בשלום".

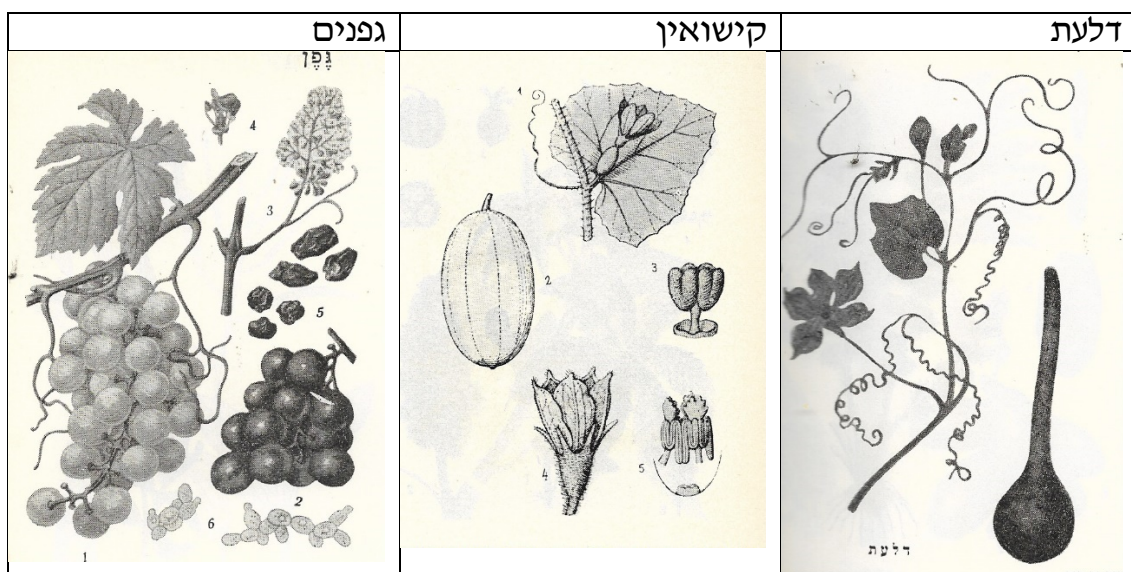
יְתַגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא,
בְּעֻלְמָא דִּי הוּא עֲתִיד לְאַתְחִדָּתָא, וְלִאֲחִיזָא מִתְּיָא, וְלִאֲסַקָא יְתַהוֹן לְחַיֵּי עֻלְמָא,
וְלִמְבַּנֵּי קְרִיתָא דִּירוּשָׁלַם, וְלִשְׂכָלָהּ הֵיכְלָהּ בְּגוּה,
וְלִמְעַקֵּר פְּלַחְנָא נֹכְרָא מִן אֶרֶץ, וְלִאֲתָבָא פְּלַחְנָא דְשִׁמְיָא לְאַתְרֵיהּ,
וְלִמְלִיךָ קְדֻשָּׁה בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתָהּ וְיִקְרָה, וְיִצְמַח פְּרֻקְנָה וְיִקְרַב מְשִׁיחָה,
בְּחֵיכּוֹן וּבְיֻמִּיכּוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעֻגְלָא וּבְזֶמֶן קָרִיב וְאָמְרוּ אָמֵן.
יְהֵא שְׁמִיהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עֻלְמָיָא,
יְתַבְרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקְדֻשָּׁא בְּרִיךְ הוּא
לְעִילָא מִן כָּל בְּרִכְתָּא וְשִׁירָתָא תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא דְאַמִּירָן בְּעֻלְמָא וְאָמְרוּ אָמֵן.
עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל מֵאן דְּעָסְקִין בְּאוּרִיתָא,
דִּי בְּאַתְרָא קְדִישָׁא הָדִין וְדִי בְּכָל אֶתְר וְאַתְר,
יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא רַבָּא חֲנָא וְחֶסֶדָא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכִי וּמְזוּנִי וְרוּחִי וּפְרֻקְנָא
מִן קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בְּשִׁמְיָא וְאָמְרוּ אָמֵן.
יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמִיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן.
עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו, הוּא יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן.

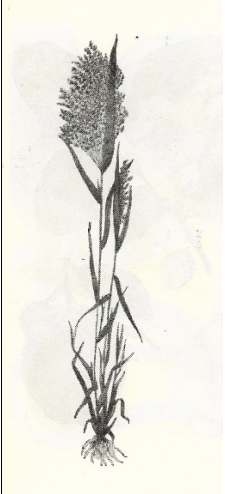

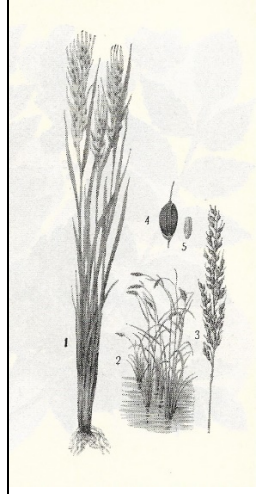
נספחים

נספח א'

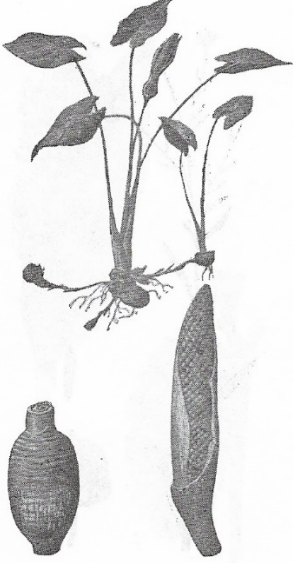

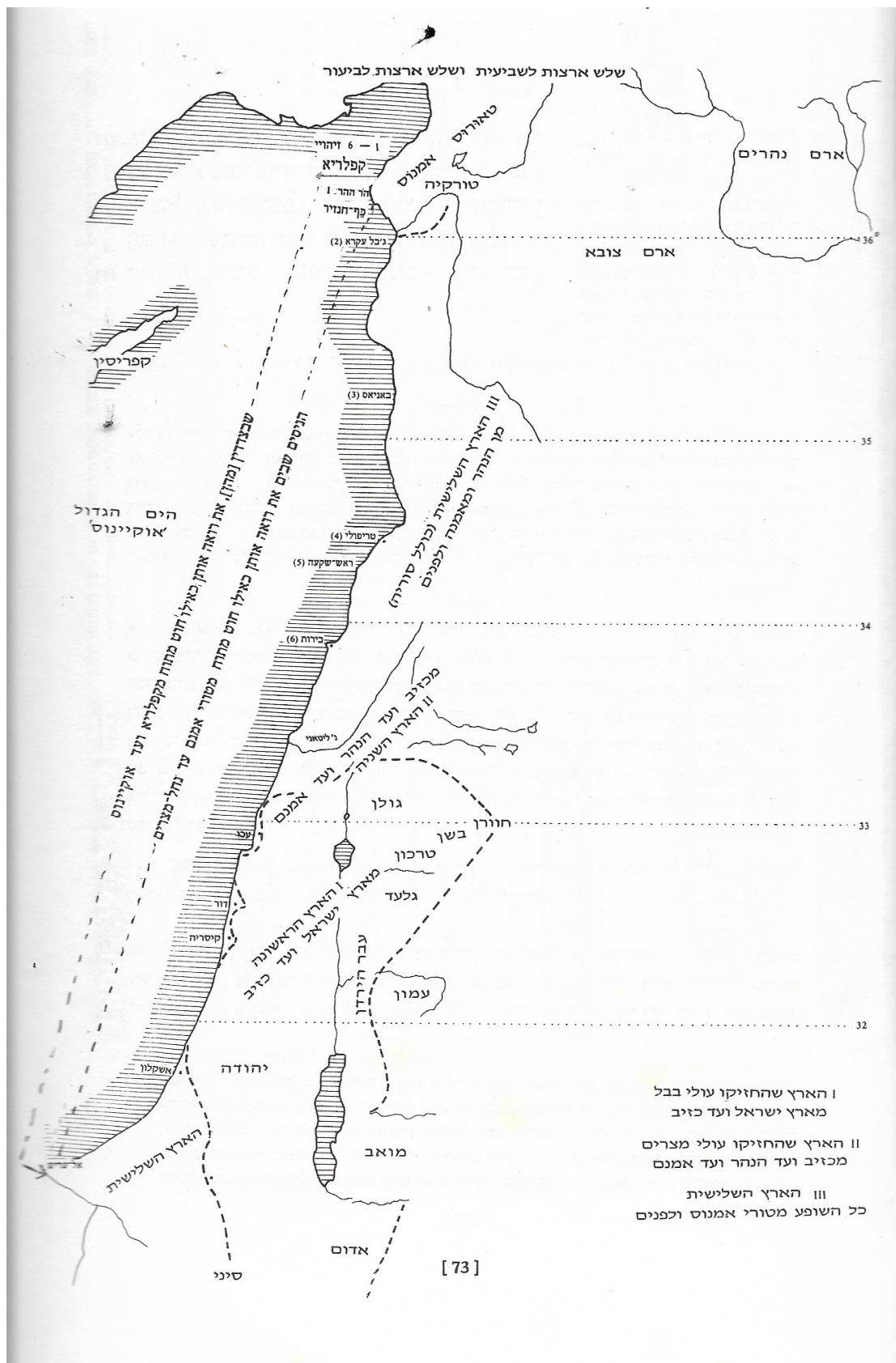
נספח ב'

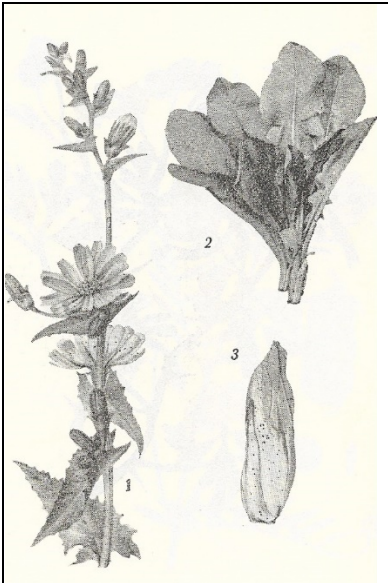
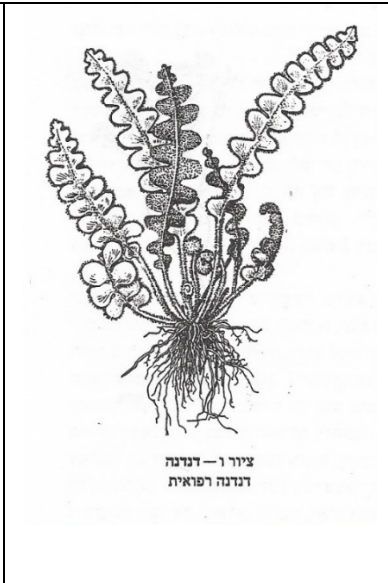
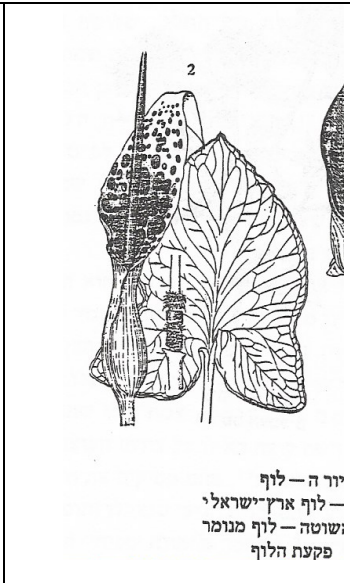
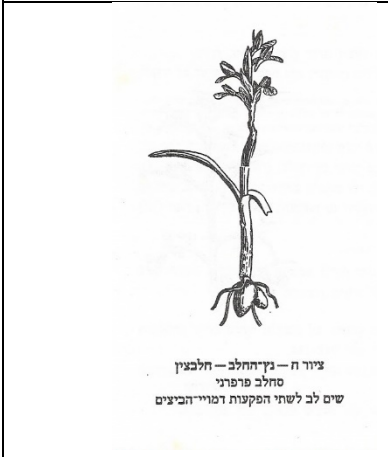
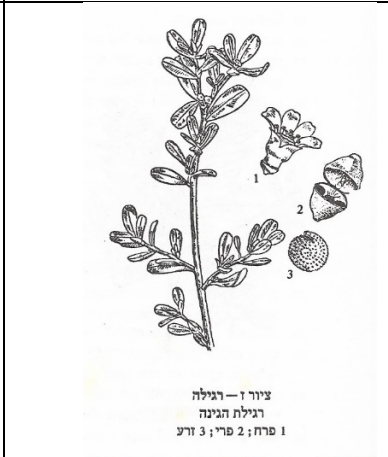
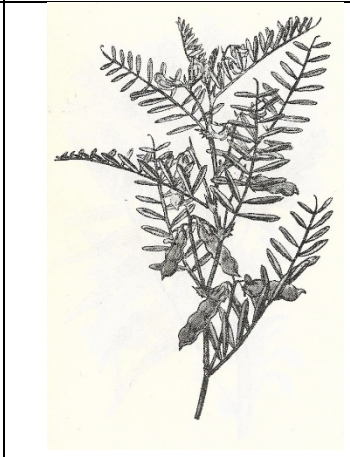

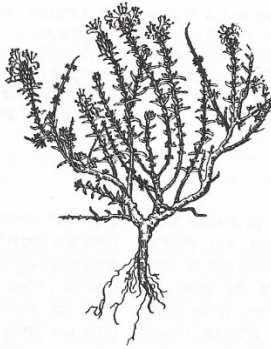

שומשומין	פרגין	דוחן	אורז
			

בצלים הסריסים	אפונים הגימלונים	פול המצרי – לוביה תרבותית
<p>בצל</p> 	<p>אפון</p> 	<p>פול המצרי</p>

חפירתא	קלוקסייה	קירמולין
<p>חפירתא</p> 	<p>קולקס - קולקסיא</p> 	<p>קרמולין</p>
עולשי שדה	עולשי גינה	קפלוט - כרישה
		

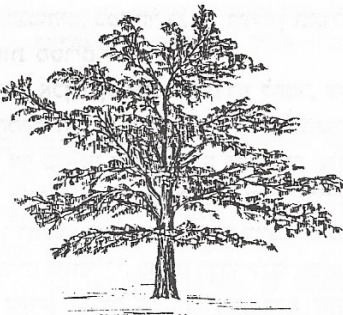

	 <p>ציור ו – דנדה דנדה רפואית</p>	 <p>יור ה – לוף – לוף ארץ-ישראלי שוטה – לוף מנומר פקעת הלוף</p>
<p>עולשין</p>	<p>דנדה</p>	<p>הלוף השוטה</p>
 <p>ציור ח – נץ-החלב – חלבצין סחלב פרפורי שים לב לשתי הפקעות דמויי-הביצים</p>	 <p>ציור ז – רגילה רגילת הגינה 1 פרח; 2 פרי; 3 זרע</p>	
<p>נץ החלב</p>	<p>רגילה</p>	<p>כרשנין</p>
 <p>ציור יט – ורד ורד דמשקאי</p>	 <p>ציור י – קוצה קורטס הצבעים</p>	 <p>ציור ט – אסטס אסטס הצבעים</p>
<p>עיקר הורד</p>	<p>קוצה</p>	<p>אסטס</p>

 <p>ציור כב – סיאה – צתרה צתרה ורודה</p>	 <p>ציור יב – אוג אוג הבורסקאים</p>	 <p>ציור יא – אגה קידה שעירה</p>
סיאה	אוג	אגה
 <p>ציור כה – פואה פואת הצבעים</p>	 <p>ציור כד – קורנית קורנית מקורקפת [121]</p>	 <p>ציור כג – איזוב איזוב מצוי – צמח מורח</p>
פואה	קורנית	אזוב
 <p>ציור ל – חלבנין חלבנין הצבעים</p>	 <p>ציור כט – לשישת לשישת הצבעים</p>	 <p>ציור כז רכפה רכפת הצבעים</p>
חלבנין	לשית הצבעים	רכפה

 <p>ציור לג – לולבי חרובים תפרחות: 1 זכרית; 2 נקבית</p>	 <p>ציור לב – לולבי זרדין תפרחת הקנה</p>	 <p>חלתית – חלתית</p>
לולבי חרובים	לולבי זרדין	חלתותא - חלתית

נספח ח'

 <p>ציור לו – אטד אטד אירופי</p>	 <p>ציור לה – בוטנא ענף עץ הבוטנא</p>	 <p>ציור לד אלה ארץ-ישראלית</p>
אטד	בוטנא	אלה ארץ ישראלית

 <p>ציור לט – לוטם 1 לוטם שעיר; 2 לוטם מרנני</p>	 <p>ציור לח – כופר 1 ענף פורח; 2 אשכול הפירות</p>	 <p>ציור לו – עדל צמח פורח מיסין למעלה – הפרי</p>
לוטם	כופר	עדל
 <p>ציור נה – ארז ארז הלבנון</p>	 <p>נג – מילין לון התולע</p>	 <p>ציור מ – תרדין סלק עלים</p>
ארז הלבנון	מילין אלון התולע	תרדין – סלק עלים

אונומסטיקון

התנאים

אבא שאול

בית הלל

בית שמאי

בר קפרא

הלל

ר' אליעזר

ר' אליעזר בן יעקב

ר' אלעזר בן שמוע

ר' אלעזר בן עזריה

ר' חלפתא בן שאול

ר' טרפון

ר' יהודה

ר' יהושע

ר' יודה בר פיטס

ר' יוחנן בן ברוקה

ר' יוחנן בן נורי

ר' יוסה בר זימרא

ר' יוסי ב"ר יהודה

ר' יוסי בן כיפר

ר' יוסי הגלילי

ר' ישמעאל

ר' ישמעאל ב"ר יוסי

ר' מאיר

ר' מנא

ר' נחמיה

ר' עקיבה

ר' פנחס בן יאיר

ר' שמעון

ר' שמעון בן אלעזר

רבי

רבן גמליאל

רבן שמעון בן גמליאל

האמוראים

תואר	שם	דור	ארץ	ישיבה	ניידות	רבותיו	שנים	מופעים בשביעית
רבי	יוחנן	2	א"י	טבריה			נפטר 279	71
ר'	יוסי בר זבדא	4	א"י	טבריה				58
ר'	זירא / זעירא	3	א"י	קיסרי	עלה מבבל			36
ר'	ירמיה	3.5	א"י	טבריה- קיסרי	עלה מבבל			33
ר'	יונה	4	א"י	טבריה				32
ר'	מנא	5	א"י	ציפורי				31
	רב	1	בבל	סורא	למד בא"י		219-247	26
ר'	שמעון בן לקיש	2	א"י	טבריה				25
ר'	אלעזר	2.5	א"י	טבריה	עלה מבבל			24
ר'	אבהו	3	א"י	קיסרי				20
רב	אמי	3	א"י	טבריה	עלה מבבל			19
ר'	חייא בר אבא	3	א"י	טבריה	עלה מבבל			18
ר	יוסי ב"ר חנינא	2	א"י	קיסרי				18
ר'	אילעא / הילא	3	א"י	טבריה				16
	שמואל	1	בבל	נהרדעא			נפטר 255	15
ר'	אבא	3	א"י	טבריה	עלה מבבל			14
ר'	אסי	3	א"י	טבריה	עלה מבבל			14
רבי	חזקיה	4.5	א"י	קיסרי				14
רב	יעקב בר אחא	3.5	א"י	קיסרי				13
ר'	יוסי בר אבין	5	א"י					12
ר'	הונא	5	א"י	קיסרי				10
ר'	חנינא	1	א"י	ציפורי				10
ר'	אבא בר זבדא	3	א"י					8
ר'	שמואל בר נחמני	3	א"י	טבריה				8
ר'	אבין בר חייא	3	א"י					7
ר'	אושעיא	1	א"י	קיסרי	עלה מבבל			7
ר'	אחא	4	א"י	לוד				7

מופעים בשביעית	שנים	רבותיו	ניידות	ישיבה	ארץ	דור	שם	תואר
7			עלה מבבל	טבריה	א"י	1	חייא	ר'
7					א"י	1	יונתן	ר'
6					א"י	3	אבא בר ממל	ר'
6			למד בא"י		א"י	3.5	אבין	ר'
6				טבריה	א"י	3	חיננא בר פפא	ר'
6				לוד	א"י	4	יהודה בריה דר שמעון בן פזי	רב
5					א"י	4	שמאי	ר'
4				טבריה	א"י	3	ביבי	ר'
4	254-297			סורא	בבל	2	הונא (בריה דרב ירמיה בר אבא)	רב
4					א"י	4.5	חגי	
4					א"י	5	חנינא (דציפורין)	ר'
4				לוד	א"י	1	יהושע בן לוי	רבי
4					א"י	4	יודן	ר'
4				עכברי	א"י	1	ינאי	ר'
4					א"י	4	יעקב בר זבדי	ר'
4				קיסרי	א"י	3	יצחק בר טבליי	ר'
4				לוד	א"י	3	סימון (שמעון בן פזי)	ר'
4				טבריה	א"י	3.5	פדת	
4					א"י	3	קריספדא	ר'
4				טבריה	א"י	3	שמואל בר יצחק	רב
4					א"י	1	שמעון בן יהוצדק	ר'
3				עלה לא"י	בבל	3	[אבינא] (רבינא)	ר'
3					א"י	4	אבא בר זבינא / זמינא	ר'
3	299-309			פומבדיתא	בבל	3	הונא בר חייא	רב
3					א"י	1	חונייה דברת חוורן	
3					א"י	2	חנינה בן גמליאל	
3					א"י	3	יאשיה	ר'
3	254-299			פומבדיתא- נהרדעא	בבל	2	יהודה	רב
2			עלה מבבל	טבריה	א"י	1	חזקיה	
2					א"י	2.5	חייא בר אדא	ר'
2				טבריה	א"י	3	חמא בר עוקבא	
2				ציפורי	א"י	5	חנניה	רבי

תואר	שם	דור	ארץ	ישיבה	ניידות	רבותיו	שנים	מופעים בשביעית
רב	חסדא	3	בבל	סורא-מחסיא			297-309	2
ר'	יעקב בר אביה /אביי	4	א"י					2
רב	מתנה	4	בבל	פומבדיתא				2
רב	נחמן [בר יעקב]	3	בבל	נהרדעא- מחוזא- שילי			-320	2
ר'	עולא	5	א"י					2
רב	עמרם	2	בבל	פומבדיתא				2
ר'	שמעון ב"ר אבא / רב שמן בר אבא	3	א"י	ציפורי	עלה מבבל			2
	תנחום בר חייא	3	א"י					2
ר'	אבא בר יעקב	3	א"י					1
רבי	אבדימא דמן חיפה	3	א"י					1
ר'	אבינא (רבינא)	3	בבל	עלה לא"י				1
רב	אחא בר יעקב (מפפוניא)	3	בבל	סורא		רב הונא		1
ר'	אידי דחוטריא	5	א"י					1
ר	הלל בריה דר' שמואל בר נחמן	4	א"י					1
	זעיר בר חנינא	3	א"י					1
ר'	חייא בר אדא	5	א"י					1
ר'	חייא בר אשי	2	בבל	סורא				1
ר'	חייא בר מרייה	5	א"י					1
	חילפי (אילפא)	1	א"י	טבריה				1
ר'	חלבו	3.5	א"י	טבריה	עלה מסורא			1
ר'	חמא אבוי דר' הושעיה	1	א"י					1
ר'	חמא בר חנינא	3	א"י	ציפורי				1
ר'	חנין [חנן] (ע"פ ירושלמי שקלים פ"ג ה"ב)	3	א"י	טבריה				1
ר'	חנינה בריה דר' אבהו	4	א"י					1
ר'	חנינה בריה דר' הילל	5	א"י					1
ר'	יודן אבוב דר' מתניה	4	א"י					1
ר'	יודן בן פילה	4	א"י					1
רבי	יודן גיריא	3	א"י					1
ר'	יונה בוצריא	5	א"י					1
ר'	יוסטא בר שונם	5	א"י					1
רבי	יעקב ב"ר בון	3	א"י					1
ר'	יעקב בר אידי	2.5	א"י					1
ר'	יצחק (נפחא)	3	א"י	טבריה	ירד לבבל			1

<u>מופעים בשביעית</u>	<u>שנים</u>	<u>רבותיו</u>	<u>ניידות</u>	<u>ישיבה</u>	<u>ארץ</u>	<u>דור</u>	<u>שם</u>	<u>תואר</u>
1					א"י	3	יצחק בר נחמני	ר'
1					א"י	3	יצחק בר רדיפה	רבי
1			נהרדעא	ציפורי	א"י	1	לוי	
1					א"י	3	לוי צנבריא	ר'
1					א"י	4	מר עוקבא	
1					א"י	5.5	מתניה	ר'
1				קיסרי	א"י	4	נסא	ר'
1					א"י	3	סימון בר זבדי	רבי
1			עלה מבבל?		א"י	4	פנחס (בר חמא)	
1					א"י	4	שמואל	רבי
1					א"י	1	שמעון בר כהנא	ר'
1				ציפורי	א"י	1	שמעון ברבי	ר'
1				נהרדעא - מחוזא	בבל	3	ששת	רב
1				נוה	א"י	5	תנחומא	ר'

אחרים

אבא בר בנימין

אבורודימוס בנו של ר' יוסי

אביהו

אהרון

אימא שלום

אנטוניוס

אריסטון

ארסקינס

בני ר' אביתר דרימה

דיוקלטינוס

זויסימי אורסל

חד כותי

יהודה איש חוצי

יהושע

יפתח

לולינוס

מנחם

משה

נדב

נר

סילני

סיסרא

עזרא

פישפשה

פפוס

קיש

קיש בן אריאל

שאול

שובתי הצדוקי

מקומות

אבל השיטים

אולם רבתא – כנראה הכפר חולה

אוקינוס

אושה

אכזיב

אמאוס

אמנס

אפומאה

אפריקי

ארבל

אשקלון

בוצרה

בוריי רבתא – כנראה חירבת אל-כורה

בית בעל

בית גוברין

בית הישימות

בית הרים

בית הרן

בית זמורה

בית זניתה – מעל מעיינות הגעתון.

בית חורון

בית נטופה

בית נמרה

בית סכל – אולי סככה שמדרום לטרכון.

בית רמתה

בלבו – צפון מזרח לאכזיב
 במות בעל
 בקעת גינוסר
 בר סגדא
 ברדלה
 גליל עליון
 גניא דאשקלון – גינות הירק שלצידי אשקלון.
 געתון עצמה – היא חירבת געתון.
 דברת חוורן – בית חוורן
 דרור – שן סלע שבחוף דור (טנטורה).
 הדרך הגדולה הולכת למדבר- דרכם של ישראל מקדש ברנע עד חשבון.
 הירדן
 הר המלך
 הרי מכוור וגדור
 חוטא דבודרייה
 חוטא דנוה
 חוטרא
 חומת מגדל-שיד ושינה - מגדל סטרטון שבקיסיה.
 חוקוק
 חפר
 חשבון
 חשבון -חסכאן – דרומית מזרחית לרבת עמון.
 טבריה
 טרכונא דמתחם לבוצרה – בצר אלל-חרירי שבתחום הטרככון.
 יבלונה – בגולן
 יבנה

יבקא – כנראה קלעת א-זרקה שליד היבוק.

יגר סהדותא – אולי סוף שמצפון ליבוק.

יהודה

ירושלים

יריחו

כברתה – אל כברי.

כיפתא דעכו

כפר חנניה

כרכא רבא

כרכה רבא דבר סנגדא – אולי קלעת נמרוד

לוד

מגדל חרוב – כנראה מגדל אסלים

מגדלה

מואב

מחרתא דייתיר

מי ספר – כנראה עין גירפה

מילתה דכיר – חירבת כוריה

מלח דורכאי -כנראה מליחת אל-עטש.

מלח דזרבאי

ממציא דאבהתא - - לא זוהה

מעון

מצרים

מרחשת - ברעשית

נוקבת דעיון – כנראה מעלה ההר שליד תל רבין (עיון).

נחל מצרים

נחלא דורך – ודי חסה דבדרום מזרח ים המלח.

נימרי – כנראה נמיר שמדרום לטרכון.

סוכות

סוסיתא

סחרתא דייתיר – המערה בכפר יעטר

ספנתה – כנראה ספיה

עין גדי

עכו

עמון

פניאס

פרשת אשקלון חומת מגדל שיד

צור

צידון

צינברי

ציפורי

קובעיא – עיתה א-שעב.

קנת – קנות.

קפלריה

קצירא דגלילא -חורבת ג'ליל.

ראש מי הגעתון – מעיינות הגעתון.

רמתא דפחל – בעבר הירדן

רפיח דחגרא – אולי תלול אל-רפיט.

רקס דגואה - העיר פטרה

שורא דעכו – חומת עכו.

שינה דרור

שפל לוד

תוקרת

תפניס -כנראה תבנין

תרנגולא עילאה דלמעלה מן קיסרין -פרוור שמעל העיר פניאס.

מלים זרות

איקסגורין – אוקסיגרון – οξύγαρον = ציר דגים וחומץ.

אלסיס מובנה המילולי הוא מערה אבל הכוונה לבית המדרש של טבריה כמוב בראשית רבה פרשת נח פרשה לד: ריש לקיש הוה יתיב לעי באוריתא בהדה אלסיס דטבריה.

אניגרון- אויניגרון – οί νογαρον = ציר דגים ויין.

ארנונה- Annona - גבית תבואה, יין, שמן, מספוא, מלבושים ועצים לטובת הצבא והאדמינסטציה הרומית. ראה י. לויין ארץ ישראל במאה השלישית, בתוך ארץ ישראל מחורבן בית שני ועד הכיבוש המוסלמי, עורכים צ. ברס ש. ספראי י. צפריר ומ. שטרן, עמ' 133 ואילך.

גולגליות – tributum capitis - מס הגולגולת מוטל על כל זכר מגיל 14 עד 65 ועל נקבות מגיל 12 עד 65.

האסטו – στῶέ = האמנם?

מלוגמא – μάλαγμα = רטיה

סירקי – שוק עונתי למכירת חיטה. (ראה י. מנירב, פרקמטיא, עמ' 273)

פיטיריה - פיטידיה – στρόβιλοι = אורן הסלע.

פרוטגמיא - πρωτογαμία = חגיגה שלפני הנשואין.

קהקולין – χίχλις = תרמילים קטנים

קורקדיה - Quercus suber קורק = שעם

קלוקסייה- κολοκασία קולקס הוא סוג צמחים במשפחת הלופיים ראה תמונה בנספח ה'.

סוגיות קדשים במסכת שביעית

סדר	מסכת	פרק	הלכה	עמודה	שורה	עמודה	עד שורה	מס שורות	מסכת	פרק	המשנה במשניות	משנה בכ"י
זרעים	שביעית	פ"ח	ה"ז	207	25	207	33	8	זבחים	י	ז	ז
זרעים	שביעית	פ"ה	ה"ג	195	12	195	27	16	ערכין	ט	א	א
זרעים	שביעית	פ"א	ה"ו	181	4	181	29	25	זבחים	יג	ו	ו
זרעים	שביעית	פ"א	ה"ד	180	41	180	43	2	מנחות	י	ב	ג
זרעים	שביעית	פ"ט	ה"ז	211	27	211	31	4	מנחות	יג	ג	ג